

สัญญาเลขที่ RDG51E0107

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของ
องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

โดย

อภิญญา พาณิบุญ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำ
วิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาปริญญาโท พื้นที่ภาคอีสาน

คำนำ

โครงการวิจัย “กระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ภายใต้ชุดโครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาปริญญาโทพื้นที่ภาคอีสาน(CBMAG: Community – Based Master Research Grant) หรือ CBMAG อีสาน โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ สุทธิสา เป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งโครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีระยะเวลาการดำเนินงาน 12 เดือน เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2551 จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2552

บัดนี้ โครงการวิจัยได้ดำเนินการมาจนเสร็จสิ้นกระบวนการและสำเร็จลุล่วงลงได้ด้วย ความกรุณาจากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.วรทัศน์ อินทรคัมพร คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ชัย พัฒนพงศา รองศาสตราจารย์ คุณหญิงลำปาง รองศาสตราจารย์ ดร.ไพบุลย์ สุทธสุภาและรองศาสตราจารย์ ดร.อาวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ผู้ซึ่งให้ความรู้ คำแนะนำ เพื่อให้เนื้อหาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัยและคำปรึกษาต่างๆ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ขอบคุณอาจารย์ที่เล็งโครงการวิจัย CBMAG ทุกภาคส่วน ทีมพี่เลี้ยงชุดเกษตรกรรมยั่งยืนและเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน ที่ให้คำปรึกษาและลงพื้นที่ติดตามสนับสนุน และช่วยเหลือมาโดยตลอด

ขอขอบคุณ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน องค์กรภาติ ทีมวิจัยชาวบ้าน กลุ่มเกษตรกร คนในชุมชน ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมไปอย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาท การดำเนินงาน การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของเกษตรกรใน 4 หมู่บ้านเป้าหมายเป็นอย่างดี และเพื่อนๆ อีกหลายคนที่ไม่ได้กล่าวถึง ที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดประชุม การจัดกิจกรรม ให้เป็นไปอย่างราบรื่น ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ากระบวนการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเกิดคุณค่าแก่การพัฒนาทางด้านความคิดของคนในชุมชนในการนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและมีความสามัคคีกันต่อไป

อภิญญา พาณิชย์

หัวหน้าโครงการวิจัย

มิถุนายน 2552

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บทบาท การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ปัญหาและอุปสรรคขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษและศึกษากระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ

ผลการศึกษาพบว่า บทบาท การดำเนินงานของอบต. พบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน เน้นไปที่การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคและการสนับสนุนกลุ่มอาชีพเป็นหลัก ส่วนการส่งเสริมการทำการเกษตรปลูกผักปลอดสารพิษ จะเป็นโครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ โดยมีการจัดฝึกอบรม สาธิตและทดลองปฏิบัติการ ซึ่งไม่ครอบคลุมกับความต้องการของชุมชน ปัญหา อุปสรรค ที่พบ คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมการเกษตรและ ส.อบต. ขาดประสบการณ์ในการพัฒนาและเสนอโครงการด้านการเกษตรปลอดสาร ขาดความรู้ ความชำนาญ ความเข้าใจในบทบาทและอำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ให้แก่เกษตรกร ขาดการให้ความร่วมมือในการดำเนินงานระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่นร่วมกับชุมชน ขาดความต่อเนื่องในการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และการจัดเวทีประชาคมเสนอโครงการที่ยังไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ควรมีบทบาทหลักในการทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับชุมชน มีการนำเสนอข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัญหา เสนอแนวทางร่วมกับองค์กรและภาคี ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ จัดทำแผนงานประจำปีในการส่งเสริมการทำการเกษตรปลอดสารพิษ จัดให้มีการศึกษาดูงานเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ ที่เห็นเป็นรูปธรรม ดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการทำแปลงสาธิต ให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน และมีติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมที่สร้างความรู้ ความเข้าใจในรูปแบบการณรงค์ การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารให้เกษตรกรและชุมชนได้ทราบและเข้าใจในหลักการของกระบวนการผลิตแบบไม่ใช้สารเคมี เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนได้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญต่อการทำเกษตรปลอดสาร เพื่อการดำเนินการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพคนในชุมชนสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติใช้ได้จริง

ABSTRACT

The objectives of the research were topic Learning Process Development of Pesticide-free Vegetable Growing Promotion, Thasongkorn Tambon Administration Organization, Mueang District, Maha Sarakham Province is to study role, operation and problems and obstacles in Pesticide-free vegetable growing Promotion of Tambon Thasongkorn Administration Organization and were to study learning process Development of Tambon Thasongkorn Administration Organization

From research finding, it was found that the roles, the operation of the organization indicates that the most activities of the Thasongkorn district mainly focus on the improvement toward basic structure, public utilities and encouraging the career in the district. However, the support toward growing toxic substance vegetables consist of manufacturing the biological organic fertilize by means of training, demonstrating and probation, which tend to mismatch the demand of the community. The problems and obstacles were the agricultural officers and the district organization officers who lack of experience in developing and have no capacity in offering the pesticide-free vegetables project. Moreover they also lack of adequate knowledge, efficiency and they don't realize in the roles and the effectiveness in organizing with the farmers. The corporation among the local organizations, the disconnection in following up the outcome and evaluation , and the wrong purposes during the community stage established for offering the project are also the disadvantages of them.

The learning process about encouraging growing pesticide-free vegetables should be the principal role along with the community in gathering the informations. They should also present the receiving informations to capable to solve the problems and offer the solution together with the organization and the associate members in the same area. In addition, they should establish their annual schedule for pesticide-free vegetables project, provide observe activities in order that they can do the research concretely, set up practical training in the demonstrative plot for learning resource of the community and follow up the effectiveness continuously.

Further recommendations from the research were government sectors should be promote the learning activities, the understanding in the form of campaign, the expansion and promotion about the pesticide-free vegetables project to the farmers and the community to make them realize the process of growing without any toxics. All of these plans are on purpose of persuading their motive and understanding the signification of growing non-toxic plants so that the

community are able to carry out supporting the growing effectively and the knowledge can be used practically.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญภาพ	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	4
คำถามการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย	5
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	5
กรอบแนวความคิดในการวิจัย	6
นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้	8
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน	11
แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	12
แนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรอินทรีย์และการปลูกผักปลอดสารพิษ	17
แนวคิด/บทบาทเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	29
แผนงานและวิธีการศึกษา	29
ระยะที่ 1 การเตรียม	34
1. กระบวนการค้นหาโจทย์และการพัฒนาโจทย์	34
ระยะที่ 2 กระบวนการดำเนินงาน	37
1. กระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย	38
2. กระบวนการศึกษาข้อมูลและสรุปผล	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	76
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของตำบลท่าสองคอนและ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน	76
ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่วิจัย 4 หมู่บ้านเป้าหมาย	95
2.1 บทบาทการส่งเสริมการเกษตรและการสนับสนุนจากองค์กร ภายนอกของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสาร	117
2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพในการปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้าน	121
ตอนที่ 3 3.1 บทบาทและการดำเนินงานของอบต.ท่าสองคอนต่อการส่งเสริม การปลูกผักปลอดสารพิษ	127
3.2 ปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชน ต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ	131
3.3 กระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของ อบต.ท่าสองคอน	138
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ	159
สรุปผลการวิจัย	159
อภิปรายผล	165
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	168
ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป	169
บรรณานุกรม	171
ภาคผนวก	174
ภาคผนวก ก กรอบประเด็นคำถาม	175
ภาคผนวก ข รูปภาพประกอบในการดำเนินกิจกรรม	179
ประวัติผู้เขียน	184

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพที่ 1 เวทีการค้นหาโจทย์และพัฒนาโจทย์	179
ภาพที่ 2 เวทีประชุมค้นหาโจทย์และหาทีมวิจัยหลัก	179
ภาพที่ 3 การกลั่นกรองโครงการ	179
ภาพที่ 4 ประชุมชี้แจงโครงการและสร้างความเข้าใจแก่ทีมวิจัย	180
ภาพที่ 5 เวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการแนวคิดเทคนิคการวิจัยเพื่อท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม	180
ภาพที่ 6 พัฒนาศักยภาพทีมวิจัยร่วมอบรมแตกกรอบเนื้อหาและเครื่องมือการวิจัยท้องถิ่น	180
ภาพที่ 7 การประชุมแตกกรอบเนื้อหาการเก็บข้อมูล	180
ภาพที่ 8 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน 4 หมู่บ้าน	180
ภาพที่ 9 การประชุมทีมวิจัยและสรุปบทเรียน	181
ภาพที่ 10 ศึกษาข้อมูลกลุ่มปลูกผักปลอดสาร 4 หมู่บ้าน	181
ภาพที่ 11 แบ่งกลุ่มย่อยระดมข้อมูลกลุ่มเกษตรกร	181
ภาพที่ 12 ลงสัมภาษณ์บทบาท การส่งเสริมฯของอบต. และองค์กรภาคี	181
ภาพที่ 13 ประชุมและสรุปผลจากการศึกษาข้อมูล	181
ภาพที่ 14 เวทีนำเสนอผลการศึกษาข้อมูล	181
ภาพที่ 15 ตรวจสอบข้อมูลและเติมเต็มข้อมูล	182
ภาพที่ 16 การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมฯ	182
ภาพที่ 17 เวทีสังเคราะห์งานวิจัยทีมวิจัย	182
ภาพที่ 18 เวทีสังเคราะห์งานวิจัยนักศึกษา	182
ภาพที่ 19 ศึกษาฐานแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตร จ.บุรีรัมย์	182
ภาพที่ 20 อบรมเชิงปฏิบัติการการส่งเสริมฯ	182
ภาพที่ 21 สาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและสารสะเดา	182
ภาพที่ 22 การปลูกผักปลอดสาร	183
ภาพที่ 23 สรุปบทเรียน	183
ภาพที่ 24 ประชุมเตรียมเวทีนำเสนอข้อมูล	183
ภาพที่ 25 เวทีนำเสนอผลการวิจัยต่อชุมชน	183
ภาพที่ 26 ศึกษาฐานแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นข้ามพื้นที่	183

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
2 โครงสร้างและอำนาจหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล	23
3 กระบวนการวิจัยและกิจกรรมการดำเนินงาน	33
4 แผนที่ตำบลท่าสองคอน	77
5 สรุปภาพรวมของกลุ่มปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้าน ในอดีต	125
6 สรุปภาพรวมของกลุ่มปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้าน ในปัจจุบัน	126
7 สรุปรูปแบบกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของ อบต.	153
8 รูปแบบกระบวนการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร	170

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ลงสัมภาษณ์ข้อมูล อบต.ท่าสองคอน	54
2 ลงสัมภาษณ์ข้อมูล องค์กรภาทิสันับสนุน	54
3 ลักษณะของดินตามบริเวณที่พบ	79
4 จำนวนประชากรตำบลท่าสองคอน	80
5 ฤดูกาลผลิตผักของกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกุงเต่า	100
6 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรบ้านหนองกุงเต่า	121
7 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรบ้านบ่อน้อย	122
8 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรบ้านอุปราช	123
9 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในการส่งเสริมเกษตรบ้านดอนหัน	124

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศเกษตรกรรมเพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตรหลากหลายชนิด ระบบผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก ผลผลิตส่วนที่เหลือจึงแบ่งปันหรือแลกเปลี่ยนกัน อาชีพเกษตรกรจึงเป็นอาชีพหลักของคนไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ต่อมาเมื่อประเทศไทยได้เริ่มใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) เป็นการพัฒนาสู่การทำเกษตรเพื่ออุตสาหกรรม คือการผลิตเพื่อขาย โดยการเปลี่ยนระบบการผลิตจากการพึ่งตนเองของชุมชน สู่การพึ่งพาภายนอกทั้งเรื่อง เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ความรู้ความเชี่ยวชาญทางการผลิตและการพึ่งพาตลาด(เอกสารสรุปบทเรียนเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกภาคอีสาน, 2549) ส่งผลกระทบต่อระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมของไทยที่ถูกแทนที่ด้วยการเกษตรกระแสหลักและการผลิตพืชเชิงเดี่ยว ที่มุ่งผลิตพืชชนิดเดียวเป็นจำนวนมาก เพื่อความสะดวกและลดต้นทุนการผลิต การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้ระบบการผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนแปลงไป จากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตร มีการใช้สารเคมีต่างๆ เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ทดแทนสารจากธรรมชาติ (มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2548) เพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้ความสมดุลของธรรมชาติขาดหายไป ส่งผลให้เกิดการตกค้างของสารเคมีและเกิดพิษภัยต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค

ผลของการเกษตรกระแสหลักที่สร้างความเสียหายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมาทำให้เกิดแนวคิดในการแสวงหาทางเลือกเกี่ยวกับการพัฒนาภาคการเกษตรที่เรียกว่า “เกษตรแบบยั่งยืน” ซึ่งหมายถึง แบบแผนของเกษตรกรรมที่รักษาความอุดมสมบูรณ์ของ ดิน น้ำและความหลากหลายทางชีวภาพให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ควบคู่กับการรักษาระดับของการผลิตในปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอต่อความต้องการพื้นฐานของเกษตรกร และผู้บริโภคเพื่อความมั่นคงของเกษตรกร ชุมชน และสังคมโดยรวม (คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหามลพิษของสมัชชาคนจน กรณีการพัฒนาและส่งเสริมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน, 2544)

รูปธรรมที่เกิดขึ้นจากการใช้กระบวนการเกษตรแบบยั่งยืนประเภทหนึ่งก็คือ การเพาะปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นผลผลิตผักที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต ดังนั้น การเพาะปลูกผักปลอดสารพิษ นอกจากจะเป็นกระบวนการที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี โดยใช้กรณีที่มีความจำเป็น และใช้อย่างตามหลักวิชาการแล้ว ยังเป็นกระบวนการที่เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ย

คอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการปรับปรุงบำรุงให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค (พงศธร, 2548)

ซึ่งจากสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชีวิตของผู้ผลิตและผู้บริโภคอย่างมาก เกิดสารพิษตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร สุขภาพร่างกายเจ็บป่วยจากการได้รับสารพิษ การตระหนักใส่ใจถึงสุขภาพอนามัยจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเริ่มเล็งเห็นความสำคัญร่วมกันที่จะกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาดการใช้สารเคมีขึ้น ภายใต้รูปแบบการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรปลอดสาร ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความสมดุลขึ้น

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2554 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) ฉบับปัจจุบันได้มีองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหนึ่งในหน่วยงานของภาครัฐที่มีบทบาทและหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วน ตำบล พ.ศ. 2537 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2542) ตามมาตรา 67 ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของอบต. ที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาท้องถิ่น การรักษาสภาพแวดล้อมทั้งทางน้ำและทางบก ให้มีน้ำเพื่ออุปโภค บริโภคและการเกษตร ส่งเสริมและบำรุงให้มีกลุ่มเกษตรกรและการประกอบอาชีพของราษฎร และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย รวมถึงทำกิจกรรมในเขต องค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่เห็นสมควรว่าเป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาในพื้นที่ ด้านการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งทาง อบต.ท่าสองคอน ได้ตระหนักถึงความสำคัญและใส่ใจในสุขภาพของคนในชุมชน ที่ได้รับผลกระทบของการใช้สารเคมี ทำให้สุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม อีกทั้งยังต้องแบกรับภาระในเรื่องต้นทุนการผลิตสูงเนื่องจากสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรที่มีราคาแพง ประกอบกับการใช้สารเคมีนั้นยังทำลายสิ่งแวดล้อมรวมถึงระบบนิเวศน์โดยรวมในพื้นที่ที่ใช้สารเคมีเป็นประจำ ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง พืชและสัตว์ที่เป็นประโยชน์ต่อระบบนิเวศน์ลดลงและหายไปในที่สุด (นายธนารักษ์ อินสร นักวิชาการเกษตร อบต.ท่าสองคอน สัมภาษณ์ เมื่อ 6 มิ.ย. 51) อบต.ท่าสองคอน ได้กำหนดแผนส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษไว้ใน ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และได้มีการกำหนดหมู่บ้านในเขตรับผิดชอบของอบต. ที่จะพื้นที่นำร่อง ที่มีความพร้อม ความต้องการ ในการเคลื่อนงานไปด้วยกัน จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านปอน้อย หมู่ที่ 6 เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมปลูกมันสำปะหลังและทำนาปลูกข้าว แต่ต้องเผชิญกับปัญหาด้านทุนในการผลิตและราคาที่ไม่แน่นอน เมื่อหมดฤดูกาลก็จะทำการผลิตผักต่อ (หลังข้าว ปลูกผัก) เพราะพื้นที่หมู่บ้านบางส่วนติดกับลำน้ำชี แต่ก็มีบางพื้นที่เป็นที่ดอน ไม่สามารถดึงน้ำขึ้นมาใช้ได้ อีกทั้งความต้องการของชาวบ้านที่อยากจะใช้พื้นที่สาธารณะหมู่บ้านมาทำการผลิตเป็นแปลงเกษตรปลอดสารสำหรับเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน ไม่ต้องอพยพไปรับจ้างตามต่างจังหวัด ทั้งปลูกไว้บริโภคในครัวเรือน เหลือจึงนำไปขาย สร้างอาชีพในท้องถิ่น ชาวบ้านมีรายได้เสริม

2. บ้านอุปราษ หมู่ที่ 3 เป็นหมู่บ้านที่มีการผลิตผักขายใหญ่ที่จำหน่ายในตลาดเทศบาลเมืองมหาสารคามและตลาดสดอื่นๆ โดยการปลูกผักส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทำกินส่วนบุคคล ขั้นตอนการผลิตยังใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช สารเคมีชนิดต่างๆ ในกระบวนการผลิตเพื่อเร่งการเจริญเติบโตให้ทันกับความต้องการของตลาด แต่ในปัจจุบันเริ่มมีกลุ่มเกษตรกรที่ทำการปลูกผักเริ่มหันมาสนใจกระบวนการผลิตแบบไม่ใช้สารเคมีและยังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนขั้นตอนการผลิตที่ยังมีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์อยู่ เกษตรกรยังต้องการเพิ่มเติมในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรแบบปลอดสาร ร่วมกับการจัดสรรพื้นที่สาธารณะสำหรับชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินทำกินเพื่อปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนด้านต้นทุนการผลิตและปัจจัยการผลิตต่างๆ

3. บ้านหนองกงเต่า หมู่ที่ 2 เป็นหมู่บ้านที่มี กลุ่มปลูกผักปลอดสารแบบแปลงรวม กลุ่มมีสมาชิกจำนวน 22 คน โดยใช้พื้นที่สาธารณะหมู่บ้าน 11 ไร่ทำการผลิต มีองค์ความรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสาร มีการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพไว้ใช้เอง ซึ่งปัจจุบันได้ดำเนินการเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้านขึ้น มีความต้องการที่จะขยายผลสู่ชุมชนอื่น แต่ยังไม่มีการดำเนินการ และอยากจะขยายพื้นที่ปลูกไปตามหัวไร่ ปลายนา แต่มีข้อจำกัดไม่มีน้ำทั่วถึงเนื่องจากบ่อธรรมชาติไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดทั้งปี ต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว

4. บ้านดอนหัน หมู่ที่ 9 เป็นหมู่บ้านที่เคยมีหน่วยงานหลายหน่วยงานมาให้การสนับสนุนในเรื่องปัจจัยการผลิต ทั้ง เครื่องจักร อุปกรณ์ เงินลงทุนในการผลิตทางการเกษตร ที่ได้วางโครงสร้างพื้นฐานไว้แล้ว แต่ยังขาดความต่อเนื่องของการทำงาน ซึ่งในปัจจุบันได้ล้มเลิกแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพอื่น แต่ยังมีสมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารบางส่วนที่อยากจะฟื้นฟูเอาปัจจัยการผลิตที่มีอยู่กลับขึ้นมาดำเนินการอีกครั้ง

จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้ทราบว่าแต่ละหมู่บ้านนั้นมีศักยภาพและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ดังนั้น การส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของอบต.ท่าสองคอน จึงเกิดปัญหาและ

อุปสรรคในการ ดำเนินงานที่ผ่านมา ในการส่งเสริมไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน

ในขณะเดียวกัน ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส.NODEมหาสารคาม) เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมในเขตพื้นที่ อบต.ท่าสองคอน ตั้งแต่ปี 2545 โดยได้สนับสนุนงบประมาณกับกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกงเต่า และบ้านอุปราช เพื่อให้กลุ่มได้นำมาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านแนวคิด เทคนิคการผลิตผักปลอดสารพิษ ซึ่ง นำไปสู่การรวมตัวของเกษตรกรในชุมชนจัดตั้งเป็นกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกงเต่า และบ้านอุปราชขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญในกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษสู่ชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าสองคอน เพื่อให้ชาวบ้านในเขตพื้นที่เป้าหมายได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ สภาพปัญหาที่เกิดจากการใช้สารเคมี ความต้องการ ศักยภาพความพร้อม ทั้งด้าน องค์ความรู้ที่มีจากกลุ่มปลูกผักปลอดสาร สภาพพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิต ประกอบกับโครงสร้างพื้นฐานที่หลายหน่วยงานเคยให้การสนับสนุนมา แต่ยังขาดการต่อเนื่องในการดำเนินงาน ดังนั้น อบต. “ท่าสองคอน ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับท้องถิ่นที่มีบทบาทในการพัฒนาภาคการเกษตร” ในพื้นที่จึงต้องการค้นหาแนวทางหรือบทบาทที่เหมาะสมขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการทำการเกษตรปลอดสารพิษ เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนงานพัฒนาตำบลที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ และสามารถขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นๆ และใกล้เคียงได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทและการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ
3. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน

คำถามหลักของการวิจัย และคำถามย่อย

คำถามวิจัยหลัก

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนจะมีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้
การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษในระดับตำบลท่าสองคอน ได้อย่างไร

คำถามวิจัยรอง

1. มีกลุ่ม มีชุมชนใดบ้าง ที่ปลูกผักปลอดสาร มีการดำเนินการอย่างไร อะไรบ้าง
2. มีองค์กรใดบ้างที่เข้าไปสนับสนุนการดำเนินงานในเขตพื้นที่
3. บทบาทและการดำเนินการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารขององค์การบริหารส่วน
ตำบลท่าสองคอนเป็นอย่างไร
4. ปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริม
ผักปลอดสารพิษมีอะไรบ้าง
5. กระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วน
ตำบลจะเป็นอย่างไร

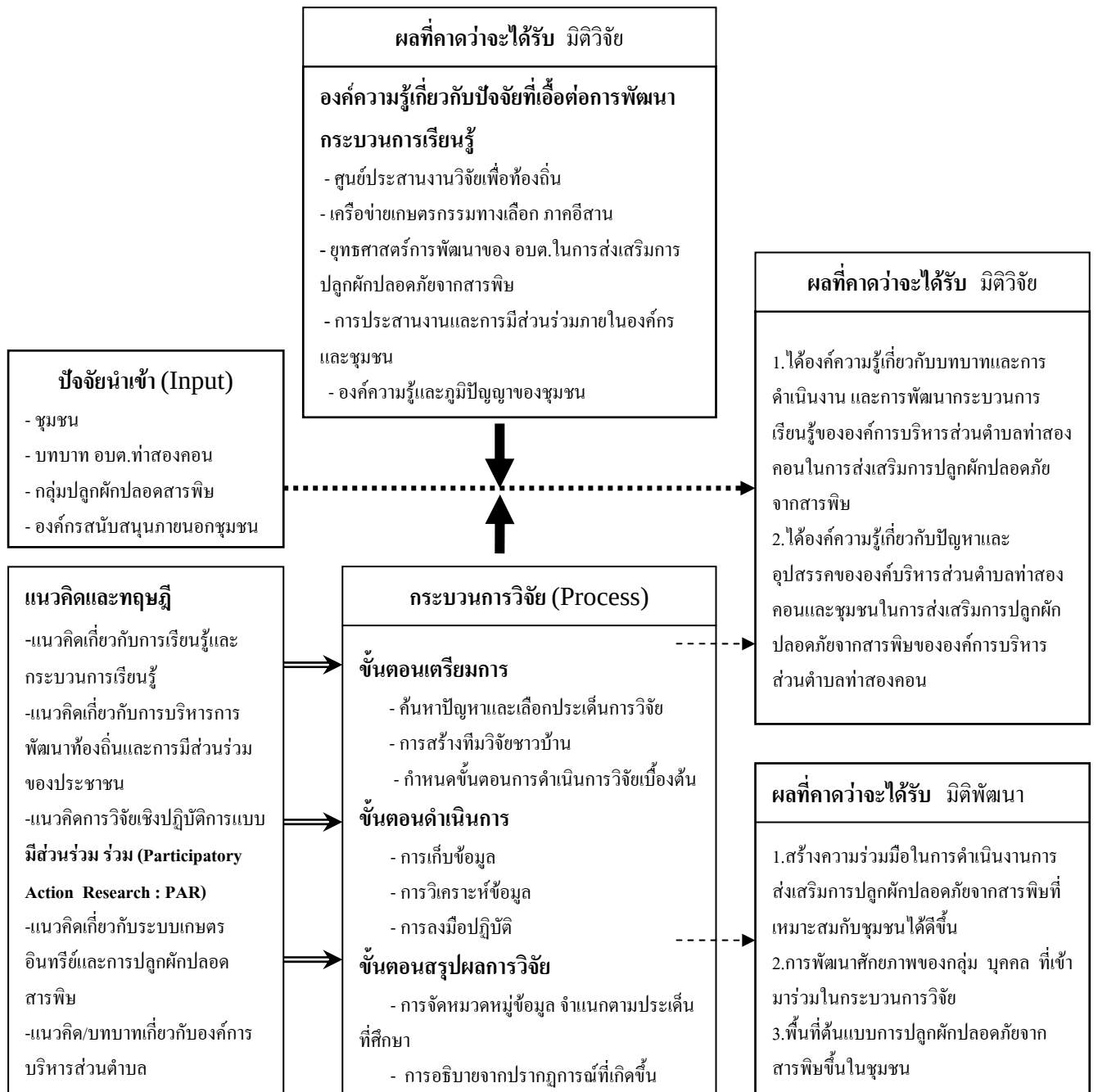
ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบบทบาทและการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนต่อการ
ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ
2. ทราบปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริม
การปลูกผักปลอดสารพิษ
3. เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วน
ตำบลท่าสองคอน

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลา 12 เดือน เริ่มตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2551 ถึง 30 มิถุนายน 2552

กรอบความคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์

ผักปลอดภัยจากสารพิษ หมายถึง ผักที่ผลิตขึ้นโดยมีการใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอยู่ ในปริมาณที่เหมาะสม ในขั้นตอนกระบวนการผลิตไม่เกินระดับมาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ในประกาศกระทรวงสาธารณสุข

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ในการปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมี การเรียนรู้ การหาทางออกร่วมกันจากปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอนเป็นระบบ โดยการใช้วิธีการทางธรรมชาติ เพื่อทดแทนการใช้สารเคมีในการผลิต เช่น การบำรุงดิน หรือน้ำหมักธรรมชาติ การทำสารไล่แมลงจากธรรมชาติ

การส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ หมายถึง วิธีการดำเนินงานและการสนับสนุนของอบต.ต่อการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในเขตพื้นที่รับผิดชอบให้แก่เกษตรกรและผู้ที่มีความสนใจ มีความต้องการที่จะรับการสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็น ด้านองค์ความรู้ ด้านงบประมาณ และปัจจัยด้านต่างๆ ตามที่อบต.จะสามารถจัดสรรให้

บทบาทของอบต.ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การปฏิบัติของอบต.ที่จะร่วมศึกษา ร่วมเรียนรู้ ในกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นตามสถานภาพและความเป็นจริงในปัจจุบัน นอกเหนือจากสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายที่ต้องรับผิดชอบ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. แนวคิดและเทคนิคการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)
4. แนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรอินทรีย์และการปลูกผักปลอดสารพิษ
5. แนวคิด/บทบาทเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

1.1 การเรียนรู้

ฟิลิปป์ คูมส์ (อ้างในอุ๋นตา นพคุณ, 2523) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ไม่ว่าที่ไหนเมื่อไหร่หรือด้วยวิธีการใด เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สืบเนื่องติดต่อกันตลอดชีวิตตั้งแต่วัยทารก วัยชรา โดยอาศัยวิธีการและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ กัน

พสิน แดงจวง (2537) กล่าวว่า เป้าหมายการเรียนรู้มีความแตกต่างกัน อันเนื่องมาจากแหล่งแรงเสริมที่ต่างกันดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เกิดจากแรงเสริม หรือสิ่งเร้าภายนอกซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมฝึกปฏิบัติจนได้เกิดความรู้ใหม่ๆ ที่ผู้เรียนนำไปเป็นค่านิยม ความเชื่อ เพื่อตัดสินใจแสดงออกเชิงพฤติกรรม
2. การเรียนรู้เกิดจากแรงกระตุ้นความต้องการภายในบุคคลเอง เนื่องมาจากมนุษย์มีความอยากรู้อยากเห็น อยากเป็นของตัวเองและเป็นอิสระจากการพึ่งพาผู้อื่น จึงปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อสนองความต้องการตนเองเพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเอง

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกช่วงอายุ เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้าภายนอกต่างๆ มากมาย จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ต้องเรียนรู้ ปรับตัว ในรูปแบบ วิธีการ หรือลักษณะที่แตกต่างกันออกไปเพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมนั้นๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สุมณฑา และคณะ (อ้างในปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 277) กล่าวถึงการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง โดยมีเป้าหมายเรียนรู้ร่วมกันไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริงเหตุผลที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

1. ความรู้ และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ถูกค้นพบใหม่เสมอ ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาทุกคนต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเตรียมสมาชิกชุมชนให้พร้อมที่จะเผชิญกับชีวิตเป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริง
3. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย ฝึกการช่วยเหลือเกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขให้แก่ชุมชน
4. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยลดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทุกคนได้รับการยอมรับได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

สิทธิชัย ประพุทธนิติสาร (2547:10) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขปัจจัยในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน ในลักษณะของการเรียนรู้มีผลต่อการทำความเข้าใจต่อตัวปัญหาและนำไปสู่ลักษณะการแก้ไขปัญหาต่างๆ บางครั้งปัญหาเล็กๆ น้อยๆ อาจจะแก้ไขยาก ถ้าการเรียนรู้มีน้อยไม่ลึกซึ้งกับปัญหา การแก้ปัญหาก็จะจำกัด แต่ถ้าผู้คนที่อยู่กับปัญหามาสนใจ พยายามเรียนรู้ปัญหาอย่างเป็นระบบก็อาจจะสามารถแก้ปัญหาก็ได้ หรือไม่สามารรถแก้ได้อย่างสมบูรณ์ในทันที ก็อาจจะเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันของชุมชน การลงมือปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ที่มาจากการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อแสวงหาหนทาง วิธีการต่างๆ ที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างเป็นขั้นตอน มีระบบ ผ่านการแสดงความคิดเห็นที่มีเป้าหมายเดียวกัน และลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหาด้วยกันจนเกิดเป็นการยอมรับนำมาสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตนเอง

1.2 กระบวนการเรียนรู้

เสรี พงศ์พิศ (อ้างใน พรพิไล 2532: บทนำ) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่มีรากฐานจากประสบการณ์และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิตการเรียนรู้และการปฏิบัติเนื้อหา อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ยังเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดจากท้องถิ่นเพื่อความเหมาะสมท้องถิ่น และช่วยให้บุคคล ชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือภูมิปัญญาท้องถิ่น การปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้รู้ การอบรมในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอยู่จริง ทั้งนี้กระบวนการนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนตามสถานะของสังคมที่เปลี่ยนไป การคมนาคมและการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้นทำให้การเดินทางติดต่อกัน ทำงานร่วมกันเป็นไปได้ ขณะเดียวกันเนื้อหาและวิธีการหลายอย่างในกระบวนการเรียนรู้ ก็ถูกปรับเปลี่ยนเช่นกันซึ่งเกณฑ์การปรับคือ ความต้องการและสถานการณ์ที่เป็นจริงของชาวบ้านในท้องถิ่นแต่ละแห่งเพื่อจุดหมายในการพัฒนาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างมีศักดิ์ศรี

ประเวศ วะสี (2535: 6-10) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ ของประชาชน ว่าประกอบด้วยการวิเคราะห์ปัญหา การวินิจฉัยปัญหา การวิเคราะห์ทางเลือก และการตัดสินใจเลือกที่ถูกต้อง เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง การที่ชาวบ้านรวมตัวกันทำการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก ทำให้ชาวบ้านได้เกิดการเรียนรู้และสามารถปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

อรศรี งามวิทย์พงศ์ (2549: 32) กล่าวถึงกระบวนการของการเรียนรู้ ของบุคคลเพื่อพัฒนาขึ้นเป็นการเรียนรู้ในทางสร้างสรรค์ใหม่ ดังนี้

1. การรับรู้ (Reception) ขั้นตอนพื้นฐานที่บุคคลรับเอาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย
2. การเข้าใจ (Comperchension) บุคคลสามารถมองเห็นถึงความหมาย และเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูลที่ได้รับรู้มา
3. การปรับเปลี่ยน (Transformation) การเรียนรู้ที่แท้จริงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวบุคคล ได้แก่ การเปลี่ยนวิธีคิด การเปลี่ยนพฤติกรรม ในสิ่งที่รับรู้ และเข้าใจแล้วเป็นอย่างดี เป็นการเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจากการตระหนักรู้ ของบุคคลเอง

ซึ่งนอกจากนี้ นันทวดี สังข์แดง (2542: 11) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ เจตคติ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่หรือจะเป็นในอนาคตเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จโดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสูงมากไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคม เทคโนโลยี องค์ความรู้ เศรษฐกิจ การเมือง และ

การเปลี่ยนพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ย่อมแสดงว่าได้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นจึงเรียกว่า “กระบวนการเรียนรู้” ดังกล่าวว่า ไม่มีใครที่จะเรียนจบมนุษย์จึงต้องมีการติดตามข่าวสารทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ เอกสาร วารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ จึงกล่าวได้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้หลายวิธี

จากทัศนะของผู้รู้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการอย่างต่อเนื่อง ในการวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทันต่อการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่การพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ยิวตัน (2539) (อ้างถึงใน ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, 2540) สรุปหลักการพัฒนาชุมชนไว้ประการหนึ่งว่า หลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจ ทั้งนี้ด้วยเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Concensus) และการตกลงร่วมกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือวางโครงการต่างๆ การที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนมีสิทธิเสมอภาคกัน อันที่จริงจะมีที่ส่วนร่วมรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ

อคิน และเจิมศักดิ์ (อ้างถึงใน ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, 2540) ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาควรมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาชุมชนบท

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นอกจากนี้ โกมล สนั่นก้อง (2543: 13) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เป็นเรื่องของลำดับขั้นที่มีการพัฒนาของการมีส่วนร่วม จากเรื่องที่ยากไปสู่เรื่องที่ยากขึ้นหรือมีความซับซ้อนมากขึ้น ในแง่ของการพัฒนาศักยภาพของประชาชน เพื่อให้เป็นธรรมชาติและเกิดความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมให้มากที่สุดและดำเนินการจากเรื่องที่สำคัญที่สุดไปสู่เรื่องที่สำคัญน้อยกว่าในแง่ของสิทธิของประชาชนอย่างเท่าเทียม โดยให้ความสำคัญกับเจ้าของปัญหาและเจ้าของท้องที่เป็นผู้กำหนดแบบแผนในการปฏิบัติของตัวเอง รวมถึงการกำหนดกระบวนการให้ได้มาของแผนปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงการประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อนำไปสู่จุดเริ่มต้น จน

กลายเป็นวัฏจักรของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่ม ไม่ใช่กลุ่มเพียงกลุ่มเดียวแต่บอกว่าเป็นตัวแทนของคนทุกกลุ่ม

ไพรัตน์ (อ้างถึงใน นเร เหล่าวิชา และคณะ, 2539) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 8 ลักษณะดังนี้

- 1) ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดหาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนเพื่อสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดปัญหาความต้องการของชุมชน
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย
- 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

จะเห็นได้ว่าการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นต้องเริ่มจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ในขั้นตอนกระบวนการต่างๆ เพื่อเป็นการใช้ประโยชน์ มีสิทธิเสมอภาคในส่วนของประชาชนที่ควรจะได้รับ ผิดชอบร่วมกันในสังคม

3. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

3.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ซูเกียรติ ลีสุวรรณ (2531: 45-46) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพในภาคสนาม โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. เป็นการเน้นการศึกษาชุมชน โดยมองคนในฐานะสมาชิกของชุมชน และพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
2. เน้นการสังเกตและสัมภาษณ์ รวมทั้งการใช้ชีวิตในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างละเอียด ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานในการเก็บข้อมูล เพื่อให้สามารถแน่ใจว่านักวิจัยและ

ชาวบ้านเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อนรวมทั้งการให้ความสำคัญกับข้อมูล และความคิดของชาวบ้าน ดังนั้นการเก็บข้อมูล เป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบสื่อสารข้อมูลสองทาง

3. เน้นการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน และศึกษาว่าทรัพยากรในท้องถิ่นมีอะไรบ้างที่จะนำไปสู่การแก้ไข

4. เน้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกโครงการเพื่อนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้พิจารณาจากปัญหาเร่งด่วนในชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้พิจารณา

5. เน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหาในทุกขั้นตอน และสามารถดำเนินงานได้ต่อไปหลังจากนักวิจัยออกจากพื้นที่แล้ว

สุภางศ์ จันทวานิช (2542: 67-68) กล่าวถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมวิจัยนับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล ในการวิจัยชนิดนี้ใช้คำว่า *ปฏิบัติการ* (action) หมายถึง กิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการ อาจเป็นเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำ พลังงานหรือภาวะโภชนาการ ฯลฯ ส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติการมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง ส่วนคำว่า *การมีส่วนร่วม* (participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่ร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์ปัญหา สภาพปัญหา หรือสถานการณ์ อันใดอันหนึ่งแล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือการนำแนวคิด 2 ประการนี้มาผสมผสานกัน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึงกระบวนการที่ผู้วิจัยได้เลือกกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เห็นว่าดี เหมาะสม ตามความรู้ความเข้าใจของผู้วิจัย มาดำเนินการปฏิบัติเพื่อทดลองว่าใช้ได้หรือไม่ประเมินดูความเหมาะสมในความเป็นจริง ควบคุมแนวทางปฏิบัติการ แล้วนำผลมาปรับปรุงปฏิบัติการเพื่อนำไปทดลองใหม่จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจนำไปใช้และเผยแพร่ได้ การวิจัยชนิดนี้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานเมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลเพิ่มใหม่เพิ่มขึ้น ทำให้รูปแบบการวิจัยยืดหยุ่นได้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอาจเป็นแบบมีส่วนร่วมหรือไม่ก็ได้ สอดคล้องกับ กาญจนา แก้วเทพ (2538: 21) ที่ชี้ให้เห็นถึงว่าการศึกษาชุมชนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหา คือ ค่อยๆ ศึกษาไปแล้วทำกิจกรรมไป

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544: 61-62) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

Whyte W.F. (อ้างใน สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร 2547: 20) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่ผู้คนจำนวนหนึ่งในองค์กรหรือชุมชน เข้ามาร่วมศึกษาปัญหา โดยกระทำร่วมกันกับนักวิจัย ผ่านกระบวนการวิจัยมาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเสนอผลและการอภิปรายผลการวิจัย เป็นการเริ่มต้นของผู้คนที่อยู่กับปัญหา (Problem People) ค้นหาปัญหาที่ตนเองมีอยู่ร่วมกับนักวิชาการจึงเป็นกระบวนการที่ผู้คนในองค์กรหรือชุมชนมิใช่ผู้ถูกกระทำแต่เป็นผู้กระทำที่มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีอำนาจร่วมกันในการวิจัย

พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540: 42-43) ได้ให้ความหมาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง กระบวนการทางประชาธิปไตย อย่างหนึ่ง ที่บุคคลจำนวนหนึ่งนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยและการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตน ดังนั้น PAR จึงเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัยกลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยนั่นเองโดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอดกระบวนการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนต่างๆ โดยย่อ ดังนี้

1. การเลือกพื้นที่เป้าหมาย โดยเลือกพื้นที่ที่มีสภาพปัญหาที่ต้องแก้ไข หรือพัฒนาอย่างเร่งด่วนที่สุด
2. การวิเคราะห์ปัญหา โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการระบุปัญหาหรือความจำเป็น (Need) จัดลำดับความสำคัญของปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ
3. เสนอผลการค้นพบปัญหากับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้จาก ข้อที่ 2 เสนอต่อชุมชนให้มีโอกาสตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง
4. การวางแผนเพื่อพัฒนา หรือการเขียนแผนพัฒนา โดยการเตรียมทรัพยากรกำหนดจุดประสงค์ กำหนดการใช้เวลาในการทำงาน และกำหนดกิจกรรม
5. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานเป็นขั้นเป็นตอนที่ลงปฏิบัติตามแผนงานอาจมีการเปลี่ยนแปลงในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง เมื่อมีปัญหาหรืออุปสรรค
6. การติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนว่าประสบความสำเร็จเพียงใดมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง
7. การเผยแพร่ผลงาน และเตรียมการถอนตัว เมื่อตรวจสอบแน่ใจแล้วว่าชุมชนสามารถใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาได้แล้ว

นอกจากนี้ รัตนะ บัวสน (2535: 22-23) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาคือหรือพัฒนางานของหน่วยงาน องค์กร หรือ

ชุมชนตามแนวทางที่บุคคลหลายฝ่ายซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมในกิจกรรมการวิจัยทุกขั้นตอน นับตั้งแต่ขั้นตอนแรกเริ่มจนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินงานวิจัย

ชินรัตน์ สมสืบ (2539: 25-26) ได้เสนอ ปรัชญา แนวคิด และธรรมชาติ ของการมีส่วนร่วม โดยนักพัฒนาจะต้องมีความเชื่อว่าประชาชนในชนบทรู้ว่าพวกตนต้องการอะไรในการพัฒนา พวกตนมีศักยภาพที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและเสนอแนวคิดของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิ (Rights) และเป็นเอกสิทธิ (Privilege)
2. การมีส่วนร่วมเป็นการทำงานเป็นกลุ่ม
3. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการบริหาร การพัฒนาชนบท
4. การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องชี้นำการพัฒนาชนบท

หัวใจสำคัญของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้บุคลากรนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ในรูปแบบของการรวมตัวกันเป็นองค์กร โดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชนทำหน้าที่เป็นนักจัดองค์กร ช่วยอบรมความรู้และทักษะของการทำวิจัยให้แก่ชุมชน โดยไม่ครอบงำความคิดและการตัดสินใจของชุมชน และส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการ PAR โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และเทคนิคต่างๆ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 81)

3.2 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2550: 6) ได้สรุปกระบวนการและขั้นตอนในการทำ PAR ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

- 1.1 กระบวนการหาข้อมูลสนใจปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมกัน
- 1.2 พิจารณาเลือกประเด็นเพื่อการวิจัยและตั้งคำถามการวิจัย (ประเด็นเพื่อนำข้อมูลไปวางแผนพัฒนาหรือแก้ปัญหา และประเด็นศึกษาหลังจากกระบวนการวิจัยสิ้นสุดลง)
- 1.3 หาผู้เข้าร่วมทีมวิจัยเพิ่มเติม (โดยเฉพาะทีมวิจัยชุมชน)
- 1.4 วางแผนการทำวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่ง Out Put ที่ต้องการ (โดยนำข้อมูลจากการประเมินสถานภาพเบื้องต้นมาใช้ในการวางแผน)
- 1.5 ดำเนินการอื่นๆ ที่จำเป็น เช่น การปรับแผนงานและงบประมาณ การพัฒนาเครื่องมือและวิธีการในการเก็บข้อมูล

2. ขั้นลงมือทำ

- 2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล (การศึกษารวบรวมข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม)
- 2.2 การเตรียมการและลงมือปฏิบัติการ (กิจกรรมพัฒนาหรือกิจกรรมแก้ปัญหา)
- 2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปข้อค้นพบ (การสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัย)

ระเบียบวิธีวิจัย

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอว่าระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นระเบียบวิธีที่ไม่ยึดติดรูปแบบอันเป็นมาตรฐานใดๆ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่สามารถทำได้หลายแบบ ซึ่งส่วนมากจะนิยมใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในภาคสนาม เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการปฏิบัติการ ดำเนินการ ตลอดจนการติดตามประเมินผล ซึ่งตรงกับ โกวิท กระจ่างธรรม (2533:44) ได้กล่าวถึงการรวบรวมข้อมูลตั้งแต่การเข้าสนาม การสร้างความสัมพันธ์ การสังเกต สัมภาษณ์ และการวิเคราะห์ สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การตะล่อม การประชุมกลุ่ม การสำรวจ การสัมภาษณ์ การให้คำปรึกษา การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการอภิปรายส่วนการที่จะได้ข้อมูลที่ต้องการโดยวิธีการใดนั้น ต้องมีความกลมกลืน และขึ้นอยู่กับบริบทของท้องถิ่นระหว่างนักวิจัยกับชุมชน

บทบาทของนักวิจัยในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ชัยวุฒิ (อ้างใน สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร 2547: 35) โดยปกติแล้วนักวิจัยจะเป็นผู้ที่มิได้มีชีวิตที่แตกต่างกับผู้ที่อยู่พื้นที่ เป็นผู้ที่มีแนวคิดทางวิชาการ มีความรู้เชิงทฤษฎี และมีความเชี่ยวชาญในระเบียบวิธีการวิจัย เนื่องจากเป็นผู้ที่เติบโตมาจากบริบทของชุมชนที่แตกต่างจากพื้นที่ที่ทำการวิจัยไม่มากนักโดยรวมทั้งมิใช่ผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนตลอดไป

สามารถ ศรีจันทร์ (2528) ได้เสนอ บทบาทของนักวิจัยในการร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการมีข้อตกลงเบื้องต้น ดังนี้

ประการแรก ต้องตระหนักในข้อจำกัดของตนเอง มีความรู้สึกลึกๆว่าไม่รู้ นอกจากนี้แล้วต้องตระหนักในระบบคุณค่าของตนเอง เมื่อต้องสัมพันธ์กับค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปจากตนเอง

ประการที่สอง ยอมรับการไม่รู้และพยายามเรียนรู้จากคนในชุมชนโดยผ่านมิตรภาพ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ประการที่สาม หลังจากที่ได้ข้อมูลพอสมควรหรือเข้าใจปัญหาของท้องถิ่นจากการสนทนากลุ่ม ต้องร่วมกันกับชาวบ้านหาทางออกหรือการแก้ไขปัญหา ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นงานหนักและมักเกี่ยวพันกับความขัดแย้งอันเกิดจากโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น แต่การก้าวเดินอย่างมีจังหวะ

ปลูก/กระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักและเปิดใจกว้างออก จะช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และเห็นทางออกที่ไม่จำเป็นต้องมีการปะทะหรือนำไปสู่ความขัดแย้งเสมอไป นอกจากนั้นการแก้ไขปัญหาโดยชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นระบบการเรียนรู้การแก้ปัญหาไปด้วย

ประการสุดท้าย คนนอกที่เข้าไปเรียนรู้ชุมชนหรือชนบท ต้องเตรียมเรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความขัดแย้งของชนชั้นผู้นำในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับอำนาจภายนอก อิทธิพลของเขาค่อนโยบายและการปฏิบัติในการพัฒนา

สรุปได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยที่เน้นให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหา แก้ไขปัญหาและที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็น การรวมตัวชาวบ้าน กลุ่ม องค์กร ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยกระบวนการวิจัยท้องถิ่นที่ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ร่วมกันนำเทคนิควิธีการ ทักษะ การใช้เครื่องมืองานวิจัยท้องถิ่น ในขั้นตอน การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การปฏิบัติการ ตลอดจนการร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชนทำหน้าที่เติมความรู้ ทักษะ กระบวนการทำวิจัยให้แก่ชุมชนและสนับสนุนให้ชาวบ้านมีบทบาทในการดำเนินงานทุกขั้นตอน

4. แนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรอินทรีย์และการปลูกผักปลอดสารพิษ

แนวคิดเกี่ยวกับระบบเกษตรอินทรีย์และการปลูกผักปลอดสารพิษ

สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement : IFOAM) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า “ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นที่หลักการปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และระบบนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อโรคของพืช และสัตว์เลี้ยง หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ-สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย” ดังนั้น แนวคิดหลักของระบบเกษตรอินทรีย์ จึงเป็นการเกษตรที่อนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม (กรีนเนท/มูลนิธิสายใยชีวิต, 2548) อ้างใน พงศ์ธร จันทรเลื่อน (2548: 13)

เกษตรกรรมอินทรีย์

เกษตรกรรมอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตทางการเกษตรที่ปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโตทั้งของพืชและสัตว์ทุกชนิด แต่จะใช้วิธีการที่เกี่ยวข้องกับอินทรีย์วัตถุ เช่น การปลูกพืชหมุนเวียน เศษซากพืชซากสัตว์ มูลสัตว์ ปุ๋ยพืชสด และเศษซากเหลือทิ้งต่างๆ ในการบำรุงพืชและสัตว์แทน รวมไปถึงการใช้วิธีการชีวภาพในการควบคุมวัชพืชและแมลงศัตรูพืชด้วย ทั้งนี้เพื่อการรักษาให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสุดท้ายก็จะ เป็นผลดีแก่พืชเอง ไม่เป็นว่าจะเป็นในด้านธาตุอาหารของพืชหรือการควบคุมศัตรูพืช

ระบบเกษตรกรรมอินทรีย์จึงเป็นระบบการผลิตอาหารที่คำนึงถึงความยั่งยืนทาง สิ่งแวดล้อมรวมถึงทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้และการพึ่งพาปัจจัย ต่างๆ จากภายนอกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และหันมาประยุกต์ใช้ธรรมชาติซึ่งเป็นทรัพยากรที่ เกษตรกรไม่ต้องไปซื้อหาจากไหนในการเพิ่มผลผลิตให้กับพืชและสัตว์ โดยวิถีทางแบบ เกษตรกรรมอินทรีย์นี้ จะเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมด้วย

หลักของเกษตรกรรมอินทรีย์

ดินถือเป็นปัจจัยแรกและปัจจัยที่เกษตรกรรมอินทรีย์ให้ความสำคัญอย่างที่สุด เพราะดิน เป็นต้นกำเนิดของทุกสิ่งทุกอย่าง เซอร์ อัลเบิร์ต ไชวาร์ด ในปี ค.ศ. 1943 ผู้คิดค้นเกษตรกรรม อินทรีย์ยุคใหม่ ได้วางหลักการสำคัญของเกษตรกรรมอินทรีย์เอาไว้ 7 ข้อด้วยกันคือ

1. สิ่งมีชีวิตทั้งปวงบนโลกมีสิทธิที่จะมีสุขภาพที่ดี
2. หลักข้อที่หนึ่งนั้น คลอบคลุมทั้งดิน พืช สัตว์ และมนุษย์ สุขภาพที่ดีของสิ่งมีชีวิต ชนิดต่างๆ เปรียบเสมือนห่วงโซ่หนึ่งที่จะเชื่อมต่อจนกลายเป็นสายโซ่เส้นเดียวกัน
3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับห่วงโซ่แรก ซึ่งก็คือดิน จะส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่ห่วงอื่นๆ ที่เชื่อม ร้อยเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์
4. ปัญหาการระบาดของโรคและแมลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ในระบบเกษตรกรรมเชิงเดิวนั้น คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่ที่สองและสามนั่นคือพืชและสัตว์
5. สุขภาพของมนุษย์ที่ทรุดโทรมลงก็เป็นผลเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับห่วงโซ่ที่สอง และสาม
6. ความเสื่อมโทรมด้านสุขภาพของพืช สัตว์ และมนุษย์ เกิดจากการที่สุขภาพของดิน ไม่ดี เพราะดินเป็นรากฐานของสรรพสิ่ง มนุษย์จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางสุขภาพใดๆ ได้เลย หากมนุษย์ละเลยการบำรุง รักษา และดูแลให้ดินมีสุขภาพที่สมบูรณ์
7. เราสามารถปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นอยู่ในปัจจุบันได้ เริ่มจากที่เราต้อง

ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน และต้องยอมรับความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนของธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ต้องคืนกลับสู่ผืนดิน ต้องทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ต่อกระบวนการหมุนเวียนธาตุอาหารในดินและต่อสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่อยู่ในดิน

เดชา ศิริภัทร และวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ (2536) ได้อธิบายความคิดของเซอร์ อัลเบิร์ต โฮวาร์ด ไว้อย่างสั้น ว่า หากใช้ข้อดีๆ อ่อนแอหรือถูกทำลายลง ก็จะมีผลทำให้ข้อดีอื่นๆ ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยข้อดีอื่นๆ มาเป็นลำดับนั้น พลอยถูกกระทบกระเทือนไปด้วย เช่น เมื่อดินถูกทำลายจนหมดความอุดมสมบูรณ์ ก็จะมีผลต่อเนื่องทำให้พืช สัตว์ และมนุษย์ เกิดปัญหาขึ้นในที่สุดก็จะทำให้มนุษย์มีสุขภาพเสื่อมลง

หลักการของเกษตรกรรมอินทรีย์จึงเป็นหลักการการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ไม่ฝืนวิถีของธรรมชาติ ไม่ใช่การทำเกษตรที่พยายามเอาชนะธรรมชาติ ตรงกันข้าม เกษตรกรรมอินทรีย์เป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติและปรับระบบการทำเกษตรให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

หน้าที่อีกอย่างหนึ่งในการทำเกษตรกรรมอินทรีย์คือ การป้องกันสารเคมีที่มาจากการทำเกษตรเคมี ซึ่งสามารถแพร่เข้ามาสู่พื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ได้ทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และทางดิน การทำเกษตรกรรมอินทรีย์จึงต้องมีการป้องกันมลพิษเหล่านี้ เช่น การปลูกไม้เป็นแนวกันลมเพื่อป้องกันการฟุ้งกระจายเข้ามาของสารเคมีนอกจากนี้เกษตรกรรมอินทรีย์ยังต้องมีส่วนช่วยในการลดหรือป้องกันมลพิษที่อาจเกิดขึ้นได้จากการทำเกษตรกรรมอินทรีย์เองด้วย เช่น การจัดการขยะและน้ำเสีย การไม่บรรจุผลผลิตลงในบรรจุภัณฑ์ที่เคยใช้บรรจุสารเคมีมาก่อน

การปลูกผักปลอดสารพิษ จัดอยู่ในระบบเกษตรกรรมอินทรีย์ คือ หลีกเลี่ยงหรือลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพ ในการปรับปรุงบำรุงให้มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่อให้ผลผลิตที่ได้ปลอดภัยจากสารพิษตกค้างทำให้ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคและไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม(พงศธร จันทรเลื่อน2548:13)

โดยสรุป หลักการของเกษตรกรรมอินทรีย์จึงเป็นหลักการการทำเกษตรยั่งยืน ไม่ฝืนวิถีของธรรมชาติ ไม่ใช่การทำเกษตรที่พยายามเอาชนะธรรมชาติ เป็นระบบการผลิตปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี โดยเน้นการปรับปรุงบำรุงดิน ใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น มูลสัตว์ เศษซากพืช ปุ๋ยพืชสดบำรุงรักษา และการใช้สารหมักชีวภาพในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช อีกทั้งเกษตรกรรมอินทรีย์ยังเป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติและปรับระบบการทำเกษตรให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ

ซึ่งการปลูกผักปลอดสารพิษ ก็จัดอยู่ในระบบเกษตรกรรมอินทรีย์ คือ หลีกเลี่ยงหรือลดการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด และปุ๋ยชีวภาพในการดูแลบำรุงรักษา

ดังนั้นจึงเป็นแนวทางในดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในการให้การสนับสนุน การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของคนในชุมชนได้ เพื่อให้ชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนวิธีการ ปลูกผักแบบพึ่งพาปัจจัยภายนอกเป็นสำคัญ เป็นการเปลี่ยนทั้งหลักการ วิธีการ แนวคิด ในรูปแบบ การทำเกษตรกรรมอินทรีย์ ให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของระบบการผลิตที่ปฏิเสธการใช้ ปุ๋ยเคมี

5. แนวคิด/บทบาทเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

พ.ศ. 2537 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 เป็นกฎหมายที่ใช้จัดระเบียบการบริหารงานในตำบลแทนประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 นับตั้งแต่ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วน ตำบล พ.ศ.2537 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2538 ทำให้มีการปรับฐานะการบริหารงานใน ระดับตำบล โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ของสภาตำบลทั่วประเทศ โดยแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ (โกวิท พวงงาม 2548 :240)

1. รูปแบบ “ สภาตำบล ” ได้รับการยกฐานะเป็นนิติบุคคล อันได้แก่ สภาตำบลที่มี รายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนต่ำกว่า 150,000 บาท ซึ่งปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 567 ตำบล(2542)

2. รูปแบบ “ องค์การบริหารส่วนตำบล ” (อบต.) ตั้งขึ้นจากสภาตำบลที่มีรายได้ (โดยไม่รวมเงินอุดหนุน)ในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ150,000 บาท ได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นราชการบริหารส่วน ท้องถิ่น (มาตรา 43) ซึ่งปี 2542 มีอยู่จำนวน 6,369 แห่ง พ.ศ. 2537

พ.ศ. 2542 รัฐบาลได้มีการเสนอขอปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสภาตำบลและ องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 เพื่อให้สอดคล้องกับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในประเด็นต่างๆ ทั้งโครงสร้างที่มาของสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งในที่นี้จะ นำเสนอให้เห็นทั้งโครงสร้าง องค์การบริหารส่วนตำบลตามกฎหมายเดิม และในส่วนที่เป็น องค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับการแก้ไขใหม่พร้อมๆ กันไป

พ.ศ. 2546 รัฐบาลได้เสนอขอปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การ บริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 โดยเนื้อหาส่วนใหญ่ แก้ไข ชื่อเรียกบุคคลและคำศัพท์กฎหมายที่ให้สอดคล้องกับกฎหมายขององค์กรส่วนท้องถิ่นอื่นๆ

โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลใหม่เกิดจากการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมพ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 ประกอบด้วยโครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

1. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย สมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง หมู่บ้านละ 2 คน องค์การบริหารส่วนตำบลใดมี 1 หมู่บ้านให้มีสมาชิก 6 คน องค์การบริหารส่วนตำบลใดมี 2 หมู่บ้าน ให้มีสมาชิกหมู่บ้านละ 3 คน นอกจากนั้นยังมี ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และรองประธาน 1 คน ซึ่งสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกจากสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยให้นายอำเภอแต่งตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งจนครบวาระของสมาชิกสภาอบต. และมีเลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน สำหรับอำนาจหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมาตรา 46 ได้กำหนดไว้ดังนี้

(ก) การให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบลเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล

(ข) การพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบังคับรายจ่ายงบประมาณเพิ่มเติม

(ค) การควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาตำบลเพิ่มเติม

2. คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน มีวาระการดำรงตำแหน่งตามอายุของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล(คราวละ 4 ปี) โดยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้เลือกตั้งแล้วเสนอให้นายอำเภอแต่งตั้ง สำหรับอำนาจหน้าที่ของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมาตรา 59 ได้กำหนดไว้ดังนี้

(ก) การบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติ ข้อบังคับและแผนพัฒนาตำบล

(ข) รับผิดชอบการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยจัดทำแผนพัฒนาตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปี เพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเห็นชอบ การรายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินงบประมาณให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

(ค) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ทางราชการมอบหมาย

3. พนักงานส่วนตำบล คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งประกอบด้วยพนักงานส่วนตำบล ลูกจ้าง และข้าราชการรวมถึงพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงาน

ราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานราชการท้องถิ่นที่องค์การบริหารส่วนตำบลร้องขอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดให้ไปดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล โดยองค์การบริหารส่วนตำบลทุกชั้นอย่างน้อยจะต้องมีตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 ตำแหน่ง ตำแหน่งหัวหน้าส่วนโยธา 1 ตำแหน่ง และหัวหน้าส่วนการคลัง 1 ตำแหน่ง

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 4 พ.ศ. 2546 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่ง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีหน้าที่ ที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 67 (กรรมการปกครอง 2541:121) ที่อยู่ในขอบข่ายของการส่งเสริมการเกษตร เช่น

- (1) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (2) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน และผู้พิการ
- (3) คัดกรอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (4) บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย

และ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาจจัดทำกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ตามมาตรา 68 (กรรมการปกครอง 2542:121) ที่อยู่ในขอบข่ายของการส่งเสริมการเกษตร เช่น

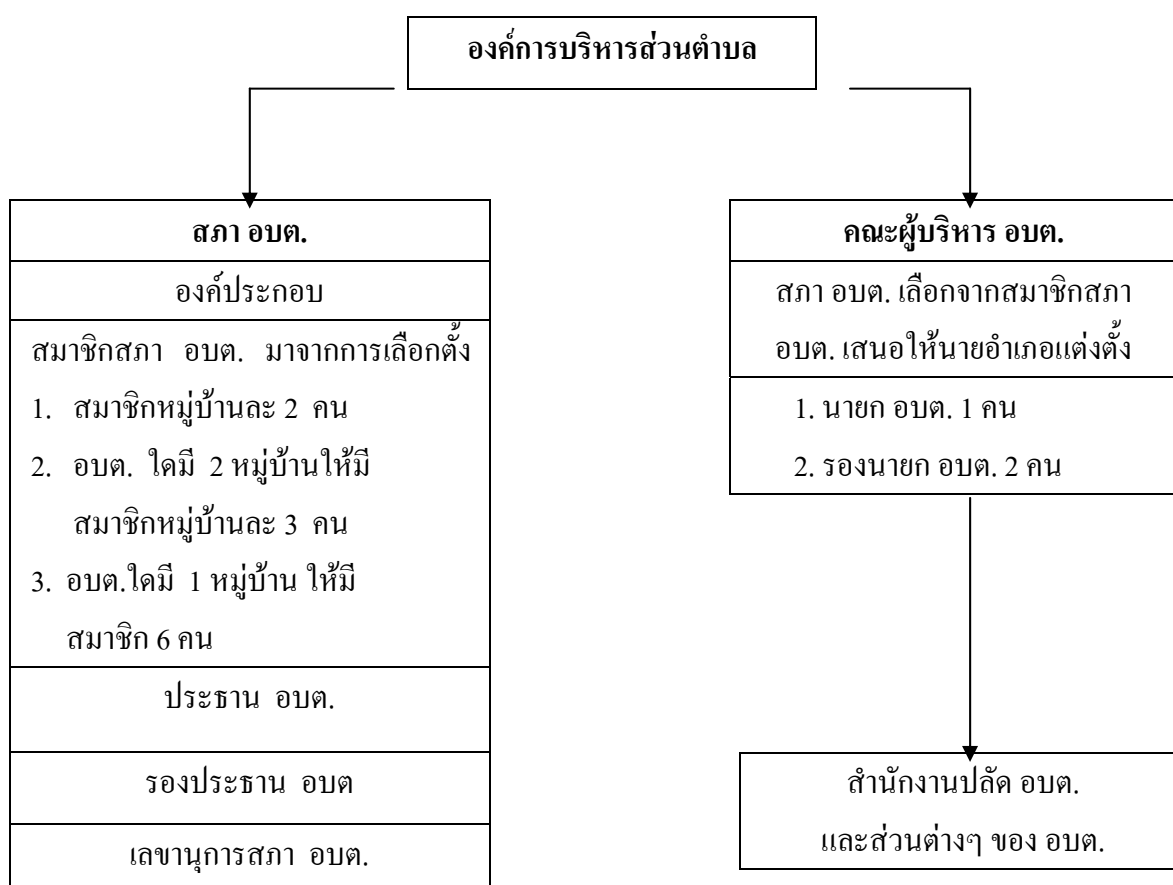
- (1) ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
- (2) ให้มีและบำรุงไฟฟ้าหรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
- (3) ให้มีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
- (4) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
- (5) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
- (6) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
- (7) กิจการเกี่ยวกับพาณิชย์

อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่กล่าวมานั้นไม่เป็นการตัดอำนาจหน้าที่ของ กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะดำเนินกิจการใด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในตำบล แต่ต้องแจ้งให้้องค์การบริหารส่วนตำบลทราบล่วงหน้าตามสมควร ในกรณีนี้หากองค์การบริหารส่วนตำบลมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจการดังกล่าว ให้กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การหรือหน่วยงานของรัฐนำความเห็นขององค์การบริหารส่วนตำบลไปประกอบการพิจารณาดำเนินการนั้นด้วย

บทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ก่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและท้องถิ่น

1. ก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
2. ก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านการเมือง ในเรื่องของการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นในระดับตำบล การพัฒนาทางการบริหารของประชาชนเป็นผู้บริหารให้เกิดความก้าวหน้าของชุมชน
3. การพัฒนาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม
4. การพัฒนาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนภาพที่ 2.1 โครงสร้างและอำนาจหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล

เราจะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบล หากพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารและอำนาจหน้าที่ ได้กำหนดไว้ชัดเจน ตามกฎหมาย มาตรา 67 และ 68 ในฐานะเป็นนิติบุคคลการบริหารแบบกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น มีความอิสระในการดำเนินงาน ตัดสินใจ ในกิจการใดๆ ที่ทำให้ท้องถิ่นเกิดความเจริญก้าวหน้า โดยมีการวางแผนพัฒนาเป็นตัวกำหนดการดำเนินงานให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ทั้งการบริหารจัดการงบประมาณของตนตามพระราชบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบล

แผนพัฒนาตำบล หมายถึง แผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลห้าปีและแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ สังคม ของประชาชนในตำบล ทั้งนี้ โดยการนำปัญหาความต้องการ นโยบายหรือแนวทางการพัฒนาเพื่อกำหนดเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการแก้ปัญหา สนองตอบความต้องการนโยบายและศักยภาพแล้วจึงกำหนดออกมาในรูปของแผนงานโครงการ กิจกรรมงาน (กรมการปกครอง 2541 : 15)

การวางแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล เป็นการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ การผังเมือง และปัญหาของชุมชน ซึ่งจะเพื่อกำหนดการใช้งบประมาณของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอยู่ มีการวางแผนพัฒนา อยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล 5 ปี เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล อันมีลักษณะเป็นการกำหนดนโยบายแนวทาง แผนงาน โครงการในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาขององค์การบริหารส่วนตำบลให้สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของอำเภอ โดยมีระยะเวลาห้าปี เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. แผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี หมายความว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล อันมีลักษณะเป็นแนวทางและรายการประสานแผนงานและโครงการของจังหวัด อำเภอ ตำบล และการดำเนินงานของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปีเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น

โดยมีคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนาออกข้อบังคับกำหนดลงในแผนตำบลเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมตามที่กฎหมายกำหนด

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาตำบล คือ แผนการพัฒนาที่ผ่านการประชุมเพื่อพิจารณาคัดเลือกและจัดตั้งจากคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น

กำหนดออกมาในเชิงนโยบาย โครงการ แผนงาน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสนองความต้องการของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

โกมล สนั่นก้อง (2543 : 22) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดทำแผนงานและร่างข้อบังคับงบประมาณของ อบต. แม้ว่าจะเป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่รูปธรรมหรือการปฏิบัติการจริงในการแก้ปัญหาชุมชนในรอบ 1 ปี แต่การดำเนินการในขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของ อบต. และโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. ว่ามาจากคนกลุ่มใดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งกฎหมายได้เขียนไว้ชัดเจนว่า อบต. สามารถดำเนินการได้ทุกอย่างที่ไม่ขัดต่อข้อกำหนดของกฎหมายซึ่งสามารถอธิบายให้เข้ากับเนื้อหาได้ และกฎหมายที่เขียนไว้อย่างกว้างๆ มาก ซึ่งเป็นช่องว่างในเชิงการบริหารงานที่เอื้อต่อผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม

จึงจะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ของ อบต. ตามกฎหมายมาตรา 67 และ 68 อบต. มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านการเกษตรได้อย่างเต็มที่ ตลอดจนการสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มงานด้านอาชีพ สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ชุมชนพึ่งตนเองได้ ด้วยการพัฒนาเกษตรภายใต้ศักยภาพ และข้อจำกัดที่มีอยู่ของชุมชน

จากที่กล่าวมาทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบล ว่ามีบทบาท การดำเนินงานอย่างไร ที่เข้าไปส่งเสริมงานด้านการเกษตรด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่ อบต. สามารถกระทำได้ร่วมกับชุมชนพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และระหว่างทางมีปัญหาและอุปสรรค อะไรบ้าง ที่มีผลต่อการพัฒนาเกษตรที่ไม่สามารถดำเนินการและให้สำเร็จตามเป้าหมายของกิจกรรมนั้นได้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มนัส สุริยสิงห์ (2543) ได้ทำการศึกษาบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจในกฎ ข้อบังคับ บทบาท และหน้าที่ของตัวเองในกระบวนการกำหนดนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้ ยังพบปัญหาข้อขัดข้องต่อหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล คือ ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนา ปัญหาการขาดแคลนความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบ ข้อบังคับ และบทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลถูกควบคุมด้วยปัญหาต่างๆ มาก ปัญหาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีน้อย ปัญหาการขาดความคิดริเริ่ม การแสดงออกของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

การนำการแสดงความคิดเห็นในการประชุมปัญหาสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมาซึ่งต้องอาศัยการชี้แจงจากกรรมการบริหาร และข้าราชการประจำอยู่ อย่างไรก็ตาม องค์การบริหารส่วนตำบล ยังสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและสามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้

โกมล สนั่นก้อง (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริมการเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปว่า ศักยภาพ ข้อจำกัดและเงื่อนไขของอบต. ในการส่งเสริมอาชีพเกษตร พบว่าทั้ง อบต. และชุมชนมีศักยภาพมากทั้งในพื้นที่ที่เหมาะสมและประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตร มีกลุ่มชุมชนที่หลากหลาย ผู้นำมีศักยภาพ มีทุนชุมชน สมาชิกอบต. และข้าราชการท้องถิ่นบางคนให้การสนับสนุน ความพร้อมของบุคลากรและงบประมาณของอบต. ในส่วนของจุดอ่อน ประกอบด้วย สมาชิก อบต. ขาดทักษะในการทำความเข้าใจความซับซ้อนและภาวะเสี่ยงของการเกษตร ขาดทักษะในการประสานความร่วมมือของเกษตรกร(วิทยากรกระบวนการ) และขาดทักษะในการพัฒนาโครงการด้านเกษตร และความไม่เข้าใจในบทบาทของสมาชิกอบต. ในแง่ของโอกาสที่เอื้อประโยชน์มีหลายประการ เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2543 พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2543 แหล่งทุนภายนอก แหล่งวิชาการและนักวิชาการและนักวิชาการที่พร้อมสนับสนุน ในด้านข้อจำกัด ได้แก่ ข้าราชการและหน่วยงานรัฐระดับตำบลขาดแนวความคิดเข้าใจและความร่วมมือต่อการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน และขั้นตอนการพัฒนาแผนงานตำบลซึ่งมีความซับซ้อนยุ่งยาก และถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ ในแง่เงื่อนไขที่จำเป็นต่อการส่งเสริมอาชีพเกษตรของอบต. ได้แก่ แนวความคิดและการให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจของปลัดอบต. คณะกรรมการบริหาร และสมาชิกอบต. การสร้างและเสริมกลไกการจัดการปัญหาการเกษตรทั้งนี้ปัจจัยที่เอื้อ ได้แก่ รูปธรรมการแก้ปัญหาและทุนดำเนินการรวมทั้งกลไกการจัดทำแผนระดับหมู่บ้าน

ผลการวิจัยที่เกิดขึ้นในเชิงพัฒนา พบว่า การพัฒนากระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริมการเกษตรของอบต. ได้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพระดับหมู่บ้าน และมีการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรระดับตำบลขึ้น ซึ่งเป็นกลไกในการจัดการปัญหาเกษตรร่วมกับอบต. กลไกดังกล่าวมีโครงสร้างและคณะกรรมการที่ชัดเจนมีกฎระเบียบและมีกิจกรรมร่วมกันและที่สำคัญอบต. มีการจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรและมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการเกษตรให้กับเครือข่ายเกษตรกรจำนวนหนึ่ง

นภาพร ทางทิศ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการสนับสนุนศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทในการสนับสนุนโครงการ/กิจกรรมด้านเกษตร 5 อันดับแรกได้แก่ 1) การทำปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมัก 2) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพืช 3) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ 4) โครงการอบรมเรื่องลำไย 5) โครงการอบรมฝึกปลอดสารพิษ

ผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับ บทบาท การดำเนินงาน ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า จุดแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ใกล้ชิดกับชุมชน มีความพร้อมในด้านงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาท้องถิ่นในโครงการ/กิจกรรม ด้านการเกษตรและโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในส่วนของจุดอ่อน ประกอบด้วย บุคลากรยังขาดทักษะในการดำเนินงาน ขาดความรู้ ความเข้าใจ ประสิทธิภาพการขับเคลื่อนงานในท้องถิ่นยังมีน้อย ส่งผลให้การพัฒนาโครงการด้านการเกษตรยังขาดความต่อเนื่องของการติดตามการดำเนินงานในเขตพื้นที่

วัชร่า ปิ่นทอง (2543) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ ตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาที่สรุปได้คือ ชุมชนที่ศึกษาสมัยการตั้งหมู่บ้านนั้นการเกษตรเป็นลักษณะการทำไร่เลื่อนลอย เปิดพื้นที่ป่าเพื่อทำกินไปเรื่อยๆ ใช้แรงงานจากคนและสัตว์ในการทำเกษตร ต่อมารัฐมนตรีนโยบายสนับสนุนให้เร่งผลิต ใช้เทคโนโลยีใหม่ เข้ามาช่วย พันธุ์พืชใหม่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับระบบนิเวศน์ ตลอดไปจนถึงสุขภาพของเกษตรกร เกษตรกรที่ได้รับผลกระทบโดยตรงกลุ่มหนึ่งประมาณ 10 กว่าคนได้รวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาและพบว่าการทำเกษตรกรรมทางเลือกช่วยได้ และได้ดำเนินการจนประสบความสำเร็จ

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จมีอยู่ 2 ปัจจัยคือ (1) ปัจจัยภายในชุมชน คือความตระหนักในปัญหานิเวศน์ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติซึ่งช่วยแพร่กระจายแนวคิดเกษตรกรรมทางเลือกได้ด้วยทางหนึ่ง และองค์กรหรือกลุ่มชาวบ้านมีความเข้มแข็ง (2) ปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ กระแสพัฒนาประเทศที่ทำให้เกิดปัญหาซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรหาทางเลือกใหม่ๆ การเผยแพร่ของสื่อสารมวลชนเกี่ยวกับแนวคิดของเกษตรกรรมทางเลือก รวมทั้งการนำเสนอกรณีตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรพัฒนาเอกชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเชื่อมโยงกับเครือข่ายการเรียนรู้ นอกชุมชน โดยการเข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของเกษตรกร

ปัจจัยสุดท้ายคือ ตลาดซึ่งเริ่มมีอุปสงค์ต่อผลิตผลปลอดสารพิษ แม้ว่าเกษตรกรจะเน้นการซื้อขายในชุมชน และมีรายได้ตลอด ปัจจัยภายในและภายนอกต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตขึ้นในชุมชนและนำไปสู่ความสำเร็จนั้น พบว่า มีช่วงการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตที่แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือช่วงทำไร่หมุนเวียน ช่วงผลิตพืชเศรษฐกิจและช่วงการหันมาทดลองเกษตรกรรมทางเลือก รูปแบบที่เกษตรกรใช้อยู่ในปัจจุบันคือเกษตรอินทรีย์ ไร่นาสวนผสม สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการผลิตเกษตรอินทรีย์ที่เป็นแรงผลักดันและแรงจูงใจเกิดจากผลกระทบจากการใช้สารเคมี ต้นทุนการผลิต การตลาด หนี้สิน และขบวนการผลิต

นิคม ไชววรรณ และคณะ (2542) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขยายเกษตรกรรมยั่งยืนของตำบลแม่ทา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการยอมรับและขยายตัวของเกษตรกรรมยั่งยืนในชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งเงื่อนไขออกเป็น (1) เงื่อนไขภายใน ได้แก่ ตัวเกษตรกรยังขาดความรู้ ความเชื่อมั่นในแนวทางการทำเกษตรกรรมยั่งยืน การถือครองที่ดิน กรรมสิทธิ์ และขาดเงินทุน รวมทั้งการรวมกลุ่มและองค์กรเครือข่ายของชุมชน (2) เงื่อนไขภายนอก ได้แก่ ระบบการตลาดการจัดการผลผลิต และเจ้าหน้าที่หรือองค์กรส่งเสริม ปัจจัยทั้งหมดมีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรเงื่อนไขทั้ง 2 กลุ่มข้างต้น จากการศึกษาพบว่า เงื่อนไขภายในสามารถแก้ไขได้โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ และหนุนช่วยจากกลุ่มและเครือข่ายชุมชน (เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มและเครือข่ายที่เข้มแข็ง) ส่วนเงื่อนไขภายนอก ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องหนุนเสริม พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการให้สอดคล้อง และสัมพันธ์กัน ได้แก่ การส่งเสริมการผลิต การตลาด และการพัฒนามาตรฐาน ที่ผู้บริโภคยอมรับเป็นแนวทางที่จะเกิดการยอมรับและขยายตัวของระบบการผลิตแบบเกษตรกรรมยั่งยืนกับชุมชนเป้าหมาย รวมทั้งมีความยั่งยืนอย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษาของงานวิจัยที่เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษ มีเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จด้วยกัน แบ่งเป็น 1) เงื่อนไขภายใน ได้แก่ ตัวเกษตรกรที่ยังขาดความรู้ แนวคิด วิธีการปฏิบัติในด้านการผลิตผักปลอดสาร ยังพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเร่งผลผลิตให้ทันกับความต้องการของตลาด และขาดความเชื่อมั่นของผลที่ได้รับในการทำเกษตรปลอดสาร ผลผลิตที่ออกมาไม่สามารถให้ทันกับความต้องการของผู้บริโภคได้ 2) เงื่อนไขภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกในการถ่ายทอดความรู้ แนวคิด วิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง ในการลด ละ เลิก การใช้สารเคมี นำไปสู่การพึ่งตนเองของเกษตรกรในการลดต้นทุนการผลิต และต้องมีการส่งเสริมด้านการตลาดในการรองรับผลผลิตนอกเหนือจากการบริโภคภายในครัวเรือนด้วย เพื่อเป็นแรงจูงใจในการหันมาทำการผลิตแบบปลอดสารสามารถสร้างเป็นรายได้เสริมให้แก่เกษตรกรได้ด้วย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” เป็นโครงการที่ศึกษาถึงบทบาท การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนและยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ และสามารถขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีแผนงานและวิธีการศึกษาดังนี้

แผนงานและวิธีการศึกษา (กิจกรรม)

ระยะที่ 1 การเตรียม (ก่อนอนุมัติโครงการ) ประกอบไปด้วย

1. จัดเวทีประชุมเพื่อค้นหาโจทย์และพัฒนาโจทย์นำไปสู่การสร้างทีมวิจัย

การค้นหาโจทย์ที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนในประเด็นเกษตรที่ผู้วิจัยสนใจและร่วมติดตามการทำงานของพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานชุดโครงการเกษตรกรรมยั่งยืน ตั้งแต่เดือน มีนาคม จนมาถึงช่วงเดือนพฤษภาคม 2551 โดยก่อนหน้านั้นการดำเนินงานมีทั้งปิดโครงการวิจัยและกำลังเริ่มพัฒนาโจทย์วิจัยในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งทางพี่เลี้ยงก็ให้คำแนะนำการเลือกพื้นที่วิจัย วิธีการมองหาโจทย์การวิจัย จนถึงปลายเดือนพฤษภาคมก็ได้พื้นที่ในเขตตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จึงได้ลงพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชาวบ้าน เจ้าหน้าที่อบต. พี่เลี้ยง SUB NODE CBMAG และ NODE CBMAG อีสาน โดยใช้เวที Focus group ซึ่งได้ ร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ ความเป็นมาของชาวบ้านในการประกอบอาชีพหลัก โดยเฉพาะการทำเกษตรและกลุ่มอาชีพที่มีในเขตตำบลท่าสองคอน ประกอบกับในพื้นที่มีเจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตรและรองนายกอบต.ท่าสองคอนที่มีแนวคิดอยากพัฒนาด้านการทำเกษตรปลอดสาร โดยมีแผนงานที่จะส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในเขตพื้นที่ตำบลท่าสองคอน แต่ทว่ายังไม่มีแนวทางสนับสนุนอย่างชัดเจน หลังจากจากนั้นในเวทีได้ร่วมกันวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ ปัญหา ศักยภาพ ความต้องการของชุมชนเป็นรายหมู่บ้าน ท้ายที่สุดที่ประชุมจึงมีความคิดเห็นร่วมกันว่าควรเลือกพื้นที่เป้าหมายนำร่องเพื่อเป็นกรณีศึกษาให้ได้บทเรียนที่จะสามารถเป็นแนวทางการส่งเสริมด้านการเกษตรโดยบทบาทของอบต.ต่อไป จึงได้หวั่นข้อย่อการวิจัย หลังจากได้ชื่อวิจัยแล้ว ในเวทีพัฒนาโจทย์ยังได้ร่วมค้นหานักวิจัยชาวบ้านที่มีความสมัครใจเข้าร่วมกระบวนการจำนวน 10 คน

จากนั้นนักศึกษานำปัญหาที่ได้จากมาพัฒนาโจทย์ มาจัดทำข้อเสนอโครงการวิจัย (proposal) เสนอต่อทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฝ่ายกลไก SUB NODE CBMAG มหาสารคาม

และนำเสนอโครงการวิจัยเข้าเวทีพิจารณาโครงการวิจัย ซึ่งผลการพิจารณาได้อนุมัติให้ดำเนินโครงการวิจัย ภายใต้ “โครงการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน”

2. จัดเวทีประชุมทีมวิจัยและผู้สนใจเข้าร่วมการวิจัย เพื่อกำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในเบื้องต้นเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเขียนเค้าโครงการทำวิจัย

หลังจากได้มีการพัฒนาโจทย์ไปพร้อมๆ กับการหาทีมวิจัยชาวบ้าน เป็นทีมวิจัยหลัก โดยเลือกกลุ่มคนที่มีความสนใจและสมัครใจเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยหรือเชิญกลุ่ม บุคคลที่มีศักยภาพ มีบทบาทที่สำคัญต่อการทำงานระดับพื้นที่ในประเด็นที่ทำการศึกษา โดยได้มีการเสนอทั้งเป็นส่วนของทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยทีมวิจัยหลัก 10 คน ดังนี้

1. นักวิชาการเกษตรประจำตำบล	1 คน
2. รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล	1 คน
3. สมาชิก อบต.	2 คน
4. ผู้นำชุมชนหมู่บ้านเป้าหมาย	3 คน
5. ผู้นำเกษตรกร	3 คน
6. เกษตรกร ชาวบ้านที่มีความสนใจร่วมในกระบวนการวิจัย ทีมวิจัยรอง 10 คน	
รวมนักวิจัยในโครงการ	20 คน

3. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

เป็นการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ของนักวิชาการหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาและเรียบเรียงไว้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประเด็นเนื้อหาในกระบวนการดำเนินงานวิจัยให้ตรงกับ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และค้นหาคำตอบ โดยการสรุปข้อค้นพบที่เกิดจากงานวิจัยนำมาเรียบเรียงเป็นประเด็นเนื้อหาจากงานวิจัย

ระยะที่ 2 กระบวนการดำเนินงาน (หลังอนุมัติโครงการ)

การดำเนินการวิจัย เป็นระยะหลังจากที่ทีมวิจัยเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากการประชุมหาข้อสรุปร่วมกันมีแผนการปฏิบัติงาน โดยจะเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมระหว่างอบต.และกลุ่มคนในชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัย ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การทำงานจากแต่ละเวทีที่มีการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล ทุกกิจกรรมที่จัดสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็น เทคนิค วิธีการได้มาซึ่งข้อมูล การเตรียมตัวทั้งทีมวิจัยและปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน ทั้งเป็นผู้ให้และผู้รับข้อมูลภายใต้ความเหมาะสมสอดคล้องของแต่ละพื้นที่และสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของอบต.ต่อบทบาท การดำเนินงานการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ดำเนินการ 4 ครั้งใน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

- เป็นการจัดประชุมในระดับหมู่บ้าน และแบ่งกลุ่มย่อยในประเด็นที่ศึกษา เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทั่วไป สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ทรัพยากร หน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนในพื้นที่และปัญหาของชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานแต่ละชุมชน ทำความเข้าใจต่อชุมชน เพื่อวิเคราะห์ถึงศักยภาพและข้อจำกัดที่มีในพื้นที่ต่อการทำเกษตร ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมาจากผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้อาวุโส และตัวแทนชาวบ้านทั่วไปที่สนใจ

- ศึกษาจากเอกสาร (ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน กชช.2ค)

2. ศึกษาข้อมูลกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในแต่ละชุมชนเป้าหมาย

- จัดเวทีการประชุมกลุ่มย่อยและระดมข้อมูล โดยเชิญตัวแทนกลุ่มเกษตรกรกลุ่มละ 5 คน ของแต่ละหมู่บ้านเป้าหมาย 4 หมู่บ้าน และกลุ่มเกษตรกรที่สนใจ

3. ศึกษาข้อมูลบทบาท การดำเนินงานของอบต.และองค์กรภาคีที่สนับสนุนในพื้นที่

- โดยการสัมภาษณ์รายบุคคลกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตั้งแต่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนโยบาย และแผน ฝ่ายพัฒนาชุมชน ฝ่ายส่งเสริมการเกษตร และสมาชิก อบต. และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่มีบทบาทเข้ามาสนับสนุนการทำเกษตรปลอดสาร ในประเด็นที่เป็นกรอบของการตั้งคำถามที่ไม่ใช่แบบสอบถาม ตั้งแต่ส่วนของแผนงาน เป้าหมาย บทบาท หน้าที่ปฏิบัติ วิธีการและทัศนคติต่อการทำเกษตรปลอดสาร ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการประเมินและวิเคราะห์บทบาท การดำเนินงานและพัฒนากระบวนการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ

- ศึกษาจากเอกสารแผนพัฒนาตำบลองค์การบริหารส่วนตำบล

4. ตรวจสอบความถูกต้องข้อมูล

- เป็นการนำเสนอข้อมูลจากทีมวิจัยที่ได้ศึกษาและเก็บรวบรวมมา โดยให้ผู้มีที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ ทั้งแลกเปลี่ยนความคิดและเติมเต็มข้อมูล ให้ถูกต้องและตรงกับสภาพความเป็นจริง

5. วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในชุมชน

- เป็นการแบ่งกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม เพื่อระดมข้อมูลระหว่างกลุ่มเจ้าหน้าที่อบต.และองค์กรที่เข้ามาสนับสนุน ในบทบาทการเข้ามาส่งเสริม แผนงานที่จะสนับสนุน และกลุ่มเกษตรกรแกนนำ ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน ในการวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ ศักยภาพในแต่ละพื้นที่เพื่อในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาร่วมกันต่อบทบาท การดำเนินงานของอบต.ต่อการส่งเสริมการเกษตรและความคาดหวังในการส่งเสริมการเกษตรของชาวบ้านต่ออบต.

6. การประชุมประจำเดือน

- เป็นการประชุมเพื่อเตรียมการตามแผนงานที่วางไว้ โดยทีมวิจัยที่เป็นทั้งกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา อบต.และผู้สนใจ ได้ประชุมหารือ และวางแผนงานต่อกิจกรรมการดำเนินงานของแผนงานฝ่ายส่งเสริมการเกษตร โดยเน้นกิจกรรมที่เกิดการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนแนวคิด วิธีการและทัศนคติต่อการปฏิบัติให้แก่อบต.และผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย

7. จัดกิจกรรมศึกษาดูงาน

- เป็นการสร้างการเรียนรู้ที่เห็นรูปธรรมชัดเจนในการพัฒนาการเรียนรู้ต่อแนวทางการแก้ไขปัญหา ที่เริ่มจากวิธีคิด การให้ความสำคัญต่อการทำเกษตรปลอดภัย มีผู้ร่วมศึกษาดูงานจาก กลุ่มเกษตรกร เกษตรประจำตำบล นักวิชาการเกษตรของอบต. สมาชิกอบต. ผู้ใหญ่บ้าน และทีมวิจัย

8. อบรมเชิงปฏิบัติการทดลอง

- เป็นการจัดอบรมและจัดทำแปลงสาธิตเกษตรปลอดภัยของอบต. ขึ้นในชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิด และเทคนิคการทำปุ๋ยหมัก สารสะเดาป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เป็นพื้นที่ต้นแบบในการทำเกษตรปลอดภัยให้แก่ผู้สนใจที่อยากจะเริ่มปรับเปลี่ยนการผลิตแบบใช้สารเคมี ให้หันมาสู่การ ลด ละ เลิก การใช้ผลิตแบบอินทรีย์ชีวภาพแทน

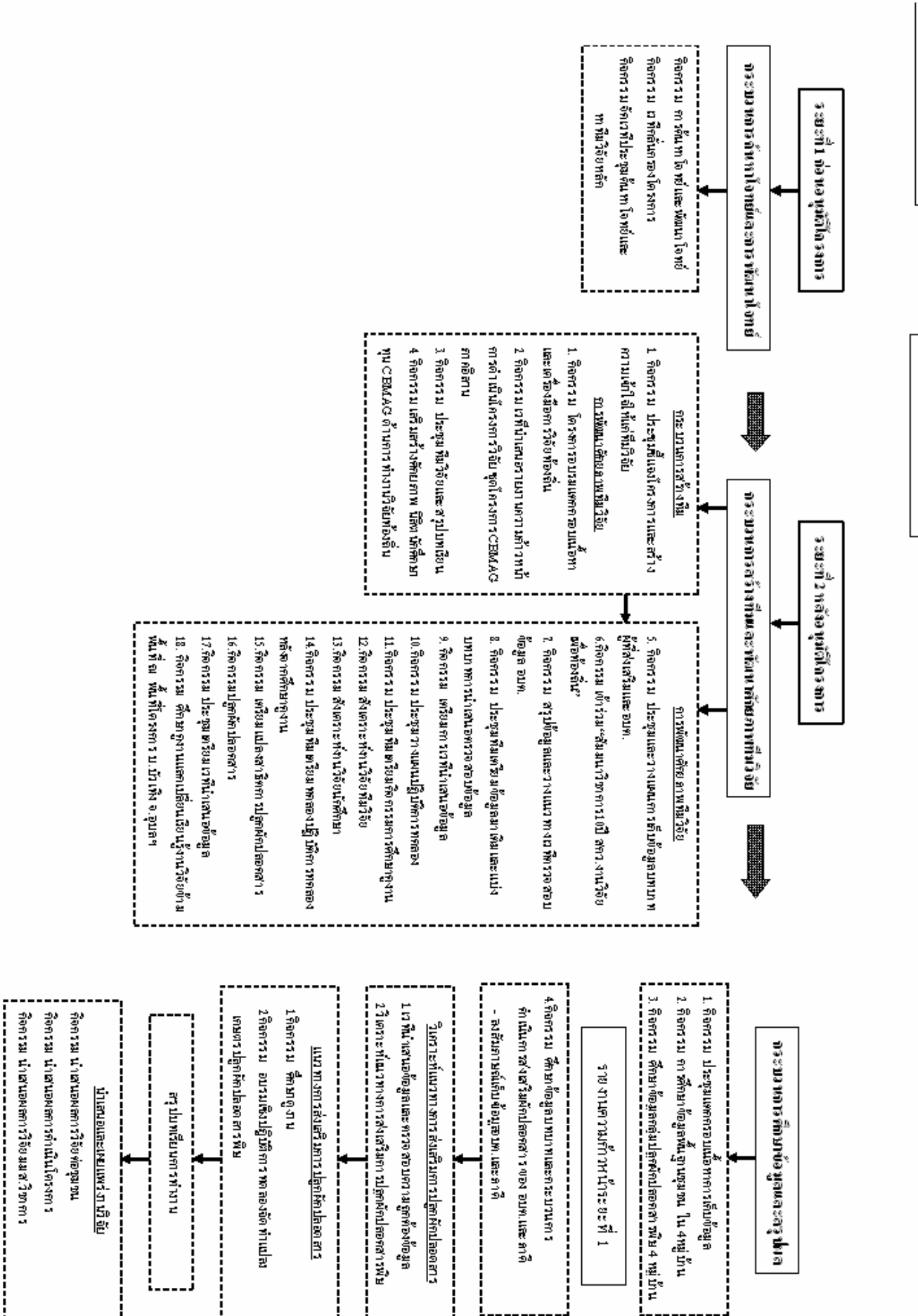
9. สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

- เป็นการนำเสนอผลสรุปจากกิจกรรมทั้งหมดที่ได้ดำเนินการมา โดยมีการเปิดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ต่อการวิจัยและให้ข้อคิดต่อการทำเกษตรปลอดภัย เพื่อผลักดันไปสู่แผนปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมการเกษตรที่มีทิศทางชัดเจนขึ้นทั้งในระดับชุมชนและพื้นที่อื่น

10. การประชุมสรุปบทเรียน

- ซึ่งจะมีการสรุปเป็นระยะในการจัดกิจกรรมแต่ละช่วง เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของทีมวิจัยที่ได้รับจากการเข้าร่วมในกระบวนการศึกษาวิจัย ประกอบกับการรวบรวมข้อมูลมาแยกตามประเด็นศึกษาแล้วนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยเพื่อจัดทำรายงาน

แผนภาพที่ 3.1 กระบวนการวิจัยและกิจกรรมการดำเนินงาน

ในรายงานความก้าวหน้าฉบับนี้ ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดกระบวนการดำเนินงานที่ผ่านมาดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การเตรียม

1. กระบวนการค้นหาโจทย์และการพัฒนาโจทย์

เป็นการค้นหาปัญหาหรือประเด็นที่จะศึกษา โดยการได้รับคำแนะนำจากพี่เลี้ยง โหนดเกษตรกรรมยั่งยืนและเจ้าหน้าที่สกว. ซึ่งการได้มาของโจทย์วิจัยนั้นก็ต้องขึ้นกับระดับความต้องการ ความสำคัญและสถานการณ์ปัญหาของชุมชน กลุ่ม องค์กร ผู้นำชุมชนในแต่ละท้องถิ่น เพื่อชี้ให้เห็นถึงความชัดเจนของประเด็นปัญหา ในการหาพื้นที่ที่ตนสนใจ ประเด็นบทบาท การดำเนินงานของ อบต. ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ชวนผู้ที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงปัญหาร่วมกัน และสร้างทีมวิจัยหลักขึ้นมาพร้อมกับการเลือกประเด็นปัญหา นำมาสู่การพัฒนาเป็นโจทย์ในการวิจัย การตั้งคำถาม และกำหนดเป้าหมายของการวิจัยด้วยกัน ในกระบวนการค้นหาโจทย์และการพัฒนาโจทย์ประกอบด้วย การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

เวทีประชุมค้นหาโจทย์และหาทีมวิจัยหลัก

การค้นหาโจทย์ที่ได้จากการร่วมติดตามการทำงานของพี่เลี้ยง โหนดเกษตรกรรมยั่งยืน ตั้งแต่เดือน มีนาคม จนมาถึงช่วงเดือนพฤษภาคม 2551 โดยก่อนหน้านั้นการดำเนินงานมีทั้งปิดโครงการวิจัยและกำลังเริ่มพัฒนาโจทย์วิจัยในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ซึ่งทางพี่เลี้ยง โหนดก็ให้คำแนะนำการเลือกพื้นที่วิจัยหรือวิธีการมองหาโจทย์การวิจัย จนถึงปลายเดือนพฤษภาคมก็ได้พื้นที่คือบ้านหนองกงเต่า ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่เป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายในโครงการนี้ และได้ผ่านการพัฒนาโจทย์โดยใช้ระยะเวลาไม่นานนัก เนื่องจากระยะเวลาในการทำสัญญาเพื่อรอกการอนุมัติโครงการวิจัยจะครบกำหนดวันส่งในเดือนมิถุนายน หลังจากนั้นนักวิจัยจึงได้ปรึกษากับพี่เลี้ยง โหนดเกษตรและเจ้าหน้าที่สกว. ในการวางกระบวนการลงไปพัฒนาโจทย์ได้ วันที่ 15 พฤษภาคม 2551 ในเวทีจะใช้วิธีการที่ประชุมกลุ่มย่อยร่วมกันระหว่างชาวบ้าน กับพี่เลี้ยง SUB NODE- CBMAG และเจ้าหน้าที่ สกว. ร่วมกันระดมเกี่ยวกับสถานการณ์ ความเป็นมาของชาวบ้านในการประกอบอาชีพหลักโดยเฉพาะการทำเกษตรและกลุ่มอาชีพที่มีในชุมชน

จากนั้นเมื่อได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประเด็น วิเคราะห์ถึงสถานการณ์ของชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมแล้ว ก็เป็นการเจาะเข้าประเด็นเนื้อหา ปัญหา ความต้องการและศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ จนมองเห็นสถานการณ์ นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน จากเดิมชุมชนมีกลุ่มอาชีพที่หลากหลายแต่มีกลุ่มที่เด่นในด้านการทำผลิตผักปลอดสาร โดยจะปลูกในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านประมาณ 20 กว่าไร่ จะทำการผลิตแบบแปลงรวม ที่มีการจัดตั้งสมาชิกขึ้นมา กลุ่มนี้ที่ถือได้ว่าประสบความสำเร็จ

พอสมควรในการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการดูแลรักษารดน้ำ พรวนดิน ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่จะไว้บริโภคภายในครัวเรือนตนเองและแลกเปลี่ยน แบ่งปันเพื่อนบ้าน ใกล้เคียงและที่เหลือก็จะนำไปขายตลาด วิธีการปลูกผักแบบไม่ใช้สาร การผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง จึงเป็น สิ่งที่ชุมชนเกิดความต้องการอยากจะทำเนื่อก่อน คือ การขยายผลการผลิตผักปลอดสารพิษในพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักใส่ใจในสุขภาพมากขึ้น การลดปริมาณการใช้สารเคมีหันมาใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพแทนในการบำรุงรักษา อีกทั้งยังเป็นการลดรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ยเคมี ช่วยสร้างรายได้เสริมให้คนในชุมชนได้ด้วย หลังจากผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนร่วมกันวิเคราะห์ สรุปผลออกมาและนำมาเขียนเป็นโครงการเพื่อเสนอหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย ผ่านขั้นตอนการพิจารณาถ้อยแถลงโครงการจากนักวิชาการหลากหลายท่าน ในวันที่ 4 มิถุนายน 2551 ที่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ห้อง RN 404 ในการพิจารณาวันนั้น ได้เล็งถึงบริบทเขตพื้นที่ตำบลท่าสองคอนว่ามีการทำการเกษตรเป็นหลัก ประกอบกับในพื้นที่ได้มีองค์กรปกครองท้องถิ่นอยู่ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน ที่มีเจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตรและรองนายกอบต.ท่าสองคอน ที่มีแนวคิดอยากพัฒนาด้านการทำเกษตรปลอดสารให้ชาวบ้านตระหนักถึงผลกระทบที่ได้รับจากการใช้ปุ๋ยเคมีทั้งมีราคาสูงและยังทำลายสุขภาพด้วย อบต.ท่าสองคอนจึงอยากให้ชุมชนหันมาใส่ใจในสุขภาพมากขึ้น ผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เองเป็นการช่วยลดรายจ่ายในครอบครัวได้อีกทาง จากเดิม อบต.ท่าสองคอนก็มีแผนที่จะส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในเขตพื้นที่อยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่มีแนวทางการขับเคลื่อนงานว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใด โดยมีกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษที่เป็นทุนเดิมในชุมชนและสนับสนุนกลุ่มขึ้นมาใหม่ในหมู่บ้านอื่นๆ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

ผลสรุปจากเวทีถ้อยแถลงได้เสนอว่า ให้ลองไปคุยปรึกษาดูถ้าเราจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของคนในชุมชน โดยผ่านงานวิจัยท้องถิ่นในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทาง อบต. ซึ่งมีศักยภาพทั้งความพร้อมทั้งด้านบุคลากร งบประมาณและอื่นๆ น่าจะขับเคลื่อนได้ดีกว่า ในการดำเนินกิจกรรม อบต. พร้อมที่จะเรียนรู้ไปด้วยกันในบทบาทการดำเนินสนับสนุนการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของชุมชนในพื้นที่ขึ้นการทำงานของทั้งสองฝ่ายน่าจะขับเคลื่อนได้ดีกว่า

เวทีค้นหาโจทย์และหาทีมวิจัยหลัก (วันที่ 6 มิ.ย 2551)

เป็นการดำเนินงานหลังจากเสนอโครงการเข้าพิจารณาถ้อยแถลง ผลสรุปจากนักวิชาการหลายท่านได้ร่วมกันให้ข้อเสนอแนะ จนได้จัดเวทีนี้ขึ้นมา ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน ซึ่งมีผู้เข้าร่วมด้วยกัน คือ . พี่เลี้ยง Node เกษตร พี่เลี้ยงและเจ้าหน้าที่ SUB NODE- CBMAG 3. นิสิตชุดทุน CBMAG และ เจ้าหน้าที่ อบต.

ในครั้งนี้เป็น การพูดคุย แนะนำตัว ทำความรู้จักกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เล่าถึงความเป็นมาของงานวิจัยท้องถิ่นและที่มาของการค้นหาโจทย์หรือวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหาในพื้นที่ตำบลท่าสอง

คอนด้วยกัน จากเดิมในพื้นที่ที่มีการปลูกผักปลอดสารมาบ้างแล้วถ้าจะมีการส่งเสริมหรือขยายผลการเรียนรู้จากหมู่บ้านต้นแบบไปสู่หมู่บ้านอื่นๆ ทางอบต.ที่มีศักยภาพ ความพร้อม ด้านบุคลากรงบประมาณสนับสนุน จะมีบทบาทในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่หมู่บ้านอื่นในเขตตำบลได้อย่างไร

ผลการดำเนินกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมประชุมได้รู้จักที่มาที่ไปของโครงการวิจัย นำไปสู่การวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหา ร่วมกันในพื้นที่ สถานการณ์การปลูกผักปลอดสารพิษที่มีในชุมชนและการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ด้านการส่งเสริมการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี ก็เป็นแนวทางที่อบต.ได้กำหนดไว้แล้ว แต่ยังไม่มีการขับเคลื่อนงานที่ชัดเจนเนื่องจากหลายปัจจัยด้วยกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับความต้องการของทาง อบต. ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารของชุมชน จนเป็นประเด็นที่เหมาะสมกับพื้นที่และได้พัฒนากลายมาเป็นโจทย์การวิจัยในครั้งนี้ ที่ประชุมจึงได้ร่วมกันกำหนดหมู่บ้านเป้าหมายที่จะเป็นพื้นที่นำร่องและกลุ่มเกษตรกรที่มีความพร้อม ความต้องการและศักยภาพที่มีอยู่ในการดำเนินงานจำนวน 4 หมู่บ้านก่อน ได้แก่ บ้านบ่อน้อย บ้านอุปราษ บ้านหนองกุงเต่า บ้านคอนหัน และได้เสนอรายชื่อบุคคลซึ่งพิจารณาจากผู้นำชุมชน และผู้ที่มีบทบาททางสังคมในด้านการทำเกษตรปลอดสารในพื้นที่เพื่อมาร่วมเป็นทีมวิจัยหลักในการดำเนินงานก่อน จนได้ทั้งหมดรวมนิสิตชุดทุน CBMAG จำนวน 11 คน ดังรายละเอียดจะกล่าวในกิจกรรมต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการทำกิจกรรมของนิสิต ดังนี้

1. จากการได้ลงพื้นที่ติดตามการทำงานของพี่เลี้ยง ในแต่ละพื้นที่ นิสิตได้เรียนรู้เทคนิควิธีการ การพัฒนาวิจัยร่วมกันกับชาวบ้านและเข้าใจกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่การลงพื้นที่ ชวนคุย วิเคราะห์ ระดมถึงประเด็นปัญหาร่วมกันกับชาวบ้าน จนสามารถสรุปและพัฒนาออกมาเป็นโจทย์การวิจัยได้
2. การพัฒนาโจทย์ ตัวนิสิตเองยังไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง เนื่องจากงานวิจัยท้องถิ่นยังเป็นเรื่องที่ใหม่ ยังขาดประสบการณ์ การเรียนรู้ การทำงานในลักษณะนี้ การมองหาประเด็นในพื้นที่จึงต้องมีพี่เลี้ยงโครงการหรือนักพัฒนาที่มีความชำนาญคอยช่วยเหลือตลอดเวลา
3. สิ่งสำคัญในการเลือกโจทย์วิจัยนั้นควรจะหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งของคนภายในชุมชนเอง เพราะอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการศึกษาข้อมูลที่เอนเอียงไม่ตรงสภาพความเป็นจริงได้
4. ได้เรียนรู้ หลักการ วิธีการ การฝึกเขียนโครงการวิจัยจนสามารถพัฒนานำมาเขียนโครงการวิจัยในชุดทุนสำหรับนักศึกษาได้ในระดับหนึ่ง

5. การเข้าร่วมพิจารณากลั่นกรองโครงการจากนักวิชาการหลายๆ ท่านได้ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการช่วยให้งานวิจัยได้มีความชัดเจนในประเด็นมากขึ้น

บทเรียนที่ได้จากการทำกิจกรรมของ ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมในการประชุม ดังนี้

1. จากการค้นหาโจทย์และพัฒนาโจทย์เป็นกิจกรรมมีแก่นิสิต พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงาน นักวิจัยหลัก 3-4 คนเท่านั้น ที่มีโอกาสได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ผ่านกระบวนการค้นหาโจทย์ร่วมกัน นักวิจัยหลักคนอื่นจึงเกิดจากการคัดเลือกพิจารณาจากตามความเหมาะสมที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาในพื้นที่ กระบวนการค้นหาโจทย์ยังเป็นเรื่องที่ยากและใหม่สำหรับทีมวิจัยที่จะดำเนินการด้วยตนเอง จำเป็นต้องอาศัยพี่เลี้ยงโครงการหรือผู้มีประสบการณ์มาช่วยในกระบวนการ

2. ทีมวิจัยได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ ต่างๆ ที่มีในชุมชนร่วมกัน

3. การค้นหาโจทย์หรือการพัฒนาโครงการวิจัยที่ผ่านมา กระบวนการวิจัยให้เกิดการมีส่วนร่วมในวิธีการจำเป็นที่ต้องใช้เวลาพอสมควรในขั้นตอนต่างๆ ร่วมกัน

4. การวางแผนกระบวนการทำงานทีมวิจัยยังไม่สามารถคิดกระบวนการด้วยตนเอง ยังต้องอาศัยผู้มีประสบการณ์ช่วยให้คำแนะนำ ปรีกษา การวางแผนกระบวนการทำงาน

ระยะที่ 2 การดำเนินการวิจัย

หลังจากผ่านกระบวนการค้นหาโจทย์และการพัฒนาโจทย์มาแล้ว การดำเนินงานหลังจากอนุมัติโครงการในส่วนของลำดับขั้นตอนของแผนงานที่ทีมวิจัยจะต้องดำเนินการในระยะช่วง 6 เดือนแรก จะเป็นกระบวนการสร้างทีม การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยและกระบวนการศึกษาข้อมูล ซึ่งในกระบวนการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นฐานชุมชนเป็นกิจกรรมที่เน้นให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ทีมวิจัยและชาวบ้านในกลุ่มเป้าหมายได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยกัน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ การทำงานจากแต่ละเวทีที่มีการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลคล้ายๆ กัน ทุกกิจกรรมที่จัดสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็น เทคนิค วิธีการ การได้มาของข้อมูล การเตรียมตัวทั้งทีมวิจัยและปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน ทั้งเป็นผู้ให้และผู้รับข้อมูลภายใต้ความเหมาะสมให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ สภาพเหตุการณ์ของแต่ละหมู่บ้านนั้นๆ โดยการดำเนินการหลังจากอนุมัติโครงการประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

2. กระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย

ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

การสร้างทีม

การสร้างทีมวิจัยได้ถูกเสนอขึ้นไปพร้อมๆ กับช่วงการพัฒนาโจทย์ การเลือกพื้นที่เป้าหมาย ที่ประชุมได้คัดเลือกทีมวิจัยโดยพิจารณาคนที่มีความเกี่ยวข้องในพื้นที่ มีความพร้อม มีความรับผิดชอบการดำเนินงานไปด้วยกันได้ ซึ่งทีมวิจัยหลักประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่องค์การบริหาร ส่วนตำบลท่าสองคอน ได้แก่ นายทองนาค ขานจำ (อดีตรองนายก อบต.ท่าสองคอน) และนายณารักษ์ อินสร (นักวิชาการเกษตร) ซึ่งเป็นผู้ที่มีแนวทางอยากจะขยายผลการทำเกษตรปลอดสารแต่ยังไม่มีทิศทางจับเคลื่อนงานได้ชัดเจน), นายมานิตย์ กองศูนย์ส.อบต. หมู่ที่ 3 (เป็นผู้ที่อยากปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบไม่ใช้สารเคมีในการเกษตร), นายเชื่อน พรหมารักษ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2, นายบัวภา ปราณี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6, นายสมาน เดชยศดี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 (เป็นการเลือกผู้นำชุมชนที่มีแนวคิดเดียวกันที่อยากจะเห็นชาวบ้านหันมาทำเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเกิดรายได้เสริมขึ้นมา, นายบุญเต็ม สิงห์ขานอาจ, นางสงวน มาตะพัตร(เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารที่อยากจะถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการผลิตแบบการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ), นางบัวใจ ก้อนซารี เลขานุการสภาฯ, นางลำดวน แก้วหานาม ส.อบต. และนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

ในระหว่างการพัฒนาโครงการมีเพียงทีมวิจัยหลักบางคนที่เข้าร่วมในกระบวนการค้นหา โจทย์ และกำหนดโจทย์การวิจัย ทำให้ทีมวิจัยบางส่วนไม่รู้ถึงความเป็นมาของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น หน่วยงาน แหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนโครงการ จึงต้องมีการจัดกิจกรรมประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัยขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงเป้าหมายของการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

ประชุมชี้แจงโครงการและสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัย

เป็นกิจกรรมต่อเนื่องหลังจากโครงการวิจัยได้ผ่านการพัฒนาโจทย์จนเขียนเป็นโครงการวิจัยได้รับการสนับสนุนงบประมาณมาแล้ว จัดในวันที่ 11 ส.ค. 51 ที่หอประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ทีมวิจัยหลัก, พี่เลี้ยง Sub Node-CBMAG, พี่เลี้ยง Node เกษตร

กิจกรรมจะเป็นการจัดการประชุมเพื่อชี้แจงโครงการวิจัยและสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัยและเป็นการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานของทีมวิจัย ตั้งแต่การวางบทบาท หน้าที่ การวางแผนงานที่จะดำเนินไปด้วยกันควรจะทำกิจกรรมอะไรก่อนหรือหลัง กิจกรรมตรงไหนที่จะต้องเพิ่มเติมเพื่อเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ทีมวิจัยมากขึ้น

ในส่วนของการชี้แจงโครงการจะเป็นหัวหน้าโครงการ คือ นางสาวอภิญญา ผาณบุษย์ เป็นผู้เล่าถึงความเป็นมาของโครงการวิจัยและนำผู้เข้าร่วมประชุม จากนั้นพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานได้แนะนำถึงหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อถิ่น(สกว.) และติดตามการดำเนินงานโครงการว่ามีใครบ้าง ต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง การชี้แจงโครงการเป็นการสร้างความเข้าใจให้แก่ทีมวิจัยเนื่องจากงานวิจัยท้องถิ่นยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับทีมวิจัย และแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในโครงการวิจัย ทีมวิจัยยังไม่รู้จักแหล่งที่มาเท่าที่ควรว่ามาจากไหน จึงต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันขึ้นเพื่อวางทิศทางการดำเนินงานให้สอดคล้องเหมาะสมและไปในทางเดียวกัน ทีมวิจัยเองก็จะได้รู้ถึงทิศทางการทำงานของตนชัดเจนขึ้น เมื่อได้เข้ามาเป็นนักวิจัยแล้วจะต้องมีบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง

จากนั้นหัวหน้าโครงการได้อธิบายการดำเนินงานที่จะทำต่อไปจะเริ่มต้นทำอะไรกันบ้าง หลังจากจบการประชุมครั้งนี้ และชี้แจงงบประมาณสำหรับการทำกิจกรรมที่ผ่านการอนุมัติมาแล้ว

หลังจากได้มีการชี้แจงโครงการเสร็จ ที่ประชุมก็ได้ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการวิจัยและได้ร่วมกันให้ข้อเสนอต่อโครงการวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ผู้เข้าร่วมได้ร่วมกันเสนอรายชื่อทีมวิจัยและที่ปรึกษาเพิ่มเติมเพื่อขยายการเรียนรู้และปฏิบัติการให้ครอบคลุมพื้นที่ในระดับตำบลให้มากขึ้น จากเดิมมีทีมวิจัยหลัก 11 คน ซึ่งเป็นการเสนอรายชื่อเป็นทีมวิจัยรองและที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพิ่มขึ้นมา โดยมีทีมวิจัยหลักเป็นผู้ประสานงานแจ้งให้ทีมวิจัยที่ได้เสนอรายชื่อเพิ่มเติมทราบ ในการเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยรองในการปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกับโครงการวิจัย

ที่ประชุมจึงได้ตกลงกันและมอบหมายให้ทีมวิจัยหลักเป็นคนประสาน ชักชวนกลุ่มเป้าหมายที่ได้เสนอชื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นทีมวิจัยรอง โดยให้พิจารณาถึง ความสนใจ ความพร้อมและความรับผิดชอบ ในกระบวนการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติร่วมกัน หรือทีมวิจัยรองคนจะเข้าร่วมประชุมเพื่อฟังรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับโครงการวิจัยก่อน แล้วค่อยตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการได้

ซึ่งในช่วงการศึกษาข้อมูล ทีมวิจัยหลักซึ่งมีหน้าที่หลักในกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่การวางแผน การออกแบบวิธีการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และมีทีมวิจัยรองก็เข้าร่วมในกระบวนการ เรียนรู้ ปฏิบัติการ การศึกษาข้อมูลและเก็บข้อมูลในพื้นที่ร่วมกันด้วย

จากนั้น ได้อธิบายถึงการเคลื่อนงานวิจัยเมื่อสิ้นสุดโครงการสำหรับชุดทุนนักศึกษาชาวบ้านเองที่มีความสนใจที่อยากจะทำงานวิจัยท้องถิ่นต่อก็สามารถติดต่อหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนหรือให้คำแนะนำการทำงานวิจัยท้องถิ่นได้ เช่น สกว.ชุดทุน CBR , สสส. เป็นต้น

นักวิจัยบางคนเคยทำโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นมาบ้างแล้ว อีกทั้งยังเป็นแกนนำในหมู่บ้านจะใช้ประสบการณ์การเรียนรู้จากโครงการวิจัยที่จะเกิดขึ้นนำไปปรับใช้กับงานพัฒนาที่มีในท้องถิ่นของตน

ที่ประชุมจึงได้ข้อสรุปในการนัดหมายประชุมอีกครั้ง และให้ทีมวิจัยที่รับผิดชอบประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายเข้ามาร่วมประชุมด้วยกันในครั้งหน้า

บทเรียนที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. การคัดเลือกเสนอชื่อทีมวิจัยขึ้นมาก่อนเป็นข้อสรุปในวงเล็บของผู้ที่เข้าร่วมประชุม ถ้าสามารถประสานบุคคลที่จะเข้ามาเป็นทีมวิจัยก่อน ก็จะช่วยให้การประชุมเกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น มีความคิดที่หลากหลายแตกต่างกันไปในการเลือกทีมวิจัย
2. งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับทีมวิจัย จึงต้องมีวิทยากรหรือพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานมาสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการทำงาน
3. ทีมวิจัยยังไม่เคยทำงานวิจัยท้องถิ่นมาก่อน จึงเกิดความกังวลว่างานจะไม่บรรลุเป้าหมายใด
4. ทีมวิจัยที่เป็นชาวบ้านยังไม่เข้าใจแผนงานของโครงการวิจัยว่าเริ่มดำเนินการอย่างไร และบทบาทของตนเมื่อเข้ามาเป็นนักวิจัยแล้วจะต้องทำอะไรบ้าง

การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย

ทีมวิจัยส่วนใหญ่แล้วเป็นนักวิจัยรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมอยากจะพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานในพื้นที่ของตน แต่ยังขาดประสบการณ์ความรู้ เทคนิค วิธีการ ที่ต้องได้รับการชี้แนะ จากผู้ที่มีประสบการณ์ เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยท้องถิ่นเพิ่มเติม

การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย เป็นการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยในกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่ทีมวิจัยยังไม่เคยปฏิบัติมาก่อน โดยผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเครื่องมือการวิจัยท้องถิ่น ที่จัดขึ้นในวันที่ 21-22 สิงหาคม พ.ศ. 2551 ณ ศูนย์ศึกษานิเวศน์ชุมชนบ้านกุสุมาลย์ ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยจากโครงการวิจัยอื่นและทีมวิทยากร

หลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมนักวิจัยรุ่นใหม่ เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยมากขึ้น จากกิจกรรมการทบทวนบทบาทการเป็น “นักวิจัยใหญ่” ทีมวิจัยสามารถมองเห็นการดำเนินงานที่ชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม ว่าโครงการวิจัยจะมีขั้นตอนการดำเนินงานอะไรบ้าง แล้วเป้าหมายของโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ควรจะต้องทำอะไรบ้าง มีกระบวนการดำเนินงานอย่างไร แล้วถ้าโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสิ้นสุดไป ทีมวิจัยสามารถนำประสบการณ์ ความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในการทำงานของตนในท้องถิ่นได้

บทเรียนที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. ทีมวิจัยมาเข้าร่วมทั้งหมด 9 คน นักวิจัยอีกสองคนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เนื่องจากติดภาระหน้าที่ ในส่วนของนักวิจัยที่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความกระตือรือร้น สนใจและเข้าใจในกระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นมากขึ้น
2. การเข้าร่วมกิจกรรมทีมวิจัยได้มีส่วนร่วมในบทบาทที่กำหนดขึ้น สร้างความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี
3. ทีมวิจัยได้เรียนรู้ถึง คุณสมบัติ บทบาทการเป็นนักวิจัยควรจะต้องทำอะไร ปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง
4. ทีมวิจัยได้ฝึกทักษะและปฏิบัติการใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้วยตนเอง
5. ได้ประเด็นเนื้อหาที่ได้จากการแตกกรอบสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลโครงการวิจัยได้
6. ได้เรียนรู้ กระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม

กิจกรรม นำเสนอรายงานความก้าวหน้าการดำเนินโครงการวิจัย ชุดโครงการ CBMAG ภาคอีสาน

เป็นการจัดขึ้นในวันที่ 27-28 ตุลาคม 2551 โดยชุดโครงการ CBMAG ภาคอีสาน สถานที่โรงแรมดักศิลามหาสารคาม อำเภอ จังหวัดมหาสารคาม ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย นักศึกษาชุดโครงการ CBMAG ภาคอีสาน 21 โครงการ , กลไก SUB NODE CBMAG , NODE พี่เลี้ยง, อาจารย์พี่เลี้ยงโครงการและชุดนักวิชาการ

กระบวนการดำเนินการในวันแรก คือวันที่ 27 ตุลาคม 2551 จะเป็นการแบ่งกลุ่มย่อยนำเสนอความก้าวหน้าโครงการวิจัย ของนิสิตทั้ง 21 โครงการ ตามประเด็นชุดโครงการ (โครงการละ 20 นาที) ในการนำเสนอครั้งนี้จะเน้นการนำเสนอกระบวนการทำงานวิจัยและผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการระยะที่ 1 โดยจะอธิบายถึงรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่ วิธีการดำเนินกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ กระบวนการ ผลที่ได้รับ บทเรียนที่ได้จากกิจกรรม ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข

การนำเสนอโครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน จะกล่าวถึงขั้นตอนและกิจกรรมต่างๆที่ดำเนินการมา ตั้งแต่การเริ่มเลือกพื้นที่ การค้นหาโจทย์ การร่วมวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การพัฒนาโจทย์และสร้างทีมวิจัยหลักขึ้นมา ตลอดจนกระบวนการศึกษาข้อมูลในแต่ละกิจกรรม มีขั้นตอนการดำเนินงานที่หลากหลายรูปแบบต่างกันไป

หลังจากการนำเสนอ โครงการวิจัยต่างๆ เสร็จสิ้น และการร่วมรับฟังข้อเสนอแนะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้นักวิจัยได้รับรู้กระบวนการวิจัย ตั้งแต่ การการค้นหาโจทย์ การพัฒนาโจทย์ การวางแผนและปฏิบัติ ในแต่ละโครงการที่มีความ

แตกต่างกันไป การได้มาที่ยาก ง่ายไม่เหมือนกัน และปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัด ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน โครงการที่ไม่เหมือนกันโครงการอื่นๆ และเข้าใจถึงกระบวนการในการดำเนินงานของตนที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะจากข้อเสนอแนะในการเลือกรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ วิธีการใดจึงเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพมากที่สุดสามารถอธิบายถึงกระบวนการที่จะเกิดขึ้นและตอบโจทย์การวิจัยได้ จากข้อเสนอแนะต่างๆ นับว่าเป็นเรื่องที่ดีที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาปรับกระบวนการดำเนินงานให้ตรงกับเป้าหมายของโครงการวิจัยและมองเห็นแนวทางการดำเนินการต่อไป

ส่วนในวันที่สอง คือวันที่ 28 ตุลาคม 2551 จะเป็นการนำเสนอบทบาทการหนุนเสริมการดำเนินงานและพัฒนานิสิต จากเจ้าหน้าที่โครงการที่เกี่ยวข้อง และร่วมแลกเปลี่ยนประเด็นอื่นๆ ร่วมกัน จากการนำเสนอขององค์กรพี่เลี้ยงที่ได้ร่วมติดตามและดำเนินการในโครงการวิจัยที่ผ่านมา จะพบปัญหาของนิสิตที่คล้ายๆ กันในเรื่อง ทักษะการจับประเด็น การดำเนินการประชุม การเก็บข้อมูล การสร้างการมีส่วนร่วมในทีมวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ที่เป็นความต้องการจากนิสิตให้หนุนเสริมฝึกทักษะในกระบวนการเหล่านี้ในการลงปฏิบัติในพื้นที่

ผลที่ได้รับจากกิจกรรม

1. เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล เรียนรู้วิธีการ ประสบการณ์การทำงาน ปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นจากโครงการวิจัยอื่นที่เข้าร่วมเวที
2. เห็นพัฒนาความก้าวหน้าจากโครงการวิจัย ที่เป็นลำดับ ขั้นตอน ในกระบวนการทำงาน
3. เป็นการได้รับข้อเสนอแนะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ที่ทำให้นิสิตสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินในโครงการวิจัยได้
4. ได้รับรู้ถึงบทบาทการหนุนเสริมขององค์กรพี่เลี้ยงในพื้นที่ต่างๆ หลากหลายวิธีต่างกัน

กิจกรรม โครงการเสริมสร้างศักยภาพ นิสิตนักศึกษาทุน CBMAG ด้านการทำงานวิจัยท้องถิ่น

เป็นการจัดประชุมเพื่อพัฒนาศักยภาพนิสิตและบทบาทในการติดตามหนุนเสริมโครงการของนิสิต ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย คณะทำงาน SUB NODE มหาสารคามและทีมวิทยากร ,อาจารย์พี่เลี้ยงโครงการ ,อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ,โหนดพี่เลี้ยงในพื้นที่นิสิตชุดทุน CBMAG มหาสารคาม 6 โครงการ ซึ่งจัดในวัน 11-12 ธันวาคม 2551 ที่ ห้อง RN 103 คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เป็นการประชุมที่ให้นิสิตที่เข้าร่วมประชุมได้นำเสนอผลการดำเนินโครงการวิจัยในระยะที่ 1 ที่ผ่านมา อีกทั้งเป็นการฝึกนิสิตถึงวิธีการดำเนินรายการ การจับประเด็น สรุปประเด็น โดยมีกำหนดการรายละเอียดรายชื่อนิสิตเรียงตามลำดับไว้แล้ว การดำเนินการ คือ ถ้าเพื่อนนิสิตคนใดไปนำเสนอ เพื่อนนิสิตอีกคนก็ออกไปเป็นผู้ดำเนินรายการ และอีกคนไปเป็นผู้จับประเด็น

ผลจากการนำเสนอรายงานของโครงการวิจัยและฝึกทักษะต่างๆ ในที่ประชุม

จะพบว่าตัวนิสิตเองยังขาดประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ เทคนิค การจับประเด็น ยังเป็นจุดอ่อนของตัวนิสิตที่เป็นปัญหาในการลงไปปฏิบัติในพื้นที่เป็นอย่างมาก และในวันที่สองเป็นการปฏิบัติการเสริมสร้างทักษะการดำเนินการประชุมแบบมีส่วนร่วมและเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานวิจัยท้องถิ่นขึ้น

บทเรียนที่ได้รับจากการทำกิจกรรม

1. นิสิตได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาในโครงการวิจัยอื่นร่วมกัน
2. นิสิตได้รับข้อ เสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินงานที่จะนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยได้
3. ได้เรียนรู้ และฝึกหัด ทักษะการจับประเด็น การเป็นดำเนินรายการด้วยตนเอง
4. ได้รับรู้ จุดอ่อน และจุดแข็งของ ของตนเองและเพื่อนนิสิต ที่เป็นปัญหาในดำเนินงานโครงการในพื้นที่

ประชุมทีมวิจัยและสรุปบทเรียน

จัดในวันที่ 30 ตุลาคม 2551 ผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมวิจัยหลัก 8 คน ทีมวิจัยรอง 4 คน พี่เลี้ยงโครงการและนิสิตชุดทุน CBMAG จัดประชุมที่ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประชุมทีมวิจัยเตรียมความพร้อมร่วมกันในการดำเนินงานลงพื้นที่ที่ศึกษาข้อมูลกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษที่มีในชุมชน และเป็นการสรุปบทเรียนจากการศึกษาข้อมูลการดำเนินงานในกิจกรรมที่ผ่านมา เป็นอย่างไร เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถนำไปปรับใช้ในกิจกรรมต่อไปได้

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมประชุมต้องเจอสภาพฝนตก จึงเป็นอุปสรรคในการเดินทางมาประชุม การดำเนินการต้องเลื่อนเวลาออกไปเพื่อรอสมาชิกผู้เข้าร่วมที่กำลังเดินทางมา เมื่อได้เวลาอันสมควร ทีมวิจัยหลักกล่าวต้อนรับให้ผู้เข้าร่วมประชุมแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์ครั้งนี้ จากนั้นพี่เลี้ยงโครงการเป็นผู้ดำเนินการต่อการกิจกรรมวาดภาพแนว และทบทวนบทเรียนจากการลงเก็บข้อมูล โดยเริ่มจากให้ผู้เข้าร่วมประชุมวาดรูปแนวจากความรู้ประสบการณ์ จินตนาการ ทักษะของแต่ละคน ทีละขั้นตอน ตามคำบอก เริ่มตั้งแต่ ตา หู จมูก ปาก หาง หนวด อวัยวะส่วนอื่นๆ ของแมว จนเป็นรูปร่างแมวขึ้นมา แต่ละคนโชว์ภาพที่วาดขึ้นมา

หลังจากนั้นเป็นการถามความรู้สึกของทีมวิจัย แล้วโยงไปถึงความรู้สึกตอนไปเก็บข้อมูลเริ่มแรก รู้สึกอย่างไร โดยให้ทีมวิจัยแต่ละคนเขียนใส่กระดาษบรื๊ฟ แล้วถามต่อไปว่า จากการลงไปเก็บข้อมูล เจอปัญหา อุปสรรค หนัก เบา อะไรบ้าง มีวิธีการ หรือแนวทางแก้ไขอย่างไร และได้เรียนรู้ บทเรียนอะไรจากการลงเก็บข้อมูล พร้อมกับนำเสนอข้อมูลบริบทชุมชนในด้านต่างๆ ที่ได้จากกิจกรรมแบ่งกลุ่มย่อยศึกษาในแต่ละหมู่บ้านร่วมกัน เสนอสรุปข้อมูลออกมาพร้อมกันแสดง

ความคิดเห็นในข้อมูลที่รวบรวมมา หาแนวทางแก้ไขให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตรงสภาพความเป็นจริง และหาหรือการวางแผนงานต่อไปในการลงพื้นที่ศึกษากลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสาร จนสรุปปิดการประชุม

วิธีการเริ่มจากการตั้งถาม แล้วชวนคุยถึงความรู้สึกโยงไปถึงเหตุการณ์ลงเก็บข้อมูลในกิจกรรมที่ผ่านมา ความคิดเห็นที่ได้เขียนลงกระดาษรูปฟูก นำเสนอให้รับทราบทั่วกันในที่ประชุม เป็นการสะท้อนบทเรียนให้เห็นว่า จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลที่ผ่านมามีวิสัยส่วนใหญ่มีความรู้สึกทั้งตื่นเต้น ดีใจ ที่ได้มีส่วนร่วม ได้รู้จักข้อมูล ความเป็นอยู่ของหมู่บ้านอื่นในการลงพื้นที่ด้วย อีกทั้งยังรู้สึกสับสน กังวลใจ กลัวการทำงานไม่สำเร็จตามเป้าหมาย กลัวทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ด้านการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านนั้นชาวบ้านมีทั้งให้ความร่วมมือได้ข้อมูลตามความเป็นจริง แต่ก็ยังมีบางหมู่บ้านที่ข้อมูลบางส่วนไม่ตรงกับความเป็นจริง ข้อมูลไม่สมบูรณ์ครบตามประเด็นที่เตรียมไว้ อย่างข้อมูลเกี่ยวกับด้านรายรับ รายจ่าย ชาวบ้านมักจะมองว่าถ้าบอกตัวเลขของรายรับจำนวนที่สูงไป อาจจะมีผลจากการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ด้านต่างๆ อาจจะมีลดน้อยลงไปก็ได้ ประกอบกับชาวบ้านยังไม่เข้าใจว่า งานวิจัยคืออะไร แล้วทีมวิจัยมาทำอะไร แล้วจะเอาข้อมูลไปเพื่ออะไร เนื่องจากการทำงานในชุมชนส่วนใหญ่จะเน้นการทำงานด้านพัฒนาที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ใช้เวลาไม่นานเหมือนกับงานวิจัยที่ใช้เวลานานกว่า งานวิจัยจึงเป็นทั้งเรื่องใหม่และไม่เป็นที่รู้จักมากนักต้องใช้ระยะเวลาทำความเข้าใจกระบวนการทำงานมากพอสมควร ชาวบ้านจึงยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการให้ข้อมูลเท่าที่ควร ปัญหาอีกอย่างที่เกิดขึ้น ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถของทีมวิจัย ทั้งทักษะ เทคนิคและวิธีการได้มาของข้อมูล อยู่ในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่สอดคล้องจากการลงศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ทั้ง 4 หมู่บ้าน ในกิจกรรมที่ผ่านมา ข้อมูลและเนื้อหาที่ได้มาเป็นเพียงระดับหนึ่งของบริบทชุมชนด้านต่างๆ เท่านั้น ยังไม่สามารถเจาะลึกลงรายละเอียดได้ในประเด็นที่จะสามารถเชื่อมโยงไปถึงข้อมูลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

บทเรียนที่ได้จากกิจกรรม

1. การสรุปบทเรียนเป็นแรงกระตุ้นให้ทีมวิจัยรู้ถึงระดับความสามารถ การเก็บข้อมูลของตนให้เกิดการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงและหาแนวทางแก้ไขร่วมกันไปในทางที่ดีขึ้น
2. วิธีการได้มาของข้อมูลเป็นเพียงวิธีการอย่างหนึ่งจากหลายวิธีที่ทีมวิจัยได้เลือกใช้กระบวนการที่จะเจาะลงรายละเอียดข้อมูลได้ต้องผ่านการฝึกฝน ปฏิบัติการ และคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญช่วยชี้แนะให้
3. ทีมวิจัยได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้สึก ปัญหา อุปสรรค บทเรียนและข้อบกพร่องจากการทำงานที่ผ่านมา สามารถปรับเป็นแนวทางในกิจกรรมต่อไปได้
4. ได้รู้จักการทำงานเป็นกระบวนการกลุ่ม ที่ทีมวิจัยและชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ และร่วมแก้ไขสถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานจะนำไปสู่เป้าหมายเดียวกันได้

5. การดำเนินงานที่ผ่านมาทีมวิจัยต้องอาศัยพี่เลี้ยงโครงการคอยให้คำแนะนำ ปรึกษาในการวางแผนการว่าจะต้องทำอะไร จึงจะเกิดการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันได้

3. กระบวนการศึกษาข้อมูลและสรุปผล

ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประชุมแลกเปลี่ยนเนื้อหาการเก็บข้อมูล

จัดขึ้น วันที่ 2 กันยายน 2551 เป็นการจัดประชุมร่วมระหว่าง เจ้าหน้าที่ สกว. NODE เกษตร, อาจารย์พี่เลี้ยงและเจ้าหน้าที่ SUB NODE- CBMAG, ทีมวิจัยหลัก, ทีมวิจัยรอง จัดขึ้นที่ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน ประเด็นในการประชุมจะต่อเนื่องจากข้อสรุปของการประชุมครั้งที่แล้วหลังจากที่ได้มีการเสนอทีมวิจัยรองขึ้นมาและทีมวิจัยหลักที่ผ่านการเข้าร่วมอบรมแลกเปลี่ยนเนื้อหาโครงการวิจัย

หลังจากที่ประชุมได้กล่าวแนะนำตัวชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมครั้งนี้ จากนั้นได้อภิปราย แลกเปลี่ยน ร่วมกันแสดงความคิดเห็นประเด็นเนื้อหาการเก็บข้อมูลที่จะต้องลงศึกษาอะไรบ้าง

โดยผลจากการประชุมร่วมกัน ในการเก็บข้อมูลโครงการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จะดำเนินการเก็บ 3 ประเด็นหลักด้วยกัน คือ 1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป เก็บจาก 4 หมู่บ้าน 2. ข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารใน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย 3. ข้อมูลพื้นฐาน อบต.ท่าสองคอน

เมื่อได้ประเด็นหลักในการลงศึกษาข้อมูล 3 ประเด็นใหญ่ จากนั้นในเวทีได้ร่วมกันแตกรายละเอียดย่อยลงไปอีก เป็นประเด็นไปเริ่มตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานบริบทชุมชนควรจะต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้าง ซึ่งแบ่งย่อยออกมาได้อีก 7 ประเด็น เช่น สภาพทั่วไปของชุมชน ทรัพยากร เศรษฐกิจทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น ข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารใน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย เช่น ประวัติความเป็นมา องค์ความรู้ เป็นต้น ข้อมูลพื้นฐาน อบต.ท่าสองคอน เช่น แผนการส่งเสริมพัฒนาการปลูกผักปลอด สารพิษ และประเด็นย่อยอื่นอีกซึ่งจะกล่าวไว้ในรายละเอียดต่อไป

จากนั้นทีมวิจัยได้ปรึกษาหารือร่วมกันนัดหมายวันลงพื้นที่เก็บข้อมูล บ.บ่อน้อย เป็นบ้านแรก จากการระดม อภิปรายแลกเปลี่ยนหลังจากการแลกเปลี่ยนเนื้อหาเสร็จแล้ว ได้มีการเสนอบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบขึ้นมา โดยแบ่งเป็นหลายฝ่ายด้วยกัน ดังนี้

1. ฝ่ายจัดบันทึก

ได้แก่ นางสาวน มาตะพัตร, นางบุญญรัตน์ ขาลถม, นางบัวไข ก้อนขารี

2. บัญชีและการเงิน

ได้แก่ นางสาวฉนวน แก้วหานาม, นายธนารักษ์ อินสร, นางสาวอภิญา ผาณิบุศย์

3. ประสานงาน

ได้แก่ นายสมาน เดชยศดี, นายบัวภา ปราณี, นายมานิตย์ กองศูนย์, นายเชื่อน พรหมารักษ์, นายธรรักษ์, นางสาวอภิญา ผาณิบุศย์

4. รวบรวมข้อมูล

ได้แก่ นางภาณีณี ชันแก้ว, นางสาวประทุมวัน โสเพ็ง, นายสมาน เดชยศดี, นางไพฑูรย์ สิทธิจันทร์

5. ปฏิคม

ได้แก่ นางธิดา ปักเคเต, อัมพวัล อินลกร, รัชณี เดชยศดี, นายบุญถม จันทะคราม, นายทองนาค ขานจำ

บทบาทหน้าที่จากการเสนอขึ้นมา เป็นการแบ่งหน้าที่ให้ทีมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการทำงานด้วยกันให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ส่วนความจำเป็นอย่างอื่น ทีมวิจัยอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมและความสะดวกต่อการดำเนินงาน

ปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไข

ในการระดมข้อมูลนักวิจัยได้ร่วมกัน ออกความคิดเห็นที่แตกต่างกันไป เป็นการเสนอขึ้นพร้อมๆ กัน ทำให้จับประเด็นไม่ทัน ในที่ประชุมจึงได้ตกลงกันใหม่ว่าใครจะเสนอเรื่องอะไร ให้เสนอเป็นรายบุคคลไป เพื่อเป็นระยะเวลาไม่ให้ยืดออกไป ทำให้จับประเด็นได้เนื้อหาตรงกับวัตถุประสงค์ในการจัดประชุมครั้งนั้นสำเร็จไปได้ด้วยดี

บทเรียนที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. ทีมวิจัย เกิดมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แสดงความคิดเห็น ในขั้นตอนการระดมแตกกรอบเนื้อหา
2. ทีมวิจัยเห็นแนวทางแผนการทำงานที่ชัดเจนขึ้นและบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง
3. ทีมวิจัย เกิดความเข้าใจและ ความสนใจในการเตรียมความพร้อมลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล
4. ได้เรียนรู้ถึงวิธีการแตกประเด็นการเก็บข้อมูล ภายใต้อำนาจโครงการวิจัย ซึ่งวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์ คำถามวิจัยจนสามารถเป็นประเด็นเนื้อหาที่จะลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลได้

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน

การลงศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน จะแบ่งเป็น 4 หมู่บ้านเป้าหมายหลัก คือ

1. บ้านบ่อน้อย 2. บ้านหนองกุ้งเต่า 3. บ้านดอนหัน 4. บ้านอุปราษ เนื้อหาจะเป็นศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของหมู่บ้าน เพื่อสามารถนำมาวางแผนการดำเนินการเก็บข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้

ปลูกผักปลอดสารในหมู่บ้านได้ ผู้เข้าร่วมจะประกอบไปด้วย ทีมวิจัยหลัก, ทีมวิจัยรอง, พี่เลี้ยงโครงการ, ปราชญ์ผู้รู้ผู้ที่เกี่ยวข้องและ ผู้ที่สนใจอื่นๆ

วิธีการศึกษา จะแบ่งกลุ่มย่อยระดมข้อมูล ในแต่ละประเด็นคำถามหลักของข้อมูล ออกเป็น 7 กลุ่ม ซึ่งแบ่งบทบาทหน้าที่คนรับผิดชอบในแต่ละประเด็น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความสะดวก สถานการณ์ ผู้เข้าร่วมและไม่มาเข้าร่วมอาจจะต้องปรับประเด็นคำถามให้เหมาะสมกับทีมวิจัยในขณะนั้น ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมจะเน้นให้ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมกันระหว่างตัวนักวิจัยเองและชาวบ้านผู้เข้าร่วมอื่นๆ เป็นฝึกรการทำงานร่วมกันเป็นทีม ให้เกิดความสามัคคีกันมากขึ้น ฝึกปฏิบัติทดลองการใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เทคนิค วิธีการต่างๆ การที่จะได้ข้อมูลมา ตั้งแต่ วิธีการถาม สัมภาษณ์ ตั้งคำถาม การเขียนกระดาศบรู๊ฟ การจดบันทึก ในแต่ละคนวิธีการต่างๆ ล้วนมีความหลากหลายที่แตกต่างกันไปตามทักษะ ความสามารถที่ไม่เหมือนกัน

ต่อจากนั้น กลุ่มย่อยที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้ว ก็จะเป็นการนำเสนอผลจากการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มว่าได้ข้อมูลอะไรมาบ้างต่อผู้เข้าร่วมเวทีร่วมกันแสดงความคิดเห็น แกไขข้อมูลเพิ่มเติมของข้อมูล ที่ตรงกับความเป็นจริง

ผลการศึกษาข้อมูล

กระบวนการในการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของแต่ละหมู่บ้านเป้าหมาย เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากที่ทีมวิจัยได้ร่วมประชุมแตกกรอบเนื้อหาข้อมูลที่จะทำการศึกษา ด้วยวิธีการจัดเวทีประชุมแบ่งกลุ่มย่อยลงสัมภาษณ์ จะมีวัตถุประสงค์และประเด็นข้อมูลบริบทพื้นฐานหมู่บ้านเหมือนกัน ประกอบด้วยประเด็นย่อยในการสัมภาษณ์หลายด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลทั่วไป ชุมชน ด้านฐานทรัพยากร ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านประเพณีวัฒนธรรม ด้านระบบเกษตร และปัญหาต่างๆ ของชุมชน แบ่งเป็น 4 ครั้ง จากหมู่บ้านเป้าหมาย ดังนี้

ครั้งที่ 1 บ้านบ่อน้อย หมู่ที่ 6

จัดขึ้นวันที่ 4 กันยายน 2551 กระบวนการในการศึกษาข้อมูล บ.บ่อน้อย กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมเวทีมีทั้งทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยรอง พี่เลี้ยงโครงการ กลุ่มเป้าหมายชาวบ้านที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดที่ศาลากลางเปรียญวัดบ้านบ่อน้อย ในกิจกรรมครั้งนี้ทั้งทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยรองส่วนใหญ่แล้วจะรู้จักมักคุ้นกันดีอยู่แล้ว ทำให้บรรยากาศในเวทีศึกษารื่นเป็นกันเองและสนุกสนานไปตามๆ กัน

จากการสัมภาษณ์ในกลุ่มย่อย พบว่า ทีมวิจัยยังไม่คุ้นเคยกับการตั้งคำถาม สัมภาษณ์ ว่า จะต้องถามเจาะลึกในประเด็นคำถามอย่างไร ส่วนใหญ่จะเป็นการถามแบบ ถามมา-ตอบไป ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่สามารถลงรายละเอียดได้มากนัก อีกอย่าง ผู้ถูกสัมภาษณ์มาน้อยกว่าผู้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่จะเป็นคนเดิมที่ตอบในประเด็นคำถามต่างๆ การตั้งถามสัมภาษณ์จึงเป็นลักษณะของการสวนกันไปสวนกันมา จนผู้ให้สัมภาษณ์ไม่รู้ว่าจะตอบคำถามใครก่อน ทีมวิจัยเองยังขาดทักษะ

เทคนิค วิธีการ ความชำนาญ ความมั่นใจในการเป็นผู้ถาม ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจเป็นเพียงบางส่วนเท่านั้นเอง เนื้อหาจะกล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

ครั้งที่2 บ้านหนองกงเต่า หมู่ที่ 2.22

จัดขึ้นวันที่ 17 กันยายน 2551 กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยรอง และชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล จัดที่ ศาลากลางเปรียญ บ.หนองกงเต่า กระบวนการในเวทีจะคล้ายๆ กับบ้านบ่อน้อย คือแบ่งกลุ่มย่อย ลงศึกษาข้อมูลเป็นประเด็นๆ ไป

กระบวนการเก็บข้อมูล พบว่า ทีมวิจัยเริ่มคุ้นเคยกับการจัดเวทีมาครั้งหนึ่งแล้ว ทักษะวิธีการ เก็บข้อมูล เกิดความมั่นใจมากขึ้น การตั้งคำถาม การเขียนกระดาศบรู๊ฟ มีความคล่องตัวมากขึ้น การเก็บประเด็นคำถามจึงใช้ระยะเวลาที่กระชับขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการจัดกิจกรรมทีมวิจัยนั้น ยังไม่สามารถกำหนด ขอบเขตเนื้อหาของข้อมูลให้ครอบคลุม ครบถ้วนสมบูรณ์ได้ การลงศึกษาข้อมูลจึงเป็นการเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ให้ทีมวิจัย รู้จัก ศึกษา ค้นหาคำตอบร่วมกัน ฝึกการทำงานเป็นทีม ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ด้วยกัน โดยใช้เวทีการเก็บข้อมูลนี้เป็นการฝึกปฏิบัติไปด้วย ในส่วนเนื้อหาจะกล่าวไว้ในบทต่อไป

ครั้งที่3 บ้านคอนหัน หมู่ที่ 9

จัดขึ้นวันที่ 3 ตุลาคม 2551 กิจกรรมในครั้งนี้ผู้เข้าร่วมและกลุ่มเป้าหมายเปลี่ยนไปตามพื้นที่ ทีมวิจัยยังเป็นทีมเดิม แต่มีบางส่วนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้มากเหมือนกับเวทีที่ผ่านมา เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัวที่แตกต่างกันไป เวทีจัดที่ ศาลากลางบ้าน บ.คอนหัน

ประเด็นเนื้อหาจะใช้ข้อมูลเดียวกันในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน กระบวนการดำเนินงานก็จะแบ่งกลุ่มเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น

กระบวนการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของ บ.คอนหัน จะแบ่งการทำงานเป็นช่วงแรกก่อนวันจัดเวที ทีมวิจัยที่เป็นคนในพื้นที่ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลและเตรียมข้อมูลไว้บางส่วนแล้ว ประเด็นที่เหลือจึงดำเนินการศึกษาเพิ่มเติมในวันจัดกิจกรรม ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลมีทั้งผู้รู้ข้อมูลจริงและไม่สามารถให้คำตอบที่แน่ชัดได้ เป็นเพียงการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้คำตอบในเบื้องต้นจากการโจทย์คำถามโดยไม่ได้เจาะลึกรายละเอียดลงเท่าใดนัก

ในกิจกรรมครั้งนี้ ชาวบ้านที่ให้ข้อมูลจะเป็นกลุ่มเฉพาะที่รับผิดชอบในส่วนของประเด็นคำถามเท่านั้น การมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับชาวบ้านจึงเกิดขึ้นในกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น ข้อมูลที่ได้มายังไม่มีความหลากหลายชัดเจนในประเด็นที่จะนำมาวิเคราะห์เป็นข้อมูลที่เป็นจริงและถูกต้องได้ ซึ่งเนื้อหารายละเอียดครบบริบทจะกล่าวไว้ในบทต่อไป

อย่างไรก็ตามในขั้นตอนการดำเนินงานของบ้านคอนหันก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งข้อดีนั้นเป็นการประหยัดเวลาการทำงานให้รวดเร็วขึ้น ผู้ให้ข้อมูลจะรู้จริงและรับผิดชอบเฉพาะประเด็น

ของตน ส่วนข้อเสีย การทำงานในกลุ่มคนเล็กๆ จะรับรู้เฉพาะกลุ่ม การมีส่วนร่วมทีมวิจัยกับชาวบ้านน้อยมาก ไม่มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทีมวิจัยไม่รู้จักชาวบ้านและชาวบ้านเองก็ไม่ว่าทีมวิจัยมาทำกิจกรรมอะไร ผู้ให้สัมภาษณ์ก็จะรู้ในส่วนเฉพาะประเด็นข้อมูลที่เตรียมมา แต่ถ้ามีการถามเพิ่มเติมนอกประเด็นคำถามแต่เป็นประโยชน์ในกระบวนการศึกษาผู้ให้สัมภาษณ์อาจจะให้ข้อมูลที่เบี่ยงเบนไม่ชัดเจนได้

จากกิจกรรมในครั้งนี้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ พัฒนาการเปลี่ยนแปลงการเก็บข้อมูลที่มีบางส่วนเริ่มแตกต่างจากเวทีที่ผ่านมาตั้งแต่การเตรียมตัวของชาวบ้านและทีมวิจัย การตั้งประเด็นคำถามที่มีการวิเคราะห์ร่วมกัน ทักษะ วิธีการทำงาน ขั้นตอนกระบวนการที่กระชับเวลามากขึ้น มีความตั้งใจในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมมากขึ้น สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมเป็นระบบ มีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจนขึ้น

ครั้งที่ 4 บ้านอุปราช หมู่ที่ 3

จัดขึ้นวันที่ 8 ตุลาคม 2551 เป็นการจัดประชุมกลุ่มย่อย ระหว่างทีมวิจัยทีมเดิมและกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวบ้านอุปราช ในประเด็นข้อมูลพื้นฐานเดียวกัน และเป็นการนัดประชุมเพื่อหารือการดำเนินงานต่อไป จัดที่ ศาลาประชาคม บ. อุปราช

กระบวนการศึกษาข้อมูลจะแบ่งเป็นกลุ่มย่อยตามประเด็น บ้านอุปราชจะเป็นเวทีสุดท้ายที่มีเก็บข้อมูลพื้นฐานชุมชน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย ชาวบ้านหรือผู้รู้ที่มาให้ข้อมูลทีมวิจัยที่เป็นคนในพื้นที่ได้ติดต่อประสานไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว ในการขอความร่วมมือในการลงศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ แต่เมื่อถึงวันดำเนินการจริงๆ ผู้รู้ที่มาให้ข้อมูลในบางประเด็นนั้น บางคนก็ติดภาระหน้าที่ไม่สามารถเข้าร่วมในเวทีได้ ประกอบกับช่วงการจัดประชุมเริ่มเข้าสู่ฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวพอดี

การดำเนินงานในครั้งนี้จะติดต่อประสานเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้านของข้อมูล แต่เนื่องจากชาวบ้านมาน้อย ประเด็นข้อมูลที่ตั้งไว้ต้องรวมเข้าด้วยกันในส่วนคำตอบที่เป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกัน รายละเอียดเนื้อหาจะกล่าวไว้ในบทต่อไป

ผลจากการดำเนินกิจกรรมที่ประชุมได้ทบทวนบทบาทการทำงานที่เคยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันไว้ตั้งแต่แรกว่าที่ผ่านมามีบทบาทที่ตั้งไว้ยังไม่สามารถปฏิบัติได้เต็มที่ ยังขาดการต่อเนื่องของการทำงาน นักวิจัยไม่สามารถร่วมดำเนินกิจกรรมได้ เนื่องจากติดภาระหน้าที่เพื่อความชัดเจนของการทำงานจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยให้สะดวกและเหมาะสมกับสถานการณ์การทำงาน

ผลจากการลงศึกษาข้อมูลทีมวิจัยได้พัฒนาการเรียนรู้ ทักษะ การวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน มีการเสนอ แลกเปลี่ยน และได้ตอบให้ได้ข้อมูลถูกต้องที่สุด พัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากขึ้น มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ที่ปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี สร้างความมั่นใจในแผนการดำเนินงานต่อไปมากขึ้น

บทเรียนที่ได้จากการทำกิจกรรม

1. ทีมวิจัย ได้เรียนรู้ร่วมศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน สถานการณ์ ปัญหาของชุมชนเป้าหมาย โดผ่านการประชุมกลุ่มย่อย
2. ทีมวิจัยได้เรียนรู้การแบ่งกลุ่มย่อยลงสัมภาษณ์ข้อมูลแต่ละประเด็น และจัดกระทำข้อมูลอย่างเป็นระบบ
3. ทีมวิจัยได้ทราบถึงข้อมูลบริบทชุมชนเป้าหมาย สถานการณ์ที่เป็นอยู่ ความพร้อม ความเหมาะสมของพื้นที่ที่แตกต่างกันไปในการทำเกษตรปลอดภัย
4. ทีมวิจัยได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นระบบมากขึ้น
5. ทีมวิจัยได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลและเปิดรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น สามารถลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างการแสดงความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน
6. ทีมวิจัยได้เรียนรู้ และพัฒนาการเปลี่ยนแปลงการเก็บข้อมูลที่แตกต่างเหมาะสมกับสถานการณ์ชุมชน และความพร้อมของทีมวิจัย

กิจกรรม ศึกษาข้อมูลกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

จัดขึ้นวันที่ 12 พฤศจิกายน 2551 การลงพื้นที่ศึกษากลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสาร ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย จะเป็นทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยรอง กลุ่มเป้าหมายกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษ 4 หมู่บ้านเป้าหมาย ได้แก่ บ้านหนองกุงเต่า บ้านดอนหัน บ้านอุปราษและบ้านบ่อน้อย ซึ่งการเลือกกลุ่มเป้าหมายจะดูจากพื้นฐานการทำเกษตรแบบไม่ใช้สารทั้งรูปแบบการผลิตแบบรวมกลุ่มและรายบุคคลที่ได้ศึกษามาเบื้องต้นบ้างแล้ว ที่เห็นการทำงานที่ชัดเจนในชุมชน ตั้งแต่สถานการณ์ ความเป็นมา การดำเนินงาน การสนับสนุนจากหน่วยงาน เทคนิค/องค์ความรู้ ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัย การนัดวันที่จะจัดกิจกรรมเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร เพราะช่วงฤดูกาลนี้เกษตรกรหรือชาวบ้านส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวข้าวของตนและรับจ้างเกี่ยวข้าวตามพื้นที่นาต่างๆ สร้างรายได้จากตรงนี้มากพอสมควร ช่วงนี้จึงต้องงดกิจกรรมอย่างอื่นและหันไปรับจ้างแทน ทำให้ไม่มีเวลาว่างมาร่วมกิจกรรมได้ จากเดิมกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ 4 หมู่บ้าน มีการติดต่อประสาน วันเวลา สถานที่ ไว้แล้วแต่วันที่จัดกิจกรรมจริงเกษตรกรกลุ่มบ้านบ่อน้อยไม่สามารถเข้าร่วมได้ เวทีประชุมครั้งนี้จึงมีแค่ 3 หมู่บ้าน

กระบวนการศึกษา จะใช้วิธีแบ่งกลุ่มย่อย ออกเป็น 3 หมู่บ้าน ตามหมู่บ้านเป้าหมาย โดยแบ่งบทบาทให้ทีมวิจัยรับผิดชอบ ระดมข้อมูล เขียนจับประเด็นด้วยตนเอง เริ่มจากการตั้งประเด็นคำถามชวนคุยเกี่ยวกับการสถานการณ์ทำเกษตรปลอดภัยและเข้าสู่ประเด็นตามกรอบคำถามที่แจกให้ แต่ละกลุ่มได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ข้อมูลต่างๆด้วยกัน การแบ่งกลุ่มย่อยระดมข้อมูลได้ผลสรุปเบื้องต้น พบว่า จาก 3 หมู่บ้านจะแบ่งการผลิตผักปลอดสารเป็น 2 รูปแบบด้วยกันคือรูปแบบที่มีการผลิตแบบรวมกลุ่ม ได้แก่ บ้านหนองกุงเต่า และรูปแบบที่ยังคงผลิตแบบราย

ครัวเรือน ได้แก่ บ้านคอนหัน บ้านอุปราษ ที่มีความแตกต่างทั้งเงื่อนไขปัจจัยภายในและภายนอก ในหลายๆ ด้านด้วยกัน ปัจจัยภายในไม่ว่าจะด้านบุคคลที่มีความขยัน อดทน ตั้งใจจริงในการผลิตแบบ ไม่ใช้สารเร่งการเจริญเติบโต การตระหนักในปัญหาของสิ่งแวดล้อม และกลุ่มชาวบ้านที่มีความ เข้มแข็ง ปัจจัยภายนอก ได้แก่ หน่วยงาน องค์กร ภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้าน ความรู้ แนวคิด โอกาสที่ได้เข้าร่วม อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำ เกษตรปลอดสาร สุดท้ายจะเป็นด้านการตลาดที่รองรับผลผลิตผักปลอดสารพิษ นอกจากการซื้อ ขายภายในชุมชนแล้วเกษตรกรก็อยากมีรายได้ที่มั่นคง รายละเอียดของจะกล่าวไว้ในบทต่อไป

อย่างไรก็ตาม เดิมทีพื้นฐานการทำเกษตรที่มีมาแต่อดีตของแต่ละหมู่บ้านก็จะปลูกแบบไม่ ใช้สารเคมีอยู่แล้ว จะเน้นรูปแบบที่มีการผลิตจะปลูกตามหัวไร่ปลายนาใช้พื้นที่ไม่มากนัก นิยมใช้ ปุ๋ยคอกในการบำรุง การผลิตส่วนใหญ่จะปลูกเพื่อไว้กินเอง ความสัมพันธ์จะเป็นระบบเกื้อกูลกัน แลกเปลี่ยน แบ่งปันเพื่อนบ้าน ถ้าเหลือก็จะแบ่ง ขายเป็นการสร้างรายได้เสริม

จากการระดมกลุ่มย่อยข้อมูลที่ได้นำ มีการนำเสนอข้อมูลแลกเปลี่ยนกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ ผู้เข้าร่วมได้ รับรู้ รับฟัง ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล แสดงความคิดเห็น เพิ่มเติม โดยผ่านกระบวนการมี ส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ในกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกได้มีส่วนร่วมในกระบวนการ จัดกิจกรรมในครั้งนี้นำไปสู่กระบวนการงานวิจัยที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจ และพร้อมจะแก้ไข เปลี่ยนแปลงร่วมกันทั้งทีมวิจัยและชุมชน

ผลการดำเนินกิจกรรมข้อมูลที่ได้นำนั้น พบว่า ทีมวิจัยยังขาดความรู้ ทักษะ การเจาะลึก ไป ในประเด็นคำถามที่ตั้งไว้แล้ว ยังเป็นลักษณะของผู้ถามและผู้ตอบตามประเด็นคำถาม การตอบ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ชัดเจนของข้อมูลยังไม่ลึกซึ้งพอ เป็นปัญหาสำหรับข้อมูลที่จะอธิบาย ออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ปัญหาดังกล่าวทีมวิจัยจึงได้มีการตกลงกันว่าจะต้องมีการแบ่งบทบาท หน้าที่ทีมวิจัยลงไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ให้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้

ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรบ้านบ่อน้อยที่ไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ได้ ที่ ประชุมได้มีข้อตกลงกันว่า จะลงพื้นที่จัดประชุมกลุ่มย่อยอีกครั้งที่บ้านบ่อน้อย การกำหนดวันเวลา คงต้องรอจังหวะให้การฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวผ่านพ้นไปก่อนทีมวิจัยจะติดต่อประสานกันอีกที

ซึ่งกิจกรรม ลงศึกษาข้อมูลกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านบ่อน้อย ได้จัดขึ้นในวันที่ 20 ธันวาคม 2551 ที่ศาลาหน้าบ้านผู้ใหญ่บ้าน ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัยและเกษตรกรผู้ปลูกผัก ปลอดสารและผู้สนใจ วิธีการจะใช้การประชุมกลุ่มเป้าหมายเก็บข้อมูล ชวนคุย สัมภาษณ์ การ ปลูกผักที่มีในชุมชนว่าเริ่มมาอย่างไร ต่อจากนั้นก็ได้อภิปรายในส่วนของแต่ละประเด็นที่เตรียมไว้แล้ว

บทเรียนที่ได้จากกิจกรรม

1. การจัดกิจกรรม ต้องคำนึงถึง สถานการณ์ ความพร้อม ความเหมาะสมของกลุ่มเป้าหมาย และทีมวิจัยให้สอดคล้องกันและสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น
 2. กระบวนการเก็บข้อมูลที่ใช้วิธีแบ่งกลุ่มย่อยทีมวิจัยยังมีทักษะการจับประเด็น และเจาะรายละเอียดของข้อมูลไม่ชำนาญนัก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีพี่เลี้ยงกลุ่มคอยดูแล ช่วยเหลือ ชี้แนะ ในการกระบวนการทำงาน
 3. ระยะเวลาที่เร่งรีบในการเก็บข้อมูล มีผลต่อรายละเอียดของข้อมูลที่ไม่ถูกต้องและชัดเจน
- ในกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมที่ผ่านมาทั้งหมดตั้งแต่เริ่มแรกจะเน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งทีมวิจัยและชุมชนเป้าหมาย เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านการเรียนรู้ตั้งแต่การค้นหาโจทย์วิจัย การศึกษาข้อมูล การวางแผนและการปฏิบัติการ เป็นต้น ที่ต้องปรับตัวในรูปแบบวิธีการ หรือลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์นั้นๆ

กิจกรรม วางแผนการเก็บข้อมูลบทบาทของอบต.และภาคีที่ส่งเสริมฯ

จัดขึ้นเมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2552 มีผู้เข้าร่วมมาจาก นักวิจัยหลักและนักวิจัยรอง 9 คน พี่เลี้ยงโหนดเกษตร 2 คน พี่เลี้ยง sub node 1 คน รวม 12 คน มีวัตถุประสงค์ในการประชุมเพื่อหารือเกี่ยวกับการลงเก็บข้อมูลบทบาทการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.ท่าสองคอน และการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของภาคีองค์กรสนับสนุน(ผู้ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร) ซึ่งการจัดประชุมครั้งนี้เป็นเวทีแรกหลังจากที่มีการส่งความก้าวหน้าระยะที่1 ทีมวิจัยจึงมีการทบทวนกิจกรรมในระยะที่ 1 และวางแผนคร่าวๆ เพื่อเตรียมดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 2 ว่าควรจะมีอะไรบ้าง โดยเป็นแผนงานที่ต่อเนื่องจากการแตกกรอบงานวิจัย

กระบวนการ เริ่มจาก การกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมในครั้งนี้ หลังจากนั้นเป็นการทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมาในระยะที่ 1 ว่าทำอะไรมาบ้างแล้ว และผลเป็นอย่างไรบ้าง แผนงานในระยะที่ผ่านมายังเป็นช่วงของการชี้แจงโครงการวิจัยและศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนเป้าหมาย ศึกษาข้อมูลกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษในพื้นที่เท่านั้น ในส่วนของข้อมูลที่เกี่ยวข้องบทบาทหน้าที่ การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคของอบต.และองค์กรที่เข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งและข้อที่สองยังไม่สามารถตอบได้ ทีมวิจัยจึงได้นัดหมายมาประชุมกันจัดเวทีนี้ขึ้นมา

ผลการดำเนินกิจกรรมหลังจากที่มีการทบทวนแผนการดำเนินงานเสร็จแล้ว ผู้เข้าร่วมประชุมได้หารือกันต่อในเรื่องการลงเก็บข้อมูลบทบาท การดำเนินงานของอบต.และภาคีที่เกี่ยวข้อง และลงความเห็นร่วมกันว่าจะใช้วิธีการลงสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลไป และกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ เป็นกรอบคำถามของแนวทางในการซักถาม มีการบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป ปากกา

และสมุดบันทึกเป็นเครื่องมือเก็บผลการศึกษาข้อมูล จากนั้นทีมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์เป็นหลักและผู้ที่เกี่ยวข้องในข้อมูลที่ศึกษา ซึ่งจะแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนที่จะลงสัมภาษณ์ คือ ส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและส่วนขององค์กรภาคีสนับสนุนเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในพื้นที่ตำบลท่าสองคอน

จากการร่วมระดมถึงบทบาทหน้าที่ การดำเนินงานของหน่วยงานที่เคยเข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมฯ มีการเสนอรายชื่อ เป็นผลสรุปออกมา คือ

ฝ่ายเจ้าหน้าที่ในส่วนของ อบต.

1. ส่วนฝ่ายบริหาร ได้แก่ นายกอบต,รองนายกหรือ เลขานุการนายก
2. ส่วนฝ่ายพนักงานประจำ ได้แก่ ปลัดอบต. , จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน, จนท.พัฒนาชุมชน, จนท.ส่งเสริมการเกษตร
3. ฝ่ายสมาชิกอบต. ได้แก่ ส.อบต.หมู่ 3 บ.อุปราชา นายมานิตย์ กองศูนย์ และ ส.อบต. ลำดวน แก้วหานามและส.อบต.บัวไข ก้อนขารี

ฝ่ายองค์กรภาคีสนับสนุน

1. ศูนย์มีชัย
2. สปก.
3. สสส.มก
4. รพ.มก
5. อนามัยโนนदैต.ท่าสองคอน
6. สนง.เกษตรจังหวัด (จนท.นักวิชาการเกษตรประจำตำบล)
7. ธกส.

จากนั้นในที่ประชุมได้หารือกันต่อในประเด็นและวิธีการที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลว่าควรมีเนื้อหาหรือประเด็นอะไรบ้าง เพื่อให้สอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท การดำเนินงาน และปัญหา อุปสรรค ด้านการส่งเสริมฯ ซึ่งได้จำแนกเป็นประเด็นหลัก ดังนี้

1. นโยบายด้านการส่งเสริมฯ
 - มีอะไรบ้าง อะไรบ้าง
2. แผนงานด้านการเกษตร
 - มีอะไรบ้าง ว่าอย่างไร
 - แนวทางที่จะเข้าไปส่งเสริม มีอะไรบ้าง อย่างไร
 - เป้าหมายในการลงไปส่งเสริมหรือความคาดหวังที่ลงไป ว่าอย่างไร
3. บทบาท/วิธีการในการส่งเสริม
 - เมื่อไหร่ / ปีใด มีการดำเนินงานอย่างไร กิจกรรมอะไร
 - ผลการดำเนินเป็นอย่างไร

4. พื้นที่เป้าหมายในการส่งเสริมการเกษตร
5. งบประมาณที่เข้ามาสนับสนุน
6. ปัญหา/อุปสรรค ในการส่งเสริมฯ (ถ้ามี) เป็นอย่างไรบ้าง
7. การติดตามประเมินผล มีการดำเนินหรือไม่ อย่างไร
8. ทิศนคติของ จนท.อบต./ ภาคิ ความเป็นไปไดั คิดอย่างไรเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร
ปลอดภัย คิดว่าเป็นอย่างไร
9. (ภาคิ) ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร (ถ้ามี ขอเอกสารเพิ่มเติม)
10. (ภาคิ) นโยบายของหน่วยงานนั้นๆ (ถ้ามี ขอเอกสารเพิ่มเติม)

หลังจากนั้นได้แบ่งผู้รับผิดชอบหลักในการลงไปสัมภาษณ์กับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้เป็นแผนกำหนดตารางการลงไปสัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ลงสัมภาษณ์ข้อมูล อบต.ท่าสองคอน

วัน	เวลา	สถานที่	ผู้ให้สัมภาษณ์	ผู้รับผิดชอบ
ระหว่างวันที่ 14-16 มกราคม 52			ฝ่ายบริหาร เช่น นายกอบต.,รอง นายก,เลขานุการนายก (1 คน)	บัวภา + อภิญญา
			ปลัด อบต.ท่าสองคอน	บัวภา + อภิญญา
			จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน	รัชณี + อภิญญา
			จนท.พัฒนาชุมชน	ชนารักษ์ + อภิญญา
			จนท.ส่งเสริมการเกษตร	เชื่อน + อภิญญา
			ส.อบต.ท่าสองคอน (มีบทบาท เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร)	สงวน + อภิญญา + ธิภา

ตารางที่ 3.2 ลงสัมภาษณ์ข้อมูล องค์กรภาคิสนับสนุน

วัน	เวลา	สถานที่	ผู้ให้สัมภาษณ์	ผู้รับผิดชอบ
ระหว่างวันที่ 17-21 มกราคม 52			ศูนย์มีชัย	สงวน+ทองนาค+บัวภา + อภิญญา
			สปก.	เชื่อน+สงวน + อภิญญา
			สสส.มค	สงวน + อภิญญา
			รพ.มค	สงวน+อภิญญา + ธิภา
			อนามัยโนนदै ต.ท่าสองคอน	รัชณี+สงวน + อภิญญา
			สนง.เกษตรจังหวัด (จนท. นักวิชาการเกษตรประจำตำบล)	เชื่อน+ อภิญญา+ชนารักษ์
			รทส.	บัวภา+สมาน+ทองนาค+

(วัน เวลา สถานที่ และผู้รับผิดชอบ มีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม)

กิจกรรม ลงสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

การลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลบทบาท การดำเนินงานของอบต.และหน่วยงานที่เคยมาส่งเสริมฯ ข้อมูลปัญหา อุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านการทำเกษตร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลบทบาท การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมงานด้านการเกษตร นำไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมในชุมชน

กระบวนการลงสัมภาษณ์ข้อมูลอบต.ท่าสองคอนและหน่วยงานที่ส่งเสริมในพื้นที่ เริ่มดำเนินการในเดือน มกราคม 2552 และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในเดือนเมษายน 2552 โดยมีการศึกษาข้อมูลออกเป็น ดังนี้

1.จนท.ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน

ฝ่ายพนักงานประจำ ได้แก่ ปลัดอบต. 1 คน,จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน 1 คน ,จนท.พัฒนาชุมชน 1 คน และ จนท.ส่งเสริมการเกษตร 1 คน ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวัน สุกร์ที่ 16 มกราคม 2552 โดยมี นางสงวน มาตะพัตร , นายชนารักษ์ อินสร และนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

ฝ่ายบริหาร ได้แก่ เลขานายกอบต. 1 คน ได้รับมอบหมายดำเนินการแทนผู้บริหารท่านอื่น ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันพฤหัสบดี ที่22 มกราคม 2552 โดยมีนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ และนายชนารักษ์ อินสร เป็นผู้รับผิดชอบ

ฝ่ายสมาชิกอบต. ได้แก่ ส.อบต.หมู่ 3 บ.อุปราษ 1 คน และ ส.อบต. บ.หนองเขื่อนช้าง 1 คน ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันพฤหัสบดีที่ 22 และวันสุกร์ที่ 23 มกราคม 2552 โดยมี นางสงวน มาตะพัตรและนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

2. ฝ่ายองค์กรภาคีสนับสนุน

ศูนย์มีชัย 1 คน ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันจันทร์ที่ 19 มกราคม 2552 โดยมี นายเชื่อน พรหมมารักษ์,นายทองนาค ขานจำ และนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

สปก. 1 คน และโรงพยาบาลมหาสารคาม 1 คน ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันพุธ ที่21 มกราคม 2552 โดยมีนายเชื่อน พรหมมารักษ์ ,นางสงวน มาตะพัตร และนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

ธกส. 1 คน ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันพุธที่ 21 มกราคม 2552 โดยมี นาย สมาน เดชยศดี , นางรัชณี เดชยศดี ,นางธิดา ปักเคเต และนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

อนามัยโนนแต่ ต.ท่าสองคอน ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันสุกร์ที่ 16 มกราคม 2552 โดยมี นางสงวน มาตะพัตรและนางสาวอภิญญา ผาณินุศย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

สนง.เกษตรจังหวัด (จนท.นักวิชาการเกษตรประจำตำบล) ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันจันทร์ที่ 19 มกราคม 2552 โดยมี นายทองนาค ขานจำ ,นายชนนารักษ์ อินสรและนางสาวอภิญญา พาณิชย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

สสส.มค 1 คน ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลในวันศุกร์ที่ 24 เมษายน 2552 โดยมี นางสาว อภิญญา พาณิชย์ เป็นผู้รับผิดชอบ

ผลจากการเก็บข้อมูล ทำให้ได้ข้อมูลบทบาท การดำเนินงานของอบต.และภาคีที่เข้ามาส่งเสริมข้อมูลปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานที่ผ่านมา ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะนำมารวบรวม และเรียบเรียงให้เชื่อมโยงกัน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลนำไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารให้แก่อบต.ร่วมกับชุมชน

บทเรียนที่ได้รับจากกิจกรรม

1. วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลที่ทีมวิจัยใช้เป็นเพียงบางส่วนของกระบวนการเก็บข้อมูลมา ทีมวิจัยต้องศึกษา ค้นคว้า จากระเบียบแบบแผน นโยบายของหน่วยงานประกอบ
2. ทีมวิจัยได้ฝึก ได้เรียนรู้วิธีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล จากประเด็นคำถาม ที่เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเก็บข้อมูล
3. ทีมวิจัยยังขาดความชำนาญ ความเป็นมืออาชีพจากการใช้วิธีการสัมภาษณ์ ทำให้เกิดอาการเกร็งและประหม่าขณะถามและได้ตอบ
4. การตั้งประเด็นคำถามและเตรียมในการสัมภาษณ์ช่วยให้ทีมวิจัยรู้กรอบการเก็บข้อมูลไม่หลงประเด็น

กิจกรรม นำเสนอผลการศึกษاتตรวจสอบความถูกต้องและเติมเต็มข้อมูล

สรุปข้อมูล

ภายหลังจากที่ทีมวิจัยได้ลงสัมภาษณ์ข้อมูลบทบาท การดำเนินงานด้านการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษเสร็จสิ้นแล้ว จึงได้มีนัดหมายเพื่อกันประชุมสรุปผลการศึกษาข้อมูลและเป็นการทบทวนสถานการณ์งานวิจัยร่วมกัน ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 เม.ย.52 โดยมีผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยหลัก 9 คน ทีมวิจัยรอง 3 คน อาจารย์ที่เลี้ยงโครงการ 1 คน พี่เลี้ยงโหนดเกษตร 1 คน เจ้าหน้าที่ CBMAG อีสาน 1 คน และเจ้าหน้าที่ SUBNODE มมส. 1 คน รวมทั้งหมด 16 คน สถานที่ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน จะเห็นได้ว่าการประชุมครั้งนี้ผู้เข้าร่วมนอกจากทีมวิจัยแล้ว จะมีในส่วนของพี่เลี้ยงต่างๆ ที่เข้าร่วมด้วย เนื่องจากทีมวิจัยเห็นว่าการสรุปข้อมูลที่ได้ไปสัมภาษณ์ควรจะมีจากหลายฝ่ายที่มาให้ข้อคิดเห็นสำหรับข้อมูลที่ได้มาครบถ้วนหรือต้องเติมในส่วนใดเพิ่ม

เวทีเริ่มจากการทบทวนกิจกรรมของงานวิจัย หลังจากที่มีการลงสัมภาษณ์ข้อมูลมาเกี่ยวกับประเด็นบทบาท การดำเนินงานและปัญหา อุปสรรคขององค์กรผู้ที่มาส่งเสริมการปลูกผักปลอด

สารในพื้นที่ ว่าทีมวิจัยไปสัมภาษณ์ใครมาบ้าง ใช้วิธีการอย่างไร ซึ่งทีมวิจัยไปสรุปข้อมูลให้กับผู้เข้าร่วมเวทีฟัง และร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนของคุณข้อมูล ต่อจากนั้น เป็นการหารือรูปแบบการจัดเวทีนำเสนอตรวจสอบข้อมูลต่อชุมชน

จัดเตรียมข้อมูลมาเติมและแบ่งบทบาทการนำเสนอตรวจสอบข้อมูล

สืบเนื่องจากการจัดประชุมครั้งที่แล้ว ที่ประชุมได้นัดหมายการเตรียมงานจัดเวทีนำเสนอข้อมูล ที่จะมีการประชุมกันในวันที่ 18 เม.ย. 52 สถานที่แปลงผักปลอดสารบ้านหนองกุงเต่า เริ่มดำเนินการโดยนำข้อมูลที่เป็นเอกสารที่ได้มา นำมาสรุปย่อและเขียนลงกระดาษบรู๊ฟเป็นตารางแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งจะเน้นให้นักวิจัยที่เป็นตัวหลักในแต่ละชุมชนเติมข้อมูลไปด้วย หลังจากมีการเขียนลงในกระดาษบรู๊ฟเสร็จแล้ว ทีมวิจัยจึงได้มีการหารือกันต่อถึงบทบาทและกำหนดการที่จะเริ่มในเวทีใครควรจะได้รับผิชอบในส่วนใดบ้าง เช่น ผู้ดำเนินรายการ ผู้นำเสนอข้อมูล ฝ่ายบริการ เป็นต้น (รายละเอียดในท้ายเล่ม บันทึกการประชุมวาระสืบเนื่องจากวันที่ 3 เม.ย.52)

เวทีนำเสนอข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง

กิจกรรม เวทีนำเสนอข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล วันที่ 28 เม.ย 52 ผู้เข้าร่วม 60 คน มาจากทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยรองรวม 18 คน อ.พีเลียงโครงการ 1 คน พีเลียง SUBNODE CBMAG 1 คน พีเลียงโหนดเกษตร 1 คน ชาวบ้านจากสี่หมู่บ้านเป้าหมาย บ้านละ 5 คนรวม 20 คน และแกนนำจากหมู่บ้านอื่นหมู่บ้านละ 1 คน รวม 10 คน องค์กรภาคีจาก ศูนย์มีชัย 1 คน อนามัยโนนเต 1 คน ธกส. 2 คน จนท.อบต. ฝ่ายบริหาร 2 คน ฝ่ายส่งเสริมเกษตร 1 คน ฝ่ายพัฒนาชุมชน 1 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชน 4 หมู่บ้าน ,ข้อมูลผู้ส่งเสริมและผู้ถูกส่งเสริม, ข้อมูลบทบาทการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารพิษที่ผ่านมาของ อบต. และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แนวทางและกำหนดบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ สถานที่ได้เปลี่ยนจากโรงเรียนมาเป็นที่ห้องประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากระยะทางไปมาสะดวกและอยู่ใกล้สำหรับหน่วยงานที่เข้าร่วมในเวที

กระบวนการเริ่มจากการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการโดยหัวหน้าโครงการนางสาว อภิญญา พาณิชย์ จากนั้นเชิญ นายกอบต.ท่าสองคอน เป็นคนกล่าวเปิดงาน หลังจากนั้นจะเป็นการนำเสนอข้อมูลและแลกเปลี่ยนเติมเต็มข้อมูล โดยทีมวิจัยเป็นคนนำเสนอผลการศึกษาผลข้อมูลผ่านเครื่องฉายโดยใช้เครื่องฉายเพาเวอร์พอยซ์ ซึ่งทีมวิจัยผู้รับผิดชอบนำเสนอข้อมูลจะมีอยู่ 4 คน ที่นำเสนอข้อมูลพื้นฐานชุมชนแต่ละหมู่บ้าน และบทบาทของอบต.ที่ได้เข้าไปส่งเสริมเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษ ของแต่ละพื้นที่และอีกหนึ่งคนเป็นการนำเสนอบทบาทภาคีที่มีการสนับสนุนในพื้นที่ การนำเสนอใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากนั้น เป็นช่วงการเติมเต็มข้อมูล มีการนำเครื่องมือ Mind Mapping มาใช้ประกอบการเก็บบันทึกข้อมูลเพิ่มเติม โดยมีพีเลียงโหนดเกษตร พีเลียง SUB NODE- CBMAG และอาจารย์พีเลียง ช่วยในการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลไป

พร้อมๆ กับชาวบ้าน และผู้เข้าร่วม ซึ่งวิธีนี้จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นของตนออกมา และเห็นข้อมูลไปด้วยกันจากภาพรวมทั้งหมดของการนำเสนอในเวที

ข้อสังเกตจากกิจกรรม

เป็นการดำเนินกิจกรรมโดยทีมวิจัยเป็นหลัก บทบาทของอบต. นอกจากให้ความสะดวกในการใช้สถานที่แล้ว การเข้ามามีส่วนร่วมและร่วมเป็นผู้ดำเนินการหลักจะมีเฉพาะบุคลากรฝ่ายส่งเสริมการเกษตรซึ่งเดิมก็เป็นทีมวิจัยหลักอยู่แล้ว แต่ในส่วนของ บุคลากร เจ้าหน้าที่ของอบต. สมาชิก อบต. หรือ นักวิชาการเกษตรตำบล และบุคคลที่เกี่ยวข้องของฝ่ายต่างๆ ไม่ได้เข้าร่วมและร่วมในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นในการจัดกิจกรรมของ อบต. เพื่อเสนอผลปัญหาการเกษตรของชุมชน ถ้าการเข้ามามีส่วนร่วมที่ไม่หลากหลายฝ่าย หลายองค์กร ชุมชน การสะท้อนปัญหาที่ออกมาจากชุมชน จะเป็นเพียงความต้องการของกลุ่มคนในชุมชน ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เท่านั้น ปัญหาหรือความจำเป็นอื่นๆ ที่อบต. ไม่สามารถรับรู้ได้ อันเกิดจากสมาชิกชุมชน ชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้เข้าร่วมและไม่กล้าแสดงความคิดเห็นออกมา แต่มีความเดือดร้อน มีความต้องการและมีความจำเป็นเหมือนกัน อบต. ก็ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์และประเมินศักยภาพของชุมชนโดยรวมได้ ดังนั้น ในการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านหรือการระดมปัญหาของชุมชน ที่จะนำไปจัดทำแผนพัฒนา อบต.จะมีวิธีการอย่างไร ที่จะให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ร่วมรับรู้ ร่วมรับฟัง และร่วมแสดงความคิดเห็นกันออกมา ที่มาจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่และครอบคลุมทั่วพื้นที่ในเขตรับผิดชอบ และอบต. นั้น มีเงื่อนไข ปัจจัย และข้อจำกัดอะไรที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานในลักษณะดังกล่าวได้

นำเสนอข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษในระดับชุมชน

เป็นการนำเสนอข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาจากการทำเกษตรที่มีอยู่ในชุมชนและเสนอหาแนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษในระดับชุมชนแบบบูรณาการร่วมกับองค์กรและภาคี อื่นๆที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ การดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องหลังจากได้นำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาจากการเกษตรของชุมชนแล้วว่าชุมชนแต่ละพื้นที่มีศักยภาพต่างกันอย่างไร ทั้งข้อจำกัด ปัญหาและความต้องการ มาใช้ในการสรุปและประเมินสภาพพื้นที่ชุมชนออกตามระดับสาเหตุของปัญหาและความสำคัญ ซึ่งจะใช้วิธีการแบ่งกลุ่มย่อยระดมความคิด มีวิทยากรกระบวนการช่วยในการชี้ประเด็นและดำเนินการระดมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะใช้ชื่อว่า “แนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ” แบ่งเวทีออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

1. กลุ่มเจ้าหน้าที่ อบต. และภาคีเครือข่าย ประเด็นคำถาม แนวคิด รูปแบบและแนวทางในการส่งเสริมการเกษตร ด้วยการระดมข้อมูลเขียนลงในกระดาษบรืฟ สรุปได้ ดังนี้

แนวทางการส่งเสริมและข้อจำกัดของอบต.และหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ ซึ่งแบ่งตามหน่วยงาน ได้แก่

จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.)จังหวัดมหาสารคามหรือ สสส.มค การดำเนินงานที่มียุทธศาสตร์การทำเกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย ที่มีความพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่มาอบรม ให้ความรู้ คำแนะนำและสนับสนุนเกษตรกรในระดับพื้นที่ แต่การดำเนินงานก็ต้องสิ้นสุดไปตามระยะเวลาของโครงการที่เข้ามา ทั้งนี้ทั้งนั้นเกษตรกรต้องเป็นตัวหลักที่จะลงมือปฏิบัติในพื้นที่ของตน

ส่วนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือ ธกส. จะเข้ามาในรูปแบบให้การช่วยเหลือเกษตรกรจากที่เคยกู้เงินไปใช้ในการเกษตรเพื่อเข้าโครงการพักชำระหนี้ มีการลงพื้นที่จัดกิจกรรมหลายอย่างทั้งการฝึกอบรม การสาธิต การให้ความรู้แก่เกษตรกรที่สามารถนำไปช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเช่น การให้ความรู้เรื่องปุ๋ยหมัก อินทรีย์ชีวภาพ การทำน้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก แชมพู ไข่ใช้เอง เพื่อเป็นความรู้ติดตัวสามารถประกอบเป็นอาชีพเสริม สร้างรายได้ลดรายจ่ายได้ แต่การเข้ามาส่งเสริมในระดับพื้นที่ ส่วนใหญ่จะเข้ามาในกลุ่มของลูกค้าที่เป็นสมาชิก ธกส. มีแพ็คเกจสำเร็จรูปที่มีแผนดำเนินงานไว้ล่วงหน้าแล้วว่าจะต้องทำอะไรบ้างตามยุทธศาสตร์ของหน่วยงานให้ครอบคลุมต่อเกษตรกรทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

ศูนย์พัฒนาชนบทแบบผสมผสานหรือ ศูนย์มีชัย จะเป็นหน่วยงานเอกชนที่มีกิจกรรมการสนับสนุนที่แตกต่างกันไป ในการลงในพื้นที่ในเขตตำบลท่าสองคอน มีอยู่ 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านดอนหันและบ้านหนองกุงเต่า เป็นการลงทุนให้ชาวบ้านก่อนแล้วส่งคืนเป็นรายเดือน โดยสนับสนุนปัจจัยการผลิต ซึ่งในส่วนของบ้านดอนหันและบ้านหนองกุงเต่าได้มีการสร้างแท็งก์น้ำให้แก่ชาวบ้านและวางโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดกลุ่มอาชีพ การให้องค์ความรู้ วิธีการ การปลูก ให้เมล็ดพันธุ์ จนถึงการชุดไถ ยกร่องและวางระบบน้ำระบบไฟในแปลง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วโครงการที่ชาวบ้านได้รับจะเป็นโครงการที่สนองตามนโยบายของหน่วยงาน ซึ่งการทำงานของศูนย์มีชัยถ้าได้เข้ามาส่งเสริมอาชีพในพื้นที่ใดแล้ว ก็จะเวียนเปลี่ยนไปยังพื้นที่อื่นที่ยังขาดแคลน และต้องการความช่วยเหลือ ไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องการเกษตรอย่างเดียว มีทั้งด้านสุขภาพ ทุนการศึกษา เป็นต้น

องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด มีระบุแผนการแผนดำเนินงานที่ชัดเจนตามแผนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาตำบล ที่เกิดจากการออกเวทีประชาคมหมู่บ้าน ตามระดับปัญหาและความต้องการของชุมชน มีความพร้อมทั้งด้านงบประมาณ อำนวยความสะดวกที่สามารถปฏิบัติได้เลยที่เห็นสมควรตามข้อบัญญัติของกฎหมาย “แต่การจัดประชุมประชาคมแต่ละครั้งส่วนใหญ่ ชาวบ้านยังต้องการในด้านสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานอยู่เกี่ยวกับเรื่องการเกษตรจึงปรากฏออกมาบ่อยมาก” เจ้าหน้าที่อบต. คนหนึ่งได้กล่าวไว้ในเวที

จะเห็นได้ว่า หน่วยงานภายนอกทั้งจาก สสส.มค ชกส. และ ศูนย์มีชัย ที่ได้เข้ามาสนับสนุนด้านการเกษตรในชุมชนจะมีประโยชน์และมีผลดีต่อเกษตรกรมาก แต่การเลือกกลุ่มเป้าหมายก็จะมีเจาะจงส่วนกลุ่มคน เนื่องจากการทำงานไม่ได้ประจำอยู่เฉพาะในเขตพื้นที่ตำบลเดียว ต้องกระจายพื้นที่เป้าหมายไปยังเขตตำบลอื่นๆ งบประมาณที่สนับสนุนก็เฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ถูกเลือกและได้เข้ารับการส่งเสริมเท่านั้น แต่เกษตรกรกลุ่มอื่นจากหมู่บ้านใกล้เคียงที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมหรือไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายที่เลือกแต่มีปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือการเกษตรเช่นกัน จึงเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่หน่วยงานที่เข้ามาไม่สามารถกระจายให้ทั่วพื้นที่ของตำบลได้ ทั้งภาระงานที่ไม่สามารถลงมาติดตามอย่างเป็นประจำในบางหน่วยงานจึงไม่มีการติดตามผลการดำเนินงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของเกษตรกรได้

อย่างไรก็ตาม อบต. ซึ่งเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด ที่มีความได้เปรียบทั้งด้านการทำงานในระดับพื้นที่ มีอำนาจอิสระในตัว มีบุคลากร มีงบประมาณอุดหนุน สามารถดำเนินการกิจการใดๆ จากปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างเต็มที่ ซึ่งปัญหาทางการเกษตรจากการใช้สารเคมีอาจจะยังไม่มีมีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ให้จัดเป็นแผนปฏิบัติการและดำเนินการอย่างจริงจัง แต่การปรับเปลี่ยนแนวคิด วิธีการ จากการผลิตแบบใช้สารเคมี ให้เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบที่ได้รับและหันมา ลด ละเลิก การใช้สารเคมี ใส่ใจในสุขภาพของตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ อบต. สามารถดำเนินการด้วยการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่เกษตรกรได้ โดยไม่ต้องรอให้เกิดเป็นปัญหารุนแรงก่อนถึงจะแก้ไข อีกทั้งการที่มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนในชุมชนที่หลากหลาย ก็เป็นโอกาสที่ดีของอบต.ที่จะเป็นทั้งกลไกประสานความร่วมมือการพัฒนาภาคการเกษตรเข้าด้วยกัน เป็นทั้งที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และร่วมลงมือปฏิบัติในพื้นที่เดียวกันได้

2. กลุ่มชาวบ้าน ได้แก่ ส.อบต. , กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน และ ชาวบ้าน ประเด็นคำถาม บทบาท อบต. ในการส่งเสริมฯที่ผ่านมาเป็นอย่างไรและความคาดหวังในการส่งเสริมฯ ของชาวบ้านต่อ อบต. ควรเป็นอย่างไร ผลสรุปได้ว่า

กลุ่มของชาวบ้านส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีการทำเกษตรปลอดสารเป็นทุนเดิมอยู่แล้วปลูกตามหัวไร่ ปลายนา ไร่กินเอง เหลือจึงขาย แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่มีความสนใจและต้องการอยากจะทำเกษตรปลอดสารในพื้นที่ของตน แต่มีปัญหาน้ำมีไม่เพียงพอ ปัญหาการจัดการด้านอื่นๆ อีกทั้งความต้องการเพิ่มเติมในด้านองค์ความรู้ แนวคิด เทคนิค และวิธีการทำเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพอยู่ โดยเกษตรกรมีความคาดหวังอยากให้อบต.หรือหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้คำแนะนำช่วยเหลือในการทำเกษตรอย่างจริงจังที่เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น

หลังจากนั้น เป็นการนำข้อมูลมาสรุปรวมที่เวทีกลางเพื่อนำเสนอและร่วมกันหาแนวทางในการส่งเสริมและจัดทำแผนกิจกรรมด้วยกัน

ผลโดยสรุปว่า หลังจากมีการนำเสนอและเติมเต็มข้อมูลบริบทชุมชนและข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสาร ข้อมูลบทบาทการสนับสนุนเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ข้อมูลองค์กรภาคี(ผู้ส่งเสริม) สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ปัญหาการทำเกษตรและได้แนวทางในการส่งเสริมเกษตรปลอดสารของอบต. ดังนี้

- การจัดการเรื่องน้ำ เกี่ยวกับระบบน้ำ ระบบไฟ
- การบริหารกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่ม การสร้างแกนนำกลุ่ม อบรมแนวคิด
- เสริมธุรกิจพอเพียง/เกษตรอินทรีย์ อบรมเรื่องแนวคิดและปฏิบัติทดลอง
- ศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดสาร ที่ บ.หนองกุ้งเต่า และ บ.อุปราษ
- ตลาดปลอดสาร ต.ท่าสองคอน เป็นตลาดกลางรับซื้อ สินค้าเกษตร มีระบบการตรวจสินค้าที่ได้ มาตรฐาน
- ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดการน้ำ การทำเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- ขยายพื้นที่ปลูกสู่ไร่นา และจากไร่นามารวมกลุ่ม
- ตั้งนโยบายและแผนการส่งเสริม 3 ปี หรือ 5 ปี มีเจ้าหน้าที่ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ข้อสังเกตจากกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม โดยเฉพาะในส่วนของเจ้าหน้าที่จากหลายๆ ฝ่าย มาน้อยไม่เกินไปตามเป้าหมายไว้ ในช่วงของการดำเนินกิจกรรมเจ้าหน้าที่บางคนก็มาตอนบ่าย บางคนไม่อยู่ในที่ประชุมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมร่วมกับภาคีเครือข่ายในรูปแบบของแผนงานยังออกมาไม่ชัดเจนนัก อีกทั้งเวลาได้เลยกำหนดมาพอสมควร กลุ่มเป้าหมายบางคนก็อยากจะกลับบ้านแล้ว เนื่องจากมีภาระหน้าที่ตามกิจวัตรประจำวันของแต่ละคน ผลปรากฏที่สรุปได้จากเวทีจะเน้นไปที่ความต้องการของชุมชนมากกว่า ว่าถ้าจะทำการเกษตรในพื้นที่ลุ่มแรกที่บ้านต้องการหรือในพื้นที่ยังขาดอยู่ควรจะเป็นเรื่องอะไร ซึ่งจากข้อเสนอของชุมชนส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่เรื่องการจัดการน้ำ เนื่องจากแต่ละชุมชนมีลักษณะพื้นที่สูงต่ำแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องมีการแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ แต่ก็ถือได้ว่าเวทีครั้งนี้เป็นการเริ่มต้นที่ดี โดยเริ่มจากค้นหาในสิ่งที่ชุมชนต้องการเกี่ยวกับงานด้านการเกษตรซึ่งไม่เฉพาะเจาะจงไปที่เรื่องการปลูกผักปลอดสารอย่างเดียว แต่ครอบคลุมไปถึงภาคการเกษตรทั้งหมดของชุมชน มีการลงลึกในแต่ละพื้นที่ว่าจะทำอย่างไรจึงจะสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ดึงน้ำใต้ดิน น้ำจากแหล่งต่างๆ ขึ้นมาใช้ในการเกษตรและการอุปโภคบริโภคได้ และแนวทางในการส่งเสริมฯ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเสียส่วนใหญ่ ส่วนการบูรณาการร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ของอบต.และองค์กรอื่นๆ นั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังปัญหาที่ได้กล่าวมาในข้างต้น

จัดทำแผนงานประจำปีในการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยจากสารพิษต่อชุมชน

เป็นกิจกรรมที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว การเกษตรที่ปลอดภัย. จัดทำเป็นแผนการเกษตรของตำบล โดยเป็นแผนงานมีทั้งระยะสั้นและระยะยาว ที่ต้องมีการวางไว้ล่วงหน้าตามลำดับความสำคัญก่อนหลังในแผนปฏิบัติการ อาจจะสนับสนุนในรูปแบบของ การให้งบประมาณ การให้ความรู้ การฝึกอบรมและปฏิบัติการ การศึกษาแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่ เป็นต้น หลังจากการดำเนินการทุกครั้งต้องมีการสรุปผลของกิจกรรมและประเมินผลที่ได้รับนำไปเป็นบทเรียนเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในแผนงานต่อไปได้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยได้มีกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ของอบต. ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ที่เป็นส่วนหนึ่งนำไปจัดเข้าเป็นแผนงานประจำปีของตำบลได้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร ด้วยกิจกรรม คือ

การศึกษาดูงานเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้

กระบวนการเริ่มจาก การจัดประชุมปรึกษาหารือเรื่องสถานที่ในการศึกษาดูงาน และได้สรุปผลออกมาโดยคำนึงถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและความต้องการของชุมชน จากข้อสรุปในการประชุมมีมติร่วมกันในการไปศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน พ่อผาย สร้อยสระกลาง(ศูนย์โอได๋น้อย) อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ โดยมีประเด็นหลักในการศึกษาเรียนรู้ ดังนี้ 1.เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม 2.แนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์โดยการพึ่งตนเอง 3.การเติมเต็มแนวคิด องค์ความรู้ด้านการเกษตรปลอดสาร ในการศึกษาดูงานครั้งนี้เป็นการพิจารณาหาข้อสรุปร่วมกันกับนักวิชาการเกษตรอบต.ท่าสองคอนและ สมาชิกอบต. ซึ่งเป็นนักวิจัยหลักอยู่แล้วที่จะไปดำเนินการจัดทำเป็นแผนโครงการยื่นเสนอต่อฝ่ายบริหาร เพื่อพิจารณาทำการอนุมัติงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ซึ่งตรงกับในแผนตำบลของอบต.ได้มีโครงการอบรมศึกษาดูงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ใช้งบประมาณไว้ 100,000 บาท ได้ตั้งกลุ่มเป้าหมายก็จะมาจากกลุ่มเกษตรกรและผู้สนใจจากหมู่บ้าน 23 หมู่บ้าน ตัวแทนละ 5 คน รวมประมาณ 115 คน แต่ในพื้นที่ได้มีการยื่นเสนอโครงการขอพันธุ์ปลาแหล่งอาหารชุมชนจากชาวบ้านไว้แล้วเพื่อปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น หนอง ลำห้วย บ่อน้ำดิน เป็นต้น เพราะใกล้เข้าสู่ฤดูฝนพอดี ฝ่ายบริหารเห็นสมควรที่จะจัดสนองความต้องการของชุมชน ในการเสนอเพื่อขออนุมัติงบประมาณของอบต. ในการศึกษาดูงานจึงจำเป็นต้องเลื่อนออกไปตามลำดับก่อนหลัง เนื่องจากงบประมาณของอบต.ใน ส่วนคลังไม่สามารถอนุมัติออกมาได้พร้อมกัน ต้องรอรอระยะการเบิกจ่ายเป็นงวดๆ และต้องไปดำเนินการอีกทอดหนึ่ง

จากนั้น เมื่อไม่เป็นตามแผนงานที่วางไว้ ทางทีมวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมเกษตร สมาชิกอบต.และเกษตรกร ได้มีการหารือว่า ควรจะอย่างไรในแผนการดำเนินการต่อไป ซึ่งในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายท้องถิ่น (สกว.) ภายได้ “โครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจาก

สารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทและการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ 2) ศึกษาปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ และ 3) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน โดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานเป็นหลัก หลังจากนั้น จึงได้หาข้อคิดร่วมกัน ถ้าจะจัดสรรงบประมาณของโครงการวิจัยเพื่อการศึกษาดูงานจะต้องใช้งบประมาณจำนวนเท่าไรและเพียงพอหรือไม่ ซึ่งทางที่ประชุมได้ให้ข้อเสนอว่า ถ้าจะดำเนินการต่อ เราต้องลดจำนวนกลุ่มเป้าหมายลง โดยคัดเลือกเฉพาะกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาที่มีความสนใจจริงๆ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในที่ประชุมจึงได้พิจารณาและได้ข้อสรุปร่วมกันเสนอรายชื่อผู้ที่มีความเหมาะสมในการไปศึกษาดูงานครั้งนี้ที่ทีมวิจัยจะดำเนินการและสนับสนุนงบประมาณภายใต้โครงการวิจัย เป็นเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ของอบต.ร่วมกับเกษตรกร ซึ่งผลดำเนินการสรุป ได้ดังนี้

การตั้งกลุ่มเป้าหมายไว้ 30 คน มาจาก ทีมวิจัย 10 คน นักวิชาการเกษตรประจำตำบล 1 คน ส.อบต.7 คน เจ้าหน้าที่อบต. ได้แก่ ฝ่ายวิเคราะห์นโยบายและแผน 1 คน , ฝ่ายพัฒนาชุมชน 1 คน และ ฝ่ายส่งเสริมเกษตร 1 คน(นักวิจัยหลัก) ชาวบ้าน 5 คน ทีมพี่เลี้ยงและผู้สนใจอื่นๆ 5 คน การเดินทางไป เข้า-เย็นกลับ มีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ผู้รับผิดชอบในงานจัดการ มีทั้งเตรียมและประสานงานด้านต่างๆ รายละเอียดกิจกรรมตามกำหนดการ

กำหนดการ

โครงการ “ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

ณ ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน (พ่อผาย สร้อยสระกลาง)

บ้านสระคูณ ต.โคกล่าม อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์

- เวลา 04.00 น. ออกเดินทางจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน
- เวลา 07.00 น. ถึงพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน นายผาย สร้อยสระกลาง จ.บุรีรัมย์
- เวลา 07.30 น. เดินสำรวจแปลงเกษตร
- เวลา 10.00 น. แนวคิดหลักการทำเกษตรแบบพึ่งตนเองตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง โดย พ่อผาย สร้อยสระกลาง วิทยากรประจำศูนย์ปราชญ์
- เวลา 12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- เวลา 13.00 น. อบรมเทคนิคการทำเกษตรและการจัดการน้ำ
- เวลา 15.00 น. สำรวจแปลงสมาชิก
- เวลา 17.00 น. บทเรียนและเทคนิคที่ได้รับและวางแนวทางในการทำงานต่อไป
- เวลา 19.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

รายงานผลการศึกษาดูงาน การศึกษาดูงานในพุธวันที่ 10 มิถุนายน 2552 วัดอุปพระสงฆ์ เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษให้แก่ อบต.ท่าสองคอน เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การทำเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสรุปบทเรียน การศึกษาดูงานและวางแผนกิจกรรมที่จะดำเนินร่วมกันต่อไป มีผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยหลัก 7 คน (รวมฝ่ายส่งเสริมเกษตรอบต.) ทีมวิจัยรอง 4 คน นักวิชาการเกษตรประจำตำบล 1 คน ส.อบต. 2 คน ชาวบ้านและผู้สนใจ 9 คน ทีมพี่เลี้ยง 2 คน รวมทั้งหมด 25 คน กลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้เป็น ความคาดหวังที่จะเชิญให้เจ้าหน้าที่ อบต.ไปร่วมด้วยนอกจากฝ่ายส่งเสริมการเกษตรแล้ว แต่ก็ไม่ได้ เป็นดังที่คาดไว้เนื่องจากภาระหน้าที่ของงานที่ไม่สามารถไปร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ได้

กระบวนการศึกษาดูงาน การดำเนินในช่วงเช้าทีมศึกษาดูงาน แนะนำตัวต่อผู้เข้าร่วม และ เสวนาแลกเปลี่ยนความรู้กับพ่อผาย ต่อจากนั้นทีมวิทยากร (ศูนย์ปราชญ์) พาชมแปลงการทำเกษตร ประณีต ปลูกพืชแบบผสมผสาน มีทั้งผัก ไม้ผล ไม้ยืนต้น หน่อไม้ และสระน้ำ 1 สระ เป็นต้น ต่อจากนั้น ไปเดินสำรวจไร่ นา การปลูกข้าวแบบไม่ใช้สารเคมี การปลูกไม้ยืนต้นตามคันนา จนถึง เวลาพักเที่ยง ต่อจากนั้นช่วงบ่ายทีมวิทยากร (ศูนย์ปราชญ์) ร่วมกันร้องเพลง อุดรรู้ว์ แก้วจัน และ เป็นการฟังบรรยายเนื้อหาและแลกเปลี่ยนประเด็นคำถามในเรื่องการจัดการน้ำ แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง การจัดการกลุ่ม โดยทีมวิจัยได้แบ่งให้มีคนหลักในการขึ้นคำถาม และผู้เข้าร่วมท่านอื่นๆ แลกเปลี่ยนซักถามร่วมกัน ซึ่งคำถามส่วนใหญ่จะเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เติมเต็มแนวคิด ร่วมกันกับวิทยากรประจำศูนย์ปราชญ์ และเดินสำรวจอีกครั้ง ในแปลงเกษตรแบบผสมผสานของ คุณ สกุด แก้วเลื่อน เป็นลักษณะของการทำเกษตรประณีต ในพื้นที่ 7 ไร่ จุดสระเลี้ยงปลา ปลูก ไม้ ผลชนิดต่างๆ ปลูกพืชผักสวนครัว และวิธีการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์จากไส้เดือนฝอยและเดิมความรู้ พร้อมกับ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดการทำเกษตรแบบผสมผสานระหว่างการเดินสำรวจ

ซึ่ง พ่อสกุด (วิทยากรศูนย์ปราชญ์) ได้เล่าว่า แต่ก่อนก็ไม่คิดที่จะมาทำการเกษตรแบบ ประณีตหรอก ครอบครัวก็ลำบากพอสมควร มีหนี้สิน อาชีพเกือบทุกอาชีพ เช่น ค้าขาย รับจ้าง ไป เมืองนอก ก็ผ่านมาหมดแล้ว ก็ไม่สามารถช่วยให้หมดหนี้สินได้ มีแต่จะเพิ่มมากขึ้น ลูกสาว ลูกเขย ก็ต้องไปทำงานต่างจังหวัด ไม่ได้อยู่เข้าเฝ้าเรือน จนได้มาเห็นการทำเกษตรประณีตของพ่อผาย ก็มีความคิดว่าถ้าเราลองทำดูก็ไม่เสียหายอะไร อีกทั้งเราก็ตูบ้านรับจ้างทำงานทั่วไปอยู่แล้ว จนกระทั่งได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการขุดสระไว้ก่อนเพื่อกักตุนเป็นแหล่งน้ำ ต่อมาก็ ปลูกไม้ยืนต้น พืชสวนชนิดต่างๆ ก็มีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” จนมาถึงปัจจุบันนี้ แปลงเกษตรประณีตก็ช่วยลดรายจ่ายลงไปมากจากการซื้ออยู่ ซื้อกิน และมีการ จัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยอุดรรู้ว์ในครอบครัวด้วย ลูกหลานก็มาทำอาชีพ การเกษตรช่วยกัน มีรับจ้างใกล้ๆบ้าน เป็นรายได้เสริม ไม่ต้องเดินทางไปต่างจังหวัดที่ไกลๆ เกิด การพึ่งตนเองในระดับครอบครัวของตนได้

จากนั้น คณะศึกษาดูงานได้กลับเข้ามาในหอประชุมคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับทีมวิทยากรเพิ่มเติมทั้งเรื่องการจัดการน้ำด้วยวิธีการของพอชาย บอกว่า “เขาเสียใจที่ได้ทิ้งลิเอาน้ำอยู่” (แปลว่าเราจะทำอะไร จึงจะเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้) อันแรกคือ จัดแบ่งพื้นที่ให้พอเหมาะ ขุดสระไว้ 1 สระก่อน เปิดน้ำลงในสระ พื้นฟูสภาพของน้ำด้วยการเติมปุ๋ยคอกลงไป จะช่วยบำบัดน้ำและเป็นแหล่งอาหารของ หอย ปู ปลา ต่างๆ ในน้ำ ปลุกพืชหลายชนิดปนกันไป เป็นต้น

โดยบรรยากาศมีการแลกเปลี่ยนสนทนากันอย่างสนุกสนาน เป็นกันเองในเวที มีการซักถามร่วมกัน นอกเหนือจากประเด็นที่เตรียมมา เช่น เทคนิคการขยายไถ่พันธุ์ไข่ ระยะของการเก็บไข่ไข่ เทคนิคการเลือกพันธุ์วัว เป็นต้น ผ่านไปสักระยะทีมวิจัยจึงได้กล่าวสรุปและขอบคุณทางทีมวิทยากรและถ่ายรูปเป็นที่ระลึก สร้างความประทับใจให้แก่ผู้เข้าร่วมเป็นอย่างมาก

หลังจากนั้น คณะศึกษาดูงานจึงได้ระดมความคิดสรุปสิ่งที่ได้จากการดูงานครั้งนี้ ซึ่งผู้ดำเนินการหลักโดยมีทีมวิจัยและวิทยากรกระบวนการช่วยร่วมกัน ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม มีรายละเอียดดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดเกี่ยวกับการทำเกษตรตามแนวพระราชดำริหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสร้างแนวคิดให้ผู้เข้าร่วม เดิมแนวความคิด ให้มีความตั้งมั่น ให้รู้จักตัวเอง ชนະตัวเอง รู้ว่าเราเป็นใคร รู้ผู้อื่น การเริ่มต้นทำกับครอบครัวตนเองก่อน ทำความเข้าใจกับครอบครัว สร้างศรัทธาให้คนเชื่อมั่น ศึกษาหาความรู้ทั้งเทคนิคและวิธีการ ทดลองปฏิบัติการ ทำให้เป็นตัวอย่าง เป็นต้นแบบ มีรูปธรรม เกิดการขยายผลให้คนทั่วไป โดยเริ่มจากคนที่ใกล้ชิดก่อน อุดร ร่ำ ราชรับ-ราชจ่าย นำไป สู่การพึ่งตนเองได้

การจัดการน้ำ ให้รู้จักพอประมาณ กำหนดปริมาณการใช้น้ำ ทำน้ำขุ่นให้ใส รู้วิธีการเก็บน้ำ เริ่มจากการขุดสระก่อน ปลุกพืชที่เหมาะสม จัดให้เป็นระบบ ทั้งในน้ำและบนบก

การบริหารจัดการกลุ่ม ให้รู้จักมีกิจกรรมร่วมกัน วางแผนร่วมกัน สร้างศรัทธาให้ตนเอง ทำในครอบครัวก่อน ขยายผลสู่ครอบครัวที่สนใจ นำหลักธรรมภิบาลไปใช้ มีความสามัคคี มีคุณธรรม มีสัจจะ ซื่อสัตย์ ปฏิบัติตามกฎหมาย ให้แต่ละคุ้มปกครองตนเอง กระจายอำนาจ โปร่งใส ประชุมอย่างต่อเนื่อง บูรณาการร่วมกัน มีการวางแผนต่างๆ อย่างมีส่วนร่วม หลังจากนั้นเป็นการวางแผนคร่าวๆ ที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของอบต. ในการส่งเสริมเกษตร ซึ่งทีมวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่าจะประชุมเพื่อทบทวนผลของการศึกษาดูงาน ที่นำไปสู่พัฒนาการเรียนรู้ต่อไปได้อีก เช่น การจัดฝึกอบรม การจัดปฏิบัติการทดลอง การจัดทำแปลงสาธิต เป็นต้น

บรรยากาศจากกิจกรรม

ทีมวิจัยแสดงอาการตื่นเต้น มีความกระตือรือร้นมากเป็นพิเศษ ที่จะไปศึกษาดูงาน จะเห็นได้จากบรรยากาศบนรถที่มีการสนทนา แลกเปลี่ยน ถึงสถานที่ที่จะไปดูงานว่า มันเป็นอย่างไรมาก่อนได้ขึ้นแต่ชื่อ แต่ยังไม่เคยไป บางคนเคยไปสมัยเมื่อตอนเป็นเด็ก เกิดความประทับใจในครั้งนั้น ก็รู้สึกดีใจที่จะได้กลับไปอีกครั้ง บนรถยังมีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากนักวิชาการเกษตรประจำตำบล

(ว่าที่ ร.ท. ลิจิต ไพราม) ถึงสถานที่ไปดูงาน มีการเตรียมข้อมูลมาแล้วให้ฟังเป็นระยะๆ ด้วย แต่ก็ยังมีบางคนที่ไม่แสดงอาการใดๆ เลย นอกจากขึ้นรถแล้วนอนหลับ ซึ่งอาจจะเกิดจากความอ่อนเพลียจากภาระงานอีกทั้งยังต้องตื่นแต่เช้าของวันเดินทาง

ช่วงระหว่างการเดินสำรวจแปลงเกษตรซึ่งเป็นตอนกลางวัน อากาศร้อนมาก ผู้เข้าร่วมบางคนก็รู้สึกไม่ค่อยสนุก ไม่มีความสนใจต่อวิทยากรที่มาให้ความรู้เท่าไร แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงมีความกระตือรือร้นที่จะซักถามตลอดเวลา ระหว่างทางยังมีลำโพงตลอดสายที่กำลังออกผลดก กินไปพร้อมกับการเดินสำรวจชมแปลง จึงเป็นบรรยากาศที่สนุกสนานปนเปื้อนกับความเหนื่อยที่เจออากาศร้อนอบอ้าว

การรับฟังบรรยายจากพ่อผาย ช่วงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประเด็น จะเห็นได้ว่า การสนทนาจะไม่เน้นไปที่หลักการและวิธีการปฏิบัติมากนัก แต่จะเป็นลักษณะการเรียนรู้ เติมเต็มแนวคิด ทักษะคติ ต่อการทำเกษตรมากกว่า อีกทั้งทางวิทยากรได้ร้องเพลงอุดรรัฐ เพลงบัญชีครัวเรือน ที่สร้างแรงกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างมาก ที่จะกลับไปอุดรรัฐ จัดทำบัญชีครัวเรือนในครอบครัวตนเองไว้

หลังจากการศึกษาดูงานเสร็จแล้ว จะเห็นได้ว่ากิจกรรมนี้ที่มวิจัยและผู้ที่เข้าร่วมศึกษาดูงานมีความสนุกสนาน กันเคยกันมากขึ้น ตั้งแต่ออกเดินทาง จะเห็นได้จากการพูดคุย หยอกล้อกัน ทั้งระหว่างเดินสำรวจแปลงเกษตร ระหว่างอยู่บนรถมีการสนทนา แลกเปลี่ยนและเล่านิทานก้อมพร้อมกับร้องเพลงสลับกันไปและยังถึงสิ่งที่ได้ไปดูงานมา ว่ากลับไปเราจะทำอะไรกันบ้าง และสิ่งที่ได้เรียนรู้มา จากพ่อผาย ได้ให้แง่คิดไว้อย่างไร และเราจะดำเนินการอะไรต่อไปหลังจากเสร็จสิ้นจากการศึกษาดูงาน

ข้อสังเกตจากกิจกรรม

กิจกรรมการศึกษาดูงานเป็นการสร้างการเรียนรู้ เติมแนวคิด เกิดทักษะคติที่ดีต่อการทำเกษตรที่มีรูปธรรมให้เห็นชัดเจน สร้างแรงจูงใจต่อผลที่ได้รับเป็นอย่างดี แต่ถ้าขาดเจ้าหน้าที่และบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการจัดทำข้อเสนอแผนงานด้านการเกษตรสนับสนุนในพื้นที่ ซึ่งยากต่อการที่จะนำมาสร้างกระบวนการเรียนรู้และเกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้เห็นถึงความสำคัญของงานด้านการเกษตรที่มีต่อชุมชนอย่างมีส่วนร่วมได้

ประชุมทีมหารือเตรียมทดลองปฏิบัติการทดลองหลังจากศึกษาดูงาน

จัดขึ้นในวันที่ 15 มิถุนายน 2552 มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 16 คน มาจาก ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยรองรวม 10 คน ผู้สนใจอื่นๆ 5 คน และอาจารย์ที่เลี้ยงโครงการ 1 คน มาร่วมสังเกตการณ์และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมต่อแนวทางปฏิบัติการทดลองที่จะมีขึ้น

กระบวนการ เริ่มจากทีมวิจัยได้ทบทวนผลจากกิจกรรมการศึกษาดูงาน ต่อจากนั้นเป็นการหารือร่วมกันในแนวทางที่จะปฏิบัติการทดลอง โดยคำนึงถึงสิ่งที่สามารถกระทำได้ในระยะเวลาที่

จำกัดก่อนถึงฤดูกาลค่านาของชาวบ้านและตัวทีมวิจัยเอง ประกอบกับผลจากการไปศึกษาดูงานมา ทำให้ทีมวิจัยและเห็นร่วมกันว่าควรจะมีการปฏิบัติการทดลองจัดทำแปลงสาธิตร่วมกันกับอบต. มีทั้งการเติมแนวคิด เทคนิค วิธีการปลูกผักปลอดสารในกิจกรรมด้วย

ผลการสรุปได้ว่า เสนอการจัดกิจกรรมปฏิบัติการทดลอง เรื่อง เกษตรปลอดสาร ทั้งในแปลงระดับครัวเรือน 4 บ้านเป้าหมายที่มีทีมวิจัยอยู่ และแปลงเกษตรแบบรวม ซึ่งในการประชุมครั้งนี้มีความเห็นร่วมกันว่าควรที่จะจัดแบบแปลงรวมก่อน แล้วค่อยขยายสู่แปลงระดับครัวเรือน จึงได้เสนอพื้นที่ บ.อุปราช เป็นแปลงสาธิต คุณมานิตย์ กองศูนย์ จำนวน 2 งาน แปลงสาธิตนี้ซึ่งเป็นพื้นที่ดินว่างเปล่า ต้องทำการบุกเบิกใหม่ จึงต้องปรับสภาพดินก่อนและพืชผักส่วนใหญ่จะเป็นจำพวกพืชผักสวนครัวที่นำมาประกอบอาหารเป็น เหมาะกับฤดูฝนด้วย เพราะอาจจะทำให้เกิดน้ำท่วมขังแปลงได้ โดยมีการเสนอชนิดผักที่ปลูก คือ ผักบุ้ง ผักกวางตุ้ง (กระฉ่อน) ผักหอม ผักสาระแน หอมพะพา ตะไคร้ ข่า พริก มะเขือ มะกรูด มะนาว และต้นกล้วย เป็นต้น และมีการจัดสาธิต เทคนิค วิธีการ ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพและสารสกัดจากสะเดา โดยมีการกลุ่มเป้าหมายจากกลุ่มคนในชุมชน และคณะครู นักเรียนโรงเรียนใกล้เคียงมาร่วมเรียนรู้ด้วย(รายละเอียดทำยบท บันทึกการประชุม ครั้งที่ 13)

การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและจัดทำแปลงสาธิตการปลูกผักปลอดสาร

จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ตั้งแต่การไปศึกษาดูงาน การวางแผนปฏิบัติการทดลอง สร้างแรงกระตุ้นให้ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้ตัดสินใจเลือกที่จะทดลองปฏิบัติการการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารของอบต.ท่าสองคอน โดยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ แนวคิด และเทคนิคการทำเกษตรปลอดสารพิษและจัดทำแปลงสาธิตการทำเกษตรปลอดสารพิษสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจขึ้น ในวันที่ 22 มิถุนายน 2552 สถานที่ดำเนินการแปลงสาธิต คุณมานิตย์ กองศูนย์(ทีมวิจัย) ม.3 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 42 คน จาก นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอบต. สมาชิกอบต. ที่เป็นทีมวิจัยร่วมอยู่แล้ว ทีมวิจัย คณะครู และนักเรียนโรงเรียนบ้านอุปราช เกษตรกรและชาวบ้านผู้ที่สนใจอื่นๆ อาจารย์พี่เลี้ยงโครงการและพี่เลี้ยง SUBNODE CBMAG มหาสารคาม มาร่วมสังเกตการณ์ในเวทีด้วย รายละเอียดตามกำหนดการ

กำหนดการ

โครงการ “อบรมเชิงปฏิบัติการการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษและจัดทำปลงสาริตการทำ
เกษตรปลอดสาร”

ณ แปลงสาธิต นายมานิตย์ กองศูนย์

บ้านอุปราช หมู่ 3 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม

เวลา 08.30 - 9.00 น.	ลงทะเบียน
เวลา 09.30-10.00 น.	กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ โดย นางสาวอภิญญา พาณิชย์ ห้วนหน้า โครงการวิจัย
เวลา 10.00 -12.00 น.	สาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและสารสกัดจากสะเดา โดยทีม วิทยากร
เวลา 12.00 -13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
เวลา 13.00 -15.00 น.	ปฏิบัติการทดลองการปลูกผักปลอดสารพิษในแปลงทดลอง
เวลา 15.00 น.	เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

รายงานผลการดำเนินกิจกรรม กิจกรรมเริ่มด้วยการลงทะเบียนและแจกเอกสารของโครงการ สารเร่งพด.1,2 และ7 (สนับสนุนจากนักวิชาการเกษตรส่งเสริมการเกษตรรอบด.)ผู้เข้าร่วมต่างทยอยกันเข้ามาเป็นระยะๆ ทั้ง คณะครูนำนักเรียนจากโรงเรียนบ้านอุปราชมาร่วมกิจกรรม ชาวบ้านที่สนใจมาทยอยกันมาเรื่อยๆ เป็นระยะๆ เมื่อถึงเวลา นางสาวอภิญญา พาณิชย์ ห้วนหน้าโครงการวิจัย เป็นผู้ดำเนินการกล่าว แนะนำตัวทีมวิจัยกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมใน ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ได้เชิญ ฝ่ายบริหารอบต. ปลัดอบต. เกษตรตำบล เข้าร่วมกิจกรรมและร่วมแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น แต่เมื่อถึงเวลามีเหตุจำเป็นทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ได้

หลังจากนั้น เป็นการบรรยายถึงการทำเกษตรปลอดสาร การไม่ใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช พร้อมกับสาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและสารสกัดจากสะเดา โดยทีมวิทยากรผู้บรรยายจาก คุณเชื่อน พรหมรักษ์ ประธานกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพบ้านหนองกุ้งเต่า และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรรอบด. เป็นผู้ทำการสาธิตขั้นตอน คบคู่กันไป ซึ่งทั้งทางคณะครูและนักเรียนได้ร่วมเรียนรู้ ด้วยการซักถามและให้นักเรียนจดขั้นตอนการทำปุ๋ยหมักและความรู้ที่ได้จากกิจกรรม เพื่อนำไปถ่ายทอดให้แก่เพื่อนนักเรียนที่ไม่ได้มา บรรยายาจะเป็นการสาธิต พร้อมกับบรรยาย ถึงสรรพคุณของชนิดพืชที่นำมาเป็นส่วนผสมทำปุ๋ยหมักและสารจากสะเดา ว่าเป็นสรรพคุณอย่างหนึ่งทางยา แก่รักษาโรคและบรรเทาอาการต่างๆ ได้ เช่น ใบสาวเสือ ใช้ห้ามเลือดจากแผลสด ใบตะไคร้หอม ป้องกันยุงได้ เป็นต้น จากนั้นเป็นการจัดเก็บปุ๋ยหมักใส่ไว้ในกระสอบ

ป่วยและสารสะเดาเก็บไว้ในถังหมัก ระยะเวลา ประมาณ 7 วัน จึงนำไปบำรุงพืชผักได้ โดยสถานที่
ในกิจกรรมจะกลางคืนที่บริเวณแปลงสาธิต เนื่องจากแปลงยังไม่มีอาคาร โรงเรือน หรือต้นไม้ขึ้น
ต้นที่จะเป็นร่มเงาได้จึงจำเป็นต้องใช้พื้นที่หลังใหญ่แทนได้รับความอนุเคราะห์จากอบต. ภายในจะ
มีการติดโปสเตอร์ของ สารเร่งพด. วิธีการและประโยชน์ ชนิดพืชสมุนไพรธรรมชาติกำจัดศัตรูพืช
เช่น ใบสาวเสือ ใช้ควบคุมกำจัดเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล มะเขือเทศใช้กำจัด ไรแดง หนอนใยผัก
เป็นต้น จนกระทั่งทางทีมวิทยากรได้ทำการสาธิตเสร็จสิ้น และได้มอบปุ๋ยหมักให้แก่ชาวบ้านที่
ต้องการนำไปใช้ในแปลงของตน จากนั้นทางคณะครูและนักเรียนได้ขออนุญาตกลับก่อนในช่วง
พักกลางวันเนื่องจากติดการเรียนการสอนต่อในช่วงภาคบ่าย ในช่วงพักกลางวันทางทีมวิจัยเห็นว่า
อากาศ ร้อนอบอ้าวมาก จากกำหนดการเดิมเราจะเตรียมแปลงปรับปรุงบำรุงดินและปลูกผักลง
แปลง จนได้ทำการเลื่อนออกไปและนัดวันกันมาแปลงปลูกผักในวันถัดไป

ข้อสังเกตจากกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่รู้จักและสนิทกับนักวิจัยเท่านั้นความหลากหลาย
ที่มาจากกลุ่มอื่นจึงไม่ค่อยมี การทำงานจึงเป็นลักษณะของการทำเฉพาะกับกลุ่มคนบางส่วน

ทีมวิจัยมีความคาดหวังให้ทางอบต.เห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ โดยการยื่น
หนังสือขอความอนุเคราะห์ในด้านงบประมาณสนับสนุน แต่สิ่งที่อบต.ช่วยได้เพียงกำลังคนของ
เจ้าหน้าที่งานวิชาการเกษตร ความรู้ทางสายงานและเดินที่ โต๊ะ เก้าอี้ เท่านั้น

การจัดทำแปลงสาธิต เป็นการเปิดให้ชุมชนได้รับทราบ ได้รับรู้ และเห็นถึงความสำคัญ
ของการทำเกษตรแบบอินทรีย์ สร้างเครือข่ายของศูนย์สาธิตการทำเกษตรปลอดสารในระดับตำบล
ที่จะนำไปขยายต่อในหมู่บ้านอื่นๆ ได้ด้วย

แปลงสาธิตที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันทำขึ้นมา เป็นแรงกระตุ้นให้นักวิจัยตื่นตัวกับการทำเกษตร
ปลอดสาร โดยเริ่มจากที่ตนเองก่อนแล้วค่อยขยายสู่เพื่อนบ้านใกล้เคียง

กิจกรรมนี้ได้สร้างความสามัคคี รักใคร่ ประองดอง เห็นความเป็นทีมงาน เกิดกลุ่มคนที่
เข้มแข็งขึ้น

ข้อเสนอแนะจากกิจกรรม

กิจกรรมนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างอบต.กับชุมชนในการส่งเสริมการ
ปลูกผักปลอดสารที่เห็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งบทบาทหลักในการดำเนินงานของอบต. ที่ควรจะ
สนับสนุน ได้แก่ 1) อบต. ที่เกี่ยวข้องควรเข้าร่วมจากหลายๆฝ่ายให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน 2) ให้
การสนับสนุนทั้งปัจจัยการผลิตและองค์ความรู้ 3)เติมเต็มแนวคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้และประโยชน์
จากการทำเกษตรปลอดสารและพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ 4) ติดตามประเมินผลและให้การสนับสนุน
อย่างต่อเนื่อง 6)จัดเป็นแผนงานด้านการเกษตรประจำปีของตำบล 7) ประสานร่วมมือจัดทำ
แผนงานร่วมกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตร จะนำไปสู่การขยายแนวคิด พัฒนาภาค
การเกษตรในชุมชนต่อไปได้

ติดตามผลการดำเนินงาน

เป็นกิจกรรมที่คณะทำงาน ที่มีทั้ง อบต. สมาชิกอบต. ที่เป็นทีมวิจัยให้ข้อสรุปร่วมกัน ดำเนินการติดตามผลการดำเนินงานจากการจัดทำแปลงสาธิตเพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมการเกษตร โดยจะมีสมาชิกทีมวิจัยที่มีทั้ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร อบต. สมาชิกอบต. ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เป็นกลไกหลักในการจัดตั้งแผนการติดตามผลการดำเนินงานและประเมินผล แต่การกำหนดบทบาทยังไม่ได้ระบุออกมาชัดเจนว่าควรจะมี คณะกรรมการติดตามกี่คน ใครจะรับผิดชอบเรื่องอะไร เนื่องจากเข้าสู่ช่วงการทำงานที่ทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรปลูกข้าวไว้บริโภคเอง เมื่อเข้าสู่ช่วงฤดูฝนที่จะต้องเริ่มทำการปลูกข้าวซึ่งต้องใช้ ระยะเวลาช่วงแรกในการทำนาพอสมควร เช่น การเตรียมดิน การไถดะ-ไถแปร การตกกล้า และการปักดำ เป็นต้น การติดตามผลจึงมีแค่นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอบต. และสมาชิกทีมวิจัย บางคน ได้ทำการดำเนินการติดตามในระยะต่อไป เพื่อจะรวบรวมเป็นข้อสรุปของผลการดำเนิน กิจกรรมและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาเกษตรและขยายผลต่อไปยังพื้นที่ หมู่บ้านอื่นๆ ในเขตตำบลได้

บทเรียนจากกิจกรรม

การหารือแต่งตั้งกรรมการติดตามผลเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มคนที่จะสามารถดำเนินกิจกรรม ต่อไปได้หลังจากการทดลองปฏิบัติการได้สิ้นสุด ซึ่งตรงกับช่วงฤดูกาลทำนาของเกษตรกร อีกทั้ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของฝ่ายบริหารอบต. ทีมวิจัย บางส่วนจากบทบาทเดิมที่เป็นสมาชิกและเคยเป็นฝ่ายบริหารอบต. มาก่อน ก็จะลงสมัครรับเลือกตั้ง ใหม่ในสมัยหน้า ที่มีทั้งกลุ่มเดียวกันและกลุ่มที่อยู่ตรงข้ามกัน การเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมใน ดำเนินงานจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาตามข้อคิดเห็นของหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะ อบต. และ สมาชิกอบต. และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ควรตัดสินใจเฉพาะบางกลุ่มคนเท่านั้น

สรุปบทเรียนจากการวิจัย

เพื่อทบทวนกระบวนการดำเนินงานและผลที่เกิดขึ้นอันจะนำไปเป็นบทเรียนต่อชุมชนใน พื้นที่อื่นต่อไปได้

การสรุปบทเรียนการทำงาน

การจัดเวทีสรุปบทเรียนครั้งนี้ทีมวิจัยได้ร่วมปรึกษาทางพี่เลี้ยง โครงการและอาจารย์ที่ ปรึกษาว่าจะใช้กระบวนการอย่างไร มีประเด็นอะไรบ้างในการสรุปบทเรียน เพื่อที่จะให้เกิดแรงกระตุ้น ในการระดมแนวความคิดของทีมวิจัยออกมาเพื่อให้ทีมวิจัยได้เข้าใจถึงเป้าหมายของการถอด บทเรียนและนิภาพการถอดบทเรียนออกว่าควรเป็นแบบใดเป้าหมายคืออะไร ได้เรียนรู้อะไรจาก การทำงานของโครงการวิจัยตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา หลังจากทีมวิจัยได้รับคำแนะนำมาแล้ว

ได้เริ่มจากการวางกระบวนการมองที่ตัวที่วิจัยก่อนว่ามีความสามารถดำเนินการได้เองหรือว่าต้องมีวิทยากรกระบวนการช่วยในการเชื่อมโยงประเด็นเข้าด้วยกัน เมื่อพิจารณาแล้วทางทีมวิจัยยังขาดความชำนาญในการจัดกระบวนการได้เองจึงได้ติดต่อวิทยากรกระบวนการมาช่วยในการจัดกระบวนการโดยมีนักวิจัยที่เป็นหัวหน้าโครงการเป็นคณะที่มจัดกระบวนการด้วยเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของตัวนิสิตเองให้เกิดความชำนาญในการจัดกระบวนการได้

ก่อนหน้าที่จะถึงเวทีสรุปบทเรียนทีมวิจัย ได้ประสานไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดกระบวนการเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งทีมวิทยากรและวิธีการดำเนินงานขึ้น

การจัดเวทีสรุปบทเรียนได้จัดขึ้นในวันที่ 1 ก.ค.2552 มีผู้เข้าร่วม 10 คน มาจากทีมวิจัย 6 คน พี่เลี้ยง Sub node cbmag1 คน พี่เลี้ยงโหนดเกษตรกรรมยั่งยืน 1 คน ทีมวิทยากรกระบวนการ 2 คน จัดที่ ศาลาวัดบ้านหนองกุงเต่า

กระบวนการในเวที จะเริ่มจากที่หัวหน้าโครงการวิจัย นางสาวอภิญญา พาณิชย์ ได้ให้ผู้เข้าร่วมแนะนำตัว หลังจากนั้นได้ทบทวนชื่อโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ โจทย์คำถามงานวิจัย และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียนวันนี้ว่าก่อนและหลังมาเป็นนักวิจัยเรามีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง ได้เรียนรู้อะไรจากการทำงานวิจัย

จากนั้น ทีมวิทยากรเริ่มกระบวนการจากการใช้หมอนโยนให้ใครคนนั้นพูดอะไรออกมาเกี่ยวกับความรู้สึกในขณะนั้นและโยนกลับมาให้เร็วที่สุดให้แก่คนต่อไป คำตอบที่ได้ เช่น บางคนบอกว่าอากาศร้อนอบอ้าว อยากกลับบ้าน มีธุระรีบกลับ ดีใจ คิดไม่ออก กง เหนื่อย วันนี้มาทำอะไร จะพาทำอะไรบ้าง จะถามอะไรบ้าง กลับตอบไม่ได้ เป็นต้น แต่ละคนก็พูดออกมาแตกต่างกันไปวิธีการนี้ช่วยให้ทราบถึงความรู้สึกของผู้เข้าร่วมได้เป็นอย่างดีให้เกิดความผ่อนคลาย ไม่เครียด และเป็นการเรียกสมาธิ เตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้ากระบวนการสรุปการทำงานที่ผ่านมาต่อไป โดยทางทีมวิทยากรได้ใช้เกมเป็นตัวเชื่อมที่สะท้อนให้เห็นความหมายของการถอดบทเรียนเป็นลักษณะอย่างไรมีเป้าหมายคืออะไรในงานวิจัยเป็นอย่างไรบ้างเพื่อให้ผู้ร่วมได้เข้าใจความหมายและร่วมกันสะท้อนออกมาในเวที

หลังจากนั้นทีมวิทยากรและพี่เลี้ยง ได้สรุปภาพรวมและวิเคราะห์ให้เห็นถึงการทำงานวิจัยโดยเชื่อมโยงให้เห็นถึงก่อนมีโครงการวิจัยเข้ามา เริ่มจากการเป็นนักวิจัยใหม่ เราเริ่มตั้งต้นเป็นอย่างไร ต่อมาตัวเราเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไร ได้รับอะไรจากการทำงานวิจัย การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลง และสุดท้ายความสำเร็จหรือไม่สำเร็จงานวิจัยวัดได้จากอะไร ในมุมมองของทีมวิจัย

ซึ่งในการจัดสรุปบทเรียนครั้งนี้มีนักวิจัยมาเพียงห้าคน บทสรุปจากเวทีจึงเห็นสมควรว่าน่าจะจัดสรุปบทเรียนขึ้นอีกรอบให้นักวิจัยท่านอื่นได้มามีแสดงความคิด สิ่งที่ได้จากงานวิจัยที่หลากหลายเพิ่มขึ้น จนได้ทำการนัดหมายทีมวิจัยขึ้นอีกในวันที่ 10 ก.ค.52 ผลของการสรุปบทเรียนได้ ดังนี้

ผลโดยสรุปว่า ทีมวิจัยได้ร่วมกันเสนอถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากงานวิจัย

ก่อนเข้าร่วมเป็นนักวิจัย

คิดอะไรอยู่ มีความคิดฟุ้งซ่าน คล้าไม่ถูกทาง ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก ไม่รู้เรื่อง

คิดอย่างไรกับงานวิจัย ไม่รู้ว่าวิจัยคืออะไร เคยได้ยินแต่ไม่เคยทำ คิดว่ามีแต่ระดับอาจารย์ที่ต้องทำวิจัย การวิจัยผูกปมตลอดสารต้องทำอะไรบ้าง มีความกังวล มองไม่ทาง ไม่รู้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ไม่รู้ว่าวิจัยไปทำไม ไม่รู้จะเริ่มต้นจากตรงไหน

ความคาดหวังและเป้าหมายกับงานวิจัย คิดว่าจะได้ความรู้เพิ่มขึ้น อยากจะลอง อยากจะรู้จะได้ไปศึกษาดูงาน ได้ไปเที่ยว จะได้รู้ว่าวิจัยคืออะไร จะได้อะไรกลับไป มีประสบการณ์เพิ่มขึ้น ไขปัญหาชนิดหนึ่ง บางคนเคยทำมาแล้วอยากจะลองอีกครั้งว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่

หลังจากเข้ามาเป็นนักวิจัยได้เรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไร

- ได้มีส่วนร่วมในการคิดทุกขั้นตอน มีการวางแผนร่วมกัน ร่วมศึกษาและลงมือทำ
- ได้ร่วมกันศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ได้รู้จักความแตกต่างของข้อมูลพื้นฐาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทุนเดิมของเกษตรกรในการปลูกผักปลอดสารของแต่ละหมู่บ้านเป้าหมาย ที่ทำให้สำเร็จและไม่สำเร็จ

- ได้รู้จักบทบาทหน้าที่ ปัญหา อุปสรรค และการดำเนินงานของอบต.และองค์กรภาคีที่เข้ามาส่งเสริมการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร ผ่านการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลและหาแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหา

- ได้รู้จักกันและได้เห็นกันบ่อยขึ้น จากการร่วมกิจกรรมด้วยกัน เป็นทีมงานมากขึ้น
- ได้วิเคราะห์ ปัญหาจากการนำเสนอข้อมูลชุมชน วิถีชีวิต ในแต่ละพื้นที่
- ได้ความรู้ใหม่ นำมาปฏิบัติได้

แม่สงวน กล่าวว่า “จะนำความรู้จากการไปดูงานไปปรับใช้ในแปลงตนเอง ขยายการทำเกษตรไปสู่หัวไร่ปลายนา”

- ได้รู้จักอบต. เข้าใจอบต.มากขึ้น

พ่อเชื่อน กล่าวว่า “ได้รู้จักใจอบต.มากขึ้น ว่าการ เอ็ดเกษตรปลอดสารยังสำคัญ ถ่อโครงสร้างพื้นฐานชุมชน” ซึ่ง “การเอ็ดวิจัยก็เหมือนการสังวาสข้อมูลออกมาที่ละอัน ว่ามันเป็นจริงได้ ไปค้นมันออกมา ว่ามีอียังแน่”

คุณธนารักษ์ นักวิชาการเกษตรอบต.ท่าสองคอน กล่าวว่า “เห็นบทบาทการทำงานของตนมากขึ้น และได้รู้ว่าฝ่ายบริหารยังให้ความสำคัญน้อยกับการทำเกษตรปลอดสาร”

- เห็นแนวทางการทำงานในชุมชน

พ่อสมาน กล่าวว่า “จะกลับไปส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาทำการเกษตรปลอดสาร”

- มีความมั่นใจในตนเองเพิ่มขึ้น

แมริกา กล่าวว่า “จากแต่ก่อนเห็นคนจะไม่ค่อยพูด ผ่านเวทีการประชุม เช่นอสม. ประชุมชาวบ้าน ก็ไม่มีโอกาสพูด ตั้งแต่ได้มาเป็นนักวิจัยผ่านการดำเนินงานต่างๆ ทำให้กล้าพูด กล้าคิดและกล้าแสดงออกมากขึ้น”

- เกิดแหล่งเรียนรู้ จากการจัดทำแปลงสาธิตการปลูกผักปลอดสาร โดยอบต.สามารถ ผลักดัน สนับสนุนการทำงานที่นำไปสู่การขยายผลต่อชุมชนอื่นเพิ่มขึ้นต่อไป

ความสำเร็จหรือไม่สำเร็จงานวิจัยในมุมมองของทีมวิจัยต่ออบต.

- บทบาทของอบต. ให้การส่งเสริมการเกษตร สนับสนุนได้เพียง การให้กำลังคน การใช้สถานที่ เป็นต้น

- แผนงานด้านการเกษตรที่ผ่านการอนุมัติ ยังต้องเลื่อนการปฏิบัติงานออกไป ถ้ามีโครงการเร่งด่วนเข้ามา

- อบต.ยังไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัย ชีวัดได้จาก การไม่เข้าร่วมกิจกรรม ขาดงบประมาณสนับสนุน ขาดการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจที่นำไปสู่ความสำเร็จ

- อบต. ยังไม่เห็นผลประโยชน์ที่ได้รับจากการนำงานวิจัยไปใช้ ยังไม่เห็นแนวทางการส่งเสริมด้านการเกษตรที่ชัดเจน

- ขาดความร่วมมือจากอบต. ในหลายๆ ฝ่าย กิจกรรมที่ผ่านมามีแค่นักวิชาการ เกษตรเพียงคนเดียวที่มีส่วนร่วมและ ส.อบต.บางคน

- ช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่มีทั้งฝ่ายบริหารเดิม และกลุ่มนักวิจัยที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง มีความเคลื่อนไหวในช่วงหาเสียง ส่งผลให้เกิดการพิจารณาอนุมัติต่อการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่เที่ยงธรรมได้

- การทำงานของ อบต. ส.อบต. และผู้ใหญ่บ้าน ไม่ประสานกัน ไม่รู้จักงานของแต่ละฝ่ายที่ต่างคนต่างทำ เกิดความไม่สอดคล้องของงานที่ทำในพื้นที่เดียวกัน

- มีแนวทางในการส่งเสริมข้อเสนอเชิงนโยบาย เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดสารใน ปีงบประมาณต่อไป

- เกิดกลุ่มคนที่เป็นทีมวิจัย ที่มีความเข้มแข็ง ที่จะเป็นตัวหลักดำเนินการทำเกษตรปลอดสารขึ้นในชุมชนได้

จากนั้นทีมวิจัยได้เล่าถึง **ความที่ประทับใจ** ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานวิจัย ประทับใจตนเอง ความรู้ ป.4 ก็ทำวิจัยได้ ไม่คิดว่าตนก็ทำได้ ได้ทำวิจัยด้วยตนเอง เคยเป็นทีมวิจัยรอง จนได้มาเป็นทีมวิจัยแท้ถึงกิจกรรมสุดท้าย ได้เรียนรู้หลายที่ ประทับใจการดูงาน ได้รู้จักงานวิจัยมากขึ้น ได้มาอยู่กับพวกลูกๆ ได้มีส่วนร่วมและพอใจที่ได้เป็นนักวิจัยใหญ่ แต่ทีมวิจัยยังได้เล่าต่อถึง **ความไม่ประทับใจ** ที่เกิดขึ้นระหว่างทาง ทีมวิจัยหายไปบางส่วน มาไม่ครบถ้วน ผิดหวังจากอบต. ไม่ให้ความร่วมมือ คิดว่าอบต.จะให้ทุน ให้แนวคิด เป็นต้น

ทีมวิจัยได้หารือการจัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยสู่ชุมชน ซึ่งได้ข้อสรุปเป็นวันที่ 24 ก.ค. 52 สถานที่ที่เป็นห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน และนัดวันที่จะมาเตรียมงานด้วยกัน ในวันที่ 21 ก.ค. 52 จะประสานกันอีกครั้ง

ข้อสังเกตจากกิจกรรม

ในกิจกรรมนี้เป็นการสรุปการทำงานของทีมวิจัยที่มีผู้เข้าร่วม 5 คน ที่ตั้งไว้เดิมประมาณ 12 คน ความหลากหลายของแต่ละความคิดที่แตกต่างกันจึงมีไม่มาก ไม่สามารถลงรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงและสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้ระหว่างดำเนินกิจกรรมได้ อีกทั้งระยะเวลาที่มีความจำกัดจากภาระหน้าที่งานของตัวนักวิจัย มีผลทำให้ลดความสนใจต่อกิจกรรมที่ทำอยู่ได้

จัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยต่อชุมชน

เป็นรูปแบบของการจัดนำเสนอข้อมูลร่วมกับชุมชน เพื่อสรุปกิจกรรมทั้งหมดตลอดระยะเวลาดำเนินกิจกรรมมาเกือบหนึ่งปี ของทีมวิจัย ซึ่งผู้เข้าร่วมมาจาก อบต. สมาชิกอบต. กลุ่มเกษตรกร ผู้นำชุมชน ทีมพี่เลี้ยงโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีทั้งหมู่บ้านเป้าหมายหลักและหมู่บ้านต่างๆ ในเขตพื้นที่ตำบลท่าสองคอน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 เป็นการนำเสนอผลการดำเนินโครงการวิจัยต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในชุมชนและเปิดรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยจากผู้เข้าร่วมเพื่อนำมาประมวลผลภาพรวมของการวิจัยไปประกอบการวิเคราะห์และสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในการจัดทำข้อเสนอแนะต่องานวิจัยต่อไป สรุปการแลกเปลี่ยนในเวทีมี ดังนี้

- ปัญหาการปลูกผักปลอดสารพิษ ชาวบ้านไม่สามารถทำได้เพราะไม่ได้ผลผลิตที่ดี ทั้งปัญหาเพลี้ย ศัตรูพืชต่างๆ และวัชพืช

- เกษตรกรจะต้องใช้วิธีการสังเกตในการป้องกันด้วย เช่น การสังเกตหลังจากการรดสารที่หมักจาก ตะไคร้หอม ใบบอระเพ็ด เพื่อป้องกันเพลี้ยและแมลงต่างๆ ที่สำคัญตัวเกษตรกรเองต้องขยัน ห้ามจี๋เกียจ

- ต้องมีการดูแล ป้องกันโดยการใส่สารจากธรรมชาติ การใช้สารเคมีนั้นเห็นผลเร็ว แต่สารจากธรรมชาติก็ทำได้แต่ใช้เวลานานกว่า ดังนั้นเราต้องขยัน หมั่นสังเกต อย่าให้เกิด ถ้าเกิดแล้วจะแก้ไขนั้นยาก

- การปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นเรื่องเก่า ของเก่าเรามาานาน เรามาหลงอยู่ช่วงที่ใช้สารเคมี จึงมีการใช้อย่างแพร่หลาย ตัวอย่างยายผมที่บ้าน ตอนเช้าก็จะไปเก็บผักมาขายทุกวันคนก็จะซื้อทุกวันเช่นกัน ดังนั้นความขยันนั้นสำคัญ คนเดี๋ยวนี้อะไรรู้จัก ตะไคร้มัดละ 2 บาท ก็ไปซื้อมากิน ไม่ยอมปลูกเอง การปลูกพืชนั้นก็ปลูกไม่ซ้ำกัน เวียนไปตามฤดูกาล อยากให้เป็นการปลูกกินในครอบครัวเสียก่อน หากทำเป็นธุรกิจนั้นต้องใช้อยู่แล้ว ดังนั้นควรปลูกไว้กินเอง ผู้นำเกษตรกรคนหนึ่งย้ำในเวที

- การดำเนินงานของอบต.ต่อการส่งเสริมเกษตร มักจะไม่ต่อเนื่อง มีการส่งเสริมแต่ไม่มี การสนับสนุนต่อ การพัฒนาด้านเกษตรจึงไม่ก้าวหน้า ไม่มีความต่อเนื่อง สุดท้ายก็ล้มเลิกกันไป

- ข้อจำกัดของอบต. มีเขตพื้นที่รับผิดชอบกว้าง 23 หมู่บ้าน มีงบประมาณเกือบ 30 กว่า ล้าน แต่มีงบประมาณในการส่งเสริมการเกษตรน้อยมาก และเจ้าหน้าที่อบต. มีความพร้อมที่จะ เรียนรู้ แต่ยังต้องใช้เวลาฝึกทักษะ เรียนรู้ ประสบการณ์ ในการทำงานด้านเกษตรในพื้นที่มากกว่าเดิม อีกทั้งในพื้นที่มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมการเกษตร แต่ไม่ได้รับการกระจายให้ทั่วพื้นที่ใน เขตตำบล จะส่งเสริมเฉพาะกลุ่มคน หมู่บ้านบางหมู่บ้านเป็นหลักเท่านั้น

- การที่จะทำเกษตรปลอดสารไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่ายๆเพราะเราหลงมาใช้สารเคมีเป็น เวลานาน ดังนั้นเราต้องค่อยๆลด สร้างแกนนำคนที่อาสา คนที่มีใจ เปลี่ยนความคิดให้เห็น ความสำคัญของเรื่องสุขภาพ และมองเห็นคนอื่น อยู่อย่างเกื้อกูลกัน ถ้าทำง่ายหน่วยงานที่จะเข้ามา สนับสนุนนั้นก็เข้ามาได้ง่ายขึ้น

- ชาวบ้านควรเสนอโครงการที่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่การทำถนน ให้นั้น เกี่ยวกับการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ และอยากฝากทางเจ้าหน้าที่ให้ติดตามอย่างใกล้ชิดว่ามีหมู่บ้านไหน ที่มีกลุ่มเรื่องใดบ้าง

- เจ้าหน้าที่ประจำอบต. คนหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า “ผมพูดเรื่องการปลูกผักปลอดสารมา ตลอดแต่ว่าพี่น้องเองก็ยังไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร สมัยก่อนผมรู้สึกว่าจะไม่ค่อยมีโรคภัยร้ายแรง สารเคมียังไม่ปนเปื้อนอยู่ตามธรรมชาติ สมัยนี้สารเคมีปนเปื้อนมาก” และให้ข้อคิดเห็นต่อ โครงการวิจัยว่า “ปัจจุบันนี้อบต.มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบนั้นมีมาก ผมอยากมาเข้าร่วมตั้งแต่ต้น แต่ ก็ไม่ค่อยมีเวลาดังนั้นวันนี้ผมว่าเราควรเริ่มต้นกันใหม่ พอได้แล้วกับเรื่องถนนหนทาง ผมพยายาม จะหาทางผลักดันและขยายผลต่อไป”

จากการแลกเปลี่ยนในเวทีจะชี้ให้เห็นได้ว่าการทำเกษตรปลอดสารในพื้นที่นั้นมีเงื่อนไขที่ สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จขึ้นมาได้ แบ่งเป็น เงื่อนไขภายใน ได้แก่ ตัวเกษตรกรที่ต้องมีความ อดทน มีความตั้งใจจริง ปรับเปลี่ยนแนวคิดของตนใหม่ ขาดความรู้ แนวคิด วิธีการปฏิบัติการใน ด้านการผลิตยังต้องพึ่งพาสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการดูแลรักษา เกษตรกรไม่มีความเชื่อมั่นของ ผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรปลอดสารและวิธีการเสนอปัญหาการเกษตรต่อการจัดโครงการของ แผนพัฒนาตำบลที่ยังไม่มีความหลากหลายทางด้านอาชีพที่เน้นแต่ถนน หนทาง เป็นส่วนใหญ่ 2) เงื่อนไขภายนอก ได้แก่ องค์กรปกครองท้องถิ่นหรือองค์กรภายนอกในการสนับสนุน การ ถ่ายทอดความรู้ แนวคิด วิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง ให้เกิดการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี วิธีการส่งเสริม ต่างๆ ที่เป็นแรงจูงใจ ผลักดันให้ เกษตรกรหันมาตัดสินใจในขบวนการผลิตและขยายผลต่อไปได้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย กระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีทีมวิจัยชาวบ้านในระดับพื้นที่เป็นทีมวิจัยหลักที่มาจากเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำกลุ่มเกษตรกร และชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา ตั้งแต่ การค้นหาโจทย์วิจัย การวางแผนงาน การปฏิบัติการและการสรุปผลการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่วิจัย 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

2.1 บทบาทการส่งเสริมการเกษตรและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสาร

2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพในการปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

ตอนที่ 3 3.1 บทบาทและการดำเนินงาน ของอบต.ท่าสองคอนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ

3.2 ปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ

3.3 กระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.ท่าสองคอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของตำบลท่าสองคอนและองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน

1.1 สภาพพื้นที่ตำบลท่าสองคอน

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลท่าสองคอน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองมหาสารคาม ประมาณ 9 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 117.45 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 73,405.625 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลตำบลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดกับ ลำน้ำชี อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดกับตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง, ตำบลบ่อใหญ่ อำเภอบรบือ- จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลเกิ้ง, ตำบลตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลแก้งแก อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

โดยมีพื้นที่เป้าหมาย 4 หมู่บ้านในเขตตำบลท่าสองคอน ดังแผนภาพที่ 4.1

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ ของตำบลท่าสองคอน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ที่ราบลุ่มมากอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกของตำบลซึ่งเป็นบริเวณหมู่ที่ 1, 4, 12, 16, 17, และ 18 เหมาะในการทำนาและปลูกพืชสวน
2. ที่ราบลุ่มกึ่งดอน อยู่บริเวณตอนกลาง และทิศใต้ของตำบล ซึ่งเป็นบริเวณหมู่ที่ 3, 7, 13, 14, 15, 19, 20 เหมาะในการทำนาและปลูกพืชสวน
3. ที่ดอนอยู่บริเวณด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ของตำบล ซึ่งเป็นบริเวณหมู่ที่ 2, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 21, 22, และ 23 เหมาะในการทำนา พืชสวนและพืชไร่

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศ คือ มี 3 ฤดูกาล ฤดูร้อน อยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ในช่วงนี้จะมีอากาศร้อน อบอ้าว อุณหภูมิค่อนข้างสูง ฤดูฝน อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม – ตุลาคม และจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือน สิงหาคม – ตุลาคม ฤดูหนาว อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน – มกราคม ในช่วงนี้อุณหภูมิจะลดต่ำลง

สภาพดิน

ตำบลท่าสองคอนประกอบด้วยดินต่าง ๆ ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะของดินตามความเหมาะสมของดินออกเป็น 3 ชุด ตามรายละเอียดตารางที่ 4.1 ดังนี้

ชุดดินร้อยเอ็ด พบมากในสภาพพื้นที่ที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ เนื้อดินบนมีลักษณะร่วนปนทราย และทรายปนร่วนสีน้ำตาลเข้มถึงน้ำตาลเทาอ่อนถึงเทา ส่วนดินล่างเป็นดินร่วนดินเหนียวปนทราย ดินร่วนเหนียวถึงดินเหนียว หน้าดินลึกมาก ความลาดชัน 2 % ความเป็นกรดเป็นด่าง 5.0 – 5.5 อินทรีย์วัตถุต่ำถึงปานกลาง ระดับน้ำใต้ดินลึกมากกว่า 1.50 เมตร เหมาะสมปานกลางในการทำนา

ชุดดินโคราช พบในพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาด เนื้อดินร่วนปนทรายสีน้ำตาลเข้ม น้ำตาลปนเทา หน้าดินลึก ความลาดชัน 2.6% การระบายน้ำดีปานกลาง ดินชั้นล่างเป็นดินร่วน ดินเหนียวปนทราย ความเป็นกรดเป็นด่าง 5.0 – 6.0 ปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำ – ปานกลาง ปริมาณโปรตีนต่ำ เชื่อมฟอสฟอรัส ปานกลางถึงต่ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ – ปานกลาง เหมาะแก่การปลูกพืชไร่ และไม้ผลตลอดถึงพืชผักต่าง ๆ

ชุดดินน้ำพอง พบในพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชันเล็กน้อย เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ดินทราย สีน้ำตาลเข้มมาก ดินล่างเป็นดินทรายปนร่วน สีเทาอ่อนปนน้ำตาล

ความลาดชัน 3.10 % หน้าดินลึกมาก การระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำ ความเป็นกรดเป็นด่าง 5.5 – 7.0 %ปริมาณฟอสฟอรัส โปรตัสเซียม ต่ำ ระดับความอุดมสมบูรณ์ต่ำไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกพืช

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะของดินตามบริเวณที่พบ

ลักษณะดิน	ชุดดิน	บริเวณที่พบ	ความเหมาะสม	การใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน
เนื้อดินมีลักษณะร่วนปนทรายและทรายปนร่วนมีจุดสีแดงปนเหลืองการระบายน้ำเร็วความอุดมสมบูรณ์ต่ำ	ชุดดิน ร้อยเอ็ด	หมู่ที่ 2,3,4, 5,6,7,8,13,14,15,23	เหมาะแก่การทำนา	ทำนา
ดินร่วนปนทราย มีสีน้ำตาลปนเทาหรือสีน้ำตาลเข้มความอุดมสมบูรณ์ต่ำ	ชุดดิน ไครราช	หมู่ที่ 2,5,7, 8,9,10,11, 13	เหมาะแก่การปลูกพืชไร่และไม้ผล	ทำนา,ปลูกมันสำปะหลัง และ อ้อยโรงงาน
ดินทรายปนดินร่วนหรือมีทรายหน้าดินมีสีน้ำตาลหรือน้ำตาลเข้ม	ชุดดินน้ำพอง	หมู่ที่ 2,7,8,9,23	ปล่อยให้เป็นป่าหรือปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์	ใช้ปลูกพืชไร่
ดินร่วนปนทรายมีสีน้ำตาล	ชุดดิน เชียงใหม่	หมู่ที่ 1,2,6,12,14	เหมาะแก่การทำนา	ทำนาและปลูกพืชไร่
เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายหรือทรายปนร่วนสีเทาอ่อนหรือสีเทาปนชมพู	ชุดดิน อุบล	หมู่ที่ 2,13,15	เหมาะแก่การปลูกพืชไร่	ทำนาและปลูกพืชไร่
ดินร่วนเหนียวสีน้ำตาลเทา	ชุดดิน ชัยนาท ,ราชบุรี	หมู่ที่ 1,2,3,12,22	เหมาะแก่การทำนา	ใช้ทำนา

ที่มา : แผนพัฒนาสามปีองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม พ.ศ.2552

แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้ ในตำบลท่าสองคอนมีพื้นที่ป่าชุมชน กระจายอยู่ทุกหมู่บ้านและป่า ในเขต สปก. ซึ่งมีอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 2,5,6,7,8,9,10,11,13,20 และ หมู่ที่ 22 เป็นบางส่วน คือป่าโคกหินลาด มีเนื้อที่ประมาณ 700 ไร่

แหล่งน้ำธรรมชาติตำบลท่าสองคอน ประกอบด้วย ลำน้ำ จำนวน 6 สาย และหนองน้ำ จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ แม่น้ำชี ห้วยถ้ำเต่า ห้วยหมาตาย ห้วยปอปิด ห้วยสะเดา ห้วยค้อ เป็นต้น

แหล่งน้ำสาธารณะ ประกอบด้วย อ่างเก็บน้ำ จำนวน 3 แห่ง ฝายน้ำล้น จำนวน 11 แห่ง และ สระน้ำสาธารณะ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำหนองกุดอ้อ อ่างเก็บน้ำหนองกุดโค ซึ่งแหล่งน้ำ แต่ละแห่งจะมีในบางหมู่บ้านเท่านั้น สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปีและไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ในหน้าแล้ง

1.2 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรและขอบเขตการปกครอง

ประชากรตำบลท่าสองคอนมีจำนวนทั้งสิ้น 10,647 คน แบ่งเป็นชาย 5,054 คน หญิง 5,593 คน มีจำนวนครัวเรือนรวมทั้งสิ้น 2,553 ครัวเรือน จำนวนหมู่บ้านในพื้นที่องค์การบริหาร ส่วนตำบลท่าสองคอน มีทั้งหมด 23 หมู่บ้าน ได้แก่

ตารางที่ 4.2 ตารางแสดงจำนวนประชากรตำบลท่าสองคอน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนประชากร (คน)
1	บ้านท่าสองคอน	195	730
2	บ้านหนองกุงเต่า	100	482
3	บ้านอุปราษ	162	591
4	บ้านโนนแต่	84	415
5	บ้านหนองจวน้อย	59	244
6	บ้านบ่อน้อย	152	691
7	บ้านหนองเขื่อนช้าง	193	906

8	บ้านหินลาด	121	501
9	บ้านคอนหัน	143	501
10	บ้านดงเค็ง	88	382
11	บ้านสว่าง	70	315
12	บ้านท่าสองคอน	187	664
13	บ้านหนองเจื่อนช้าง	97	415
14	บ้านโนนตาล	53	188
15	บ้านโนนสะอาด	48	190
16	บ้านโนนदै	124	434
17	บ้านท่าสองคอน	117	482
18	บ้านท่าสองคอน	153	726
19	บ้านโนนตาล	44	138
20	บ้านหนองเจื่อนช้าง	125	442
21	บ้านคอนหันพัฒนา	89	331
22	บ้านหนองกุ้งเต่า	107	448
23	บ้านหินลาดพัฒนา	105	431
รวม 23 หมู่บ้าน		2,616	10,647

ที่มา : แผนพัฒนาสามปีองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม พ.ศ.2552

เส้นทางการคมนาคม

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อยู่ห่างจากตัวเมืองมหาสารคามประมาณ 9 กิโลเมตร บนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 208 สายจังหวัดมหาสารคาม ไปอำเภอโกสุมพิสัย เป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทางซึ่งมีการคมนาคมทางบกเป็นหลัก โดยมีถนนสายทางหลวงชนบท หมายเลข มค 12037, มค 11027, มค 12032 และถนนลูกรังภายในตำบลเป็นเส้นทางสายหลักในการติดต่อ กับอำเภอใกล้เคียง มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ดังนี้

- ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 208 มหาสารคาม - โกสุมพิสัย

- ทางหลวงชนบทสาย มค 2018 โดยเชื่อมระหว่างทางหลวงแผ่นดินสาย มหาสารคาม - อำเภอกุสุมาลย์ กับทางหลวงแผ่นดินสาย มหาสารคาม - บรบือ เริ่มจากบ้านหนองกง ตำบลท่าสองคอน ไปบรรจบกับทางหลวงแผ่นดินสายมหาสารคาม - บรบือ ที่บ้านหนองใหญ่ ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

สภาพของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้าน คือ จะปลูกบ้านเรือนเป็นกระจุกอยู่กลางหมู่บ้านและกระจายออกไป และบางหมู่บ้านก็เลียบไปตามถนนหลวงแผ่นดิน การสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่จะเป็น 2 ชั้น ครึ่งตึกครึ่งไม้โดยชั้นบนเป็นไม้ ชั้นล่างเป็นปูนและเป็นบ้านปูนทั้งหลัง และจะมีการต่อเติมระเบียงออกด้านข้างของตัวบ้านเพื่อใช้สำหรับเก็บอุปกรณ์ทางการเกษตร เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เลี้ยงไก่ เลี้ยงสุกร และเป็นยุ้งฉางเก็บข้าว ในปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์ใหญ่จำพวก โค กระบือ จะลดน้อยลง จะนิยมเลี้ยงโคเนื้อ เนื่องจากไม่มีการใช้แรงงานจากสัตว์เหมือนเมื่อก่อน การขุดไถดินทำนาจะหันมาใช้เครื่องจักรหรือเครื่องทุ่นแรง เช่น รถไถเดินตาม และรถไถใหญ่ ลักษณะโครงสร้างของชุมชน มี โรงเรียน วัด สถานีอนามัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และการบริการสาธารณสุขปึก เช่น ตู้โทรศัพท์ ไฟฟ้า บ่อบาดาลสาธารณะ บ่อโยก และระบบประปาหมู่บ้าน จำนวน 13 แห่ง (ยกเว้นหมู่ที่ 12,13,15,16,18,20,21และ 22) มีหมู่บ้านที่ใช้ระบบประปาภูมิภาค จำนวน 8 หมู่บ้าน ได้แก่ 3,4,7,12,13,15,19 และ 20 และบ่อน้ำตื้น แหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ อีกทั้งทางสัญจรในหมู่บ้าน จะมีทั้งถนนลาดยาง ถนนดิน ถนนลูกรัง และมีถนนคอนกรีตผ่านกลางหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์ทางสังคมและวิถีชีวิต

ระบบครอบครัวทั้งแบบ ครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ดังนี้

ครอบครัวขยาย ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นลักษณะครอบครัวขยายจำนวนมาก ซึ่งแต่ละครอบครัวจะอยู่รวมกันทั้ง พ่อ แม่ ลูก ลูกเขย ลูกสะใภ้ ลุง ป้า น้า อา อันเนื่องมาจากต้องเดินทางไปประกอบอาชีพต่างถิ่นเพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัวและต้องอาศัยผู้ที่เป็นพ่อแม่ให้เลี้ยงดูลูกหลานของตนให้ระหว่างที่ตนไปทำงานต่างถิ่น

ครอบครัวเดี่ยว ลักษณะครอบครัวเดี่ยวในหมู่บ้านเริ่มมีให้เห็นมากขึ้นเนื่องจากลูกหลานที่แต่งงานแล้วนิยมแยกครอบครัว ปลูกบ้านเรือนอาศัยอยู่ต่างหากแต่ก็จะอยู่ในละแวกเดียวกัน และก็จะมีการไปมาหาสู่ดูแลกันเช่นเคย

ระบบเครือญาติ ระบบความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ยังมีการยึดถือระบบความสัมพันธ์แบบญาติพี่น้องที่สืบเนื่องมาจากอดีต สืบเกิดได้จากเวลาที่มีกิจกรรมต่างๆ

ภายในหมู่บ้าน เช่น งานศพ งานบวช งานบุญ งานแต่งงาน ฯลฯ จะมีการช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ในหมู่บ้านจึงมีความสนิทสนมกันเป็นอย่างดี

วิถีชีวิต ชาวบ้านจะอยู่แบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน การหาอยู่ หากินด้วยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนมาก แนวทางการดำเนินชีวิตอยู่แบบพอเพียง ใช้ชีวิตเรียบง่าย

ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านตำบลท่าสองคอนส่วนใหญ่เป็นคนอีสาน นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก งานประเพณีและวัฒนธรรมที่คนในชุมชนนิยมร่วมทำกันมาและเป็นกิจกรรมที่ทำอยู่เป็นประจำ ในลักษณะของ ฮีต 12 กอง 14 หรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกว่า เปิงบ้านเปิงเมือง ฮีตสิบสอง คำว่า "ฮีต" จะเป็นคำย่อคล้าย "จารีต" เพราะอีสานใช้ "ฮ" แทน "ร" ฮีตสิบสอง ก็คือ จารีตที่ปฏิบัติกันในแต่ละเดือน ตรงกับทางภาคกลางว่าประเพณี 12 เดือน การทำบุญเพ็ญ ฮีตสิบสอง ทั้ง 12 เดือน เรียงตามลำดับเดือนทางจันทรคติได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังนี้

เดือน 1 (อ้าย)	บุญเข้ากรรม
เดือน 2 (ยี่)	บุญคูณลาน
เดือน 3	บุญข้าวจี
เดือน 4	บุญพระเวสสันดร
เดือน 5	บุญสงกรานต์
เดือน 6	บุญบั้งไฟ บวชนาค
เดือน 7	บุญซำฮะ
เดือน 8	บุญเข้าพรรษา
เดือน 9	บุญข้าวประดับดิน
เดือน 10	บุญข้าวสาก
เดือน 11	บุญออกพรรษา
เดือน 12	บุญกฐิน ลอยกระทง

บุญเข้ากรรม ชาวอีสานเรียกว่า บุญข้าวกล้า การทำบุญจะตรงกับช่วงอากาศหนาว ชาวบ้านจะจัดสถานที่แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาพร้อมกันทำพิธีการเข้ากรรม ซึ่งการเข้ากรรมของพระนั้นคือการเข้าอยู่บำเพ็ญสมาธิ เป็นการขัดล้างมลทิน โดยปฏิบัติอย่างเคร่งครัดชั่วระยะหนึ่ง ทั้งในป่าหรือป่าช้าและสถานที่เหมาะสมที่โยมจัดเตรียมไว้ให้ พร้อมกับสมาทานศีล ทำบุญด้วย

บุญอุณฺณลาน คือ เก็บเกี่ยวแล้ว ขนข้าวขึ้นสู่ลาน นวดข้าวแล้วทำข้าวเปลือกให้เป็นกองสูง เหมือนจอมปลวก เรียกว่า "กุ่มข้าว" เหมือนก่อเจดีย์ทรายนั่นเอง แล้วทำพิธีบวงสรวงเจ้าแม่โศสพ นิมนต์พระมาสดมภ์ทำบุญอุณฺณลานและถวายอาหาร เสร็จแล้วก็ทำพิธีเลี้ยงเจ้าที่หรือตาแฮก

บุญข้าวจี วันเพ็ญเดือน 3 เป็นวันมาฆบูชา รุ่งขึ้นวันแรม 1 ค่ำก็ถวายข้าวจี เรียกว่าวันทำบุญเนื่องในวันมาฆบูชานั่นเอง ข้าวจีคือเอาข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนเอาไม้เสียบย่างไฟ เมื่อข้าวสุกเกรียมแล้วก็เอาไปแช่ดีไว้แล้วทาแล้วย่างซ้ำอีกกลายเป็นไข่เคลือบข้าวเหนียว เสร็จแล้วถอดไม้ออกแล้วเอาน้ำอ้อยหรือน้ำตาลที่เป็นก้อนยัดใส่แทนกลายเป็นข้าวเหนียวยัดไส้ แล้วถวายภัตตาหารพระเถรตบธนเข้า ส่วนมากชาวบ้านจะรีบทำแต่เช้ามีด พอสว่างก็ลงศาลาการเปรียญ นิมนต์พระเถรสดแล้วฉันเป็นทั้งงานบุญและงานรื่นเริงประจำแต่ละหมู่บ้าน เพราะได้ทำข้าวจีไปถวายพระหลังจากพระฉันแล้วก็เลี้ยงกันเอง

บุญมหาชาติ ชาวอีสานนิยมเรียกว่า "บุญชะเหวด" (พระเวสสันดร) ทุกๆวัดพอถึงเดือน 4 ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ แต่การกำหนดเวลาที่ไม่ถือเด็ดขาด อาจจะเป็นปลายเดือนสาม หรือต้นเดือนห้าก็ได้ การเทศน์มหาชาติของอีสานจะนิมนต์พระวัดต่างๆ 10-20 วัดมาเทศน์ โดยแบ่งคัมภีร์ออกได้ถึง 30-40 กัณฑ์ เทศน์ตั้งแต่เช้ามืดและให้จบในวันเดียว พระในวัดก็จะแบ่งเทศน์รูปละกัณฑ์สองกัณฑ์ โดยรวมเอาเทศน์กาลาพินมาลัยหมื่น มาลัยแสน จลอมมหาชาติด้วยเพื่อให้ครบจำนวนโยมผู้เป็นเจ้าของกัณฑ์ เวลาพระเทศน์ก็จะมีกัณฑ์หลอนมาถวายพิเศษ มีกลองบรรเลง ใครจะรำจะฟ้อนก็เชิญ แห่รอบศาลาการเปรียญ 3 รอบ แล้วก็นำไปถวายพระรูปที่กำลังเทศน์อยู่ เรื่องกัณฑ์หลอนนับเป็นประเพณีผูกไมตรี ได้ทั้งบุญได้ทั้งมิตรภาพ ได้ทั้งความสนุกสนาน มีกลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มคนแก่ และกลุ่มคนอื่นๆ ร่วมกันทำกัณฑ์หลอนขึ้น บุญมหาชาติจึงเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ประจำปี และถือกันว่าต้องทำทุกปีด้วย

บุญตรุษสงกรานต์ ประเพณีนี้มีการดักบาตรในตอนเช้า จากนั้นก็เป็นการละเล่นต่างๆ รดน้ำ สาดน้ำ สีกาอาจจะสาดพระสาดเถรได้ ไม่ถือสา มีประเพณีสงฆ์สรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ทุกวัดจะมีหอสงฆ์อัญเชิญพระพุทธรูปไปตั้งในหอ ให้ชาวบ้านมาสรงกัน และมีแห่ดอกไม้ไปสรงน้ำตามที่ต่างๆ สรงน้ำคนเฒ่าคนแก่ พ่อ แม่ วันตรุษสงกรานต์ถือเป็นปีใหม่ของไทยในทุกๆ ปีหนุ่มสาวที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็จะกลับมารดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เพื่อขอพร

บุญบั้งไฟ **บวชนาค** เป็นการทำบุญบั้งไฟ จากคำนิยามหรือความเชื่อในอดีต เพื่อเป็นสัญญาณบอกไปยังพญาแถนที่อยู่บนฟ้าให้รู้ว่าจะถึงฤดูทำนาแล้ว พญาแถนจะได้ปล่อยฝนลงมาตามที่ได้คำมั่นสัญญาไว้ระหว่างพญาแถนกับพญาคันคาก (คางคก) เมื่อคราวรบกัน ก่อนจะเข้าสู่ช่วงประเพณีบุญบั้งไฟก็จะทำบุญบวชนาคก่อน แล้วก็โฮมหรือรวมบุญบั้งไฟ วันถัดมาก็จุดบั้งไฟ

บุญข้าชะ หรือ ข้าระ เรียกบุญประเพณีนี้ว่า “บุญเบิกบ้าน” เป็นการทำพิธีเลี้ยงศาลหลักบ้าน เลี้ยงผีบ้าน ทำอยู่กลางหมู่บ้านหรือศาลกลางบ้าน เรียกว่า ศาลปู่ตา ซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นของรักษาและขับไล่สิ่งไม่ดีงามให้พ้นจากหมู่บ้าน

บุญเข้าพรรษา มีการถวายเทียนพรรษาและอาบน้ำฝน ต่อทางคณะสงฆ์จัดให้มี “วันอาสาฬหบูชา” มาเพิ่มอีก อันเป็นการรำลึกถึงวันแสดงปฐมเทศนา “ธรรมจักรกัปปวัตตสูตร” ให้แก่พระอรหันต์ทั้ง 5 คือ โกณฑัญญะ, วัปปะ, ภัททิยะ, มหานามะ และ อัสสชิ ซึ่งได้มี “พระอรหันต์” ครั้งแรก มีการนำจีวรมาร่วมกันหล่อเทียน ด้วยการถวายเทียนพรรษาบางแห่งจัดยิ่งใหญ่ มาก เช่น จังหวัดอุบลราชธานีจัดประเพณีแห่เทียนพรรษา

บุญข้าวประดับดิน ผู้ใหญ่บางท่านว่าบุญประดับดินนี้เป็นพิธีรำลึกถึงคุณของแผ่นดินมนุษย์ได้อาศัยแผ่นดินอยู่ชาวบ้านจึงทำพิธีขอบคุณแผ่นดิน และเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว กำหนดเอาวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ประชาชนหาอาหาร หมากพลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตอง ไปวางตามยอดหญ้าข้าง แขนงตามกิ่งไม้บ้าง และใส่ไว้ตามศาลเจ้า

บุญเข้าสาก (สลากภัต) ทำในวันเพ็ญเดือน 10 เป็นการทำบุญให้เปรต, รุกขเทวดา, ภูติผีต่างๆ ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารหวานคาวไปถวายทานที่วัด อุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว จากนั้นตอนสายๆ ก็จะนำห่อข้าวปลาอาหารไปไว้โคนต้นไม้หรือข้างโบสถ์เพื่อภูติผีมารับเอา

บุญออกพรรษา ประเพณีทำบุญออกพรรษา เมื่อพระสงฆ์จำพรรษาครบ 3 เดือนแล้ว ทำพิธีปวารณา ตามวัดต่างๆ มีการจุดประทีปโคมไฟสว่างไสว จุดบั้งไฟพลุ – บั้งไฟพะไล – บั้งพะเนียงด้วย รุ่งเช้าก็มีการทำบุญตักบาตรเทโว บางวัดมีการกวนข้าวทิพย์ และบางวัดก็มีการแข่งเรือด้วย

บุญกฐิน ลอยกระทง (กฐินเริ่มแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12) การทำบุญกฐิน มี 2 ประเภท คือ จุลกฐิน และมหากฐิน จุลกฐิน ทำให้เสร็จภายในวันเดียว เริ่มเอาดอกฝ้ายมาอ้ว, คัด, เจ้น แล้วนำเส้นฝ้ายเข้าฟืมทอเป็นผืน, ตัดเย็บ, ซ้อมสี, ครอบไตร – เครื่องบริวาร – บริวาร พร้อมหมดทอดถวายในวันเดียวกัน แต่ปัจจุบันไม่นิยมทำ เพราะยุ่งยากกลัวไม่ทัน ตามกำหนด จึงนิยมทำเฉพาะมหากฐินที่ทำกันทุกวันนี้ บางแห่งทำบุญทอดผาสาตผึ่ง (ปราสาทผึ่ง) หลังจากทอดกฐินแล้ว และบางบ้านทำบุญถวายดอกฝ้ายเพื่อทำผ้าห่มถวายพระ ในแต่ละครั้งจะมีการมีการจุดพลุพะไล ประทัดด้วยพอหมอกกาลกฐินแล้วก็ลอยกระทงอันเป็นการคารวะแม่คงคา ในการที่ได้พึ่งพาอาศัยแหล่งน้ำบางครั้งบางคราวอาจล่องเกิน เช่น ทำให้สกปรกหรือทำให้สิ่งปฏิกูลหลุดล่อนลงไป ฯลฯ

การเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองภายในตำบลท่าสองคอน สามารถแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน ซึ่งในระดับหมู่บ้านจะมีผู้ใหญ่บ้าน ที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในการรับนโยบายของรัฐมาดำเนินการบริหารและปกครอง นอกจากนั้นยังรับผิดชอบในโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน และมีคณะกรรมการในแต่ละหมู่บ้านที่มีหน้าที่บริหารหมู่บ้าน ช่วยดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ตลอดจนการช่วยเหลือร่วมกิจกรรมในการพัฒนาต่างๆ ภายในหมู่บ้าน

ในระดับตำบล มีกำนันตำบลท่าสองคอนที่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีหน้าที่ปกครองราษฎร ช่วยรักษาความสงบสุขของบ้านเมือง รับเรื่องร้องเรียนของชาวบ้านที่อยู่ในเขตตำบลนั้น เป็นต้น และในระดับตำบลยังมีองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นหน่วยงานราชการท้องถิ่นในอันที่จะดำเนินกิจการใดที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น

1.3 ข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน

โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยโครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

1.สภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย สมาชิกหมู่บ้านละ 2 คน องค์การบริหารส่วนตำบลใดมี 1 หมู่บ้านให้มีสมาชิก 6 คน องค์การบริหารส่วนตำบลใดมี 2 หมู่บ้าน ให้มีสมาชิกหมู่บ้านละ 3 คน อำนาจหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมาตรา 46 ได้กำหนดไว้ดังนี้

(ก) การให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบลเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล

(ข) การพิจารณาให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และร่างข้อบังคับรายจ่ายงบประมาณเพิ่มเติม

(ค) การควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาตำบลเพิ่มเติม

2.ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน โดยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้เลือกตั้งแล้วเสนอให้นายอำเภอแต่งตั้ง สำหรับอำนาจหน้าที่ของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมาตรา 59 ได้กำหนดไว้ดังนี้

(ก) การบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปตามมติ ข้อบังคับและแผนพัฒนาตำบล

(ข) รับผิดชอบการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยจัดทำแผนพัฒนาตำบลและงบประมาณรายจ่ายประจำปี เพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเห็นชอบ การรายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินงบประมาณให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

(ค) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ทางราชการมอบหมาย

3. พนักงานส่วนตำบล คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งประกอบด้วยพนักงานส่วนตำบล ลูกจ้าง และข้าราชการรวมถึงพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานราชการท้องถิ่นที่องค์การบริหารส่วนตำบลร้องขอต่อผู้ว่าราชการจังหวัดให้ไปดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบล โดยองค์การบริหารส่วนตำบลทุกชั้นอย่างน้อยจะต้องมีตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล 1 ตำแหน่ง ตำแหน่งหัวหน้าส่วนโยธา 1 ตำแหน่ง และหัวหน้าส่วนการคลัง 1 ตำแหน่ง

การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย

ก. คณะบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลทำสองคอน	จำนวนรวม	4	คน
ข. บุคลากร พนักงานส่วนตำบล ลูกจ้างและข้าราชการ	จำนวนรวม	41	คน
สำนักปลัด		17	คน
ส่วนการคลัง		8	คน
ส่วนโยธา		5	คน
ส่วนสวัสดิการสังคม		2	คน
ส่วนการศึกษา		8	คน
ส่วนส่งเสริมการเกษตร		1	คน

ค. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล 23 หมู่บ้าน	จำนวนรวม	46	คน
--	----------	----	----

ง. งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล รายรับปีงบประมาณ 2552 (ประมาณการ)

- รายได้จากภาษีอากร อบต. จัดเก็บเอง	350,000	บาท
- รายได้จากหมวดค่าธรรมเนียม ค่าใบอนุญาต	123,000	บาท
- รายได้จากทรัพย์สิน	170,705	บาท
- รายได้เบ็ดเตล็ด	210,000	บาท
- รายได้จากทุน/เงินอุดหนุนทั่วไป	16,000,000	บาท

ประมาณการจำนวนรวม 16,853,705 บาท

ยังไม่รวมเงิน รายได้ ภาษีอากร รัฐบาลจัดสรรให้คาดว่าจะประมาณ 15,147,000 บาท

****รายรับปีงบประมาณ 2552 ประมาณการไว้ 32,000,000 บาท**

จำนวนโครงการ แบ่งตามยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วงสามปี (พ.ศ. 2552 – 2554)

ส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน บำรุงรักษาถนน ระบบประปาหมู่บ้าน และขยายเขตไฟฟ้า ประกอบด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้

1. ก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กพร้อมท่อระบายน้ำ
2. ก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้าน
3. ขยายเขตไฟฟ้าใช้ในครัวเรือนและไฟฟ้าสาธารณะ
4. โครงการขุดสระน้ำ
5. ก่อสร้างปรับปรุงถนนดินพร้อมลงลูกรัง
6. โครงการขยายไฟฟ้า
7. ก่อสร้างทางระบายน้ำลอด (บล็อกลอนเวิร์ด)
8. วางท่อระบายน้ำข้างถนนภายในหมู่บ้าน
9. ขุดลอกหนองน้ำ ลำห้วย คลองส่งน้ำ
10. โครงการปรับปรุงที่สาธารณะริมแม่น้ำชี
11. ก่อสร้างบ้านพักพนักงานภายใน อบต.
12. จัดซื้อที่ดินเพื่อขยายเขต อบต.
13. โครงการถนนเดิมขยาย
14. โครงการก่อสร้างถนนโครงการใหม่
15. โครงการซ่อม/ก่อสร้างถนนลาดยาง

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาด้านพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน ในพื้นที่ตำบลเศรษฐกิจส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน ในพื้นที่ตำบล ประกอบด้วยโครงการต่างๆ ดังนี้

1. ฝึกอบรมให้ความรู้ด้านอาชีพแก่กลุ่มสตรีในตำบล
2. ส่งเสริมการผลิตปุ๋ยชีวภาพ
3. ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพของประชาชน
4. สนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือการจัดเก็บข้อมูล จปฐ./กชช.2ค
5. สนับสนุนการพัฒนาสินค้า OTOP ให้ได้มาตรฐาน
6. ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง
7. ส่งเสริมการตลาดในกลุ่มอาชีพประชาชน
8. ส่งเสริมการปลูกข้าวพันธุ์ดี (กช.6) มะลิ-105

9. สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมผู้จัดเก็บข้อมูล
10. สนับสนุนกิจกรรมร้านค้าชุมชนธนาคารหมู่บ้าน
11. ส่งเสริมจัดหาอาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น
12. โครงการเกษตรยังชีพ
13. โครงการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ
14. โครงการจัดทำแปลงสาธิตปลูกผักพื้นบ้านเชิงการค้า
15. โครงการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ
16. ส่งเสริมการเกษตรแปรรูปเพิ่มมูลค่าภาคการเกษตร
17. ศูนย์สาธิตการตลาด (ร้านค้าชุมชน)
18. ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน
19. สนับสนุนค่าตอบแทนผู้จัดทำข้อมูล จปฐ.
20. โครงการจัดซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์แบบพกพา
21. โครงการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัย
22. โครงการพัฒนาด้านพาณิชยกรรมและบริการ
23. โครงการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาด้านการดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิต แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

1. ส่งเสริมให้ประชาชนมีการออกกำลังกายและเล่นกีฬา ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 1.1 จัดซื้ออุปกรณ์กีฬาประจำหมู่บ้าน
 - 1.2 ก่อสร้างสถานที่/ลานกีฬาออกกำลังกายภายในหมู่บ้าน
 - 1.3 จัดแข่งขันกีฬาภายในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน
 - 1.4 ก่อสร้างสนามเด็กเล่น สวนสุขภาพ พักผ่อนหย่อนใจ
 - 1.5 จัดซื้ออุปกรณ์ออกกำลังกายในสวนสุขภาพ/ส่งเสริมผู้นำในการออกกำลังกาย
2. แก้ไขและควบคุมโรคติดต่อ ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 2.1 จัดซื้อน้ำยาเคมี น้ำมันพ่นหมอกควัน ทราเยเบท ในการกำจัดยุงลาย
 - 2.2 รณรงค์/ส่งเสริมกิจกรรมการป้องกันโรคติดต่อในชุมชนและสถานศึกษา
 - 2.3 จัดซื้อเครื่องพ่นหมอกควัน
 - 2.4 กำจัดป้องกันโรคนีหนู
 - 2.5 รณรงค์ส่งเสริมกิจกรรมการป้องกันโรค
 - 2.6 อบรมฟื้นฟูผู้ป่วยเอดส์
3. เสริมสร้างสุขภาพในชุมชน ประกอบด้วยโครงการดังนี้

- 3.1 จัดให้มีการตรวจสุขภาพ เดือนละ 1 ครั้ง
 - 3.2 โครงการรับบริจาคโลหิต
 - 3.3 การเผยแพร่ความรู้และการฝึกอบรมความรู้ด้านสุขภาพอนามัยให้กับชุมชน
 4. การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 4.1 โครงการสนับสนุนศูนย์ผู้ติดเชื้อเอดส์ อำเภอเมืองมหาสารคาม
 - 4.2 โครงการสนับสนุนจัดงานบุญเบิกฟ้าและงานกาชาด ประจำปี จังหวัดมหาสารคาม
 - 4.3 โครงการสนับสนุนพระพุทธศาสนา จังหวัดมหาสารคาม
 - 4.4 โครงการสนับสนุนสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองมหาสารคาม
 - 4.5 โครงการสนับสนุนผังเมืองจังหวัดมหาสารคาม
 - 4.6 โครงการสนับสนุนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม (เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ พนักงานส่วนตำบลและสมาชิกสภา)
 - 4.7 โครงการสนับสนุนศูนย์ต่อสู้เอาชนะยาเสพติดอำเภอเมืองมหาสารคาม
 - 4.8 โครงการสนับสนุนศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล
- ยุทธศาสตร์ที่ 4** การพัฒนาทางการศึกษาและสังคม แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ
1. ประชาชนมีการรับรู้ข่าวสารที่ทันสมัย ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 1.1 จัดให้มีห้องสมุดประชาชนประจำหมู่บ้าน
 - 1.2 ให้ข่าวสารเสียงตามสายในหมู่บ้าน
 - 1.3 ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียน
 - 1.4 พัฒนาศูนย์เด็กเล็กในตำบล
 - 1.5 ส่งเสริมกีฬาในสถานศึกษา
 - 1.6 ส่งเสริมการเรียนการสอนในสถานศึกษา
 - 1.7 สนับสนุนบุคลากรทางการศึกษา ศึกษาดูงานนอกสถานที่
 - 1.8 จัดซื้อ สื่อ อุปกรณ์ ด้านการเรียนการสอน
 - 1.9 โครงการปรับปรุงงานบริการสู่ความเป็นเลิศ
 - 1.10 ส่งเสริมอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียนในตำบล
 2. ให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีคุณภาพในชีวิต ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 2.1 ฝึกอบรมป้องกันยาเสพติด
 - 2.2 สงเคราะห์คนพิการและผู้สูงอายุ และผู้ติดเชื้อเอดส์ให้มีรายได้
 - 2.3 ฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
 - 2.4 จัดแข่งขันกีฬาด้านยาเสพติด

- 2.5 ช่อม้านเรือนให้แก่ผู้ที่ยากไร้
- 2.6 ฝึกอบรมให้ความรู้และแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุทางถนนให้ชุมชน
- 2.7 ส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- 2.8 สนับสนุนผู้นำ/ท้องถิ่นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน
- 2.9 ตั้งหน่วยบริการประชาชนในช่วงเทศกาลต่างๆ
- 2.10 จัดฝึกอบรม อสม.
- 2.11 สนับสนุนกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา
- 2.12 โครงการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ
- 2.13 การส่งเสริมความเข้มแข็งกับชุมชน
- 2.14 ก่อสร้างศูนย์กีฬาตำบล
- 2.15 การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
- 2.16 จัดสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ (ผู้สูงอายุ คนพิการ เอดส์ เด็กถูกทอดทิ้ง ครอบครัว

แตกแยก)

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 1.1 รณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกให้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 1.2 ฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า
 - 1.3 ส่งเสริมสนับสนุนการปลูกป่าในวันสำคัญ
 - 1.4 จัดฝึกอบรม/สร้างจิตสำนึกให้คนอยู่ร่วมกับป่า
 - 1.5 ดำเนินการสนับสนุนอาสาสมัครรักษาป่า
 - 1.6 การป้องกันทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
 - 1.7 การบำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
 - 1.8 การอนุรักษ์แหล่งน้ำและป่า
 - 1.9 การบำบัดน้ำเสีย
 - 1.10 โครงการปลูกไม้/ป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ
2. พัฒนาทรัพยากรน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 2.1 จัดหาน้ำอุปโภคบริโภคให้กับประชาชนในพื้นที่
 - 2.2 จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรนอกฤดู
 - 2.3 ขุดเจาะบาดาล

- 2.4 ปรับปรุงแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิมเพื่อใช้ในการบริโภคอุปโภค
- 2.5 ก่อสร้างฝายน้ำล้น/ฝายประชาอาสา
- 2.6 ปรับปรุงซ่อมแซมคลองส่งน้ำระบบชลประทาน
- 2.7 ขุดลอกหนองสาธารณะ
- 2.8 ก่อสร้างประปาหมู่บ้าน
- 3. สิ่งแวดล้อมไม่เป็นมลพิษ ประกอบด้วยโครงการดังนี้
 - 3.1 จัดตั้งถังรับรองขยะในชุมชนและถนนสาธารณะ
 - 3.2 ฝึกอบรมความรู้ขยะรีไซเคิล
 - 3.3 จัดซื้อรถบรรทุกเอนกประสงค์
 - 3.4 การกำจัดขยะมูลฝอย
 - 3.5 จัดซื้อรถดับเพลิง

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาด้านการเมืองและการบริหารประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการบริหาร
 การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วยโครงการดังนี้

- 1. จัดฝึกอบรม สัมมนาศึกษาดูงานของสมาชิก อบต. และพนักงานส่วนตำบล
- 2. ฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเบื้องต้นของประชาชนในพื้นที่
- 3. ณรงค์ เผยแพร่ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในสถานศึกษา
- 4. จัดหาครุภัณฑ์สำนักงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานส่วนตำบล
- 5. จัดประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งทุกรูปแบบ
- 6. ปรับปรุง/ภูมิทัศน์บริเวณภายใน อบต. ทำสองคอน
- 7. จัดฝึกอบรมพนักงานให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี
- 8. จัดโครงการต่างๆ โดยเน้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกับ อบต. มากที่สุด
- 9. โครงการปรับปรุงศูนย์รวมข้อมูล
- 10. การพัฒนารายได้ (การจัดทำแผนภาษี)
- 11. การจัดหาวิทยุสื่อสาร

สภาพทางเศรษฐกิจ ตำบลท่าสองคอนมีการประกอบอาชีพพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

การทำนา ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกษตรกรในตำบลท่าสองคอนกว่า 90 % มีอาชีพหลัก คือ การทำนา พื้นที่เพาะปลูกในตำบลทั้งหมดประมาณ 25,408 ไร่ เฉลี่ย 9 – 10 ไร่ต่อ ครอบครัว พันธุ์ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวพันธุ์ กข 6 , กข 15, ขาวมะลิ 105 ทำการผลิตนาปีและนาปรัง ด้วยวิธีนาดำและนาหว่าน เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็นำผลผลิตที่ได้มาเก็บไว้บริโภคเองและขายในบางส่วน

การทำไร่ เป็นอาชีพเสริม พืชไร่ที่นิยมปลูก คือ มันสำปะหลัง ชนิดพันธุ์ ระยะเวลา 5, เกษตรศาสตร์ 50 และอ้อยโรงงาน พื้นที่ปลูกในตำบลทุกหมู่บ้านรวมประมาณ 5,440 ไร่ ซึ่งเป็นพืชที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวพอสมควรเพราะผลผลิตที่ได้จัดส่งไปยังโรงงานรับซื้อใกล้บ้าน

การปลูกพืชผัก เกษตรกรจะทำการปลูกพืชผัก เช่น พริก มะเขือ ผักบุ้ง ผักกาด แดงกวา จิงข่า ตะไคร้ และพืชผักสวนครัว ปลูกไว้ทั้งบริโภคเองและนำไปขายสร้างรายได้เสริม ซึ่งในบางหมู่บ้านในเขตตำบลท่าสองคอน มีกลุ่มเกษตรกรที่ทำการปลูกผักไว้เพื่อไปจำหน่ายเป็นอาชีพหลัก ร่วมกับการทำนา ผลผลิตส่วนใหญ่ไปขายตามตลาดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ตามตลาดนัด ตลาดร้านค้าทั่วไป พื้นที่หลักที่ปลูกผักมีประมาณ 2,230 ไร่ จากหมู่ที่ 2,8,10,19 และหมู่บ้านใกล้เคียง การผลิตส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกแบบแปลงเดี่ยวรายครัวเรือนทั้งปลูกตามฤดูกาล และปลูกตลอดปี ตามความเหมาะสมของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และปริมาณน้ำที่เพียงพอ

อาชีพรับจ้างและค้าขาย ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานที่ไปต่างจังหวัดไปรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ นิคมอุตสาหกรรมต่างๆ แต่ก่อนหลังจากช่วงทำนาเสร็จเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวก็กลับมา หลังจากนั้นก็ไปรับจ้างต่อ บางกลุ่มก็ไปรับจ้างตัดอ้อยที่จังหวัดกาญจนบุรี รับเหมาก่อสร้าง รับจ้างทั่วไปทั้งในชุมชนและนอกชุมชน แต่ปัจจุบันใครที่ไปขายแรงงานต่างจังหวัดมักจะไม่กลับมาทำการเกษตรจะเฉพาะช่วงเทศกาล วันสำคัญๆ เท่านั้น

การใช้แรงงาน แรงงานส่วนใหญ่จะใช้ในภาคการเกษตร ซึ่งเป็นแรงงานภายในครอบครัวเป็นหลัก แต่ถ้าจำเป็นก็ต้องจ้างเกษตรกรหรือชาวบ้านในพื้นที่ เช่น ค่าแรงในการทำนา ค่าแรงเฉลี่ยคน/วัน ค่าถอนกล้า 200 บาท หรือ มัดละ 2-3 บาท ค่าปักดำ วันละ 200-300 บาท เกี่ยวข้าว 200-350 บาท ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่และความยากง่ายของงาน

การเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยง โค กระบือ เป็ด ไก่ หมู ส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์พื้นเมือง และการเลี้ยงปลาเสริมไว้บริโภคในครัวเรือน

การรวมกลุ่มอาชีพ ตำบลท่าสองคอนมีการรวมกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย เป็นทั้งกลุ่มที่เกิดจากความต้องการ แก้ไขปัญหาในชุมชน กลุ่มเศรษฐกิจระดมเงินทุนที่มาจากความช่วยเหลือของรัฐบาล และกลุ่มอาชีพทางการเกษตรของเกษตรกรที่มีมาจากการเข้ามาส่งเสริมแก้ไขปัญหาให้เงิน

ออม หมุนเวียนและสร้างรายได้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มทอเสื้อก กลุ่มเกษตรกร
ออมทรัพย์ก้าวหน้า กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ กลุ่มทอเสื้อก กลุ่มทอผ้า
ไหม กลุ่มเกษตรกรหมุนเวียน กลุ่มเกษตรกรโค/กระบือ กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน
กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มเกษตรกรพอเพียง กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกอ้อยมันสำปะหลัง กลุ่มเลี้ยงโคขุน กลุ่ม
ทอผ้า เป็นต้น

1.4 สภาพปัญหาทั่วไปของตำบลท่าสองคอน สรุปสภาพปัญหาของตำบลท่าสองคอน ได้
ดังนี้

ก. ปัญหารายได้ของประชาชน

1. ปัญหาประชากรส่วนใหญ่ขาดรายได้เสริมหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว
2. ปัญหาขาดการส่งเสริมอาชีพในหมู่บ้าน
3. ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรราคาต่ำ

ข. ปัญหาทรัพยากรและแหล่งน้ำ

1. ปัญหาน้ำดื่มภายในแต่ละหมู่บ้านมีไม่เพียงพอ
2. ปัญหาน้ำไม่สะอาดไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน
3. ปัญหาน้ำใช้ในการเกษตรไม่เพียงพอต่อความต้องการ
4. ปัญหาแหล่งน้ำสาธารณะดินเงินไม่มีน้ำเพียงพอต่อความต้องการอุปโภค

บริโภคและทำการเกษตร

5. ปัญหาสภาพดินเสื่อมคุณภาพไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก
6. ปัญหาเขตป่าไม้ถาวรมีอยู่บางหมู่บ้านและมีอยู่เพียงบางส่วนในพื้นที่เท่านั้น

ค. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1. ปัญหาถนนภายในหมู่บ้าน / ถนนเข้าหมู่บ้านและเส้นทางรถขนส่งสินค้าทาง
การเกษตรไม่สะดวก

2. ปัญหาเรื่องไฟฟ้าไม่ทั่วถึง
3. ปัญหาน้ำท่วมขังในชุมชนและถนนการสัญจรการคมนาคมไม่สะดวก
4. ปัญหาน้ำประปาหมู่บ้านไม่สะอาดและไม่เพียงพอต่อการใช้ประปาหมู่บ้าน

ชำระเสีย

5. ปัญหาเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย

ง. ปัญหาด้านสาธารณสุข

1. ปัญหาการควบคุมโรคระบาดตามฤดูกาล

2. ปัญหาสุขภาพโภชนาการ

จ. ปัญหาเด็กเยาวชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

1. ปัญหาเยาวชนในหมู่บ้านติดยาเสพติด
2. ปัญหาประชากรว่างงานหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว
3. ปัญหาประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. ปัญหาอัตราการเรียนต่อของเด็กนักเรียนไม่ถึงเกณฑ์เล็กน้อย
5. ปัญหาเยาวชนในหมู่บ้านให้ความสนใจทางศาสนา วัฒนธรรมลดลง
6. ปัญหาขาดห้องสมุดและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่วิจัย 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

2.1 บ้านหนองกุงเต่า

ประวัติความเป็นมา

บ้านหนองกุงเต่าตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2424 โดยชาวบ้านได้อพยพมาจากบ้านแก่นทราย จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มแรกที่มีจำนวน 5 ครอบครัว สมาชิกรวมทั้งสิ้น 30 คน โดยการนำของนายธรรมวงษ์ ษา วินทะวุฒิ และนายตา แสงโว เดินทางมาถึงท่าเลตรงหมู่บ้านหนองกุงเต่าในปัจจุบัน เห็นว่ามีทำเลที่ดีมีความอุดมสมบูรณ์ดี เหมาะกับการทำไร่นา และมาสัตว์หลายชนิดพอที่จะจับมาเป็นอาหาร ในหนองน้ำมีเต่าเป็นจำนวนมาก จึงได้ตั้งชื่อว่า “บ้านหนองกุงเต่า” และในปี พ.ศ.2435 จึงได้ตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการโดยได้เปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านหนองกุงเต่า” ต่อมาในปี พ.ศ.2544 จึงได้มีการแยกหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการปกครองในปัจจุบันบ้านหนองกุงเต่าจึงมี 2 หมู่ คือ หมู่ 2 และหมู่ 22

สถานที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดบ้านน้ำจ้อย อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม
ทิศใต้	ติดบ้านโคกล่ามหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 11 อ.บรบือ จ.มหาสารคาม
ทิศตะวันออก	ติดบ้านหนองจวน้อย หมู่ที่ 5 และบ้านหินลาดหมู่ที่ 8
ทิศตะวันตก	ติดบ้านแก้งแก อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูงน้ำท่วมไม่ถึง มีหนองน้ำขนาดใหญ่ไว้อุปโภคบริโภคและประกอบอาชีพ

การปกครอง บ้านหนองกุ้งเต่าหมู่ที่ 2 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้าน รวม 15 คน
ดังนี้

1. นายธรรมวงษ์ษา	วินทะวุฒิ	พ.ศ. 2435-2440
2. นายธรรมวงษ์ษา	วินทะวุฒิ	พ.ศ. 2440-2441
3. นายชากำนัน	จุมพันธ์	พ.ศ. 2441-2454
4. นายหมื่นภักดี	อุปริง	พ.ศ. 2454-2465
5. นายเมื่องนน	แสนชัยสัน	พ.ศ. 2465-2472
6. นายวัน	ขานดา	พ.ศ. 2472-2485
7. นายคุณ	ราชชุยแสน	พ.ศ. 2485-2488
8. นายกลิ่น	ราชชุยแสน	พ.ศ. 2488-2513
9. นายสา	ขานดา	พ.ศ. 2513-2516
10. นายสุบิน	พรมรัตน์	พ.ศ. 2516-2530
11. นายอ่อนสี	สิบโท	พ.ศ. 2530-2533
12. นายจำลอง	ราชชุยแสน	พ.ศ. 2533-2540
13. นายสมใจ	อุปริง	พ.ศ. 2540-2543
14. นายมานิตย์	จุมพันธ์	พ.ศ. 2543-2548
15. นายเชื่อน	พรมมาร์กย์	พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน

การปกครอง บ้านหนองกุ้งเต่าหมู่ที่ 22 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้าน รวม 2 คน
ดังนี้

1. นายสงวน คำบุตรดา	พ.ศ. 2544 - 2549
2. นายสุภาพ จุมพันธ์	พ.ศ. 2549 – ปัจจุบัน

เศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวบ้านหนองกุ้งเต่าคือการทำนา มีทั้งนาดำและนาหว่าน เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็นำผลผลิตที่ได้มาเก็บไว้บริโภคเองและขายในบางส่วน มีอาชีพเสริมคือการทำไร่ พืชไร่ที่นิยมปลูก คือ มันสำปะหลัง และอ้อย เป็นพืชที่ทำรายได้ให้แก่ครอบครัวพอสมควรเพราะผลผลิตที่ได้จัดส่งไปยังโรงงานรับซื้อใกล้บ้าน

นอกจากนี้ชาวบ้านหนองกุ้งเต่ายังนิยมปลูกพืชผักทั้งในบริเวณบ้านและนอกบ้าน ไว้บริโภคในครัวเรือนและขาย ซึ่งสามารถเป็นผลผลิตจุนเจือภายในครอบครัว และแบ่งปันเพื่อนบ้าน การปลูกผักในบริเวณบ้าน ส่วนมากจะเป็นริมรั้วบ้าน และปลูกในกระถางหน้าบ้านของตน เป็น

พืชผักสวนครัวเล็กๆ ผักที่ปลูก เช่น พริก มะนาว จิง ข่า ตะไคร้ เป็นต้น และการทำสวนนอกบริเวณบ้าน คือ สวนที่ไม่ได้ทำในบริเวณบ้าน แต่จะปลูกตามหัวไร่ปลายนาของตน หรือพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เช่น กลัวย ฟักทอง ข้าวโพด พืชผัก ไม้ยืนต้นชนิดต่างๆ เป็นต้น

ทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านหนองกุงเต่ามีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ หนองสระแก้ว เป็นหนองน้ำธรรมชาติประจำหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์ในการปลูกผักและใช้ในการเลี้ยง สัตว์ และหาอาหารตลอดปี หนองดอนปู่ตา เป็นบ่อน้ำที่ใช้เก็บน้ำประปาประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมี บ่อน้ำตื้น ลำห้วย อย่างละ 2 แห่ง แต่ไม่สามารถเก็บน้ำได้ตลอดปี เนื่องจากลำห้วยมีสภาพดินเงิน

ป่าชุมชน เป็นป่าธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้เป็นอย่างดี ซึ่งอุดมไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด และเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน

โคกภูกระแต เป็นพื้นที่ชาวบ้านนิยมใช้เลี้ยงสัตว์และหาของป่า ประมาณ 41 ไร่

พื้นที่ปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นพื้นที่สาธารณะที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ร่วมกันปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นในชุมชน

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษ บ้านหนองกุงเต่า หมู่ที่ 2,22

ประวัติความเป็นมา

จากพื้นฐานเดิมของชาวบ้านหนองกุงเต่าบางคนในชุมชนมีการปลูกผักไว้บริโภคภายในครัวเรือนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะปลูกตามหัวไร่ ปลายนา พื้นที่ทำกินต่างๆ ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2545 ทางผู้นำหมู่บ้านได้มีการจัดประชาคมหมู่บ้านขึ้นในเรื่องของพื้นที่สาธารณะที่มีอยู่ 11 ไร่ ในการจัดทำเป็นพื้นที่ทำกินให้แก่ชาวบ้าน เดิมทีพื้นที่เป็นป่าปลูกยูคาลิปตัส พืชผักสมุนไพรพื้นบ้านทั่วไปและผักนานาชนิด ต่อมาชาวบ้านได้มีรวมตัวกันขึ้นในการรื้อถางป่าในการจัดเป็นแปลงปลูกพืชผักนานาชนิดของหมู่บ้านขึ้น ประกอบกับในขณะนั้นได้มีหน่วยงานที่หลากหลาย ได้แก่ ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานจังหวัดมหาสารคาม หรือเรียกสั้นๆ ว่า ศูนย์มีชัย สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) สำนักงานเกษตรอำเภอและจังหวัดมหาสารคาม ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส.Node มหาสารคาม) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน ได้เข้ามาสนับสนุนชาวบ้านในด้านการเกษตร มีทั้งมาอบรม ถ่ายทอดความรู้ แนวคิด วิธีปฏิบัติ เทคนิควิธีการเกี่ยวกับการบำรุงรักษาผลผลิตทางการเกษตรและงบประมาณในการลงทุน ซึ่งกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักอยู่แล้ว

จึงได้รวมตัวกันขึ้นมา จัดตั้งเป็นกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านหนองกุ้งเต่าเมื่อปี พ.ศ. 2546 ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกผักปลอดสารก็เนื่องจาก เป็นการปลูกเพื่ออยู่เพื่อกิน เหลือก็นำไปขาย ช่วยลดรายจ่าย สร้างรายได้เสริมในครัวเรือน อีกทั้งอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของตนไว้ และอยากมีสุขภาพร่างกายดี แข็งแรง ไม่มีโรคภัย เพื่อการอยู่ดีมีสุขของชีวิตขึ้น หลังจากได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นทางกลุ่มได้เข้าไปเป็นสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามจำหน่ายผลผลิตเกษตรอินทรีย์และที่มีในท้องถิ่นตามฤดูกาลทุกวันอาทิตย์

ผลที่ได้รับจากการเข้าเป็นสมาชิกเริ่มแรกนั้น การทำเกษตรปลอดสารครบครัวของสมาชิกบางคนเข้าใจดี ให้การสนับสนุนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเป็นอย่างดี แต่มีบางครอบครัวในระยะแรกยังไม่เข้าใจการเข้าร่วมกิจกรรมว่าต้องทำอะไรบ้าง มีความจำเป็นอย่างไร อีกทั้งการเจริญเติบโตของผลผลิตไม่ทันกับความต้องการ ถ้าไม่ปลูกผักปลอดสารก็สามารถซื้อผักจากตลาดมาบริโภคได้และไม่ต้องปลูกผักแบบปลอดสารที่ต้องใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนมากพอสมควร ราคาของผลผลิตส่วนใหญ่ก็ไม่ต่างจากผักที่ขายในตลาด จนกระทั่งต่อมาในครอบครัวที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการการผลิตดังกล่าวก็ได้มีโอกาสดำเนินการร่วมฟังการอบรมจากเจ้าหน้าที่หลายหน่วยงานและเห็นการผลิตผักปลอดสารพิษ สามารถนำอินทรีย์วัตถุที่มีในชุมชนมาบำรุงรักษาแทน โดยไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการซื้อ ปุ๋ย สารเคมี ยาฆ่าแมลงอื่นๆ กลับทำให้เกิดรายได้เสริมในครอบครัวขึ้น สุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ทั้งยังเป็นโอกาสประชาสัมพันธ์ให้หมู่บ้านได้เป็นที่รู้จักของผู้ที่สนใจและอยากศึกษาการผลิตผักแบบไม่ใช้สารเคมีที่สามารถนำไปเป็นต้นแบบในกระบวนการผลิตได้ สมาชิกเองก็ได้รู้จักคนมากมายหลายตา ทั้งประชาชนทั่วไปและหน่วยงานต่างๆ ที่มาให้ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และมาศึกษาดูงานอยู่เสมอ

การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษจากองค์กรภายนอก

กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้

1. ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานจังหวัดมหาสารคาม (ศูนย์มีชัย) เป็นองค์กรที่เข้ามาให้การสนับสนุนในปัจจัยพื้นฐานของการผลิตตั้งแต่จัดตั้งกลุ่ม เริ่มเข้ามา บุกเบิกพื้นที่ ไร่ตะ โถแปร การจัดวางระบบท่อส่งน้ำ และเงินลงทุนให้ยืมบริหารจัดการต่อในกลุ่ม เป็นเงินรวมทั้งสิ้นจำนวน 396,000 บาท ส่งใช้คืนคนละ 18,000 บาท ภายใน 5 ปี ทำการผ่อนจ่ายเดือนละ 300 บาทต่อคน
2. สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สนับสนุนในด้านเมล็ดพันธุ์ผัก
3. ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีตำบลท่าสองคอนและสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคาม สนับสนุนถึงน้ำหมักชีวภาพ

4. ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส. Node มหาสารคาม) สนับสนุนงบประมาณ ปี 2548 จำนวน 76,000 บาท เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้พัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มผ่านการอบรมแนวคิด อบรมเทคนิคเกษตรปลอดสาร การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ภายในกลุ่มและนอกพื้นที่ การจัดทำแปลงสาธิต ธรรมชาติเผยแพร่ การสรุปบทเรียน และในปี 2551 สนับสนุนงบประมาณ 20,000 บาทเพื่อต่อยอดขยายผลการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ เพื่อนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาพชุมชนแบบบูรณาการ

5. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร่วมกับศูนย์สุขภาพชุมชนบ้านโนนแต่สนับสนุนด้านการส่งเสริมสุขภาพและการตรวจหาสารเคมีตกค้างในเลือดให้กับประชาชนในหมู่บ้าน

6. สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองมหาสารคามร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน จัดโครงการอบรมฝึกปลอดสารพิษ

การดำเนินงาน ภายในกลุ่มจะปลูกโดยอิงแบบธรรมชาติ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพในการบำรุง และป้องกันกำจัดศัตรูพืช กลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 22 คน แบ่งพื้นที่จาก 11 ไร่ ปลูกคนละ 2 งาน ดูแลรับผิดชอบของตนเองเป็นหลัก มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มขึ้นมา 7 คน ดังนี้

1. นายบุญเต็ม	สิงห์ขานอาจ	ประธาน
2. นายประยงค์	เจริญสุข	รองประธาน
3. นางทองทิพย์	ขานจำ	เลขานุการ
4. นางสาวน	มาตะพัตร	เหรัญญิก
5. นายหนูเต็ม	แสงโฮง	กรรมการ
6. นางหนูเล็ก	ภาภิรมย์	กรรมการ
7. นายด้วน	ขานดา	กรรมการ

วิธีการปลูก ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดจะมีเทคนิคและองค์ความรู้ทางการเกษตรในการทำปุ๋ย ได้แก่ น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด การทำสารไล่แมลง ได้แก่ สารสกัดจากสะเดา การทำน้ำส้มควันไม้ เป็นต้น แต่กลุ่มเองก็ยังต้องการองค์ความรู้เพิ่มเติม เทคนิค และวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดสาร เกษตรธรรมชาติและอื่นๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการผลิตได้

การดูแลรักษาจะปฏิบัติด้วยวิธีการที่ไม่ใช้เครื่องทุ่นแรงในการไถพรวนดินและกำจัดวัชพืช ส่วนใหญ่นิยมใช้จอบ เสียม คราด และมีมือในการถอนหญ้าแทนเพื่อเป็นการรักษาหน้าดินและรักษาระบบนิเวศน์

ระบบการผลิต ชนิดพืชผักที่ปลูก แบ่งเป็น 3 ช่วงฤดูกาลผลิต ตามตารางที่ 4.3 ดังนี้

ช่วงที่ 1 ระหว่างเดือน ม.ค. - พ.ค. ระยะนี้เป็นช่วงที่สภาพดิน ฟ้าอากาศ เหมาะสมต่อการเพาะปลูก ชนิดผักที่ปลูก ได้แก่ ผักสาระแนห์ ต้นหอม ผักชีลาว ผักชีฝรั่ง ผักบุ้ง ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักคื่นช่าย ผักกวยช่าย ผักกาดหอม ผักกาดขาว ผักกาดเขียวหน่อแมงลัก โหระพา กระเพรา มะเขือ พริก บวบ ถั่วฝักยาว ฟักทอง ตำลึง มะละกอ เป็นต้น

ช่วงที่ 2 ระหว่างเดือน ต.ค. - ธ.ค. ระยะนี้เป็นช่วงที่อากาศมีความชื้นสูงเหมาะต่อการเพาะปลูกพืชผักได้ทุกชนิด กลุ่มผักที่ปลูกช่วงนี้จะเหมือนกับกลุ่มผักช่วงที่ 1 เป็นส่วนใหญ่

ช่วงที่ 3 ปลูกได้ตลอดทั้งปี ได้แก่ จิง ข่า ตะไคร้ ชะอม เป็นต้น

ตารางที่ 4.3 แสดงฤดูกาลผลิตผักของกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกุ้งเต่า

ฤดูกาลผลิตผัก											
ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
← ช่วงที่ 1 →					← ฤดูฝนผลผลิตเสียหาย →						
									← ช่วงที่ 2 →		
					← ช่วงที่ 3 →						

การนำผลผลิตไปขายนั้น สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารบางส่วนไม่ได้นำผักที่ปลูกไปขายยังตลาดด้วยตนเองก็จะขายส่งให้กับสมาชิกกลุ่มผัก ซึ่งตลาดที่กลุ่มไปขายเป็นประจำได้แก่ ตลาดนัดสีเขียวเมืองมหาสารคาม เปิดทุกวันอาทิตย์ ผักที่นำไปขายส่วนใหญ่จะเป็นผักตามฤดูกาลและผักพื้นบ้าน ผักป่า ตลาดนัดสีเขียวทุกวันอังคารที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผักชนิดต่างๆ ผักธรรมชาติตามหัวไร่ปลายนาและอาหารสำเร็จรูป เช่น แกงเห็ด แกงหน่อไม้ ห่อหมกปลา ปลาข้าวบอง เป็นต้น ส่วนวันพุธก็จะขายในตลาดชุมชนบ้านหนองกุ้งเต่า และวันพฤหัสบดีก็จะขายที่ตลาดชุมชนบ้านสองเหนือ จังหวัดมหาสารคาม จากการดำเนินการของปลูกผักปลอดสารพิษด้วยกัน กิจกรรมกลุ่มนอกจากมีการปลูกผักไว้กินและขายแล้ว กลุ่มยังมีการดำเนินงานในด้านอื่นๆ ได้แก่ การรณรงค์ให้สมาชิกและคนในชุมชนทำการเกษตรอินทรีย์ จัดให้มีแปลงสาธิตการใช้เกษตรอินทรีย์ จัดเวทีเสวนาด้านสุขภาพ จัดอบรมเทคนิคการทำน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น

กลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกุ้งเต่าได้เริ่มมาเป็นเวลา 5 ปีแล้ว ปัจจุบันกำลังดำเนินการเปิดศูนย์การเรียนรู้ในหมู่บ้านขึ้น และกลุ่มคาดว่าจะเติบโตไปเรื่อยๆ เพราะทุกคนในกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของผักปลอดสารและช่วยกันนำผลผลิตไปขายที่ตลาดนัดสีเขียวเมืองมหาสารคาม กลุ่มปลูกผักปลอดสารพืชมีลักษณะการทำงานผลิตต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างปลูก แต่มีวัตถุประสงค์และการพัฒนาเป็นเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งผลผลิตของสมาชิกในกลุ่มบางคนได้ผ่านการรับรองมาตรฐานใบ Q ในปีพ.ศ.2551 จากสำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม

อย่างไรก็ตาม ปัญหา ข้อจำกัด ที่มีภายในกลุ่มก็ยังเป็นอุปสรรคในการผลิต ในหลายๆ ด้านด้วยกัน ได้แก่

ด้านแปลงปลูก ผักบางชนิดไม่สามารถปลูกซ้ำที่เดิมได้ เนื่องจากสภาพของดินไม่เหมาะสมกับการปลูกชนิดเดียวกันซ้ำๆ ต้องมีการหมุนเวียนสลับกันไป ซึ่งเป็นข้อจำกัดของสมาชิกที่ไม่สามารถขยับขยายแปลงไปยังพื้นที่อื่นได้

ด้านฤดูกาลปลูก โดยเฉพาะฤดูฝนพืชผักเจริญเติบโตไม่ทัน ผลผลิตเน่าเสียเร็ว แมลงศัตรูพืชก็มีเยอะยากต่อการป้องกันกำจัด ส่วนหน้าแล้งผักจะขึ้นราได้ง่าย กลุ่มปลูกผักจึงต้องมีการเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนให้เหมาะสมที่สุด

ด้านราคา ในช่วงฤดูหนาวผักไม่ค่อยได้ราคา เนื่องจากผลผลิตผักในตลาดมีจำนวนมาก และราคาถูก ทำให้การต่อรองราคาและการเลือกซื้อผักของผู้บริโภคก็หลากหลายไปด้วย ทำให้ผู้จำหน่ายผลผลิตผักปลอดสารขายผลผลิตตนเองไม่ค่อยได้ราคา

ด้านเมล็ดพันธุ์ผัก ภายในกลุ่มยังต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากตลาดอยู่ เพราะเกษตรกรยังไม่มี การขยายเมล็ดพันธุ์ผักเก็บไว้ใช้เอง ซึ่งเมล็ดพันธุ์มีทั้งราคาแพง บางชนิดคุณภาพต่ำทำให้เปอร์เซ็นต์การงอกน้อย

ด้านการประกอบอาชีพ สมาชิกกลุ่มปลูกผักบางคนมีหน้าที่การงานและอาชีพหลักประจำอยู่ การมาร่วมในกิจกรรมกลุ่มจึงขาดการต่อเนื่องไม่สม่ำเสมอ

2.2 บ้านบ่อน้อย

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2243 เดิมมีผู้อพยพมาจากบ้านบ่อใหญ่ ชื่อนายสีดาและนางไม้ ฮาตวงค์ ได้เห็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และติดกับลำน้ำชี เหมาะทำการเกษตรและการประมง ซึ่งบริเวณนี้เรียกว่า ดอนเคื่อ อยู่ต่อมามีการอพยพทางเครือญาติ จากการเล่าสืบไปทั่วว่าพื้นที่ตรงนี้มีมีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีราษฎรในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดอพยพเข้ามาจับจองที่นา โดย

มาจากบ้านห้วยลิงแก่นทรายจังหวัดร้อยเอ็ด แต่ไม่ทราบชัดเจนว่าเป็นผู้ใด แต่จากการบอกเล่าว่าเป็นนามสกุลชूरขันธ์ ครั้นอยู่ต่อมามีบ้านเรือนมากขึ้น จึงได้ย้ายจากบ้านดอนเดื่อมาตั้งอยู่ที่หมู่บ้านในปัจจุบัน ประกอบกับมีบ่อน้ำที่ใช้ดื่มอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน นายสีดาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้าน จากเดิมที่ดินเองก็ย้ายมาจากบ้านบ่อใหญ่และที่ตั้งของหมู่บ้านมีบ่อน้ำเล็กๆหรือน้อยๆ จึงได้อาจารย์มาผสมกัน เรียกว่า บ้านบ่อน้อย จนถึงปัจจุบันนี้

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับลำน้ำชี

ทิศใต้ ติดต่อกับทางหลวงชนบท สาย หนองใหญ่-บ้านหนองกุงเต่า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านสว่าง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับห้วยถ้ำเต่า-บ้านหนองกุงเต่า

จำนวนประชากรและการปกครอง

บ้านบ่อน้อย มีทั้งหมด 198 ครัวเรือน ประชากร ปี 2550 มีจำนวนทั้งสิ้น 778 คน แยกเป็นชาย 373 คน หญิง 405 คน และ ชุมชนมีการเลือกตั้งคัดเลือกผู้นำและกฎระเบียบภายในชุมชนที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ชุมชนมีอาชีพหลัก ทำนา อาชีพรอง เลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ หมู เป็ดไก่ รับจ้างทั่วไปในโรงงานอุตสาหกรรมและต่างจังหวัด

รายได้ส่วนใหญ่จากภาคการเกษตร ได้แก่ การทำนาปลูกข้าวนาปี ข้าวนาปรัง การทำไร่มันสำปะหลังอ้อย ข้าวโพด การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงสัตว์ โค กระบือ การเลี้ยงปลาในกระชัง จากการประกอบอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มทอผ้า การทำเฟอร์นิเจอร์ เปิดบริการและค้าขายภายในชุมชน รับจ้างทั่วไปแล้วแต่ฤดูกาล ค้าขายส่วนตัว จากแหล่งเงินทุนหมู่บ้าน ได้แก่ การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านรวมทั้งรวม 1,500,000 บาทต่อปี เงินกระตุ้นเศรษฐกิจรัฐบาลสนับสนุน เงินอุดหนุนเศรษฐกิจชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ด้านหนี้สิน มีการกู้ยืมจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ ธกส. กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์การเกษตร เงินกู้ยืมกระบบจากนายทุน

หน่วยงานที่เข้ามาให้การสนับสนุนด้านการประกอบอาชีพในกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- กลุ่มปลูกยางพารา ได้รับการสนับสนุนในด้าน ปุ๋ย พันธุ์ไม้และงบประมาณ จาก สหกรณ์การเกษตร อ.เมือง จ.มหาสารคาม

- กลุ่มทอผ้าไหม ได้รับการสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ จากพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองมหาสารคาม
- กลุ่มเยาวชน ได้รับการสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ จาก อบต.ท่าสองคอน
- กลุ่มทอเสื่อกก ได้รับการสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณจากจังหวัด
- กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ จากเงินกระตุ้นเศรษฐกิจ

ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์

บ้านบ่อน้อยมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

ป่าดอนปู่ตาใหญ่และป่าดอนปู่ตาสัก เป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของชาวบ้านตามประเพณี และเป็นสถานที่ต้อนรับหน่วยงานต่างๆ ที่มาเยือน

โคกป่าคา เป็นป่าสาธารณะประโยชน์ มีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ มียาสมุนไพร ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าแห่งนี้ในการหาอาหาร เช่น เห็ด ผักธรรมชาติ สัตว์ และการใช้สอย หาฟืนเพื่อนำไปใช้ในการหุงต้ม ชาวบ้านใช้สอยป่าแห่งนี้แล้วแต่ฤดูกาล ความอุดมสมบูรณ์ยังพอมีหลงเหลืออยู่บ้าง อีก 7 ไร่ในพื้นที่ติดกันเป็นเขตว่างเปล่า (เป็นที่ราชพัสดุ) ไม่มีป่าเสื่อมโทรม

แหล่งน้ำ แม่น้ำชี มีแม่น้ำชีไหลผ่านใช้ในการทำการเกษตรเพาะปลูก ทำนาปรัง 15% ของครัวเรือน สาเหตุที่ทำนอยเพราะระบบคลองส่งน้ำไม่ทั่วถึง การประมง คือเลี้ยงปลาในกระชัง ซึ่งจะเน่า เสียในฤดูแล้ง เพราะช่วงเดือน มี.ค. - ก.ค. เกิดการปล่อยน้ำเสีย สารเคมีจากการทำการเกษตร

หนองน้ำมี 3 แห่ง จะนิยมเรียกชื่อตามสถานที่ตั้งและการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

1. หนองมี เป็นหนองน้ำที่ชาวบ้านใช้เลี้ยงสัตว์และปลูกผักในฤดูแล้ง
2. หนองวัด เป็นหนองน้ำที่ตั้งอยู่ภายในวัดและใช้ประโยชน์ภายในวัด
3. หนองท่าเล เป็นหนองน้ำที่อยู่ในท่าเลที่ชาวบ้านมักนิยมใช้ในการเลี้ยงสัตว์

ลักษณะดินและพื้นที่ทำการเกษตร

จากเนื้อที่ 3,223 ไร่ มีลักษณะ ลุ่มๆ ดอนๆ ลักษณะของดิน เป็นดินร่วนปนทรายอุ้มน้ำไม่ดี น้ำซึมผ่านได้ง่าย พื้นที่บางส่วนมีดินเหนียวปน รวมทั้งดินเป็นกรดต่ำเล็กน้อย สภาพของดินในปัจจุบันถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลงเรื่อยๆ เพราะขาดการบำรุง ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมปลูกข้าวเป็นหลัก รองลงมา มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา ยูคาลิปตัสและพืชผักสวนครัวชนิดต่างๆ

ข้อมูลปัญหาต่างๆ ในชุมชน

ในอดีตที่ผ่านมาคนในชุมชนทั้งผู้ใหญ่ กลุ่มเด็กเยาวชนมีการดื่มเหล้ามาก ยาเสพติดแพร่ระบาดในกลุ่มวัยรุ่น และทะเลาะวิวาทชกต่อยกันขึ้น จนเกิดความไม่สงบในชุมชน บางครอบครัวแตกแยกหย่าร้างกันไป

ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2544 เกิดไข้เลือดออกกระบาดหนัก คนในชุมชนป่วยเป็นไข้เลือดออกสูงถึง 28 คน ส่วนใหญ่จะพบในคนที่ดื่มเหล้าหนัก ทำให้สุขภาพร่างกายอ่อนแอติดเชื้อง่าย ซึ่งทำให้เกิดโรคอื่นๆตามมา เช่น โรคตับ โรคเบาหวาน โรคหัวใจ

จากเมื่อปี พ.ศ. 2548 ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน คือ นายบัวภา ปราณี ได้ริเริ่มเข้าร่วมโครงการลดการดื่มเหล้าจากสาธารณสุขจังหวัด ประกอบกับมีหน่วยงาน เช่น อสม. อนามัย โรงเรียน และหลายๆ หน่วยงานจากภาครัฐเข้ามาช่วยให้การสนับสนุนในการดำเนินงานเป็นพี่เลี้ยงในโครงการถือว่าทุกฝ่ายให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจนสามารถประสบผลสำเร็จ จากโครงการ ลด ละ เลิก นำมาสู่การตั้งกฎระเบียบภายในชุมชน ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็ได้คลี่คลายลง ชุมชนเกิดการยอมรับในกฎระเบียบที่ตั้งขึ้น ทั้งผู้ใหญ่ เด็ก เยาวชนก็ให้ความร่วมมือและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่างๆ ไปในทางที่ดีขึ้นจนถึงปัจจุบัน

ในการดำเนินงานทางสาธารณสุข ได้มอบให้ อสม. คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ได้มีการตรวจสุขภาพทุก 3 เดือน เพื่อให้คนในชุมชนหันมาดูแลสุขภาพตนเองมากขึ้น

แหล่งน้ำ จากเมื่อหลายปีที่ผ่านมา แหล่งน้ำธรรมชาติถือว่ามีความสะอาดมาก สายน้ำหลักที่ชุมชนต้องอาศัย คือ แม่น้ำชี อยู่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2537-2538 จนมาถึงปัจจุบัน น้ำเริ่มเน่าเสีย สาเหตุจากการปล่อยทิ้งน้ำเสียจากการใช้สารเคมีด้านการเกษตรของเกษตรกร เช่น ยาฆ่าแมลงที่ใช้ในนาข้าวชนิดต่างๆ จนทำให้ปลาที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติตายและกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังที่อาศัยลำน้ำชี ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ปลาในกระชังเน่าตาย ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลาในกระชังหลายคนขาดทุนจนต้องเลิกกิจการไปในที่สุด

เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารบ้านบ่อน้อย หมู่ที่ 6

ประวัติความเป็นมา

จากเดิมชุมชนบ้านบ่อน้อยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนาเป็นหลัก เมื่อหมดฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็ทำการผลิตผักต่อ (หลังข้าว ปลูกผัก) เนื่องจากหมู่บ้านติดกับลำน้ำชีที่เป็นแหล่งน้ำสายหลักไหลผ่าน แต่ก็ยังมีบางพื้นที่เป็นที่ดอนไม่ได้ติดกับลำน้ำการทำเกษตรกรรมก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพความเหมาะสมของพื้นที่ ในชุมชนก็มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเลี้ยงปลาใน

กระชังขึ้นประมาณ 90 กว่าครัวเรือน ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากเงินกระตุ้นเศรษฐกิจมาดำเนินการ แต่กลุ่มเลี้ยงปลาก็มักเจอกับปัญหาหนักในช่วงเดือน เม.ย.-มิ.ย. ซึ่งเป็นช่วงที่ปลาจะเริ่มเป็นโรคระบาดและสร้างความเสียหายเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีการทำเกษตรริมฝั่งแม่น้ำด้วย การปลูกผักก็เป็นอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านมักนิยมปลูก มีทั้งการปลูกผักไว้กินเองภายในครัวเรือนเกือบทั้งหมู่บ้านและมีการปลูกขายกว่า 20 ครัวเรือนอยู่เป็นประจำเนื่องจากว่าราคาผักตลาดแพง การปลูกผักไว้กินเองก็เพื่อสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ คนกิน คนทำปลอดภัยจากสารเคมีที่มีกลิ่นเหม็น กลิ่นแรง อันตรายต่อสุขภาพ เมื่อขายก็เป็นการหาเงินอีกทาง เป็นรายได้ที่ขายง่ายสามารถนำมาใช้จ่ายในครอบครัวและส่งลูกเรียนได้ วิธีการผลิตจะเป็นแบบไม่ใช้สารเคมี จะใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก บำรุงรักษาแทน

ต่อมา เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2545 ได้มีการส่งเสริมอาชีพจากเกษตรประจำตำบล เลี้ยงปลาปลูกผัก ทำไร่นาสวนผสมในหมู่บ้านขึ้น ซึ่งตรงกับช่วงที่สำนักงานเกษตรจังหวัดร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้จัดอบรมส่งเสริมอาชีพขึ้นที่บ้านอุปราช หมู่ที่ 3 โดยอบรม วิธีการทำน้ำยาเอนกประสงค์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ การทำเตาเผาถ่าน อีกทั้งได้มีการรณรงค์โครงการ ปลูกผักริมรั้ว โดยการแจกเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยอินทรีย์พร้อมกระถางปลูกเพื่อให้เกษตรกรทำการปลูกไว้ในบริเวณบ้านตนเอง

เมื่อปี พ.ศ. 2547 ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส.Node มหาสารคาม) ร่วมกับโรงพยาบาลมหาสารคาม ภายใต้ยุทธศาสตร์ เกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย ที่ทางโรงพยาบาลเลือกพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการเข้ามาส่งเสริมทางเจ้าหน้าที่ได้เข้ามาพูดคุย ชักชวนชาวบ้านเพื่อหารือเกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัยในชุมชนหันมาใส่ใจในกระบวนการผลิตมากขึ้น ตระหนักถึงผลเสียที่ได้รับจากการใช้สารเคมี ทางผู้นำชุมชนเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี พื้นที่จะได้มีสุขภาพแข็งแรง มีผักไว้บริโภคอย่างปลอดภัย จนเกิดแกนนำกลุ่มเกษตรกรที่จะการทำเกษตรปลอดภัยขึ้นในชุมชน เกษตรกรจึงได้มีโอกาสเข้าไปร่วมเรียนรู้ ต่อมาจนได้ร่วมเสนอโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากทางศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส.Node มหาสารคาม) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชุมชน ซึ่งมีหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนร่วมกัน 3 หมู่บ้าน คือ บ.หนองกุงเต่า บ้านอุปราชและบ้านบ่อน้อย เป็นจำนวนเงิน 70,000 บาท จากนั้นทางพี่เลี้ยงโรงพยาบาลและศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส.Node มหาสารคาม) ได้ลงพื้นที่ติดตามหนุนเสริมในกระบวนการทำงาน วิธีการ มีการจัดอบรม ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาต่างๆ เพิ่มเติม โดยทางเครือข่ายได้มีการจัดฝึกอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัย วิธีการทำน้ำ

หมัก ปุ๋ยหมัก สารไล่แมลง จัดที่ห้องประชุมโรงแรมดักศิลา จังหวัดมหาสารคามขึ้น โดยผู้เข้าร่วมมาจากเกษตรกรเป้าหมายจากหลายหมู่บ้านในพื้นที่ยุทธศาสตร์การทำงาน จากนั้นเกษตรกรไปอบรม ดูงานเกี่ยวกับการวิธีการปลูกผักหวานป่า หลังจากนั้นก็เข้ามาอบรม สาธิตวิธีการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ในพื้นที่อีกด้วย ต่อจากนั้นมาชาวบ้านที่สนใจ เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับจากการทำเกษตรปลอดสาร จนมีกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารขึ้นมาอยู่ 27 คน ที่ทำการผลิตโดยใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักแทนการใช้สารเคมีในแปลงของตน ปลูกตามหัวไร่ ปลายนา ริมฝั่งแม่น้ำชี ส่วนใหญ่จะปลูกกิน แบ่งปัน เหลือจึงขาย หาบขายภายในหมู่บ้าน รูปแบบการผลิตจึงไม่ได้เน้นเพื่อค้าขายมากนัก ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านก็ได้เริ่มเรียนรู้และรู้จักคำว่าเกษตรปลอดสารมากขึ้นชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหันมาใส่ใจในสุขภาพมากขึ้น เริ่มทำเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีอย่างจริงจัง จากที่เคยใช้สารเคมีในการเกษตร ซึ่งค่าใช้จ่ายสูง อีกทั้งสุขภาพร่างกายของชาวบ้านก็ไม่แข็งแรง จนเริ่มลดปริมาณการใช้สารเคมี และหันมาใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก แทน อย่างไรก็ตามการทำเกษตรในพื้นที่ถึงจะไม่เต็มร้อย แต่ก็ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้นมาก (สัมภาษณ์ นายบัวภา ปรานี วันที่ 22 เมษายน 2552)

การปลูกผักปลอดสารในหมู่บ้านบ่อน้อย การดำเนินของส่วนใหญ่จะปลูกรายบุคคลที่บ้านของตนเป็นหลักและตามหัวไร่ปลายนาสลับกับการทำนา ตัดอ้อย ปลูกมัน และเลี้ยงปลาร่วมด้วย ชนิดผักที่ปลูกได้แก่ ผักชีลาว ผักกาด ผักกาดดอก (กวาดตุ้ง) กระเทียม พริก ถั่ว แตงกวา บวบ เหลี่ยม ฟักทอง กระบี่ ผักบุ้ง ผักเป็ด (กุ่มข่า) จิง ข่า ตะไคร้ แมงลัก โหระพา สารเพี้ยน ส่วนใหญ่จะปลูกไว้กินเอง แต่การรวมกลุ่มยังไม่เกิดขึ้นสาเหตุเนื่องจากการปลูกที่ไม่ต่อเนื่อง ปลูกแล้วหาตลาดรองรับผลผลิตไม่ได้ ผักที่ตลาดต้องการก็ไม่สามารถปลูกให้ได้ ถ้าถึงฤดูฝนผักก็เกิดความเสี่ยงหาต้องแก้ปัญหาโดยการนำสแลนเป็นที่บังฝน ทุนและงบประมาณในการบริหารจัดการกลุ่มก็ยังมี และองค์ความรู้ส่วนใหญ่ก็มีทั้งจากภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิม การใส่ปุ๋ยถ้าหวานเพื่อป้องกันเพลี้ย การรดน้ำสะอาดป้องกันแมลง และความรู้ที่ได้จากการเข้ามาส่งเสริมจากหลายหน่วยงาน เช่น สูตรน้ำหมักจากสะเดา ผสมตะไคร้ ข่าแก่ ไร่ไล่แมลง สูตรสะเดาผสมกากน้ำตาล เรงใบ เรงดอก เรงผล

ในปี พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนได้สนับสนุนพันธุ์ไม้ยืนต้นจำพวก พืชสวน ได้แก่ ต้นมะนาว มะละกอ ชมพู และต้นไม้ชนิดอื่นๆ อีกหลายชนิด ตามนโยบายของรัฐบาลสนับสนุนโครงการอยู่ดี มีสุขให้แก่ชุมชน

2.3 บ้านอุปราช

ประวัติความเป็นมา

เมื่อปี พ.ศ.2482 ได้มีการอพยพของ 2 ครอบครัว มาจากบ้านท่าสองคอน โดยการนำของ ท้าวอุปราชหรือนายขุนพรหมคำรักกับนายเข้มแข็ง เพื่อหาแหล่งทำเลในการทำไร่ทำนา ซึ่งเห็นว่ามี ความอุดมสมบูรณ์ดีจึงได้ตั้งบ้านอยู่ที่นาหนองมะลาด ต่อมาได้มีชาวบ้านเริ่มอพยพย้ายตามกันมา เห็นว่าพื้นที่ตรงนี้เหมาะแก่การทำการเกษตรและหาอาหารจนเกิดเป็นชุมชนขึ้น จึงได้ตั้งชื่อ อย่างเป็นทางการว่า “บ้านอุปราช” จนถึงปัจจุบัน

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับลำน้ำชี

ทิศใต้ ติดกับบ้านดอนหันและบ้านหนองเขื่อนช้าง

ทิศตะวันออก ติดกับบ้าน ท่าสองคอน

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านหนองจวน้อย

ทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ประโยชน์

บ้านอุปราชมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

หนองชุมดิน เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ 170 ไร่ สภาพน้ำใส เก็บกักน้ำได้ตลอดทั้งปี ปริมาณ น้ำเพียงพอเพื่อการเกษตร ชาวบ้านจึงนิยมใช้ประโยชน์ในการทำนา ปลูกพืชผักสวนครัวและหา อาหาร

พื้นที่สาธารณะ 25 ไร่ ปัจจุบันปลูกยูคา

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

อาชีพทำนา เป็นอาชีพหลักของประชาชนในหมู่บ้านอุปราช มีจำนวน 30 หลังคาเรือน เป็นอาชีพดั้งเดิมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นการทำนาปี ก็จะทำปีละครั้ง เริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม-พฤศจิกายน นอกจากนี้ยังมีอาชีพ รับจ้าง 10 หลังคาเรือน รับราชการ 8 หลังคาเรือน และค้าขาย 7 หลังคาเรือน ส่วนอาชีพรองจะเป็นค้าของเก่า อยู่ 3 หลังคาเรือน และไปทำงาน ต่างจังหวัดและต่างประเทศบ้างอยู่ประมาณ 10-15 คน

กลุ่ม/กองทุนต่างๆ ที่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในชุมชน สามารถให้ความ ช่วยเหลือแก่สมาชิกและผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ กองทุนเงินล้าน กองทุนเงินออมทรัพย์ กลุ่มทอผ้า เป็นต้น และ กลุ่มทางด้านเกษตร ได้แก่ กลุ่มปลูกหน่อไม้ฝรั่ง กลุ่มปลูกผัก เป็นต้น

เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารบ้านอุปราษ หมู่ที่ 3

เป็นรูปแบบการผลิตที่เกษตรกรมีแปลงปลูกในพื้นที่ทำกินของตนเป็นหลักและรวมตัวกันเป็นสมาชิกกลุ่มขึ้นมา สามารถแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ กลุ่มที่ไม่ใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในขั้นตอนการผลิตหรือกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ และกลุ่มกำลังปรับเปลี่ยนที่ยังมีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ในขั้นตอนการผลิต ดังนี้

กลุ่มที่ไม่ใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในขั้นตอนการผลิต

ประวัติความเป็นมา

เริ่มจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2547 เริ่มจาก นางลำดวน ทับลือชัย ได้ชักชวนเข้าไปร่วมเรียนรู้ปลูกผักแบบไม่ใช้สารเคมีของกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษของบ้านหนองงูเต่าขึ้น หลังจากเข้าไปร่วมเรียนรู้จึงเห็นประโยชน์และความสำคัญในการปลูกผักปลอดสารพิษ จึงเกิดแนวทางที่จะทำการเพาะปลูกในพื้นที่ของตนและได้ไปเล่าถึงประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับมาให้เพื่อนบ้านฟัง ซึ่งส่วนใหญ่ได้มีการปลูกผักไว้กินเองมาบ้างแล้ว จึงได้ชักชวนกันจัดตั้งเป็นกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ปัจจัยที่ทำให้หันมาปลูกผักปลอดสารจนเกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นเนื่องจากการตระหนักถึงความปลอดภัยจากสารเคมีและใส่ใจในสุขภาพของตน และผลผลิตที่ได้นำมาบริโภคในครัวเรือนเหลือจึงนำไปขาย เป็นการลดรายจ่ายและสร้างรายได้เสริมในครอบครัวได้อีกวิธีหนึ่ง อีกทั้งเป็นการช่วยกันรักษาระบบนิเวศน์ให้ดีขึ้น ประกอบกับได้มีการชักชวนให้เข้าไปจำหน่ายผลผลิตผักในเครือข่ายโรงพยาบาลมหาสารคามในทุกวันศุกร์ เวลา 06.00 – 13.00 น. ในปัจจุบันกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษมีสมาชิกทั้งหมด 8 คน ดังรายชื่อต่อไปนี้

1. นางรุจิรา ขานหุย
2. นางสาวลิ พลเทพ
3. นางสาวราญ พลเทพ
4. นางลำดวน ทับลือชัย
- 5.นางชฎา พุทธรัตน์
6. นางมะนิตย์ คีไธรัมย์
7. นางสมพร บุญบง
8. นางเกียงคำ ดอกพิกุล

การดำเนินงาน สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านอุปราษยังเป็นลักษณะของการปลูกภายในครัวเรือนมีทั้งปลูกบริโภคตนเองและปลูกขาย บริเวณที่ปลูกยังไม่มีพื้นที่มากนัก ส่วนใหญ่อยู่ที่ถนนละ 1-2 ไร่ และปลูกตามหัวไร่ปลายนาสลับกับการทำนา ทำไร่ ชนิดพืชที่ปลูกได้แก่ ผักกาดขาว มะเขือ แตงกวา พริก โหระพา แมงลัก ข้าวโพดและพืชชนิดอื่นๆ หมุนเวียนสลับกันไปตามฤดูกาล

กลุ่มยังเป็นกลุ่มขนาดเล็กการดำเนินงานภายในกลุ่มยังไม่มีที่ตั้งกฎระเบียบ ลักษณะยังเป็นการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายใน

การดูแลรักษาแบบอิงธรรมชาติเน้นการใช้อินทรีย์วัตถุ การใช้ปุ๋ยคอก เข้ามาปรับปรุงบำรุงดิน หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก และความรู้ทางด้านการทำน้ำหมักชีวภาพ ไว้ใช้เอง โดยจะเน้นการใช้เศษวัสดุเหลือใช้จากพืชผัก ผลไม้ มาเป็นวัตถุดิบในการหมัก

ระบบการผลิตพืช การปลูกในฤดูหนาว ช่วงเดือน พ.ย. ไปจนถึงปลายเดือน ก.พ. จะสามารถปลูกผักได้ทุกชนิด ผลผลิตได้มาก เนื่องจากสภาพดิน ฟ้า อากาศ เหมาะแก่การผลิต ส่วนฤดูฝนและฤดูร้อน ผลผลิตส่วนใหญ่จะเสียหายต่อโรคระบาดและน้ำท่วม

การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษจากองค์กรภายนอก การส่งเสริมให้ความรู้ที่มีอยู่ภายในกลุ่มยังเป็นของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามที่กลุ่มเป็นสมาชิกอยู่ ในการจัดอบรมให้ความรู้ แนวคิด วิธีการปฏิบัติ และศึกษาดูงาน แล้วนำกลับมาปฏิบัติในพื้นที่แปลงของตน

การเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้จากองค์กรภายนอกส่วนใหญ่ที่เข้ามายังเป็นการสนับสนุนด้านกลุ่มอาชีพ อบรมให้ความรู้ ในระดับหมู่บ้าน การเจาะจงเข้ามาให้การสนับสนุนกลุ่มปลูกผักปลอดสารโดยตรงยังไม่ได้รับและมีหน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนที่ชัดเจน เนื่องจากกว่ายังเป็นกลุ่มขนาดเล็ก สมาชิกมีน้อย ลักษณะการปลูกยังปลูกในพื้นที่ทำกินของตนเป็นหลัก การรวมกันยังลำบากต่อการเข้ารับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ในระดับพื้นที่ และความมั่งคั่งของกลุ่มก็ยังไม่สามารถรับรองได้หลังเข้ารับการให้ความรู้ในระดับพื้นที่กลุ่มจะนำไปปฏิบัติร่วมกัน

จากการที่กลุ่มมีสมาชิกน้อยแต่ยังสามารถดำเนินการมาได้จนถึงปัจจุบัน เกิดจากปัจจัยทั้งภายในด้านบุคคล คือ อยู่ที่ตัวสมาชิกหรือเกษตรกร ที่ทำการผลิตผักแบบไม่ใช้สารเคมีต้องมีความรู้ มีความตั้งใจ ขยัน อดทน ในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตและการเจริญเติบโตของผลผลิตให้ทันต่อความต้องการที่ใช้ระยะเวลาานพอสมควร และปัจจัยภายนอก ที่กลุ่มได้มีโอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายโรงพยาบาลมหาสารคามและเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคามในการจำหน่ายผลผลิตปลอดสารพิษ การได้เข้าร่วมกิจกรรมจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาให้ความรู้ อบรมและพาไปศึกษาดูงาน ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่กลุ่มเกิดความสำเร็วจึงมาได้จนถึงทุกวันนี้

อย่างไรก็ตามกลุ่มก็ยังประสบกับปัญหา ข้อจำกัด ในพื้นที่เพาะปลูกไม่เพียงพอ เพราะส่วนใหญ่จะปลูกสลับกับแปลงพืชชนิดอื่นตามหัวไร่ปลายนาในพื้นที่ไม่มาก การเพิ่มและขยายแปลงปลูกจึงไม่สามารถทำได้ ในปัญหาด้านแรงงานสมาชิกส่วนใหญ่มีแต่คนแก่ร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง ตามวัยเหมือนคนหนุ่มสาวจึงทำให้ขาดแรงงานที่สำคัญในการผลิต กลุ่มสมาชิกยังต้องพึ่งเมล็ดพันธุ์ผักจากตลาดเป็นส่วนใหญ่ เพราะการขยายผักยังไม่ได้เน้นเป็นระบบธุรกิจการค้ามากนัก ผักที่มี

ส่วนใหญ่ก็จะเพื่อกินอยู่ภายในครอบครัวจึงทำให้ไม่ได้เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง ด้านโรคและแมลงศัตรูพืชบางชนิด เช่น เพลี้ย ไร กลุ่มเองยังไม่มีวิธีการป้องกันกำจัดที่มีประสิทธิภาพได้ผลดี

กลุ่มกำลังปรับเปลี่ยนที่ยังมีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์ในขั้นตอนการผลิต

ประวัติความเป็นมา

เริ่มเมื่อ ปี พ.ศ. 2537 ได้มีบริษัทเอกชนเข้ามาส่งเสริมการปลูกหน่อไม้ฝรั่งเพื่อการค้า โดยให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตต่างๆ ได้แก่ รถไถในการบุกเบิกพื้นที่เพาะปลูก ปุ๋ย ยากำแมลง พันธุ์พืช การอบรมให้ความรู้ วิธีการปลูก การบำรุงดูแลรักษา ตลอดจนรับซื้อผลผลิตไปจำหน่ายส่งออก ต่อมาบริษัทที่มารับซื้อเกิดปัญหาภาวะเศรษฐกิจไม่ดีจึงต้องล้มเลิกกิจการไปในที่สุด กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกหน่อไม้ฝรั่งก็กระจัดกระจายกันไปประกอบอาชีพต่างๆ ก็ยังเหลือเกษตรกรบางกลุ่มที่ยังปลูกหน่อไม้ฝรั่งอยู่แต่เปลี่ยนไปจำหน่ายยังตลาดในเขตพื้นที่แทน อีกบางกลุ่มก็หันไปปลูกผักตลาดที่ยังคงใช้สารเคมี ในป้องกันกำจัดศัตรูพืช สอร์โมนเร่งการเจริญเติบโตสลับกับการใช้อินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ร่วมด้วย ผลผลิตที่ได้ไปจำหน่ายยังตลาดในเมืองเป็นส่วนใหญ่ ตลาดนัดตามหมู่บ้าน และมีพ่อค้าคนกลางรับซื้อถึงพื้นที่แปลง

ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มผู้ปลูกหน่อไม้ฝรั่งมีสมาชิกรวมทั้งหมด 37 คนและได้จัดตั้งเป็นสหกรณ์กลุ่มขึ้นมา สมาชิกส่วนใหญ่ปลูกทั้งหน่อไม้ฝรั่งและปลูกผักไปด้วย ส่วนกลุ่มที่ยังคงปลูกผักไปจำหน่ายยังตลาดมีประมาณ 40 ครัวเรือน มีพื้นที่ปลูกรวมทั้งหมดประมาณ 80 ไร่

จากเกษตรกรที่ปลูกผักมีมาก เป็นกลุ่มขนาดใหญ่ จำนวนพื้นที่ปลูกคนละหลายสิบไร่ เป็นแปลงขนาดใหญ่ มีการเพาะปลูกผักเป็นอาชีพเน้นเพื่อการค้าขายเป็นหลัก ซึ่งปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรกลุ่มนี้สามารถดำเนินเป็นกิจการได้เนื่องจากหลายปัจจัยด้วยกัน คือ ตลาดรองรับที่แน่นอน ราคาขายได้ดีกว่าผักปลอดสารพิษ การปลูกผักเป็นรายได้หลักในครอบครัว ผลผลิตที่ได้ทันกับความต้องการมีหน่วยงานมาให้การสนับสนุนในปัจจัยการผลิต

2.4 บ้านดอนหัน

ประวัติความเป็นมา

บ้านดอนหัน หมู่ที่ 9 เมื่อประมาณ พ.ศ. 2356 หรือ 193 ปี มาแล้ว ได้มีราษฎรอพยพมาจากอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมห้วยโป่งปิด เขตอำเภอบรบือ ติดกับเขตอำเภอมะหาสารคาม ปัจจุบันดินแดนสามตำบล ประกอบด้วยตำบลท่าสองคอน ตำบลแก่งเลิงจาน ตำบลบ่อใหญ่ ต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ประหลาดขึ้น คือ มีกวางวิ่งผ่านหมู่บ้าน ทำให้เกิดแผ่นดินแยก

กลางหมู่บ้าน ตามความเชื่อโบราณถือว่าเป็นลางไม่ดี เกิดความกลัวจึงได้อพยพย้ายถิ่นใหม่ไปที่โนนห้วยกลาง ในราวปี 2396 ซึ่งเป็นฝายน้ำล้นโนนนาม้องในปัจจุบัน อยู่ต่อมาก็เกิดภัยแล้งขึ้นทำให้การทำมาหากินยากลำบาก ชาวบ้านอดอยาก ผู้เฒ่าโบราณบอกว่าหมู่บ้านไม่ดี จึงได้พาลูกหลานอพยพมาอยู่ที่บ้านโนนบ้านหัน โดยการนำของขุนราช และพ่อหลวงชัย ฝ่ายสงฆ์ โดยการนำของหลวงพ่อฝั้น โสภาสว่าง ในราวปี พ.ศ. 2416 จึงได้เรียกซื้อบ้านตามต้นไม้ ว่าบ้านดอนหัน มาจนถึงปัจจุบัน

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดบ้านน้ำจ้อย อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม
ทิศใต้	ติดบ้านโคกล่ามหมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 11 อ.บรบือ จ.มหาสารคาม
ทิศตะวันออก	ติดบ้านหนองจวน้อย หมู่ที่ 5 และบ้านหินลาดหมู่ที่ 8
ทิศตะวันตก	ติดบ้านแก้งแก อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม

เนื้อที่

บ้านดอนหัน หมู่ที่ 9 มีพื้นที่ทั้งหมด 2,200 ไร่ แบ่งออกเป็น

- พื้นที่อยู่อาศัย	173 ไร่
- พื้นที่ทำนา	1,800 ไร่
- พื้นที่สาธารณะประโยชน์	25 ไร่
- พื้นที่ทำสวน	85 ไร่
- พื้นที่ทำไร่	117 ไร่

ทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์

บ้านดอนหันมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและใช้ประโยชน์ร่วมกันดังนี้

หนองเขื่อนน้อย เนื้อที่ 12 ไร่ เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ มีน้ำตลอดปี ส่วนใหญ่ใช้เป็นแหล่ง

ทำการเกษตร

ห้วยโป๊ปัด ขนาดความกว้าง 25-40 ความยาว 2,000 เมตร มีน้ำตลอดปี

การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

- เป็นแหล่งน้ำใช้อุปโภคในครัวเรือน
- เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน
- เป็นแหล่งน้ำในการทำเกษตร
- ใช้เลี้ยงสัตว์ โค-กระบือ

โคกป่าช้า เนื้อที่ 30 ไร่ เป็นสถานที่ใช้ในการเผาศพและเป็นสำนักสงฆ์ประมาณ 12 ไร่ ภายในบริเวณมี การปลูกป่าเพิ่มตลอดทั้งรักษาสภาพป่าไว้อย่างอุดมสมบูรณ์

โคกปู่ตา เนื้อที่ 8 ไร่ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกปีระหว่างเดือน ก.พ.-มี.ค.และ เป็นสำนักสงฆ์

เศรษฐกิจและสังคม

การประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยครอบครัวที่ทำนา มีทั้งหมด 136 ครอบครัว และครอบครัวที่ไม่มีพื้นที่ทำนา ประมาณ 21 ครอบครัว วิธีการปลูก ชาวบ้านจะปลูกโดยใช้วิธีนาดำ ซึ่งมีประมาณ 50% ของพื้นที่ทั้งหมด และนาหว่านประมาณ 50% ของพื้นที่ทั้งหมด เครื่องมือในการทำนาส่วนใหญ่นิยมใช้รถไถนาเดินตาม การบำรุงรักษานิยมใช้ปุ๋ยเคมีเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ในการปรับปรุงบำรุงดิน ชนิดพันธุ์ข้าวที่นิยมปลูกก็คือพันธุ์ข้าวเหนียว กข6 ข้าวเจ้าพันธุ์หอมมะลิ ผลผลิตที่ได้ 1 ไร่ต่อถึง หุมชนส่วนใหญ่ปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคเองและแบ่งปันแลกเปลี่ยนกัน

ในสมัยอดีตชุมชนยังไม่มีกรรวมกลุ่มในการทำงานต่างคนต่างทำมาหากินมีอาชีพที่แตกต่างกันไป ปัจจุบันได้มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่น ด้านการประกอบอาชีพ ในด้านต่างๆ เกิดการพัฒนาจากภายในชุมชน เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชน จนเกิดการรวมกลุ่มขึ้น ดังนี้

1. กลุ่มธนาคาร โค-กระป๋อง
2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
3. กลุ่มเลี้ยงโคเนื้อเพื่ออนุรักษ์สายพันธุ์
4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน
5. กลุ่มฉาบปูนกิจหมู่บ้าน
6. กลุ่มทอเสื่อกก
7. กลุ่มเย็บผ้าอวน
8. กลุ่มแม่บ้านการเกษตร
9. กลุ่มฟื้นฟูเกษตรกรทำนา
10. กองทุนน้ำประปาหมู่บ้าน
11. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
12. ธนาคารหมู่บ้าน (สถาบันการเงิน)
13. เงินโครงการแก้ไขความยากจน

14. เงินทุนศูนย์สงเคราะห์หมู่บ้าน

เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารบ้านดอนหัน หมู่ที่ 9

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณต้นปี พ.ศ.2545 องค์กรพัฒนาเอกชนคือศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานจังหวัดมหาสารคาม (ศูนย์มีชัย) ลงพื้นที่ในเขตตำบลพื้นที่ท่าสองคอน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนด้านอาชีพให้แก่ประชาชน เช่น ด้านการเกษตร ด้านการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ในลักษณะของการทำสัญญาให้ยืมเงินลงทุน ภายในระยะเวลา 5 ปี ส่งคืนให้เดือนละ 300 บาทต่อคน

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2546 แกนนำได้ทำการติดต่อประสานงานกับทางศูนย์มีชัยเพื่อขอรับการสนับสนุนในการขอโครงการส่งเสริมและงบประมาณในการลงทุนส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้าน โดยทางศูนย์มีชัยได้รับการสนับสนุนการลงทุนด้านปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ได้แก่ เงินทุน รถไถ เมล็ดพันธุ์พืช การจัดวางระบบน้ำในแปลงและอบรมให้ความรู้กับกลุ่มเกษตรกรบ้านดอนหัน

การรวมกลุ่มในระยะแรกมีสมาชิก 40 กว่าคน ในการใช้พื้นที่สาธารณะหมู่บ้าน เนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ ศูนย์มีชัยได้ปรับพื้นที่แปลงปลูกผักให้มีลักษณะเป็นแถวยาวขนาดใหญ่ สามารถทำเป็นแปลงย่อยๆ ได้ถึง 4 แปลงย่อยด้วยกัน ซึ่งจะแบ่งให้คนละ 2-3 แปลงย่อย เกษตรกรจึงทำการผลิตพืชแบบผสมผสานหลากหลายชนิดเข้าด้วยกัน ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วลิสง แตงกวา ผักชนิดต่างๆ ซึ่งเกษตรกรคนใดจะทำการผลิตพืชชนิดใดแจ้งความประสงค์ขอรับการสนับสนุน และทางศูนย์ก็จะให้ความรู้ในเรื่องนั้นๆ ส่วนใหญ่เกษตรกรนิยมปลูก ถั่วลิสง ผักก็จะมีจำพวก โหระพา พักทอง ผักบุ้ง หอม ผักชี ผักกาด วิธีการบำรุงรักษาโดยใช้ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมี ฮอร์โมนพืช สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ในการเร่งผลผลิตให้เจริญเติบโตและสวยงาม การดูแลรักษาจะรับผิดชอบในแปลงของตนเป็นหลัก และช่วยกันดูแลรักษา เครื่องปั่นน้ำ มอเตอร์ ท่อน้ำ และบริเวณรอบๆ แปลง ผลผลิตที่ได้นับว่าขายดีมาก เนื่องจากมีแม่ค้ามารับซื้อที่แปลงไปจำหน่ายยังตลาดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ตลาดและตลาดนัด ตลาดเช้า ที่อยู่ใกล้ๆ การดำเนินการในช่วงแรกๆ ของเกษตรกรยังมีความตั้งใจขยัน อดทน สนุกกับการได้ทำแปลงในกระบวนการผลิตอยู่

ต่อมา เริ่มเข้าปี พ.ศ. 2547 ผลผลิตที่เกษตรกรได้ก็เริ่มหมดไปตามฤดูกาลเก็บเกี่ยว เกษตรกรบางคนไม่อยากจะทำการผลิตต่อ จึงออกไปทำงานรับจ้างทั่วไป ประกอบกับเกษตรกรบางคนชอบเล่นการพนัน จึงส่งผลให้การดูแลรักษาแปลงปลูกของตน มาบ้าง ไม่มาบ้าง ขาดความต่อเนื่อง วัว ควาย เข้าไปกินหญ้า ทำลาย เหยียบย่ำแปลงเสียหาย แม่ค้าที่เคยมารับซื้อก็หันไปรับซื้อผักพื้นที่อื่นแทน จากเดิมที่มีอยู่ 40 คน ก็ได้ล้มเลิกกระจายกันไปเหลือเกษตรกรประมาณ 10 กว่าคน ทำการเพาะปลูกต่อไปเรื่อยๆ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ทางศูนย์มีชัยเห็นสถานการณ์ที่กลุ่มได้เลิกกระจายกันไปหมดแล้ว เหมือนกับเป็นการลงทุนแล้วศูนย์เปล่า จึงทำข้อตกลงกันใหม่กับกลุ่มคนที่อยากจะดำเนินการการผลิตว่าจะทำอะไรต่อไป ทางศูนย์มีชัยได้ทำข้อตกลงกับผู้ที่จะการผลิตต่อให้ลงชื่อจับจองพื้นที่ใหม่แล้วจะนำรถไถมาขุดยกร่องแปลงปลูกให้ คิดค่าการลงทุนต่อแปลงขนาดใหญ่คนละ 8,000 บาท สามารถแบ่งปลูกเป็นแปลงย่อยได้ถึง 4 แปลง การส่งเงินไม่มีสัญญาผูกมัดพร้อมเมื่อไหร่ก็ให้ทยอยส่ง จากสมาชิกที่เหลือเพียง 9 คน ที่ลงชื่อจับจอง ดังนี้

1. นางธิภา ปักเคเต
2. นางหัน บุญภักดี
3. นางสาวพร แสงยิ้ม
4. นายหลาวทอง เนื่องภักดี
5. นางล้วน ทวีวงศ์
6. นายสมาน พลวงศ์
7. นางคุณ ทวีวงศ์
8. นางจันทร์หอม บุญธรรม
9. นายสุพร บุญธรรม

การดำเนินงาน กลุ่มเกษตรกรทั้ง 9 คน จึงได้ทำการเพาะปลูกผักโดยไม่ใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชแต่จะใช้อินทรีย์วัตถุ ปุ๋ยคอก แกลบ ฟางหมัก ในแปลงปลูกแทน และมีการใช้ฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโตบ้างในบางครั้ง พืชผักที่ปลูกได้แก่ มะเขือ ถั่วฝักยาว พริก ผักบุ้ง ผักกาด เป็นต้น คนที่เป็นแกนนำหลักในกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็น นางจันทร์หอม บุญธรรม ที่มีความรู้ในเรื่องการทำสารสะเดาในการไล่แมลงศัตรูพืช วิธีการฉีดเร่งฮอร์โมนและการใช้ผ้าคลุมในการป้องกันแมลง การจัดการภายในกลุ่มส่วนใหญ่ นางจันทร์หอมจะดูแลให้ทั้งหมด ตั้งแต่การไปซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ตลาด การรับ-ส่งผลผลิตผักของสมาชิกไปขายให้ยังตลาดเทศบาลเมืองมหาสารคาม การดูแลรักษาแปลงปลูก มีการฉีดสารไล่แมลงก็จะฉีดให้ทั้งหมดทุกคนและนายสุพร บุญธรรม ซึ่งเป็นสามีจะทำการผลิตเช่นเดียวกันแต่คนละแปลงกับนางจันทร์หอม และจะดูแลเรื่องซ่อมบำรุงการปั่นน้ำ ปั่นไฟ เปลี่ยนท่อที่ชำรุดให้ภายในแปลง ปัญหาที่มีภายในกลุ่มส่วนใหญ่จะอยู่ที่รั้วล้อมแปลงผักไม่ถาวร จะไม้ไผ่เก่าๆ มากันบริเวณแปลงแค่นั้นเอง สมาชิกคนอื่นๆ ต้องคอยสอดส่องเป็นหูเป็นตา ไล่ วัว ควาย สัตว์เลี้ยงต่างๆ ไม่ให้เข้ามาทำลายกินพืชผักในแปลงร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มของคนทั้ง 9 คน ถือว่า มีความสัมพันธ์ สนิทสนม กลมเกลียว รักใคร่ เกื้อกูลกันมาก มีอะไรก็แบ่งปันกัน ผลผลิตที่ได้ก็แลกเปลี่ยนและสามารถฝากไปขายได้

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2549 นางจันทร์หอม และครอบครัว ได้อพยพย้ายออกจากพื้นที่บ้านดอนหันไปปรับหมาก่อสร้างกับนายจ้างเก่าที่ได้เข้ามาติดต่อไปทำงานยังต่างจังหวัด ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจภายในครอบครัวฝืดเคืองมีภาระหลายอย่างที่ต้องรับผิดชอบ ต้องส่งลูกเรียนหนังสือทำให้ต้องเลิกทำการเกษตรและทำงานอื่นแทน จากสมาชิกกลุ่มที่เหลือก็ทำการผลิตต่อไปจนเข้าช่วงกลางปี ซึ่งตรงกับฤดูฝนพอดี ช่วงนี้เองที่ทำให้พืชผักเสียหายจากสภาพ ดิน ฟ้า อากาศ ทำให้กลุ่มจากเดิมเคยมีแกนนำหลักในการดำเนินงานก็กระจายตัวกันไปรับจ้างตามต่างจังหวัดบ้าง เปลี่ยนไปทำนาอย่างเดียวบ้าง บวกกับผลผลิตได้รับความเสียหายมากจึงทำให้กลุ่มได้ล้มเลิกการปลูกผักไปในที่สุด

หลังจากนั้นไม่นาน ทางศูนย์มีชัย ก็มาทำการรื้อถอนมาตรวัดน้ำ มอเตอร์ เครื่องจักรอื่นๆ กลับคืน เดิมทีแปลงเกษตรไม่มีรั้วล้อมรอบที่แข็งแรง อีกทั้งไม่มีใครดูแลรักษาก็มีสัตว์เลื้อยเข้าไปทำลายผลผลิตและแปลงเสียหายหมด จนกลายเป็นพื้นที่รกร้างตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อปี พ.ศ. 2550 ทางผู้นำหมู่บ้านเห็นพื้นที่จากการล้มเลิกการทำแปลงเกษตรไปบางส่วนเป็นที่ราบลุ่มมีน้ำท่วมขังสามารถการปลูก ต้นผัสดันไหล นำมาทอเป็นเสื่อกกได้ จึงได้ให้ชาวบ้านบางส่วนไปปลูกในพื้นที่บริเวณนั้น ซึ่งช่วงนี้เองทางหมู่บ้านก็มีการรณรงค์โครงการอยู่ดี มีสุข ขึ้นในชุมชน จึงเป็นการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มอาชีพขึ้นมา เช่น กลุ่มทอเสื่อกก กลุ่มเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ นางธิดา ปีกเคเต สมาชิกกลุ่มปลูกผักที่ยังอยู่ในพื้นที่ ถ้าจะกลับไปพื้นที่ตรงนั้นมาทำการผลิตผักอีกครั้งจะเป็นไปได้มั๊ย ซึ่งแม่ที่ธิดาบอกว่า “แต่ก่อนที่อยู่มาได้ ก้อย่อนว่า มีผู้พาเฮ็ด พาทำ คั่นเป็นตอนนี่ผู้ใดสิพาเฮ็ดล่ะ ” (นางธิดา ปีกเคเต สัมภาษณ์ เมื่อ 3 ธ.ค.51)

จากนั้นผู้วิจัยได้ไปปรึกษาร่วมกับพ่อผู้ใหญ่บ้านว่าพื้นที่สาธารณะตรงนั้นถ้าเราจะปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นมาจะเป็นไปได้มั๊ย ซึ่งพ่อผู้ใหญ่บอกว่า “พ่อก็อยากให้ไ้บ้านได้เฮ็ดอยู่เฮ็ดกินอยู่แล้ว คั่นมันมีเงิน มีโครงการมาลงทุนให้ก้อดี ก้อสิพาไ้บ้านเฮ็ดได้อยู่แล้ว ตอนนี่พ่อก้อเลยให้ไ้บ้านฟื้นเฮ็ดกลุ่มอาชีพไปก่อน” (นายสมาน เดชยศดี สัมภาษณ์ เมื่อ 3 ธ.ค. 2551)

สมาชิกกลุ่มเดิมที่ยังอยู่ในหมู่บ้าน มีรายชื่อ ดังนี้

1. นางธิดา ปีกเคเต
2. นายหลาวทอง เนื่องภักดี

ทั้ง 2 คนยังประกอบอาชีพการทอเป็นหลัก สมาชิกคนอื่นๆ ได้ย้ายไปทำงานต่างจังหวัดและรับจ้างทั่วไป

องค์ความรู้เดิม

จากการผลิตผักที่ผ่านมามีส่วนใหญ่นั้นนอกจากแกนนำหลักในกลุ่มที่ดูแลรักษาให้ สมาชิกที่เหลือส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนไปหาเศษวัสดุ อินทรีย์วัตถุที่เหลือใช้จากแหล่งต่างๆ เช่น ขี้วัว ขี้ควาย ฟางเก่าที่ไม่ใช้แล้ว แกลบดิบ แกลบดำ เป็นต้น นอกจากนั้นเทคนิควิธีการต่างๆ จะไม่รู้ถึงวิธีการทำเลย

ในปัจจุบันมีกลุ่มที่อยากจะปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นในพื้นที่สาธารณะหมู่บ้าน ได้เสนอรายชื่อขึ้นมา ดังนี้

1. นายสมาน เดชยศดี
2. นางธิภา ปักเคเต
3. นายทองสุข คำจุลลา
4. นายสุวรรณ จันทาศรี
5. นายนิยม อุดมแก้ว
6. นายประสิทธิ์ วงษ์ภูมิ
7. นายหลาวทอง เนื่องภักดี
8. นางสมจิตร ชาวพงษ์
9. นายเสวียน เสมอใจ
10. นางสาวอน เทพแพง

กลุ่มที่ต้องการจะสร้างขึ้นมาใหม่ โดยการนำของ พ่อสมาน เดชยศดี อยากจะรวมตัวจัดเป็นกลุ่มอย่างจริงจัง โดยใช้พื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านในการดำเนินงาน จำนวน 8-10 ไร่ จัดทำขึ้นเป็นแปลงรวมให้สมาชิกแต่ละคนมาร่วมแรงช่วยกันทำการผลิตที่แปลง กลุ่มใหม่ที่อยากจะตั้งขึ้นก็มีความหวังที่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาส่งเสริม ถ่ายทอดความรู้ และเงินลงทุนเบื้องต้นในการวางระบบการผลิต อีกทั้งพื้นที่สาธารณะเดิมเคยมีการปลูกผักมาบ้างแล้ว จึงอยากจะรื้อพื้นที่และจัดตั้งเป็นกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษขึ้นมาในพื้นที่ เนื่องจากเห็นความสำคัญของการปลูกผักปลอดสาร เป็นการช่วยปรับสภาพพื้นดินให้ดีขึ้น อีกทั้งเมื่อเราปลูกเองกินเอง ความปลอดภัยก็สูง ทำให้สุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ผลผลิตก็ขายง่าย และยังลดต้นทุนการผลิต เป็นการลดรายจ่ายในครอบครัวไปด้วย ถ้าเหลือเราก็นำไปขายสร้างรายได้เสริมขึ้นมาอีกทางหนึ่ง

ทางด้านปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินการ กลุ่มเกษตรกรที่จะใช้พื้นที่สาธารณะในการปลูกผักปลอดสารยังมีปัญหาและข้อจำกัดในการผลิตอยู่ ด้านพื้นที่สาธารณะที่จะใช้ทำการผลิตจะต้องใช้เวลาในการปรับสภาพดินทั้งหมด ไร่หรือถอนแปลงขึ้นมาใหม่ จัดระบบน้ำให้เพียงพอต่อการ

ผลิต เนื่องจากสภาพของแปลงปล่อยให้กร้างไถ่นาน ซึ่งจะต้องใช้ทั้งแรงงานคนและงบประมาณ ในการลงทุนในระยะแรกพอสมควร อีกทั้งด้านองค์ความรู้ แนวคิด วิธีการปฏิบัติ และปัจจัยการผลิตอื่นๆ ที่ยังต้องการเข้ามาสนับสนุนจากภายนอก มาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ขั้นตอนวิธีการต่างๆ และติดตามอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเกษตรกรก็มีความตั้งใจจริงที่อยากจะใช้พื้นที่สาธารณะในการทำเกษตรปลอดสารเพิ่มเติม จากเดิมที่มีการปลูกตามหัวไร่ปลายนาไว้บ้างแล้ว

2.1 บทบาทการส่งเสริมการเกษตรและการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสาร

1. ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล จากเดิมศูนย์บริการฯ ตั้งอยู่ที่ด้านหลัง อบต.ท่าสองคอน เป็นศูนย์บริการของทุกหน่วยด้านการเกษตรที่ลงปฏิบัติงานในพื้นที่ลักษณะ บูรณาการ การบริการ ณ จุดเดียว (One Stop Service) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2549 ศูนย์ถ่ายทอดฯ ได้แยก ออกจากอบต.มาอยู่ที่สำนักงานเกษตรจังหวัดมหาสารคาม การปฏิบัติงานของศูนย์ จะนำนโยบาย หรือแนวทางการพัฒนาด้านการเกษตรจากสำนักงานเกษตร การส่งเสริมด้านกลุ่มปลูกผักปลอด สารพิษจะเป็นรูปแบบของการเข้าร่วมโครงการเกษตรดีที่เหมาะสม GAP เป็นแนวทางการทำ เกษตรกรรมที่ผ่านกระบวนการผลิตต้องปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ในเขตตำบลท่าสองคอนที่ ได้รับรองเป็นแหล่งผลิต ผ่านการตรวจเพื่ออนุญาตให้ใช้ “Q” รับรองระบบการผลิต คุณภาพและ ความปลอดภัย มีเกษตรกรประมาณ 8-9 คน ชนิดพืช เช่น ผักกาดเขียว ผักกาด ข้าวโพดหวาน เป็นต้น

ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกุ้งเต่าได้ผ่านการรับรองใบ Q ในปี 2551 มี 5 คน ได้แก่ 1. นางสาวน มาตะพัตร ชนิดผักที่ปลูก ผักกาดเขียว 2. นายหนูเต็ม แสงโฮง ชนิดผักที่ปลูก ผักคะน้า 3. นายถ้วน ขานดา ชนิดผักที่ปลูก คือ ผักกาดเขียว 4. นางหนูเล็ก ภาภิรมณ์ ชนิดผักที่ปลูก คือ สะระแหน่ 5. นายบุญเต็ม สิงห์ขานอาจ ชนิดผักที่ปลูก คือ สะระแหน่

2. สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สปก.) จากนโยบาย “จัดทำที่ดินทำกิน สร้างมูลค่าที่ทำกิน พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร กลุ่มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” การให้งบประมาณ สนับสนุนจำนวนตำบลละ 10,000 บ. จากการคัดเลือกหมู่บ้านเพื่อเป็นตัวแทนของตำบลในเขต พื้นที่สปก.มค ที่ควรจะได้รับการพัฒนารายตำบล โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง ศักยภาพ ในการ ทำดำเนินงานหรือ “ของดีของเด่นของตำบล” ซึ่งจะให้กลุ่มเกษตรกรบริหารจัดการให้สอดคล้อง กับความต้องการของเกษตรกรเอง ในพื้นที่ตำบลท่าสองคอน กลุ่มที่ได้รับเลือก คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ ปลูกผักปลอดสารพิษของบ้านหนองกุ้งเต่า และยังช่วยประชาสัมพันธ์พื้นที่ บ.หนองกุ้งเต่า ในการ แลกเปลี่ยนความรู้จากชุมชนตำบลอื่นๆ ที่เจ้าหน้าที่ไปปฏิบัติงานอยู่

3. **สถานีอนามัยโนนไต้ ตำบลท่าสองคอน** ภายใต้ยุทธศาสตร์ “ใช้พื้นที่เป็นฐาน บูรณาการทุกภาคส่วน สร้างกระบวนการเรียนรู้ สู่วิถีชุมชน” การปฏิบัติหน้าที่ด้านสาธารณสุขมูลฐานสุขภาพอนามัยของชุมชนเป็นหลัก ในการปฏิบัติงานที่เข้าไปส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสาร ได้ดำเนินโดยใช้ชุดตรวจเลือดหาสารพิษที่มีในร่างกายที่เกิดจากการบริโภคอาหารหรือกลุ่มเกษตรกรที่มีภาวะเสี่ยงต่อสารเคมี แต่ข้อจำกัดของชุดตรวจหาสารพิษมีจำกัดและราคาแพงทางอนามัยจำเป็นต้องเลือกพื้นที่เป้าหมายของกลุ่มเกษตรกรในการลงไปปฏิบัติการ ซึ่งจะพิจารณาจากชุมชนที่มีกลุ่มเกษตรกรเข้มแข็งที่ทำการเกษตรอย่างต่อเนื่อง ในพื้นที่ตำบลท่าสองคอนจะมีบ้านหนองกุงเต่าเป็นหมู่บ้านที่เจ้าหน้าที่ลงไปปฏิบัติการ ประกอบกับทางกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทาง ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส. Node มหาสารคาม) ในการจัดกิจกรรม เพื่อตรวจหาสารพิษในร่างกายเกษตรกรซึ่งเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่ปรากฏในแผนงานของกลุ่ม จึงได้เชิญเจ้าหน้าที่อนามัยไปปฏิบัติการและร่วมเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ อบรม เช่น รับประทานผักปลอดสารคืออะไร การปลูกพืชผักไม่ใช้สารเคมีคืออะไร

4. **ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)** ที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่อำเภอเมืองมหาสารคาม การดำเนินงานภายใต้โครงการ(หลัก) “โครงการฟื้นฟูและพัฒนาระบบเกษตรกรรายย่อยและยากจน” ของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการการกู้เงินมาใช้ในการเกษตรในเขตตำบลท่าสองคอน ซึ่งได้มีการสนับสนุนการทำปุ๋ยชีวภาพแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ โดยวิธีการ การสาธิต การปฏิบัติ และการทดลองให้ดู และมีกิจกรรมเสริม เช่น การจัดทำบัญชีครัวเรือนการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายจากการซื้อปุ๋ยมาใช้และหลังจากการผลิตปุ๋ยใช้เอง ในการลงพื้นที่ปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. จะแบ่งเป็นฝ่ายการทำงานเพื่อให้ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัด

5. **ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม หรือ สสส. Node มหาสารคาม** การดำเนินงานที่มียุทธศาสตร์การทำงานร่วมกับชุมชน เน้นไปที่เกษตรกรปลอดสาร อาหารปลอดภัย ร่วมกับหน่วยงานในจังหวัด ได้แก่ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดมหาสารคาม (ร้านมันเย็น) โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมในเขตปฏิรูปที่ดินด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน (คฟป.) โรงพยาบาลมหาสารคามและเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่มี นโยบาย แผนงาน และโครงการ ในการส่งเสริมและณรงค์ให้เกษตรกร ลด ละ เลิกการใช้สารเคมี ประชาชนหันมาบริโภคอาหารที่ปลอดภัย โดยจะแบ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในเขตจังหวัดมหาสารคามในแต่ละหน่วยงานรับผิดชอบ ในส่วนเจ้าหน้าที่รับผิดชอบของ สสส. Node มหาสารคาม ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณรายโครงการ ได้แก่ บ้านหนองผือ อ.โกสุมพิสัย, บ้านบมทุ่ง อ.วาปีปทุม, บ้านสองเหนือ อ.เมืองมหาสารคาม, บ้านไคร่นุ่น อ.กันทรวิชัย, บ้านหัว

หนองคู อ.นาเชือก บ้านบ่อน้อย อ.เมือง และบ้านหนองกงเต่า อ.เมืองมหาสารคาม โดยมีเจ้าหน้าที่มาอบรม ให้ความรู้ คำแนะนำและสนับสนุนเกษตรกรในระดับพื้นที่ พร้อมกับการเติมเต็มองค์ความรู้ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับโครงการในพื้นที่อื่นภายใต้ประเด็นที่เน้นไปที่เกษตรปลอดสาร อาหารปลอดภัยด้วยกัน และการติดตามประเมินผลเป็นระยะๆ ซึ่งจากความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ จนสามารถขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวขึ้น ในจังหวัดมหาสารคาม ภายใต้แนวคิดการดำเนินงานของเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวด้วยกัน คือ เป็นตลาดเพื่อสร้างทางเลือกให้ผู้บริโภค ได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยจากสารพิษ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรทำการผลิตด้วยวิถีที่ยั่งยืนและพอเพียง เป็นช่องทางในการกระจายสินค้าในราคาที่เป็นธรรมและเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตกับผู้ผลิตและผู้ผลิตกับผู้บริโภคที่มีพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากนั้นจึงดำเนินการเปิดตลาดนัดสีเขียว เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 17 กันยายน 2549 จะมีการตั้งจำหน่าย ผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย พืชผักท้องถิ่น ทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 14.00-19.00 น. ณ สวนสุขภาพศรีสวัสดิ์ ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม สำหรับสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวที่มีกลุ่มปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกงเต่าได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนบ้านบ่อน้อยเกษตรกรยังไม่พร้อมในด้านผลผลิตที่มาจำหน่ายจึงไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายตลาดนัดสีเขียวจังหวัดมหาสารคาม

6. โรงพยาบาลมหาสารคาม จากการสนับสนุน นโยบายด้านการ “นำอาหารปลอดภัยเข้าสู่โรงพยาบาล” ด้วยการสนับสนุนการลดใช้สารเคมีหันมาใช้อินทรีย์และผลิตอาหารปลอดภัยเข้าสู่โรงพยาบาลร่วมกับหน่วยงานในจังหวัด การดำเนินการจะคล้ายกันกับ สสส.Node มหาสารคาม แต่จะเลือกพื้นที่เป้าหมายคนละหมู่บ้านกัน ในเขตตำบลท่าสองคอนจะมี บ.บ่อน้อย บ.อุปราชและบ.หนองกงเต่า ที่มีการดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์เดียวกัน ในส่วนการดำเนินการของโรงพยาบาลเริ่มจากการจัดตั้งคณะกรรมการทำงานลงพื้นที่เพื่อเข้าหาเกษตรกร ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ด้านการลด ละเลิก การใช้สารเคมีและผลักดันให้เกษตรกรหันมาสนใจในเรื่องการปลูกผักปลอดสารมากขึ้น จนจัดตั้งเป็นตลาดเครือข่ายโรงพยาบาลมหาสารคามเปิดบริการทุกเช้าวันศุกร์ (ปัจจุบันตลาดได้ปิดปรับปรุงชั่วคราว) ในระยะแรกมีพื้นที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายโรงพยาบาลเขตอำเภอเมือง ได้แก่ บ้านหนองกงเต่า, บ้านแมด, บ้านหนองคู-ศรีวิไล, บ้านบ่อน้อย, บ้านอุปราช และบ้านร่วมใจ ที่เข้ามาจำหน่ายผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย ในตลาดโรงพยาบาล แต่ด้วยปัญหาที่เกิดจากการนำผลผลิตมาขายนั้นบางครั้งผลผลิตมีมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ความหลากหลายของชนิดผักที่อาจจะเป็นอันตรายเคมีที่นำเข้ามาจำหน่าย ผักบางชนิดมีมากเกินไปกำลังของสมาชิกจะปลูกได้เป็นการยากที่จะทำการตรวจสอบได้อย่างทั่วถึง ให้แน่ชัดว่านำมาจากที่ไหน ทางกรรมการตรวจจึงต้องออกกฎเข้มงวดมากขึ้น ทั้งตัวเกษตรกร วิธีการปลูกในระดับแปลงและการนำผลผลิตมาจำหน่าย ประกอบ

กับสมาชิกกลุ่มปลูกผักในบางหมู่บ้านก็เริ่มถอนตัวออกไป และไม่มาจำหน่ายอย่างสม่ำเสมอ ทางโรงพยาบาลจึงมีนโยบายให้ปิดปรับปรุงชั่วคราวก่อนเพื่อลงติดตาม ตรวจสอบและดูแลแปลงเกษตรกรอย่างใกล้ชิด

7. **ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานมหาสารคาม (ศูนย์มีชัย)** จากนโยบาย การส่งเสริมด้านอาชีพ รายได้ สิ่งแวดล้อม การศึกษา เป็นการส่งเสริมตามงานหน่วยงานของรัฐ โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานพัฒนาจากต่างประเทศ ดำเนินการโดยการส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน การลงทุนด้านปัจจัยการผลิตด้านการเกษตร ได้แก่ การขุดเจาะบาดาล การดึงเอาน้ำใต้ดิน การขุดไถพื้นที่ การจัดระบบน้ำ ระบบไฟ เป็นต้น และใช้พื้นที่สาธารณะให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการทั่วภาคอีสาน ซึ่งบทบาทการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในเขตตำบลท่าสองคอนมี 2 หมู่บ้าน คือบ้านดอนหันและบ้านหนองกุงเต่า โดยการเข้าไปส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ด้วยการลงทุนด้านปัจจัยการผลิตด้านการทำเกษตรเริ่มแรกให้ ตั้งแต่ การขุดเจาะน้ำบาดาล การไถแปลง จัดระบบน้ำ ระบบไฟ หลังจากเมื่อมีผลผลิตจำหน่ายค่อยทยอยผ่อนจ่ายเป็นรายเดือนไป ในปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรบ้านดอนหันได้ล้มเลิกการทำเกษตรหลังจากเกี่ยวเกี่ยวผลผลิตหมดในรอบแรก ก็ไม่ทำการผลิตต่อเพราะเริ่มหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นเป็นส่วนใหญ่ แปลงปลูกจึงถูกรื้อถอน ระบบน้ำ ระบบไฟ ออกจากพื้นที่ปล่อยให้รกร้าง เหลือแต่แท่งก้น้ำสองอันวางตั้งอยู่สภาพยังแห้งไม่มีน้ำ แต่ยังมีบ้านหนองกุงเต่าที่มีกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารกลุ่มมีความเข้มแข็งและดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง และมีโครงการว่าจะขยายแนวคิด เทคนิค วิธีการปลูกและเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้แปลงสาธิตผักปลอดสารให้แก่ผู้ที่สนใจ

2.2 การวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดในการปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

ในการวิเคราะห์ศักยภาพในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของ 4 หมู่บ้านเป้าหมายผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย การจัดเวทีระดมข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้ง 4 หมู่บ้าน เพื่อวิเคราะห์ถึง ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัด รวมถึงความต้องการในการส่งเสริม ซึ่งจะให้เห็นปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่สนใจจะเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนในพื้นที่ สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 4.4 - 4.7 ดังนี้

ตารางที่ 4.4 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในด้านการเกษตรบ้านหนองกุ้งเต่า

ศักยภาพ	ข้อจำกัด
-รวมกลุ่มปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมีบนพื้นที่สาธารณะเนื้อที่ 11 ไร่ ทำการผลิตผักปลอดสารแบบแปลงรวม -มีแหล่งน้ำในพื้นที่ ได้แก่ หนองสระแก้ว หนองคอนปู่ตา บ่อน้ำดิน ลำห้วยถ้ำเต่าและลำห้วยค้อ -มีกลุ่มโรงปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ มีสมาชิกดำเนินการผลิตปุ๋ยไว้ใช้อย่างต่อเนื่อง -มีการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตและเทคนิคองค์ความรู้ในการผลิตผักแบบไม่ใช้สารเคมีจาก ศูนย์มีชัย, สสส.Node มหาสารคาม	- กลุ่มยังไม่มีความรู้ที่จะได้นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ -กลุ่มเกษตรกรยังไม่มี การขยายเมล็ดพันธุ์ผักเก็บไว้ใช้เอง เมล็ดพันธุ์ที่ซื้อมากมีทั้งราคาแพง บางชนิดคุณภาพต่ำทำให้เปอร์เซ็นต์การงอกน้อย

ความต้องการด้านการปลูกผักปลอดสารบ้านหนองกุ้งเต่า

1. ต้องการความรู้ใหม่เพิ่มเติม เช่น เทคนิคในการปลูกผักหน้าฝน
2. ต้องการองค์ความรู้ใหม่เพิ่มเติม ทั้งการฝึกอบรมในเรื่องของเทคนิคการทำเกษตรการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากพื้นที่อื่น เช่น อยากไปดูงานเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารการทำเกษตรอินทรีย์
3. ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนและพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้เป็นพื้นที่ต้นแบบและขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ
4. ต้องการจัดทำตลาดของตำบลเพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายผักปลอดสารพิษ
5. มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมรับผิดชอบดูแลอย่างต่อเนื่อง
6. อยากให้มีการจัดการแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร เช่น การขุดเจาะบ่อบาดาลหมู่บ้านเพื่อขยายพื้นที่ให้ปลูกมากขึ้น

ตารางที่ 4.5 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในการเกษตรบ้านบ่อน้อย

ศักยภาพ	ข้อจำกัด
-พื้นที่สาธารณะประโยชน์ 36 ไร่ -แหล่งน้ำ แม่น้ำชีไหลผ่าน 1 สาย หนองน้ำ 3 แห่ง ได้แก่ หนองมี หนองวัด หนองท่าเล -มีโรงปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ ยังไม่มีสมาชิกดำเนินการผลิตปุ๋ยไว้ใช้ -มีฐานความรู้การทำเกษตรปลอดสารเคمیได้รับการสนับสนุนจากองค์ภายนอก	-การจัดตั้งกลุ่ม เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกไว้กินเองเป็นกลุ่มตามธรรมชาติการไม่มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเนื่องจากการปลูกที่ไม่ต่อเนื่อง ปลูกแล้วหาตลาดรองรับไม่ได้ ผักที่ตลาดต้องการก็ไม่สามารถปลูกให้ได้ ทุนและงบประมาณในการบริหารจัดการกลุ่มก็ยังไม่

ความต้องการด้านการปลูกผักปลอดสารบ้านบ่อน้อย

1. อยากใช้พื้นที่สาธารณะมาทำเกษตรปลอดสารของหมู่บ้านสร้างอาชีพในท้องถิ่นไม่ต้องเดินทางไปทำงานต่างจังหวัดและเป็นรายได้เสริมสำหรับชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินทำกิน
2. ต้องการสร้างตลาดผักปลอดสารของตำบล
3. อยากให้มีการสนับสนุนเครื่องสูบน้ำเพื่อสูบน้ำจากแม่น้ำชีขึ้นมาใช้ในการเกษตร
4. อยากให้มีหน่วยงานต่างเข้ามาสนับสนุนดูแลอย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดการระบบน้ำและไฟฟ้า

ตารางที่ 4.6 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในการเกษตรบ้านอุปราช

ศักยภาพ	ข้อจำกัด
-มีหนองชุมชนขนาดใหญ่ 170 ไร่ -มีพื้นที่สาธารณะ 25 ไร่ (ปลูกยูคา) -มีกลุ่มผู้ปลูกผักปลอดสารเครือข่าย โรงพยาบาลมหาสารคามจำนวน 8 คนได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพ จังหวัดมหาสารคาม (สสส. Node มหาสารคาม) -มีกลุ่มผลิตผักรายใหญ่จำหน่ายตลาดสดเทศบาลที่สนใจและกำลังปรับเปลี่ยนขั้นตอนการผลิตที่ยังมีการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์	-ด้านแรงงานสมาชิกส่วนใหญ่มีแต่คนแก่ร่างกายไม่ค่อยแข็งแรงตามวัยเหมือนคนหนุ่มสาวจึงทำให้ขาดแรงงานที่สำคัญในการผลิต กลุ่มสมาชิกยังต้องพึ่งเมล็ดพันธุ์ผักจากตลาดเป็นส่วนใหญ่ -ด้านโรคและแมลงศัตรูพืชบางชนิด เช่น เพลี้ยไรกลุ่มเองยังไม่มีวิธีการป้องกันกำจัดที่มีประสิทธิภาพได้ผลดี

ความต้องการด้านการปลูกผักปลอดสารบ้านอุปราช

1. ชาวบ้านที่ไม่มีที่ทำกินจึงต้องการให้มีการจัดสรรพื้นที่สาธารณะสำหรับเพื่อปลูกผักปลอดสาร
2. อยากให้มีหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนด้านต้นทุนการผลิตและเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรแบบปลอดสารพิษ เช่น การอบรมความรู้ อยากทราบว่า จะทำอย่างไรจะถูกต้องเทคโนโลยีทางการเกษตร และการเพาะปลูก
3. อยากให้มีการจัดการระบบน้ำอย่างเหมาะสมและทั่วถึง เนื่องจากมีแหล่งน้ำแล้ว แต่ชาวบ้านสูบน้ำมาไม่ได้ เนื่องจากกระยะทางไกล และเจ้าของนาไม่ให้พื้นที่ในการขยายแหล่งน้ำบ้านดิดชี แต่แหล่งน้ำไม่ทั่วถึง
4. ต้องการไฟฟ้าเพื่อใช้ในการเกษตร

ตารางที่ 4.7 ศักยภาพ ข้อจำกัดและความต้องการในด้านการเกษตรบ้านดอนหัน

ศักยภาพ	ข้อจำกัด
-มีพื้นที่สาธารณะประโยชน์ 25ไร่ -หนองเขื่อนน้อย ขนาด 12ไร่ , ห้วยโปปิด -เคยได้รับการสนับสนุนการทำเกษตรจากศูนย์มีชัย (ปัจจุบันเหลือถังน้ำ 2 แท็งก์น้ำ)	ปัญหาและข้อจำกัดในการผลิตอยู่ ด้านพื้นที่สาธารณะที่จะใช้ทำการผลิตจะต้องใช้เวลาในการปรับสภาพดินทั้งชุดไถ รื้อถอนแปลงขึ้นมาใหม่ จัดระบบน้ำให้เพียงพอต่อการผลิต เนื่องจากสภาพของแปลงปล่อยให้รกร้างไว้นาน ซึ่งจะต้องใช้ทั้งแรงงานคนและงบประมาณในการลงทุนในระยะแรกพอสมควร อีกทั้งด้านองค์ความรู้ แนวคิด วิธีการปฏิบัติ และปัจจัยการผลิตอื่นๆ ที่ยังต้องการเข้ามาสนับสนุนจากภายนอก มาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ขั้นตอนวิธีการต่างๆ และติดตามอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มเกษตรกรก็มีความตั้งใจจริงที่จะอยากใช้พื้นที่สาธารณะในการทำเกษตรปลอดสารเพิ่มเติม จากเดิมที่มีการปลูกตามหัวไร่ปลายนาไว้บ้างแล้ว

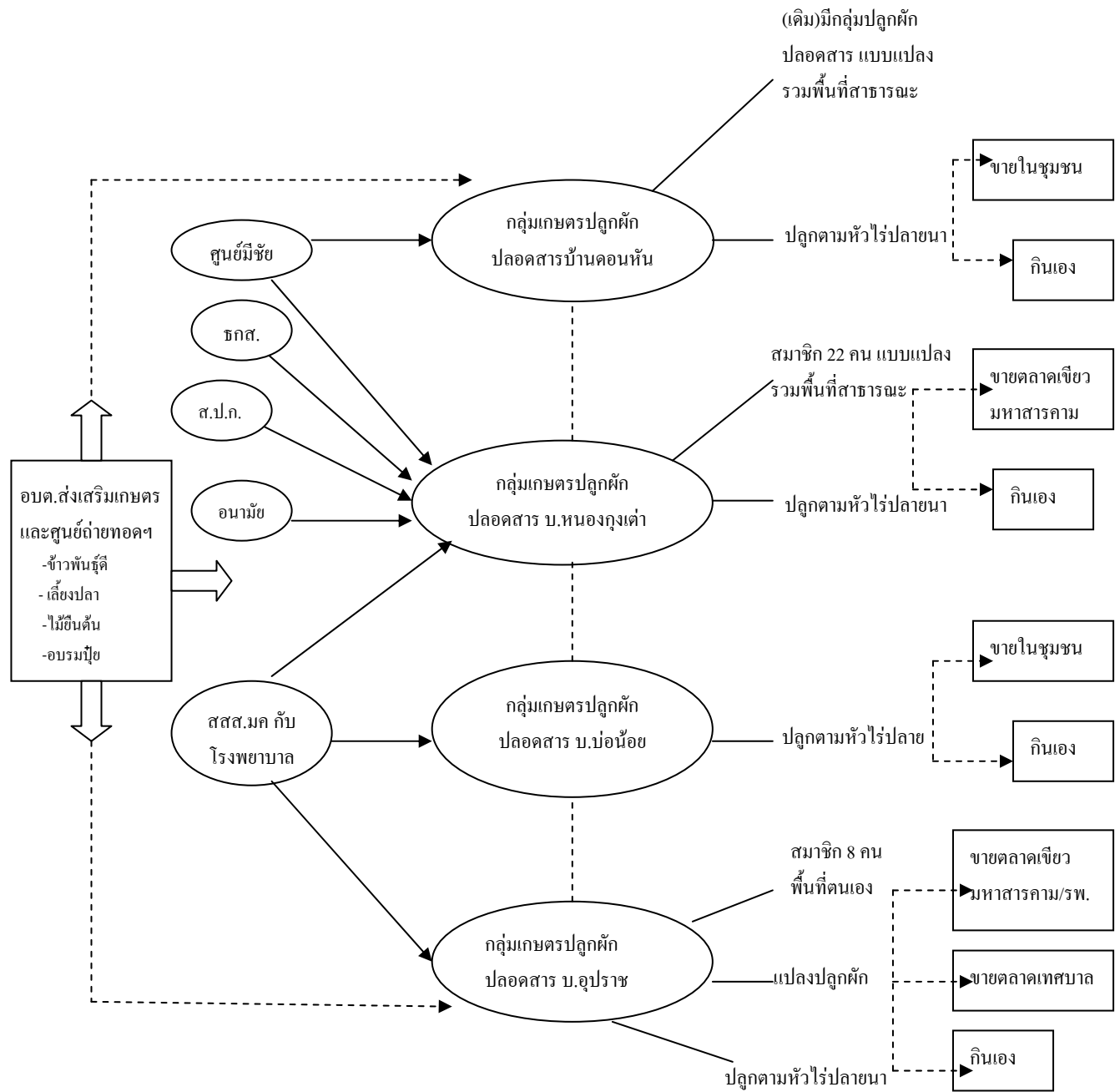
ความต้องการด้านการปลูกผักปลอดสารบ้านดอนหัน

1. ต้องการฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะกลับมาทำเกษตรอีกครั้งและมีการพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชน
2. มีการจัดการระบบน้ำให้เพียงพอต่อการทำเกษตรตลอดปี รวมทั้งต้องการไฟฟ้าเพื่อใช้ในการเกษตร

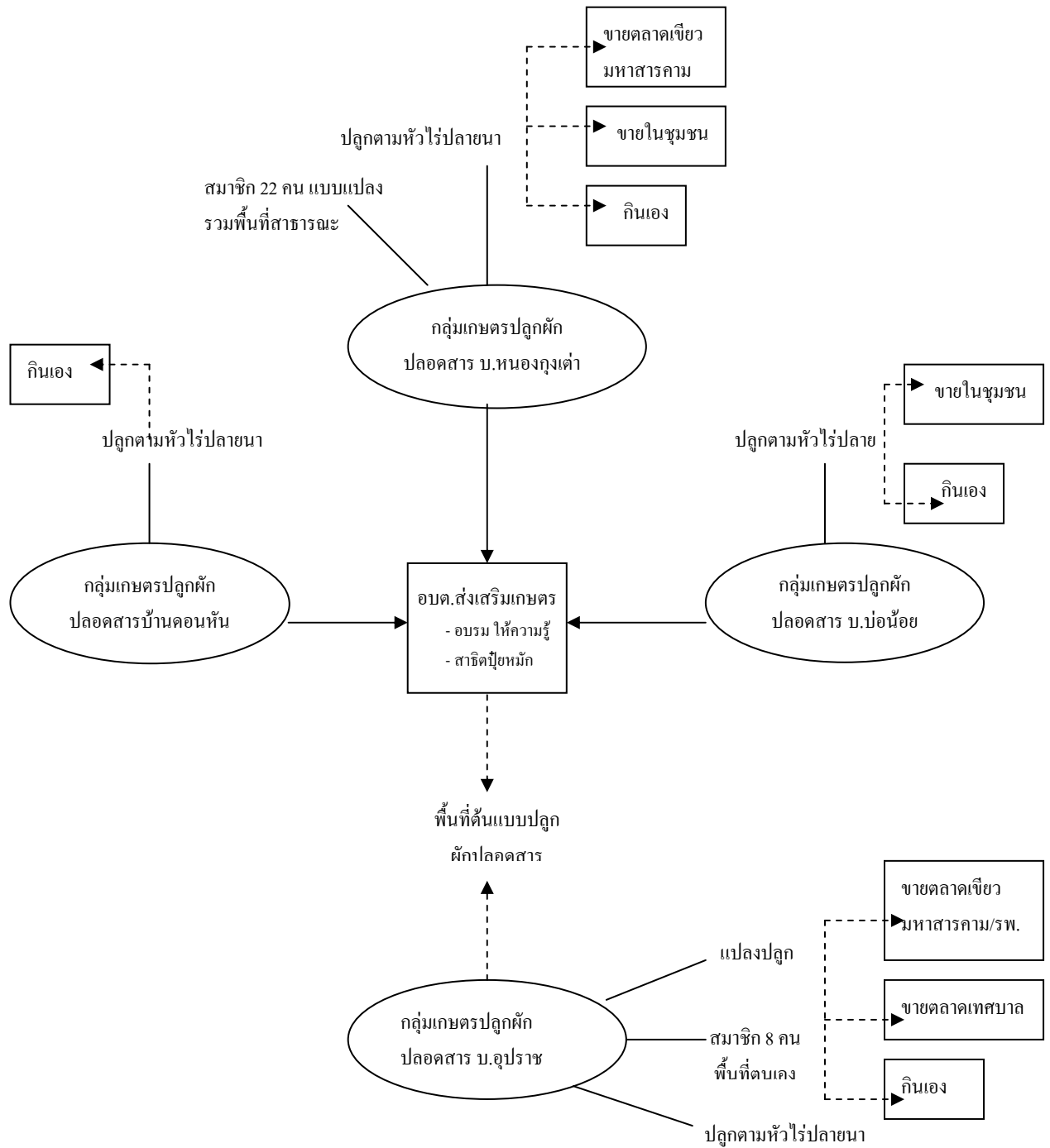
สรุป

จากการศึกษาข้อมูลศักยภาพและข้อจำกัดในการปลูกผักปลอดสารของทั้ง 4 ชุมชน เป้าหมาย พบว่า ทั้ง 4 ชุมชนเป้าหมายล้วนมีศักยภาพด้านทรัพยากรที่สำคัญในการทำเกษตร ทั้งที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ซึ่งถือเป็นต้นทุนของชุมชนภาคการเกษตร แต่ปัญหาที่พบคือ ไม่มีระบบการจัดการทรัพยากรเหล่านั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ทั้งด้านการเกษตร และการอุปโภคบริโภค ดังจะเห็นได้ว่าความต้องการหลักของเกษตรกรในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ต้องการให้มีการจัดแบ่งพื้นที่ดินทางการเกษตรและแหล่งน้ำในการทำเกษตร รองลงมาคือการสนับสนุนปัจจัยการผลิต อาทิเช่น ไฟฟ้า ระบบประปา และการเติมความรู้และเทคนิคในการทำเกษตรแบบปลอดสารพิษ ดังนั้นการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้เป็นลำดับขั้นๆ จึงจะประสบผลสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสรุปภาพรวมของกลุ่มปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้านในอดีตและปัจจุบัน ดังตารางที่ 4.2 -4.3 ดังนี้

แผนภาพที่ 4.2 สรุปภาพรวมของกลุ่มปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้าน ในอดีต

แผนภาพที่ 4.3 สรุปภาพรวมของกลุ่มปลูกผักปลอดสารของ 4 หมู่บ้าน ในปัจจุบัน

ตอนที่ 3

3.1 บทบาทและการดำเนินงาน ของอบต.ท่าสองคอนต่อการส่งเสริมการปลูกปลอดสารพิษ

ผลจากการศึกษา บทบาท การดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของอบต. โดยทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาตลอดกระบวนการวิจัย เริ่มจากการศึกษา ค้นคว้าในเอกสารที่เป็นบทกฎหมาย ระเบียบ ข้อกำหนดต่อบทบาทและอำนาจหน้าที่ของอบต.และที่เกี่ยวข้องและการได้ลงมือปฏิบัติการ ด้วยวิธีการจัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย ระดมความคิด การสัมภาษณ์รายบุคคล และการสังเกตการณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อีกทั้งเป็นบทบาทผู้เข้าร่วมผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่จัดโดยอบต. ชุมชนและองค์กรภายนอกในพื้นที่ นำมาประมวลผลตามกรอบวิจัยของประเด็นที่ศึกษา ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปเป็นผลการวิจัย ซึ่งพบว่า

ภายใต้ศักยภาพของพื้นที่เป้าหมายที่เป็นพื้นฐานแตกต่างกันทั้งสภาพพื้นที่ ทุนเดิมของกลุ่มเกษตรกร องค์ความรู้ที่มี ที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ ในระยะเวลาของการศึกษาวิจัย 12 เดือน มีกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ การเริ่มศึกษาชุมชน ค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนการสรุปผล ในการศึกษาบทบาท การดำเนินงานของอบต. จะเป็นการส่งเสริมการเกษตรในด้านอื่นๆ ที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะเรื่องเกษตรปลอดสารอย่างเดียว เช่น โครงการส่งเสริมการแจกพันธุ์ปลาตามแหล่งน้ำสาธารณะ โครงการปลูกป่าตามพระราชเสาวนีย์ ด้วยการแจกไม้ยี่น ต้น ต้นยางนา ต้นประดู่ เป็นต้น ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาอบต.ได้มีการจัดฝึกอบรมการทำปุ๋ยหมักชีวภาพให้แก่เกษตรกรในชุมชน การจัดศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพ การให้คำปรึกษา รับขึ้นทะเบียนความเสียหายของพื้นที่การเกษตรที่เกิดจากปัญหามลพิษภัยพิบัติธรรมชาติ น้ำท่วม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่วิเคราะห์แยกองค์ประกอบในประเด็นการศึกษา สามารถประมวลผล สรุปตามวัตถุประสงค์ที่เป็นจุดแข็งในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ได้ดังนี้

จุดแข็ง ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในตำแหน่งของบุคลากรในอบต. ตามระเบียบข้อบัญญัติกฎหมายในลักษณะงานที่ปฏิบัติที่ละเลยไม่ได้ตามตำแหน่งเกี่ยวกับการเกษตร สามารถดำเนินการส่งเสริมการเกษตรด้านต่างๆ ให้แก่เกษตรกร และสนองความต้องการของประชาชนที่นอกเหนือคำสั่งจากทางราชการมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2546 ตามกฎหมาย มาตรา 67 และ 68 (โกวิทย์ พวงงาม 2548:240)

บทบาทและหน้าที่การทำงานของ อบต.และ สมาชิก อบต. พบว่า การได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนของประชาชนร่วมดำเนินการบริหารกิจการอบต. โดยหน้าที่หลักเป็นผู้กำหนดนโยบายให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลนำไปปฏิบัติในรูปของแผนพัฒนาตำบล ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาของอบต. พ.ศ. 2548 เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย 1)คณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 2) คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 3) คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล นำไปปฏิบัติในรูปของแผนพัฒนาตำบล เกี่ยวกับการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารที่อบต.และสมาชิก อบต. ได้ร่วมเสนอโครงการ วางแผนกิจกรรมในโครงการ เช่น การอบรมผลิตปุ๋ยชีวภาพ การฝึกอบรมอาชีพต่างๆ และกิจกรรมที่นอกเหนือจากแผนปฏิบัติ เป็นต้น ซึ่งในส่วนของโครงการ แผนงาน กิจกรรมต่างๆ ของแผนพัฒนาตำบลจะต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาจังหวัด และนโยบายของประเทศ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่อบต. เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2552 ได้กล่าวไว้ว่า “การดำเนินงานโครงการที่เกี่ยวกับการเกษตร ที่ผ่านมา อบต.ทำสองคอนยังไม่มียุทธศาสตร์ต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษโดยตรง ซึ่งโครงการและแผนงานส่วนใหญ่จะเป็นการเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ เป็นต้น เพื่อให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยจะมีโครงการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตรจากโครงการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร กลุ่มอาชีพรายได้เสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยว ส่งเสริมการผลิตข้าว พืชไร่ พืชสวน และฝึกอบรมกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น โครงการอบรมผลิตปุ๋ยชีวภาพ โครงการซึ่งในปัจจุบันมีกลุ่มอาชีพประมาณ 30 กว่ากลุ่ม ซึ่งได้รับการจดทะเบียนจากทางอบต.ในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ”

การเป็นวิทยากรให้ความรู้ ดำเนินการสาธิตและจัดฝึกอบรมของอบต. ดำเนินการเมื่อปี พ.ศ.2549 จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน ฝ่ายพัฒนาชุมชนฝ่ายส่งเสริมการเกษตรและสำนักงานปลัด จัดโครงการส่งเสริมผลิตปุ๋ยชีวภาพ เป้าหมายในการดำเนินการในครั้งนั้นก็เพื่อที่จะให้เกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยเคมีหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนเพื่อเป็นการลดปัญหาคาปนุย์เคมีที่มีราคาแพงและส่งเสริมให้ชุมชนได้ผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง กิจกรรมที่ปฏิบัติ ได้แก่ อบรมทำปุ๋ยอัดเม็ดให้กับหมู่บ้านที่มีโรงปุ๋ยอินทรีย์ การทำน้ำหมักเพื่อนำไปใช้ได้เองภายในครัวเรือน ซึ่งเป็นการอบรมที่สร้างความรู้แนวคิด และปฏิบัติทดลอง โดยอบต.สนับสนุนงบประมาณ 1 ครั้ง เป็นจำนวนเงินประมาณ 30,000 บาท ในการดำเนินการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต โดยให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าอบรม

คือ ตัวแทน 5 คน ในแต่ละหมู่บ้าน จาก 23 หมู่บ้าน รวมทั้งหมด 115 คน เข้าร่วมเรียนรู้และนำไปเผยแพร่ต่อในหมู่บ้านของตน

จัดเวทีประชาคมหมู่บ้านร่วมกับประชาชนในพื้นที่ พบว่ามี เจ้าหน้าที่ อบต. ได้แก่ ปลัด จนท.วิเคราะห์นโยบายและแผน นักวิชาการศึกษา นักวิชาการเกษตร นักพัฒนาชุมชน สมาชิก อบต. ของหมู่บ้าน ได้ดำเนินการออกเวทีประชาคมหมู่บ้านเคลื่อนที่ทั้ง 23 หมู่บ้าน แต่ถ้าหมู่บ้านใดมีพื้นที่ใกล้ติดกันหรือพื้นที่ใกล้เคียงก็จะจัดเวทีรวมเข้าด้วยกัน ซึ่งในการออกเวทีประชาคม ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการจัดทำโครงการที่ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชน คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ท่านหนึ่งกล่าวว่า “ การส่งเสริมด้านการปลูกผักปลอดสารพิษไม่ได้ทำโดยตรง เพราะเกษตรกรผู้ปลูกไม่ได้มาของงบประมาณสนับสนุนเพื่อไปดำเนินการ ทำให้ไม่ทราบว่ากลุ่มเกษตรกร ต้องการปัจจัยการผลิตด้านใดเพิ่มเติม การจัดแผนโครงการเข้าไปสนับสนุนจึงไม่มีขึ้น จากการเปิดเวทีประชาคมเพื่อเปิดรับฟังข้อคิดเห็นของประชาชนในการเสนอขอรับงบประมาณสนับสนุนไม่ว่าจะทางด้าน สาธารณูปโภค ปัจจัยพื้นฐาน โครงสร้างพื้นฐาน ในชุมชนต่างๆ ให้ประชาชน ส่วนใหญ่แล้ว ประชาชน จะยังต้องการในด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น ”

ฝ่ายบริหาร อบต. ท่านหนึ่งได้ให้เหตุผลว่า “แนวทางการพัฒนาจะเน้นที่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ด้านการพัฒนาดูแลสุขภาพและคุณภาพชีวิต และการพัฒนาด้านการศึกษาและสังคมเป็นหลัก ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาและลงความคิดเห็นร่วมกันจากการออกเวทีประชาคมของชุมชนเป็นหลัก ในการพัฒนาด้านการเกษตรจะดำเนินการในส่วน of ฝ่ายส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้รับผิดชอบหลัก ในการเสนอโครงการหรือแผนงานที่เข้ารับการสนับสนุนและผ่านการลงมติของที่ประชุมสภาเป็นที่สิ้นสุด บางโครงการที่มีความจำเป็นน้อยก็ต้องตัดออกไปก่อนเพื่อให้ในส่วนที่เป็นปัญหาและเป็นความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่เพื่อการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อโครงการนั้น ”

การติดต่อประสานงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กร ชุมชนและชาวบ้าน เป็นบทบาทที่อบต. เข้าไปติดต่อประสานความร่วมมือหรือได้รับมอบหมายจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดนายอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สหกรณ์การเกษตร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ มายังเขตตำบล ที่จะต้องมาปฏิบัติหรือเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ให้แก่เกษตรกรในชุมชนได้ทราบจาก อบต.และสมาชิกอบต. ในการกระจายข่าวสารที่เข้าไปติดต่อประสานกับชุมชนด้วยตนเอง

แต่บางครั้งก็ถ่ายทอดไปยัง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ดำเนินการต่อเพื่อให้เกษตรกรได้รับทราบโดยทั่วกัน

การสำรวจสภาพพื้นที่การทำเกษตร ความเป็นอยู่ ปัญหา ความต้องการและความเสียหาย เช่น การสำรวจและรับขึ้นทะเบียนเกษตรกร การสำรวจความเสียหายที่เกิดจากภัยธรรมชาติต่างๆ อาทิ อุทกภัย วาตภัย เป็นต้น

การทำกิจกรรมด้านการเกษตร อบต. จะมีสมาชิกอบต. ออกไปปฏิบัติการตามแผนงาน เช่น ส่งเสริมการเลี้ยงปลาให้เป็นแหล่งอาหารชุมชนตามแหล่งน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน และการเข้าร่วมที่ได้รับเชิญจากกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการให้ลงไปช่วยเหลือในพื้นที่หรือเข้าไปร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอาชีพเกษตรกรอื่นๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ กลุ่มปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าว เป็นต้น

การให้ คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการเกษตร โดยฝ่ายส่งเสริมการเกษตรของ อบต. ที่ห้องทำงานเป็นที่เดียวกันกับที่ตั้งของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล นักวิชาการเกษตรตำบล ให้ความคิดเห็นว่า “เป็นเหมือนกับศูนย์รวมให้การบริการของทุกหน่วยงานด้านเกษตรที่จะต้องลงไปในพื้นที่ในลักษณะบูรณาการและให้เกิดการบริการ ณ จุดเดียว (One Stop Service)” ณ องค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นการทำงานร่วมกันตามแผนพัฒนาเกษตรของตำบล เกษตรกรก็สามารถเข้ามาติดต่อและขอรับการให้บริการ ปรึกษา คำแนะนำ จากเจ้าหน้าที่ได้

การอำนวยความสะดวกและให้บริการ อบต.เป็นศูนย์กลางของตำบลที่ให้บริการและอำนวยความสะดวกของประชาชนในท้องที่ ที่ชาวบ้านให้การยอมรับที่จะมาเลือกใช้ โดยให้ความอนุเคราะห์ ด้านการใช้สถานที่จัดประชุมต่างๆ เช่น การจัดฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพ การประชุมผู้นำชุมชนประจำเดือน และการให้ยืมสิ่งอำนวยความสะดวก เต้นท์ โต๊ะ เก้าอี้ การบริการรถดับเพลิง เป็นต้น

โดยสรุปจากการศึกษาพบว่าบทบาท การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ในช่วงระยะเวลา 1 ปี ที่ทีมวิจัยได้ทำการศึกษา ยังไม่ได้มีการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาตำบลสามปี จากแผนงานด้านการเกษตรที่ได้มีการระบุไว้ในแผน แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนที่วางไว้ เนื่องมาจากวิถีคิดที่ไม่เห็นถึงความสำคัญในด้านการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร แต่จะเน้นไปที่การส่งเสริมการเกษตรในด้านอื่นๆ มากกว่า เช่น การส่งเสริมข้าวพันธุ์ดี ส่งเสริมพันธุ์ปลา เป็นต้น ซึ่งการทำเกษตรปลอดสารเป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่มักจะมองข้ามเพราะการเจริญเติบโตของผลผลิตจะช้ากว่าการใช้สารเคมีเร่ง มีความสวยงามและน่ารับประทานกว่า จะมองที่รูปธรรมมากกว่าความตระหนัก ใส่ใจในสุขภาพของตนเป็นหลัก อีกทั้งในเรื่องการอนุมัติงบประมาณยังอยู่ที่ส่วนคลังเป็นหลัก การจัดทำโครงการ

ต้องเรียงลำดับของโครงการที่ชุมชนต้องการเร่งด่วนก่อนจากฝ่ายงานส่วนอื่นๆ ซึ่งในระยะเวลาเพียงหนึ่งปีเป็นช่วงสั้นๆ จึงเกิดเป็นความล่าช้าไม่สามารถดำเนินตามแผนไว้ได้บางครั้งยังขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาล จังหวัดด้วย ซึ่งโครงการที่ได้รับการเห็นชอบยังไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะ อบต. และสมาชิกอบต. ยังต้องขึ้นอยู่กับหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง ความต้องการของชุมชน กลุ่มเกษตรกรในขณะนั้นด้วย ซึ่งการปฏิบัติตามแผนงานจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับ อบต. สมาชิกอบต. หรือกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งเท่านั้น การดำเนินงานจึงทำได้ยาก

3.2 ปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ

ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน พบว่า

การดำเนินงานส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.ท่าสองคอน ได้มีการดำเนินงานหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป ทั้งการอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่ การดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เป็นต้น แต่ชาวบ้านในชุมชนเป้าหมายยังให้ความสำคัญกับการผลิตผักที่ปลอดภัยจากสารพิษไม่มากเท่าที่ควร ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาเหตุปัจจัยที่เป็นอุปสรรคทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ จากการศึกษพบว่า การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.ท่าสองคอนปัญหาและอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ดังนี้

จุดอ่อน ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ แบ่งออกเป็น

ด้านองค์ความรู้

ความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานด้านการเกษตรของ สมาชิก อบต. พบว่า การดำเนินงานภาคการเกษตรมีหลายสาขาที่มีปัญหาแตกต่างกันไม่เจาะจงเฉพาะด้านเดียว เช่น พืชไร่ พืชสวน สัตว์เลี้ยง ประมง โรคพืช แม้กระทั่งสภาพ ดิน ฟ้า อากาศ และสภาพแวดล้อมของพื้นที่เกษตรกรที่มีลักษณะแตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการก็ไม่เท่ากัน ต้องใช้ เทคนิค วิธีการ ความรู้และความสามารถสูงเฉพาะด้านในการเข้าไปแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ขาดความรู้ ความเข้าใจในบทบาทและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในพื้นที่ พบว่า เนื่องจากการเข้ามาเริ่มทำงานใหม่ทำให้ยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการเกษตรในระดับพื้นที่รับผิดชอบ ยังต้องอาศัยระยะเวลาศึกษา เรียนรู้ การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในการเกษตรของชุมชน เช่น สภาพพื้นที่ลักษณะต่างกัน ทั้งที่ราบ ที่ลุ่ม ที่ดอน และ

สภาพปัญหา ภัยธรรมชาติ ความรุนแรง และความต้องการของเกษตรกรในการจัดทำโครงการส่งเสริมเกษตร

ในช่วงปลายปี พ.ศ.2549 การเข้ามาทำงานในตำแหน่งนักวิชาการส่งเสริมเกษตรอบต. ซึ่งตรงกับช่วงนักวิชาการเกษตรตำบลประจำศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีคนก่อนได้เกษียณอายุราชการพอดี การถ่ายโอนงานและการเรียนรู้งานจะดำเนินงานร่วมกันกับเกษตรตำบลคนใหม่ที่เข้ามารับตำแหน่งแทนพร้อมกับศึกษาเกี่ยวกับงานด้านการเกษตรของเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลคนก่อนได้ดำเนินการมาให้แล้ว

เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมเกษตร นายชนารักษ์ อินสร กล่าวว่า “ในปีแรก ที่เข้ามาทำงานงานประจำที่ต้องดูแลและรับผิดชอบจะเป็นเรื่องของภัยธรรมชาติเกี่ยวกับปัญหาน้ำท่วมโดยการสำรวจข้อมูลที่เป็นเอกสารและลงปฏิบัติการในพื้นที่ที่ประสบปัญหารุนแรง เพื่อหาหาแนวทางแก้ไขและป้องกันบรรเทาสาธารณภัยให้แก่ประชาชนร่วมกับสำนักงานเกษตรอำเภอ”

ขาดความรู้และประสบการณ์การจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาเกษตรของตำบล ในบทบาทที่ประจำตำแหน่งอยู่ พบว่า เนื่องจาก มีการปรับฐานรูปแบบการบริหารงานในระดับตำบลของสภาตำบลทั่วประเทศ ตาม พ.ร.บ. สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (โกวิทย์ พวงงาม 2548 :240) ที่มีโครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลเปิดรับพนักงานประจำขึ้นมา การจัดทำแผนพัฒนาเกษตรจึงต้องใช้ประสบการณ์ในการทำงานเข้ามาช่วยวิเคราะห์และพิจารณาโครงการที่มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาจริง

ในรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล อบต.เพิ่งได้รับการยกฐานะจากสภาตำบลมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อปี 2548 ที่นายกอบต.ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนโดยตรง (พรบ. สภาตำบลและอบต. มาตรา 43) และเปิดรับสมัครบุคลากรเพิ่มในปี พ.ศ.2549 ซึ่งจากเดิมเคยเป็นสภาตำบล ที่มีฝ่ายเจ้าพนักงานประจำเฉพาะในส่วนของสำนักงานปลัดเป็นคนดูแลบริหารงานเป็นหลัก ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป เจ้าหน้าที่ธุรการและเจ้าหน้าที่นิติกร ในส่วนของฝ่ายบุคลากรอื่นๆ โดยเฉพาะฝ่ายส่งเสริมการเกษตรยังไม่ได้เปิดกรอบโครงสร้างการทำงาน เจ้าหน้าที่รับผิดชอบยังเป็นเกษตรตำบลของศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบแทน ด้วยเหตุนี้ จากการยกฐานะมาเป็นอบต. การจัดทำแผนจึงให้ความสำคัญและเร่งพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า สาธารณูปโภค และสวัสดิการมากกว่าแผนงานอื่น ในช่วงแรกจึงไม่ค่อยมีแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรเท่าที่ควร

ด้านแนวความคิด

การวางแผนงานร่วมกันแบบมีส่วนร่วมของอบต. สมาชิกอบต. และชุมชน ในแนวความคิดที่จะนำเสนอปัญหาด้านการเกษตรหรือโครงการสนับสนุนงานด้านการเกษตรยังไม่มี ซึ่งจากเวทีประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนโครงการจะยังคงเน้นไปที่สิ่งอำนวยความสะดวก พื้นฐานชุมชนการก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุง ถนน ประปา ของหมู่บ้านเป็นหลักและชาวบ้านเองก็มีความจำเป็นยังต้องการในสิ่งเหล่านั้นอยู่

ลักษณะการทำงานแบบองค์รวมของ อบต. พบว่า อบต.ยังคงมีการทำงานแบบกระจุกในแต่ละโครงการลักษณะเดียว ไม่กระจายโครงการที่เกิดจากปัญหาและความต้องการของชุมชนที่ได้เสนอผ่านการอนุมัติแล้ว เพราะบางพื้นที่ที่มีความต้องการที่เกิดจากสภาพปัญหาหรือความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่แตกต่างกัน

การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ พบว่า ความร่วมมือจาก นายกอบต. ปลัดอบต. เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องในอบต. เกษตรตำบลหรือบุคคลที่มีความสำคัญในกิจกรรม ซึ่งบทบาทที่เชิญให้มาเป็นประธานกล่าวเปิดและปิดงาน เป็นวิทยากรร่วมในเวที การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างดำเนินการ วิธีการประสานเพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม มีทั้ง การส่งหนังสือเชิญที่เป็นทางการ การเข้าไปพูดคุยอย่างเป็นกันเอง การใช้โทรศัพท์ติดต่อสื่อสารและอีกหลายวิธี ซึ่งยังเป็นปัญหาที่ชาวบ้านไม่สามารถถึงกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องมาร่วมในกิจกรรมได้ เช่น การวิเคราะห์หาแนวทางการส่งเสริมการเกษตร การปฏิบัติการทดลองและติดตามผลเพื่อสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในบางครั้งก็ไม่ได้เกิดจากความสมัครใจเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมดำเนินการด้วยกันเพื่อให้การทำงานบรรลุผลสำเร็จมากขึ้นเพียงแต่ถูกเลือกจากการเสนอชื่อให้มาร่วมกิจกรรม อีกทั้งกลุ่มบุคคลที่เชิญเข้าร่วมซึ่งจะเป็นกลไกหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนแผนงานด้านการเกษตรที่จะให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้เห็นทิศทางการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ที่ชัดเจนและสะดวกมากขึ้นจึงเป็นไปได้ยาก การเคลื่อนงานของชาวบ้านภายในชุมชนจึงเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มเกษตรกรเพียงเท่านั้น

ด้านกระบวนการดำเนินงาน

ขาดงบประมาณสนับสนุนและแผนงาน ต่อโครงการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษโดยตรง พบว่า จากการจัดทำแผนโครงการและขออนุมัติการใช้งบประมาณในช่วงปีงบประมาณ 2550-2551 ของฝ่ายส่งเสริมการเกษตร ที่ได้เปิดรับพนักงานและบรรจุให้มีนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรของอบต. ยังต้องใช้งบประมาณการบริหารจัดการที่แบ่งส่วนมาจากสำนักงานปลัดที่ต้อง

ดูแลฝ่ายงานอื่นๆ ด้วย และส่วนใหญ่งบประมาณที่เบิกจะเป็นหมวดค่าจ้าง ค่าตอบแทน ค่าบริหาร สำนักงานเป็นหลัก

ในปีงบประมาณ ประจำปี 2552 ช่วงเดือน ต.ค.2551-2552 ได้มีการแยกส่วนงานฝ่ายส่งเสริมการเกษตร โดยจัดทำงบประมาณการบริหารจัดการ ออกเป็น 3 หมวดหลัก คือ หมวดเงินเดือน หมวดค่าจ้างชั่วคราว หมวดค่าตอบแทน ซึ่งในแต่ละหมวดก็จะแบ่งเป็นค่าใช้จ่ายๆ ย่อยลงไปอีก และได้มีการเสนอโครงการเข้าสู่ขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลประจำปี ในเดือนตุลาคม 2551 ประจำปีงบประมาณ 2552 จากผลจากการเปิดประชุมสภาตำบลและดำเนินการเสนอพิจารณาอนุมัติโครงการที่ได้เสนอขึ้นมาจากส่วนต่างๆ ซึ่งทางฝ่ายส่งเสริมการเกษตรได้ยื่นเสนองบประมาณค่าใช้จ่ายพร้อมกับโครงการและแผนงานส่งเสริมการเกษตร จำนวนทั้งหมด 10 โครงการ มีค่าใช้จ่ายดังนี้

1. โครงการฝึกอบรมด้านอาชีพแก่กลุ่มเกษตรกร	จำนวน 40,000 บาท
2. โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาแหล่งชุมชน ตำบลท่าสองคอน	จำนวน 100,000 บาท
3. โครงการส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีตำบลท่าสองคอน	จำนวน 100,000 บาท
4. โครงการฝึกอบรมการปลูกผักปลอดสารพิษ	จำนวน 30,000 บาท
5. โครงการอุดหนุนศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยี	จำนวน 100,000 บาท
6. โครงการเกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริ	จำนวน 50,000 บาท
7. โครงการส่งเสริมการผลิตปุ๋ยอินทรีย์และใช้ปุ๋ยอินทรีย์	จำนวน 50,000 บาท
8. โครงการส่งเสริมเกษตรกรการแปรรูปผลิตภัณฑ์	จำนวน 50,000 บาท
9. โครงการอบรมศึกษาดูงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน 100,000 บาท
10. โครงการสนับสนุนการปลูกป่าตามแนวพระราชเสาวนีย์	จำนวน 100,000 บาท

หลังจากการประชุมสภาตำบล ในเดือนตุลาคม 2551 ส่วนฝ่ายงานต่างๆ ก็ผ่านการพิจารณาอนุมัติและมีการเสนอ ปรับแก้ค่าใช้จ่ายโครงการและแผนงานตามที่ประชุมเห็นสมควรให้เหมาะสมกับการพัฒนาตำบลในขณะนั้น ซึ่งในด้านฝ่ายส่งเสริมการเกษตร สรุปโครงการออกมาให้เหลือ 4 โครงการหลัก ดังนี้

1. โครงการไปอบรมสัมมนา ไปราชการ	จำนวน 20,000 บาท
2. โครงการฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านอาชีพแก่กลุ่มเกษตรกร	จำนวน 50,000 บาท
3. โครงการฝึกอบรมและศึกษาดูงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	จำนวน 50,000 บาท
4. โครงการส่งเสริมแหล่งการเลี้ยงปลาอาหารชุมชน	จำนวน 100,000 บาท
5. โครงการสนับสนุนการปลูกป่าตามแนวพระราชเสาวนีย์	จำนวน 100,000 บาท

จากข้อมูลเบื้องต้น ชี้ให้เห็นว่า การเสนอโครงการการส่งเสริมการเกษตรปลอดสารโดยตรง ยังมีความสำคัญเป็นลำดับรองจากการเข้าไปสนับสนุนในโครงการอื่นในงานด้านการเกษตร แต่อาจจะมาในแผนงานย่อยของโครงการ เช่น จัดฝึกอบรมและศึกษาดูงานอาชีพกลุ่มเกษตร ฝึกอบรมและศึกษาดูงานตามเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจาก ภายใน 10 โครงการที่ได้เสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภาตำบลไม่สามารถพิจารณาอนุมัติได้ทั้งหมด จะต้องพิจารณาเฉพาะโครงการที่สำคัญมีความจำเป็นก่อนและหลังตามมติของที่ประชุมในการจัดตั้งเป็นข้อบัญญัติงบประมาณส่งเสริมการเกษตร

ขาดการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตรตามแผนงบประมาณประจำปีอย่างชัดเจน พบว่า หลังจากอนุมัติงบประมาณประจำปี 2552 ที่ได้กำหนดโครงการส่งเสริมการเกษตรไว้ตามแผนพัฒนา ซึ่งมีโครงการที่ได้ดำเนินงานมีเพียงโครงการเดียว คือ โครงการส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ปลาอาหารชุมชน ได้แจกจ่ายให้ทั้ง 23 หมู่บ้านตามแหล่งน้ำสาธารณะ ไปเมื่อกลางเดือนกรกฎาคม 2552 โดยอบต. เพราะว่าการดำเนินงานที่ผ่านมา จะยังคงเบิกจ่ายงบประมาณในส่วนของสวัสดิการชุมชน เช่น การจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ การจัดอบรมส่งเสริมอาชีพผู้พิการ การแจกจ่ายผ้าห่มด้านภัยหนาว การศึกษาดูงานของอสม. เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ไม่สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานเกษตรได้ เพราะในการจัดงบประมาณของแต่ละส่วน ในส่วนการคลังที่มีหน้าที่รับผิดชอบเบิกจ่ายงบประมาณที่มาจากงบการจัดเก็บภาษีส่วนกลางจะใช้ระยะเวลาขึ้นเสนอขอการอนุมัติงบประมาณเป็นงวดๆ ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่ทำให้โครงการต่างๆ ล่าช้า ไม่สามารถดำเนินการให้ทันปีแผนงานประจำปีได้

การติดต่อประสานงาน ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ของ สมาชิก อบต. บทบาทในการประสานงานในการทำงานในระดับพื้นที่ กับหน่วยงานที่เข้ามา ภายใต้กระทรวงต่างๆ เช่น โรงพยาบาล สสส.NODE มหาสารคาม ศูนย์มีชัย เป็นต้น ที่เข้ามาสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรยังไม่มี การประสานงานและดำเนินการระหว่างองค์กรร่วมกัน ลักษณะการทำงานต่างคนต่างทำ หน่วยงานที่เข้ามาจะมุ่งไปที่กลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านเป็นหลัก สมาชิก อบต. ก็จะไม่ทราบความเคลื่อนไหวภายในชุมชน ถ้าทราบก็รู้เพียงว่ามาจากหน่วยงานใด มาทำอะไร แต่ไม่มีบทบาทในการดำเนินงานร่วมกัน ในการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาชุมชนระดับตำบลของอบต. ที่มีเขตรับผิดชอบเดียวกัน อบต. น่าจะเป็นกลไกหลักการประสานงานความร่วมมือกับองค์กรสนับสนุนภายนอก มาวางแผนทางการส่งเสริมเกษตรให้มีแผนงานที่เป็นทิศทางเดียวกัน ตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหา วิเคราะห์ปัญหาและการสนับสนุนด้านความรู้ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านปัจจัยการผลิตต่างๆ เกิดเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนภาคการเกษตรของชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การดำเนินงานของชาวบ้านขาดการต่อเนื่อง จากการติดตามผลของเจ้าหน้าที่อบต. พบว่า การดำเนินงานหลังจากโครงการสิ้นสุดลง เช่น โครงการจัดอบรมทำปุ๋ยชีวภาพ เริ่มแรกเกษตรกรรวมถึงผู้นำชุมชน สมาชิกอบต. ในแต่ละหมู่บ้าน ได้ดำเนินการผลิตปุ๋ยไว้ใช้เอง ต่อมาในบางหมู่บ้านงบประมาณเริ่มหมด วัตถุดิบเริ่มขาดการสั่งซื้ออย่างต่อเนื่อง ทำให้การผลิตปุ๋ยได้ชะงักลง และขาดการดำเนินการจนต้องเลิกผลิต แต่ยังมีบางหมู่บ้าน เช่น บ้านหนองกุงเต่า ได้ดำเนินการต่อเนื่องจนจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้นมาและระดมเงินจากสมาชิกคนละ 200 บ. ในการดำเนินการสั่งซื้อวัตถุดิบต่างๆ เพื่อใช้ในการผลิต อย่างไรก็ตาม อบต. ก็มีข้อจำกัดของงบประมาณที่ทำให้การสนับสนุนได้เพียงครั้งเดียว การกำหนดบทบาท หน้าที่ในการเข้าไปส่งเสริมและติดตามประเมินผลของกิจกรรมอย่างต่อเนื่องยังไม่ถูกกำหนดฝ่ายรับผิดชอบขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้ ทั้งการสนับสนุน ให้คำแนะนำปรึกษา จัดหาวัตถุดิบและองค์ความรู้อื่นๆ ที่จำเป็นเพิ่มเติม อย่างสม่ำเสมอ

ปัญหาในการส่งเสริมการเกษตรของชาวบ้าน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

การดำเนินการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษโดยอบต.ท่าสองคอน ที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ด้วยเหตุปัจจัยที่สำคัญหลายประการ จากการศึกษาพบว่า เหตุปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษนั้นเกี่ยวข้องกับพื้นที่เป้าหมายในการส่งเสริม ดังนี้

1. กระบวนการประชาคม

การส่งเสริมเน้นไปที่การสร้างถนน ไม่ให้ความสำคัญกับการทำเกษตรปลอดสาร เนื่องจากในการดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนของอบต. นั้นใช้เวทีประชาคมเป็นหลัก ดังนั้นในขั้นตอนการรับฟังปัญหาและความต้องการของแต่ละหมู่บ้านนั้นๆ ส่วนใหญ่จะมีข้อเสนอในประเด็นการสร้างถนนและไฟฟ้ามากกว่า ซึ่งการเสนอประเด็นเกษตรปลอดภะนั้นจะเป็นส่วนน้อยและจะไม่ค่อยได้รับการพิจารณา ดังนั้นชาวบ้านเองก็ต้องเห็นความสำคัญกับการทำเกษตรที่ปลอดภ้ยจากสารพิษ หรือเสนอปัญหาที่แท้จริงของชุมชนด้วย จึงจะเกิดการส่งเสริมอย่างจริงจัง

2. ความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำโครงการของชาวบ้าน

ความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนการเสนอโครงการ เนื่องจากการจัดทำโครงการเพื่อเสนอในสถานนั้นมีขั้นตอนหลายขั้นตอนดังนั้นชาวบ้านกลุ่มที่ต้องการจะเสนอโครงการให้อบต. พิจารณานั้น หากเสนอไม่ตรงกับช่วงเวลาที่ได้กำหนดเอาไว้อบต. ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ เป็นเหตุให้ชาวบ้านบางกลุ่มเข้าใจผิดและไม่อยากเสนอโครงการอีกในครั้งต่อไป ดังนั้นเจ้าหน้าที่อบต. ฝ่ายที่รับผิดชอบควรจะมีการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและ

ช่วงเวลาในการเสนอโครงการต่ออบต.อยู่เสมอ เพราะเป็นการยากที่ชาวบ้านจะเข้าใจในระเบียบ และขั้นตอนการเสนอของอบต.

3. องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี

ขาดองค์ความรู้ในการทำเกษตรปลอดสาร เกษตรบางกลุ่มตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีในการเกษตร แต่เนื่องจากใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชและบำรุงผลผลิตมาเป็นเวลานาน จึงไม่รู้ว่าหากเลิกใช้สารเคมีจะสามารถใช้สิ่งใดทดแทนได้ และไม่รู้ช่องทางในการเข้าร่วมกลุ่มที่มีอยู่ จึงทำให้ไม่สามารถลด ละ เลิกการใช้สารเคมีในการเกษตรได้

4. ขาดปัจจัยการผลิต

ขาดปัจจัยในการผลิต บางหมู่บ้านเน้นการผลิตเพื่อขาย ต้องลงทุนสูง การผลิตผักในตำบลท่าสองคอน นิยมการผลิตเพื่อจำหน่ายในตลาดเนื่องจากเป็นอาชีพรองจากการทำนา และในหลายครอบครัวการปลูกผักขายถือเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นหากพูดถึงการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่จะนึกถึงการผลิตเพื่อจำหน่ายทำให้ต้องใช้ต้นทุนสูงและมีปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ไฟฟ้า จึงทำให้ต้องรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานในท้องถิ่น

5. แนวคิดและความเชื่อมั่น

เกษตรกรไม่เชื่อว่า การผลิตเพื่อขายการปลูกผักแบบไม่ใช้สารเคมีนั้นสามารถทำได้ต้องลงทุนสูง เนื่องจากการปลูกแบบใช้สารเคมีนั้นหากเกิดปัญหาศัตรูพืชหรือผลผลิตไม่สมบูรณ์ ก็จะใช้สารเคมีทันที แต่หากการผลิตแบบไม่ใช้สารเคมีแล้วกลัวว่าจะไม่ได้ผลผลิตทดแทน และการผลิตนั้นมุ่งเน้นผลกำไรเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน อีกทั้งยอมรับโภชนาการที่ปนเปื้อนสารเคมีดีกว่าจะไม่มีอาหารกิน จึงไม่ได้ใส่ใจกับผลกระทบต่อสุขภาพ จนกว่าตัวเองหรือคนใกล้ตัวจะเจ็บป่วย ดังนั้นปัญหานี้ควรเป็นเรื่องดันๆที่ต้องแก้ไข เนื่องจากหากไม่เปลี่ยนแนวคิดของเกษตรกรก่อน การสนับสนุนด้านอื่นๆก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ”

6. การพึ่งพา “รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐมากกว่าการพึ่งพาตนเอง” ชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อเกิดปัญหามักจะรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นเพียงอย่างเดียว ไม่ลองแก้ไขด้วยตัวเองก่อน ไม่ค่อยมีการปรึกษากันเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ต่างคนต่างอยู่ เรื่องเหล่านี้สามารถพบเห็นได้ในสังคมทั่วไป ดังนั้น ชาวบ้านเองก็ต้องหาทางช่วยเหลือกันเองก่อน โดยการจับกลุ่มกันปรึกษาหารือแนวทางแก้ไขร่วมกัน เพราะบางทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นก็ทำงานล่าช้า หรืออาจมีงานที่ต้องรับผิดชอบหลายอย่างดังนั้นสิ่งเราทำได้ ก็ต้องทำด้วยตัวเอง หากรอความช่วยเหลืออย่างเดียวอาจจะไม่ทันการณ์

3.3 กระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.ท่าสองคอน

จากการศึกษาวิจัยกระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นการส่งเสริมในรูปของโครงการมากกว่าการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ให้กับเกษตรกร ซึ่งสรุปกระบวนการเรียนรู้ไว้คือ

กระบวนการเรียนรู้ของอบต. ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

จะพบว่า บทบาท การดำเนินงานของอบต.ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ยังไม่ได้ปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมโดยตรงในการปลูกผักปลอดสาร แต่มีการดำเนินการที่จะนำไปช่วยในการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตของเกษตรกรในรูปแบบของ การส่งเสริมอาชีพ จัดทำปุ๋ยไว้ใช้ในครัวเรือน ให้คำปรึกษาและรับแจ้งปัญหาที่เกิดจากการเกษตร ที่จะเป็นพื้นฐานให้อบต.เข้าไปส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารให้แก่เกษตรกร โดยประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยท้องถิ่นที่ใช้ระยะเวลาหนึ่งปีในการวิจัยเพื่อศึกษาบทบาท การดำเนินงานและกระบวนการเรียนรู้ของอบต. กับหมู่บ้านเป้าหมาย 4 หมู่บ้านเป็นหลักสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน เป็นการเก็บข้อมูลที่จะควรจะเป็นอันดับแรกก่อนที่จะเข้าไปดำเนินการตามโครงการหรือแผนปฏิบัติการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงและได้รู้จักพื้นที่ก่อนที่จะเข้าไป พื้นที่ เพราะจะได้ทราบว่าแต่ละหมู่บ้านมีสภาพทั่วไปของหมู่บ้านเป็นอย่างไร ในการเข้าไปส่งเสริมงานเกษตรหรือโครงการอื่นๆ ในระดับพื้นที่ โดยวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์ของการศึกษาพร้อมด้วย ว่าเราจะทำการศึกษาหรือเข้าไปส่งเสริมอะไร เพื่อที่จะได้กำหนดข้อมูลที่ควรจะต้องเก็บในระยะแรก ก่อนการดำเนินการขั้นตอนต่อไป ซึ่งจะใช้วิธีการแตกกรอบเนื้อหา ในสิ่งที่จะศึกษา หรือ กำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อโครงการที่จะลงมือทำ ควรจะต้องประกอบไปด้วยอะไรบ้าง อะไรเป็นส่วนที่ควรจะต้องมีเป็นข้อมูลพื้นฐานไว้ หรือด้วยวิธีการ การประชุมกลุ่มย่อย เพื่อแบ่งประเด็นของการศึกษาออกไปแต่ละกลุ่ม แบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานให้ชัดเจนหรือผลัดเปลี่ยนตามความเหมาะสม ว่าใครควรจะอยู่ในกลุ่มไหน ประเด็นไหน และจะถามข้อมูลเกี่ยวกับอะไรบ้าง ซึ่งจากหมู่บ้าน 4 พื้นที่เป้าหมายในเขตตำบลท่าสองคอนที่ลงไปศึกษาวิจัย คือ

1.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน แบ่งเป็น 4 หมู่บ้านเป้าหมายหลัก

เนื้อหาจะเป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั่วไป จัดดำเนินการ 4 ครั้ง ได้แก่ 1. บ้านบ่อน้อย 2. บ้านหนองกงเต่า 3. บ้านดอนหัน 4. บ้านอุปราช เนื้อหาจะเป็นศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของ

หมู่บ้าน เพื่อสามารถนำมาวางแผนการดำเนินการเก็บข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารในหมู่บ้านได้ ผู้เข้าร่วมจะประกอบไปด้วย ทีมวิจัยหลัก, ทีมวิจัยรอง, พี่เลี้ยงโครงการ, ประชาชนผู้รู้, ผู้ที่เกี่ยวข้องและ ผู้ที่สนใจอื่นๆ

วิธีการศึกษา จะแบ่งกลุ่มย่อยระดมข้อมูล ในแต่ละประเด็นคำถามหลักของข้อมูล ออกเป็น 7 กลุ่ม ซึ่งแบ่งบทบาทหน้าที่คนรับผิดชอบในแต่ละประเด็น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความสะดวก สถานการณ์ ผู้เข้าร่วมและไม่ว่าเข้าร่วมอาจจะต้องปรับประเด็นคำถามให้เหมาะสมกับทีมวิจัยในขณะนั้น ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมจะเน้นให้ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมกันระหว่างตัวนักวิจัยเองและชาวบ้านผู้เข้าร่วมอื่นๆ เป็นฝึการทำงานร่วมกันเป็นทีม ให้เกิด ความสามัคคีกันมากขึ้น ฝึกปฏิบัติทดลองการใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เทคนิค วิธีการต่างๆ การที่จะได้ข้อมูลมา ตั้งแต่ วิธีการถาม สัมภาษณ์ ตั้งคำถาม การเขียนกระดาษสรุป การจดบันทึก ในแต่ละคนวิธีการต่างๆ ล้วนมีความหลากหลายที่แตกต่างกันไปตามทักษะ ความสามารถที่ไม่เหมือนกัน

จากนั้น กลุ่มย่อยที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมาได้ ก็เป็นการนำเสนอผลจากการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มว่าได้ข้อมูลอะไรมาบ้างเสนอต่อผู้เข้าร่วมเวทีและร่วมกันแสดงความ คิดเห็น แกไขข้อมูลเพิ่มเติมของข้อมูล ที่ตรงกับความเป็นจริง

จากกิจกรรมในครั้งนี้ ทีมวิจัยได้เรียนรู้ พัฒนาการเปลี่ยนแปลงการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน จากเวทีที่ผ่านมาตั้งแต่การเตรียมตัวของชาวบ้านและทีมวิจัย การตั้งประเด็นคำถามที่มีการวิเคราะห์ ร่วมกัน ทักษะ วิธีการทำงาน ขั้นตอนกระบวนการที่กระชับเวลามากขึ้น มีความตั้งใจในการทำงาน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมมากขึ้น สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมเป็นระบบ มีขั้นตอนการ ทำงานที่ชัดเจนขึ้น

1.2 ศึกษาข้อมูลกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในแต่ละชุมชนเป้าหมาย 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

จัดขึ้นวันที่ 12 พฤศจิกายน 2551 การลงพื้นที่ศึกษากลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสาร ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย จะเป็นทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยรอง กลุ่มเป้าหมายกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอด สารพิษ 4 หมู่บ้านเป้าหมาย ได้แก่ บ้านหนองกุงเต่า บ้านดอนหัน บ้านอุปราษและบ้านบ่อน้อย ซึ่ง การเลือกกลุ่มเป้าหมายจะดูจากพื้นฐานการทำเกษตรแบบไม่ใช้สารทั้งรูปแบบการผลิตแบบ รวมกลุ่มและรายบุคคลที่ได้ศึกษามาเบื้องต้นบ้างแล้ว ที่เห็นการทำงานที่ชัดเจนในชุมชน ตั้งแต่ สถานการณ์ ความเป็นมา การดำเนินงาน การสนับสนุนจากหน่วยงาน เทคนิค/องค์ความรู้ ที่ เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดสาร การนัดวันที่จะจัดกิจกรรมเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร เพราะช่วง

ฤดูกาลนี้เกษตรกรหรือชาวบ้านส่วนใหญ่เก็บเกี่ยวข้าวของตนและรับจ้างเกี่ยวข้าวตามพื้นที่นาต่างๆ สร้างรายจากตรงนี้มากพอสมควร ช่วงนี้จึงต้องงดกิจกรรมอย่างอื่นและหันไปรับจ้างแทน ทำให้ไม่มีเวลาว่างมาร่วมกิจกรรมได้ จากเดิมกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ 4 หมู่บ้าน มีการติดต่อประสาน วันเวลา สถานที่ ไว้แล้วแต่วันที่จัดกิจกรรมจริงเกษตรกรกลุ่มบ้านบ่อน้อยไม่สามารถเข้าร่วมได้ เวทีประชุมครั้งนี้จึงมีแค่ 3 หมู่บ้าน

กระบวนการศึกษา จะใช้วิธีแบ่งกลุ่มย่อย ออกเป็น 3 หมู่บ้าน ตามหมู่บ้านเป้าหมาย โดยแบ่งบทบาทให้ทีมวิจัยรับผิดชอบ ระดมข้อมูล เขียนจับประเด็นด้วยตนเอง เริ่มจากการตั้งประเด็นคำถามชวนคุยเกี่ยวกับการสถานการณ์ทำเกษตรปลอดสารและเข้าสู่ประเด็นตามกรอบคำถามที่แจกให้ แต่ละกลุ่มได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ข้อมูลต่างๆด้วยกัน การแบ่งกลุ่มย่อยระดมข้อมูลได้ผลสรุปเบื้องต้น พบว่า จาก 3 หมู่บ้านจะแบ่งการผลิตผักปลอดสารเป็น 2 รูปแบบด้วยกันคือรูปแบบที่มีการผลิตแบบรวมกลุ่ม ได้แก่ บ้านหนองกุงเต่า และรูปแบบที่ยังคงผลิตแบบรายครัวเรือน ได้แก่ บ้านดอนหัน บ้านอุปราช ที่มีความแตกต่างทั้งเงื่อนไขปัจจัยภายในและภายนอกในหลายๆ ด้านด้วยกัน ปัจจัยภายในไม่ว่าจะด้านบุคคลที่มีความขยัน อดทน ตั้งใจจริงในการผลิตแบบไม่ใช้สารเร่งการเจริญเติบโต การตระหนักในปัญหาของสิ่งแวดล้อม และกลุ่มชาวบ้านที่มีความเข้มแข็ง ปัจจัยภายนอก ได้แก่ หน่วยงาน องค์กร ภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านความรู้ แนวคิด โอกาสที่ได้เข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำเกษตรปลอดสาร สุดท้ายจะเป็นด้านการตลาดที่เป็นแหล่งรองรับผลผลิตผักปลอดสารพิษ นอกจากการซื้อขายภายในชุมชนแล้วเกษตรกรก็อยากมีรายได้ที่แน่นอน มีอาชีพที่มั่นคง

อย่างไรก็ตาม เดิมทีพื้นฐานการทำเกษตรที่มีมาแต่อดีตของแต่ละหมู่บ้านก็จะปลูกแบบไม่ใช้สารเคมีอยู่แล้ว จะเน้นรูปแบบที่มีการผลิตจะปลูกตามหัวไร่ปลายนาใช้พื้นที่ไม่มากนัก นิยมใช้ปุ๋ยคอกในการบำรุง การผลิตส่วนใหญ่จะปลูกเพื่อไว้กินเอง ความสัมพันธ์จะเป็นระบบเกื้อกูลกันแลกเปลี่ยน แบ่งปันเพื่อนบ้าน ถ้าเหลือก็จะแบ่ง ขายเป็นการสร้างรายได้เสริม

ผลการดำเนินกิจกรรม ข้อมูลที่ได้มานั้น พบว่า ทีมวิจัยยังขาดความรู้ ทักษะ การเจาะลึกไปในประเด็นคำถามที่ตั้งไว้แล้ว ยังเป็นลักษณะของผู้ถามและผู้ตอบตามประเด็นคำถาม การตอบเพื่อให้ได้รายละเอียดที่ชัดเจนของข้อมูลยังไม่ลึกซึ้งพอ เป็นปัญหาสำหรับข้อมูลที่จะอธิบายออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ปัญหาดังกล่าวทีมวิจัยจึงได้มีข้อสรุปร่วมกันว่าจะต้องมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ทีมวิจัยลงไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้

ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรบ้านบ่อน้อยที่ไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ได้ ที่ประชุมได้มีข้อตกลงร่วมกันว่าจะลงพื้นที่จัดประชุมกลุ่มย่อยอีกครั้งที่บ้านบ่อน้อย การกำหนดวันเวลาจะต้องรอจังหวะให้การฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวผ่านไปก่อนและจะติดต่อประสานดำเนินการเพิ่ม

ในกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมที่ผ่านมาทั้งหมดตั้งแต่เริ่มแรกจะเน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งทีมวิจัยและชุมชนเป้าหมาย เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านการเรียนรู้ตั้งแต่การค้นหาโจทย์วิจัย การศึกษาข้อมูล การวางแผนและการปฏิบัติการ เป็นต้น ที่ต้องปรับตัวในรูปแบบวิธีการ หรือลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์นั้นๆ

1.3 ศึกษาข้อมูลบทบาท การดำเนินงานของอบต.และองค์รภาคีที่สนับสนุนในพื้นที่

เป็นข้อสรุปหลังจากการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมได้หารือกันในเรื่องการลงเก็บข้อมูลบทบาท การดำเนินงานของอบต.และภาคีที่เกี่ยวข้อง และลงความเห็นร่วมกันว่าจะใช้วิธีการลงสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลไป และกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ เป็นกรอบคำถามของแนวทางในการซักถาม มีการบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป ปากกาและสมุดบันทึกเป็นเครื่องมือเก็บผลการศึกษาข้อมูล จากนั้นในที่ประชุมได้ร่วมกันกำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์เป็นหลัก และผู้ที่เกี่ยวข้องในข้อมูลที่ศึกษา ซึ่งจะแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนที่จะลงสัมภาษณ์ คือ ส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและส่วนขององค์รภาคีสนับสนุนเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในพื้นที่ตำบลท่าสองคอน จำแนกเป็นประเด็นหลัก ดังนี้

1. นโยบายด้านการส่งเสริมการเกษตรปลอดสาร
 - มีว่อย่างไรร ะไรบ้าง
2. แผนงานด้านการเกษตร
 - มีอะไรบ้าง ว่อย่างไรร
 - แนวทางที่จะเข้าไปส่งเสริม มีอะไรบ้าง อย่างไรร
 - เป้าหมายในการลงไปส่งเสริมหรือความคาดหวังที่ลงไป ว่อย่างไรร
3. บทบาท/วิธีการในการส่งเสริม
 - เมื่อไหร่ / ปีใด มีการดำเนินงานอย่างไรร กิจกรรมอะไร
 - ผลการดำเนินเป็นอย่างไร
4. พื้นที่เป้าหมายในการส่งเสริมการเกษตร
5. งบประมาณที่เข้ามาสนับสนุน
6. ปัญหา/อุปสรรค ในการส่งเสริมฯ (ถ้ามี) เป็นอย่างไรบ้าง

7. การติดตามประเมินผล มีการดำเนินหรือไม่ อย่างไร
8. ทัศนคติของ จนท.อบต./ ภาคิ ความเป็นไปได้ คิดอย่างไรเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรปลอดสาร คิดว่าเป็นอย่างไร
9. (ภาคิ) ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร (ถ้ามี ขอเอกสารเพิ่มเติม)
10. (ภาคิ) นโยบายของหน่วยงานนั้นๆ (ถ้ามี ขอเอกสารเพิ่มเติม)

หลังจากนั้นได้แบ่งผู้รับผิดชอบหลักในการลงไปสัมภาษณ์กับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

นักวิจัยลงสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

การลงพื้นที่สัมภาษณ์รายบุคคล ครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลบทบาท การดำเนินงานของอบต. และหน่วยงานที่เคมาส่งเสริมฯ ข้อมูลปัญหา อุปสรรคต่อการดำเนินงานด้านการทำเกษตร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลบทบาท การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคต่อการส่งเสริมงานด้านการเกษตร นำไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษที่เหมาะสมในชุมชน

ผลจากการเก็บข้อมูล ทำให้ได้ข้อมูลบทบาท การดำเนินของอบต.และภาคิที่เข้ามาส่งเสริม ข้อมูลปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานที่ผ่านมา ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะนำมารวบรวม และเรียบเรียงให้เชื่อมโยงกัน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลนำไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารของอบต.ร่วมกับชุมชน

2. ตรวจสอบความถูกต้องข้อมูล และเติมเต็มข้อมูล

สรุปข้อมูล

ภายหลังจากที่ทีมวิจัยได้ลงสัมภาษณ์ข้อมูลบทบาท การดำเนินงานด้านการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษเสร็จสิ้นแล้ว จึงได้มีนัดหมายเพื่อกันประชุมสรุปผลการศึกษาข้อมูลและเป็นการทบทวนสถานการณ์งานวิจัยร่วมกัน ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 เม.ย.52 โดยมีผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยหลัก 9 คน ทีมวิจัยรอง 3 คน อาจารย์พี่เลี้ยงโครงการ 1 คน พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานชุดเกษตรกรรมยั่งยืน 1 คน เจ้าหน้าที่ Node CBMAG อีสาน 1 คน และเจ้าหน้าที่ Sub node - CBMAG มหาสารคาม 1 คน รวมทั้งหมด 16 คน สถานที่ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน จะเห็นได้ว่าการประชุมครั้งนี้ผู้เข้าร่วมนอกจากทีมวิจัยแล้ว จะมีในส่วนของพี่เลี้ยงต่างๆ ที่เข้าร่วมด้วย เนื่องจากทีมวิจัยเห็นว่าการสรุปข้อมูลที่ไปสัมภาษณ์ควรมีจากหลายฝ่ายที่มาให้ข้อคิดเห็นสำหรับข้อมูลที่ได้นำครบถ้วนหรือต้องเติมในส่วนใดเพิ่ม

เวทีเริ่มจากการทบทวนกิจกรรมของงานวิจัย หลังจากที่มีการลงสัมภาษณ์ข้อมูลมาเกี่ยวกับประเด็นบทบาท การดำเนินงานและปัญหา อุปสรรคขององค์กรผู้ที่มาส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในพื้นที่ ว่าทีมวิจัยไปสัมภาษณ์ใครมาบ้าง ใช้วิธีการอย่างไร ซึ่งทีมวิจัยไปสรุปข้อมูลให้กับผู้เข้าร่วมเวทีฟัง และร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนของคุณข้อมูล ต่อจากนั้น เป็นการหารูปแบบการจัดเวทีนำเสนอตรวจสอบข้อมูลต่อชุมชน

นำเสนอข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง

กิจกรรม เวทีนำเสนอข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของคุณข้อมูล วันที่ 28 เม.ย 52 ผู้เข้าร่วม 60 คน มาจากทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยรองรวม 18 คน อ.พีเลียงโครงการ 1 คน เจ้าหน้าที่ Sub node - CBMAG 1 คน พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานชุดเกษตรกรรมยั่งยืน 1 คน ชาวบ้านจาก 4 หมู่บ้านเป้าหมาย บ้านละ 5 คนรวม 20 คน และแกนนำจากหมู่บ้านอื่นหมู่บ้านละ 1 คน รวม 10 คน องค์กรภาคีจาก ศูนย์มีชัย 1 คน อนามัยโนนदै 1 คน ชกส. 2 คน จนท.อบต. ฝ่ายบริหาร 2 คน ฝ่ายส่งเสริมเกษตร 1 คน ฝ่ายพัฒนาชุมชน 1 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของคุณข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชน 4 หมู่บ้าน ,ข้อมูลผู้ส่งเสริมและผู้ถูกส่งเสริม, ข้อมูลบทบาทการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดสารพิษที่ผ่านมาของ อบต. และเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แนวทางและกำหนดบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ สถานที่ได้เปลี่ยนจากโรงเรียนมาเป็นห้องประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากระยะทางไปมาสะดวกและอยู่ใกล้สำหรับหน่วยงานที่เข้าร่วมในเวที

กระบวนการเริ่มจากการชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการโดยหัวหน้าโครงการ โดยเชิญนายกอบต.ท่าสองคอน เป็นคนกล่าวเปิดงาน หลังจากนั้นจะเป็นการนำเสนอข้อมูลและแลกเปลี่ยนเพิ่มเติมข้อมูล โดยทีมวิจัยเป็นคนนำเสนอผลการศึกษาผลข้อมูล ผ่านเครื่องฉายโดยใช้เครื่องฉายเพาเวอร์พอยซ์ ซึ่งทีมวิจัยผู้รับผิดชอบนำเสนอข้อมูลจะมีอยู่ 4 คน ที่นำเสนอข้อมูลพื้นฐานชุมชนแต่ละหมู่บ้าน และบทบาทของอบต.ที่ได้เข้าไปส่งเสริมเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารพิษ ของแต่ละพื้นที่และอีกหนึ่งคนเป็นการนำเสนอบทบาทภาคีที่มีการสนับสนุนในพื้นที่ การนำเสนอใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากนั้น เป็นช่วงการเพิ่มเติมข้อมูล มีการนำเครื่องมือ Mind Map มาใช้ประกอบการเก็บบันทึกข้อมูลเพิ่มเติม โดยมีพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานชุดเกษตรกรรมยั่งยืน เจ้าหน้าที่ Sub node - CBMAG และอ.พีเลียงโครงการ ช่วยในการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลไปพร้อมๆ กับชาวบ้าน และผู้เข้าร่วม ซึ่งวิธีนี้จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นของตนออกมา และเห็นข้อมูลไปด้วยกันจากภาพรวมทั้งหมดของการนำเสนอในเวที

3. การเสนอข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษในระดับชุมชน

เป็นการนำเสนอข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาจากการทำเกษตรที่มีอยู่ในชุมชนและเสนอหาแนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษในระดับชุมชนแบบบูรณาการร่วมกับองค์กรและภาคอื่นๆที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ การดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องหลังจากได้นำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาจากการเกษตรของชุมชนแล้วว่าชุมชนแต่ละพื้นที่มีศักยภาพต่างกันอย่างไร ทั้งข้อจำกัด ปัญหาและความต้องการ มาใช้ในการสรุปและประเมินสภาพพื้นที่ชุมชนออกตามระดับสาเหตุของปัญหาและความสำคัญ ซึ่งจะใช้วิธีการแบ่งกลุ่มย่อยระดมความคิด มีวิทยากรกระบวนการช่วยในการชี้ประเด็นและดำเนินการระดมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะใช้ชื่อว่า “แนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ” แบ่งเวทีออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ

1. กลุ่มเจ้าหน้าที่ อบต. และภาคีเครือข่าย ได้แก่ ศูนย์ประสานงานพัฒนาเครือข่ายและโครงการสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดมหาสารคาม (สสส. Node มหาสารคาม) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรหรือ ธกส. ศูนย์พัฒนาชนบทแบบผสมผสานหรือ ศูนย์มีชัย

องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ประชาชนในท้องที่มากที่สุด มีระบบแผนการแผนดำเนินงานที่ชัดเจนตามแผนยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาตำบล ที่เกิดจากการออกเวทีประชาคมหมู่บ้าน ตามระดับปัญหาและความต้องการของชุมชน มีความพร้อมทั้งด้านงบประมาณ อำนวยความสะดวกที่สามารถปฏิบัติได้เลยที่เห็นสมควรตามข้อบัญญัติของกฎหมาย “แต่การจัดประชุมประชาคมแต่ละครั้งส่วนใหญ่ ชาวบ้านยังต้องการในด้านสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานอยู่เกี่ยวกับเรื่องการเกษตรจึงปรากฏออกมาน้อยมาก” เจ้าหน้าที่อบต. ท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ในเวที

จะเห็นได้ว่า หน่วยงานภายนอกทั้งจาก สสส. Node มหาสารคาม ธกส. และ ศูนย์มีชัย ที่ได้เข้ามาสนับสนุนด้านการเกษตรในชุมชนจะมีประโยชน์และมีผลดีต่อเกษตรกรมาก แต่การเลือกกลุ่มเป้าหมายก็จะมีเจาะจงส่วนกลุ่มคน เนื่องจากการทำงานไม่ได้ประจำอยู่เฉพาะในเขตพื้นที่ตำบลเดียว ต้องกระจายพื้นที่เป้าหมายไปยังเขตตำบลอื่นๆ งบประมาณที่สนับสนุนก็เฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่ถูกเลือกและได้เข้ารับการส่งเสริมเท่านั้น แต่เกษตรกรกลุ่มอื่นจากหมู่บ้านใกล้เคียงที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมหรือไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายที่เลือกแต่มีปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือการเกษตรเช่นกัน จึงเป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งที่หน่วยงานที่เข้ามาไม่สามารถกระจายให้ทั่วพื้นที่ของตำบลได้ ทั้งภาระงานที่ไม่สามารถลงมาติดตามอย่างเป็นประจำในบางหน่วยงานจึงไม่มีการติดตามผลการดำเนินงานและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของเกษตรกรได้

อย่างไรก็ตาม อบต. ซึ่งเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด ที่มีความได้เปรียบทั้งด้านการทำงานในระดับพื้นที่ มีอำนาจอิสระในตัว มีบุคลากร มีงบประมาณอุดหนุน สามารถดำเนินการกิจการใดๆ จากปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างเต็มที่ ซึ่งปัญหาทางการเกษตรจากการใช้สารเคมีอาจจะยังไม่มีผลสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ให้จัดเป็นแผนปฏิบัติและดำเนินการอย่างจริงจัง แต่การปรับเปลี่ยนแนวคิด วิธีการ จากการผลิตแบบใช้สารเคมี ให้เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบที่ได้รับและหันมา ลด ละเลิก การใช้สารเคมี ใส่ใจในสุขภาพของตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ อบต. สามารถดำเนินการด้วยการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่เกษตรกรได้ โดยไม่ต้องรอให้เกิดเป็นปัญหารุนแรงก่อนถึงจะแก้ไข อีกทั้งการที่มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนในชุมชนที่หลากหลาย ก็เป็นโอกาสที่ดีของอบต.ที่จะเป็นทั้งกลไกประสานความร่วมมือการพัฒนาภาคการเกษตรเข้าด้วยกัน เป็นทั้งที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และร่วมลงมือปฏิบัติในพื้นที่เดียวกันได้

2. กลุ่มชาวบ้าน ได้แก่ ส.อบต. , กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน และ ชาวบ้าน โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ บทบาท อบต. ในการส่งเสริมฯที่ผ่านมา และความคาดหวังต่อการส่งเสริมฯ ของอบต.กับชุมชน ซึ่งผลสรุปได้ว่า

กลุ่มของชาวบ้านส่วนใหญ่แล้วเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีการทำเกษตรปลอดสารเป็นทุนเดิมอยู่แล้วปลูกตามหัวไร่ ปลายนา ไร่กินเอง เหลือจึงขาย แต่ก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่มีความสนใจและต้องการอยากจะทำเกษตรปลอดสารในพื้นที่ของตน แต่มีปัญหาน้ำมีไม่เพียงพอ ปัญหาการจัดการด้านอื่นๆ อีกทั้งความต้องการเพิ่มเติมในด้านองค์ความรู้ แนวคิด เทคนิค และวิธีการทำเกษตรแบบอินทรีย์ชีวภาพอยู่ โดยเกษตรกรมีความคาดหวังอยากจะให้อบต.หรือหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้คำแนะนำช่วยเหลือในการทำเกษตรอย่างจริงจังที่เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น

หลังจากนั้น เป็นการนำข้อมูลมาสรุปรวมที่เวทีกลางเพื่อนำเสนอและร่วมกันหาแนวทางในการส่งเสริมและจัดทำแผนกิจกรรมร่วมกัน

ผลโดยสรุปว่า หลังจากมีการนำเสนอและเติมเต็มข้อมูลบริบทชุมชนและข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสาร ข้อมูลบทบาทการสนับสนุนเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ข้อมูลองค์กรภาคี(ผู้ส่งเสริม) สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ปัญหาการทำเกษตรและได้แนวทางในการส่งเสริมเกษตรปลอดสารของอบต. ดังนี้

ปัญหาการทำเกษตร

- การจัดการเรื่องน้ำ เกี่ยวกับระบบน้ำ ระบบไฟ
- การบริหารกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่ม การสร้างแกนนำกลุ่ม อบรมแนวคิด
- เสริมธุรกิจพอเพียง/เกษตรอินทรีย์ อบรมเรื่องแนวคิดและปฏิบัติทดลอง

แนวทางในการส่งเสริมเกษตรปลอดสารของอบต.

- สร้างศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดสาร ที่ บ.หนองกุ้งเต่า และ บ.อุปราช
- จัดตั้งตลาดปลอดสาร ต.ท่าสองคอน เป็นตลาดกลางรับซื้อ สินค้าเกษตร มีระบบการตรวจสินค้าที่ได้ มาตรฐาน
- ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการจัดการน้ำ การทำเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- ขยายพื้นที่ปลูกสู่ไร่นา และจากไร่นามารวมกลุ่ม
- ตั้งนโยบายและแผนการส่งเสริม 3 ปี หรือ 5 ปี มีเจ้าหน้าที่ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

4. จัดทำแผนงานประจำปีในการส่งเสริมการทำเกษตรปลอดภัยจากสารพิษต่อชุมชน

เป็นกิจกรรมที่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนและแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรที่อบต. จัดทำเป็นแผนการเกษตรของตำบล โดยเป็นแผนงานมีทั้งระยะสั้นและระยะยาว ที่ต้องมีการวางไว้ล่วงหน้าตามลำดับความสำคัญก่อนหลังในแผนปฏิบัติการ อาจจะสนับสนุน ในรูปแบบของ การให้งบประมาณ การให้ความรู้ การฝึกอบรมและปฏิบัติการ การศึกษาแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่ เป็นต้น หลังจากการดำเนินการทุกครั้งต้องมีการสรุปผลของกิจกรรมและประเมินผลที่ได้รับนำไปเป็นบทเรียนเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในแผนงานต่อไปได้ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยได้มีกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ของอบต. ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ที่เป็นส่วนหนึ่งนำไปจัดเข้าเป็นแผนงานประจำปีของตำบลได้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร ด้วยกิจกรรม คือ

4.1 การศึกษาดูงานเพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้

กระบวนการเริ่มจาก การจัดประชุมปรึกษาหารือเรื่องสถานที่ในการศึกษาดูงาน และได้สรุปผลออกมาโดยคำนึงถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยและความต้องการของชุมชน จากข้อสรุปในการประชุมมีมติร่วมกันในการไปศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน นายผาย สร้อยสระกลาง จากศูนย์เรียนรู้ชุมชนอีได้น้อย อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ โดยมีประเด็นหลักในการศึกษาเรียนรู้ ดังนี้ 1.เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม 2.แนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์โดยการพึ่งตนเอง 3.การเติมเต็มแนวคิด องค์ความรู้ด้านการเกษตรปลอดสาร

การศึกษาดูงานจัดขึ้นในพรุวันที่ 10 มิถุนายน 2552 วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษให้แก่ อบต.ท่าสองคอน เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้การทำเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสรุปบทเรียนการศึกษาดูงานและวางแผนกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกันต่อไป

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยหลัก 7 คน(รวมฝ่ายส่งเสริมเกษตรอบต.) ทีมวิจัยรอง 4 คน นักวิชาการเกษตรประจำตำบล 1 คน ส.อบต. 2 คน ชาวบ้านและผู้สนใจ 9 คน ทีมพี่เลี้ยง 2 คน รวมทั้งหมด 25 คน โดยคัดเลือกเฉพาะกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายของการศึกษาที่มีความสนใจจริงและบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ผลการดำเนินกิจกรรม สรุปได้ดังนี้

การดำเนินในช่วงเข้าทีมศึกษาดูงาน แนะนำตัวต่อผู้เข้าร่วม และเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้กับนายผาย สร้อยสระกลาง ต่อจากนั้นทีมวิทยากร (ศูนย์ปราชญ์) พาชมแปลงการทำเกษตรประณีตปลูกพืชแบบผสมผสาน มีทั้งผัก ไม้ผล ไม้ยืนต้น หน่อไม้ และสระน้ำ 1 สระ เป็นต้น ต่อจากนั้นไปเดินสำรวจไร่นา การปลูกข้าวแบบไม่ใช้สารเคมี การปลูกไม้ยืนต้นตามคูคันนา จนถึงเวลาพักเที่ยง ต่อจากนั้นช่วงบ่ายทีมวิทยากร (ศูนย์ปราชญ์) ร่วมกันร้องเพลง อุดรรู้ว่ แก่จน และเป็นการฟังบรรยายเนื้อหาและแลกเปลี่ยนประเด็นคำถามในเรื่องการจัดการน้ำ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการกลุ่ม โดยทีมวิจัยได้แบ่งให้มีคนหลักในการขึ้นคำถาม และผู้เข้าร่วมท่านอื่นๆ แลกเปลี่ยนคำถามร่วมกัน ซึ่งคำถามส่วนใหญ่จะเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ เติมเต็มแนวคิดร่วมกันกับวิทยากรประจำศูนย์ปราชญ์ และเดินสำรวจอีกครั้ง ในแปลงเกษตรแบบผสมผสานของนายสกุล แก้วเลื่อน เป็นลักษณะของการทำเกษตรประณีต ในพื้นที่ 7 ไร่ ขุดสระเลี้ยงปลา ปลูก ไม้ผลชนิดต่างๆ ปลูกพืชผักสวนครัว และวิธีการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์จากไส้เดือนฝอยและเดิมความรู้พร้อมกับแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดการทำเกษตรแบบผสมผสานระหว่างการเดินทาง

ซึ่ง นายสกุล (วิทยากรศูนย์ปราชญ์) ได้เล่าว่า แต่ก่อนก็ไม่คิดที่จะมาทำการเกษตรแบบประณีต ครอบครัวก็ลำบากพอสมควรมีหนี้สิน อาชีพเกือบทุกอาชีพ เช่น ค้าขาย รับจ้าง ไปเมื่องนอก ก็เคยทำมาหมดแล้ว ก็ไม่สามารถช่วยให้หมดหนี้สินได้ มีแต่จะเพิ่มมากขึ้น ลูกสาว ลูกเขย ก็ต้องไปทำงานต่างจังหวัด ไม่ได้อยู่เฝ้าไร่เฝ้านา จนได้มาเห็นการทำเกษตรประณีตของพ่อผาย ก็มีความคิดว่าถ้าเราลองทำดูก็ไม่เสียหายอะไร อีกทั้งเราก็ตูยบ้านรับจ้างทำงานทั่วไปอยู่แล้ว จนกระทั่งได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการขุดสระไว้ก่อนเพื่อกักตุนเป็นแหล่งน้ำ ต่อมาก็ปลูกไม้ยืนต้น พืชสวนชนิดต่างๆ ก็มีความเชื่ออย่างหนึ่งว่า “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” จนมาถึงปัจจุบันนี้ แปลงเกษตรประณีตก็ช่วยลดรายจ่ายลงไปมากจากการซื้ออยู่ ซื้อกิน และมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยอุดรรู้ว่ในครอบครัวด้วย ลูกหลานก็มาทำอาชีพการเกษตรช่วยกัน มีรับจ้างใกล้ๆบ้าน เป็นรายได้เสริม ไม่ต้องเดินทางไปต่างจังหวัดที่ไกลๆ เกิดการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวของตนได้

จากนั้น คณะศึกษาดูงานได้กลับเข้ามาในหอประชุมคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับทีมวิทยากรเพิ่มเติมทั้งเรื่องการจัดการน้ำด้วยวิธีการของนายผาย บอกว่า “เขาเฮ็ดจังได้จึงสิเอาน้ำอยู่”

(แปลว่าเราจะทำอะไร จึงจะเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้) อันแรกคือ จัดแบ่งพื้นที่ให้พอเหมาะ ขุดสระไว้ 1 สระก่อน เปิดน้ำลงในสระ พื้นฟูสภาพของน้ำด้วยการเติมปุ๋ยคอกลงไป จะช่วยบำบัดน้ำและเป็นแหล่งอาหารของ หอย ปู ปลา ต่างๆ ในน้ำ ปลุกพืชหลายชนิดปนกันไป เป็นต้น

โดยบรรยากาศมีการแลกเปลี่ยนสนทนากันอย่างสนุกสนานเป็นกันเองในเวที มีการซักถามร่วมกัน นอกเหนือจากประเด็นที่เตรียมมา เช่น เทคนิคการขยายไถ่พันธุ์ไข่ ระยะของการเก็บไข่ไถ่ เทคนิคการเลือกพันธุ์วัว เป็นต้น ผ่านไปซักระยะที่มิวิจัยจึงได้กล่าวสรุปและขอบคุณทางทีมวิทยากรและถ่ายรูปแบบที่ระลึก สร้างความประทับใจให้แก่ผู้เข้าร่วมเป็นอย่างมาก

หลังจากนั้น คณะศึกษาดูงานจึงได้ระดมความคิดสรุปสิ่งที่ได้จากการดูงานครั้งนี้ มีรายละเอียดดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดเกี่ยวกับการทำเกษตรตามแนวพระราชดำริหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสร้างแนวคิดให้ผู้เข้าร่วม เดิมแนวความคิด ให้มีความตั้งมั่น ให้รู้จักตัวเอง ชะนิตัวเอง รู้ว่าเราเป็นใคร รู้ผู้อื่น การเริ่มต้นทำกับครอบครัวตนเองก่อน ทำความเข้าใจกับครอบครัว สร้างศรัทธาให้คนเชื่อมั่น ศึกษาหาความรู้ทั้งเทคนิคและวิธีการ ทดลองปฏิบัติการ ทำให้เป็นตัวอย่าง เป็นต้นแบบ มีรูปธรรม เกิดการขยายผลให้คนทั่วไป โดยเริ่มจากคนที่ใกล้ชิดก่อน อดูรู้ วัว รายรับ-รายจ่าย นำไปสู่การพึ่งตนเองได้

การจัดการน้ำ ให้รู้จักพอประมาณ กำหนดปริมาณการใช้น้ำ ทำน้ำขุ่นให้ใส รู้วิธีการเก็บน้ำ เริ่มจากการขุดสระก่อน ปลุกพืชที่เหมาะสม จัดให้เป็นระบบ ทั้งในน้ำและบนบก

การบริหารจัดการกลุ่ม ให้รู้จักมีกิจกรรมร่วมกัน วางแผนร่วมกัน สร้างศรัทธาให้ตนเอง ทำในครอบครัวก่อน ขยายผลสู่รอบครัวที่สนใจ นำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ มีความสามัคคี มีคุณธรรม มีสติจะ เชื่อสัจย์ ปฏิบัติตามกฎหมาย ให้แต่ละคุ้มปกครองตนเอง กระจายอำนาจ โปร่งใส ประชุมอย่างต่อเนื่อง บูรณาการร่วมกัน มีการวางแผนต่างๆ อย่างมีส่วนร่วม หลังจากนั้นเป็นการวางแผนคราวๆ ที่จะพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของอบต. ในการส่งเสริมเกษตร ซึ่งทีมมิวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่าจะประชุมเพื่อทบทวนผลของการศึกษาดูงาน ที่นำไปสู่พัฒนาการเรียนรู้ต่อไปได้อีก เช่น การจัดฝึกอบรม การจัดปฏิบัติการทดลอง การจัดทำแปลงสาธิต เป็นต้น

ข้อสังเกตจากกิจกรรม

กิจกรรมการศึกษาดูงานเป็นการสร้างการเรียนรู้ เดิมแนวคิด เกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรที่มีรูปธรรมให้เห็นชัดเจน สร้างแรงจูงใจต่อผลที่ได้รับเป็นอย่างดี แต่อาจขาดเจ้าหน้าที่และบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องในการจัดทำข้อเสนอแผนงานด้านการเกษตรสนับสนุนในพื้นที่ ซึ่งยากต่อการที่จะนำมาสร้างกระบวนการเรียนรู้และเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิดให้เห็นถึงความสำคัญองงานด้านการเกษตรที่มีต่อชุมชนอย่างมีส่วนร่วมได้

4.2 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและจัดทำแปลงสาธิตการปลูกผักปลอดสาร

โดยการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ แนวคิด และเทคนิคการทำเกษตรปลอดสารพิษและจัดทำแปลงสาธิตการทำเกษตรปลอดสารพิษสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจขึ้น ในวันที่ 22 มิถุนายน 2552 สถานที่ดำเนินการแปลงสาธิต นายมานิตย์ กองศูนย์ (ทีมวิจัย) ม.3 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 42 คน จาก นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอบต. สมาชิกอบต. ที่เป็นทีมวิจัยร่วม ทีมวิจัย คณะครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านอุปราช เกษตรกรและชาวบ้านผู้สนใจ อาจารย์พี่เลี้ยงโครงการและเจ้าหน้าที่ Sub node - CBMAG มหาสารคาม มาร่วมสังเกตการณ์ในเวทีด้วย

ผลการดำเนินกิจกรรม สรุปได้ดังนี้

กิจกรรมเริ่มด้วยการลงทะเบียน การแจกเอกสารของโครงการ สารเร่งพด.1,2 และ7 (สนับสนุนจากนักวิชาการเกษตรส่งเสริมการเกษตรอบต.) การแนะนำตัวทีมวิจัยกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ได้เชิญ ฝ่ายบริหารอบต. ปลัด อบต. เกษตรตำบล เข้าร่วมกิจกรรมและร่วมแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น แต่เมื่อถึงเวลามีเหตุจำเป็นทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ได้

หลังจากนั้น เป็นการบรรยายถึงการทำเกษตรปลอดสาร การใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช พร้อมกับสาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและสารสกัดจากสะเดา โดยทีมวิทยากรผู้บรรยายจาก นายเชื่อน พรหมมรรักษ์ ประธานกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพบ้านหนองกุงเต่า และนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอบต. เป็นผู้ทำการสาธิตขั้นตอน พร้อมกับบรรยาย ถึงสรรพคุณของชนิดพืชที่นำมาเป็นส่วนผสมทำปุ๋ยหมักและสารจากสะเดา ว่าเป็นสรรพคุณอย่างหนึ่งทางยา แก่รักษาโรคและบรรเทาอาการต่างๆ ได้ เช่น ใบสบาดเสือ ใช้ห้ามเลือดจากแผลสด ใบตะไคร้หอม ป้องกันยุงได้ เป็นต้น

ภายในงานจะมีการติดโปสเตอร์ของ สารเร่งพด. วิธีการและประโยชน์ ชนิดพืชสมุนไพรธรรมชาติกำจัดศัตรูพืช เช่น ใบสบาดเสือ ใช้ควบคุมกำจัดเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล มะเขือเทศใช้กำจัดไรแดง หนอนไผ่ผัก เป็นต้น จนกระทั่งทางทีมวิทยากรได้ทำการสาธิตเสร็จสิ้น และได้มอบปุ๋ยหมักให้แก่ชาวบ้านที่ต้องการนำไปใช้ในแปลงของตน ในช่วงพักกลางวันทางทีมวิจัยเห็นว่าอากาศร้อนอบอ้าวมาก จากกำหนดการเดิมเราจะเตรียมแปลงปรับปรุงบำรุงดินและปลูกผักแปลงแปลง จนได้ทำการเลื่อนออกไปและนัดวันกันมาแปลงปลูกผักในวันถัดไป

ข้อสังเกตจากกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่รู้จักและสนิทกับนักวิจัยเท่านั้นความหลากหลายที่มาจากกลุ่มอื่นจึงไม่ค่อยมี การทำงานจึงเป็นลักษณะของการทำเฉพาะกับกลุ่มคนบางส่วน

ทีมวิจัยมีความคาดหวังให้ทางอบต.เห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ โดยการยื่นหนังสือขอความอนุเคราะห์ในด้านงบประมาณสนับสนุน แต่สิ่งที่อบต.ช่วยได้เพียงกำลังคนของเจ้าหน้าที่วิชาการเกษตร ความรู้ทางสายงานและแผนที่ โตะ แก้วอี เท่านั้น

การจัดทำแปลงสาธิต เป็นการเปิดให้ชุมชนได้รับทราบ ได้รับรู้ และเห็นถึงความสำคัญของการทำเกษตรแบบอินทรีย์ สร้างเครือข่ายของศูนย์สาธิตการทำเกษตรปลอดสารในระดับตำบลที่จะนำไปขยายต่อในหมู่บ้านอื่นๆ ได้ด้วย

แปลงสาธิตที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันทำขึ้นมา เป็นแรงกระตุ้นให้นักวิจัยตื่นตัวกับการทำเกษตรปลอดสาร โดยเริ่มจากที่ตนเองก่อนแล้วค่อยขยายสู่เพื่อนบ้านใกล้เคียง

กิจกรรมนี้ได้สร้างความสามัคคี รักใคร่ ประองคอง เห็นความเป็นทีมงาน เกิดกลุ่มคนที่เข้มแข็งขึ้น

ข้อเสนอแนะจากกิจกรรม

กิจกรรมนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างอบต.กับชุมชนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารที่เห็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งบทบาทหลักในการดำเนินงานของอบต. ที่ควรจะสนับสนุน ได้แก่ 1) อบต. ที่เกี่ยวข้องควรเข้าร่วมจากหลายๆฝ่ายให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน 2) ให้การสนับสนุนทั้งปัจจัยการผลิตและองค์ความรู้ 3) เติมเต็มแนวคิด แลกเปลี่ยนเรียนรู้และประโยชน์จากการทำเกษตรปลอดสารและพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ 4) ติดตามประเมินผลและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง 6) จัดเป็นแผนงานด้านการเกษตรประจำปีของตำบล 7) ประสานร่วมมือจัดทำแผนงานร่วมกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตร จะนำไปสู่การขยายแนวคิด พัฒนาภาคการเกษตรในชุมชนต่อไปได้

5. ติดตามผลการดำเนินงานพร้อมกับส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรอย่างต่อเนื่อง

การติดตามผลการดำเนินงาน

เป็นกิจกรรมที่คณะทำงาน ที่มีทั้ง อบต. สมาชิกอบต. ทีมวิจัยให้ข้อสรุปร่วมกัน ดำเนินการติดตามผลการดำเนินงานจากการจัดทำแปลงสาธิตเพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมการเกษตร โดยจะมีสมาชิกทีมวิจัยที่มีทั้ง นักวิชาการส่งเสริมเกษตร อบต. สมาชิกอบต. ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เป็นกลไกหลักในการจัดตั้งแผนการติดตามผลการดำเนินงานและประเมินผล แต่การกำหนดบทบาทยังไม่ได้ระบุออกมาชัดเจนว่าควรจะมีคณะกรรมการติดตามกี่คน ใครจะรับผิดชอบเรื่องอะไร การติดตามผลจึงมีแก่นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรอบต. และสมาชิกทีมวิจัยบางคน ได้ทำการดำเนินการติดตามในระยะต่อไป เพื่อจะ

รวบรวมเป็นข้อสรุปของผลการดำเนินกิจกรรมและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนำไปสู่การพัฒนาเกษตรและขยายผลต่อไปยังพื้นที่หมู่บ้านอื่นในเขตตำบลต่อไป

บทเรียนจากกิจกรรม การหารือแต่งตั้งกรรมการติดตามผลเกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มคนที่จะสามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้หลังจากการทดลองปฏิบัติการได้สิ้นสุด ซึ่งตรงกับช่วงฤดูกาลทำนาของเกษตรกร อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเริ่มเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของฝ่ายบริหารอบต. ทีมวิจัยบางส่วนจากบทบาทเดิมที่เป็นสมาชิกและเคยเป็นฝ่ายบริหารอบต. มาก่อน ก็จะลงสมัครรับเลือกตั้งใหม่ในสมัยหน้า ที่มีทั้งกลุ่มเดียวกันและกลุ่มที่อยู่ตรงข้ามกัน การเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมในดำเนินงานจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาตามข้อคิดเห็นของหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะ อบต. และสมาชิกอบต. และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ควรตัดสินใจเฉพาะบางกลุ่มคนเท่านั้น

6. สรุปบทเรียนจากการวิจัย

เพื่อทบทวนกระบวนการดำเนินงานและผลที่เกิดขึ้นอันจะนำไปเป็นบทเรียนต่อชุมชนในพื้นที่อื่นต่อไปได้

การจัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยต่อชุมชน

เป็นรูปแบบของการจัดนำเสนอข้อมูลร่วมกับชุมชน เพื่อสรุปกิจกรรมทั้งหมดตลอดระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ซึ่งผู้เข้าร่วมมาจาก อบต. สมาชิกอบต. กลุ่มเกษตรกร ผู้นำชุมชน ทีมพี่เลี้ยงโครงการและผู้ที่สนใจ มีทั้งหมู่บ้านเป้าหมายหลักและหมู่บ้านต่างๆ ในเขตพื้นที่ตำบลท่าสองคอน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 เป็นการนำเสนอผลการดำเนินโครงการวิจัยต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษในชุมชนและเปิดรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยจากผู้เข้าร่วมเพื่อนำมาประมวลผลภาพรวมของการวิจัยไปประกอบการวิเคราะห์และสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในการจัดทำข้อเสนอแนะต่องานวิจัยต่อไป สรุปการแลกเปลี่ยนในเวทีมี ดังนี้

- ปัญหาการปลูกผักปลอดสารพิษ ชาวบ้านไม่สามารถทำได้เพราะไม่ได้ผลผลิตที่ดี ทั้งปัญหาเพลี้ย ศัตรูพืชต่างๆ และวัชพืช

- เกษตรกรจะต้องใช้วิธีการสังเกตในการป้องกันด้วย เช่น การสังเกตหลังจากการรดสารที่หมักจาก ตะไคร้หอม ใบบอระเพ็ด เพื่อป้องกันเพลี้ยและแมลงต่างๆ ที่สำคัญตัวเกษตรกรเองต้องขยัน ห้ามเกียจคร้าน

- ต้องมีการดูแล ป้องกันโดยการใช้สารจากธรรมชาติ การใช้สารเคมีนั้นเห็นผลเร็ว แต่สารจากธรรมชาติก็ทำได้แต่ใช้เวลานานกว่า ดังนั้นเราต้องขยัน หมั่นสังเกต อย่าให้เกิด ถ้าเกิดแล้วจะแก้ไขนั้นยาก

- การปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นเรื่องเก่า ของเก่าเรามาาน เรามาหลงอยู่ช่วงที่ใช้สารเคมี จึงมีการใช้อย่างแพร่หลาย ตัวอย่างยายผมที่บ้าน ตอนเช้าก็จะไปเก็บผักมาขายทุกวันคนก็จะซื้อทุกวันเช่นกัน ดังนั้นความขยันนั้นสำคัญ คนเดียวนี้จี๋เกียจ ตะไคร้มัดละ 2 บาท ก็ไปซื้อมากิน ไม่ยอมปลูกเอง การปลูกพืชนั้นก็ต้องปลูกไม่ซ้ำกัน เวียนไปตามฤดูกาล อยากให้เป็นการปลูกกินในครอบครัวเสียก่อน หากทำเป็นธุรกิจนั้นต้องใช้อยู่แล้ว ดังนั้นควรปลูกไว้กินเอง ผู้นำเกษตรกรคนหนึ่งย้ำในเวที

- การดำเนินงานของอบต.ต่อการส่งเสริมเกษตร ไม่ต่อเนื่อง มีการส่งเสริมแต่ไม่มีการสนับสนุนต่อ การพัฒนาด้านเกษตรจึงไม่ก้าวหน้า ไม่มีความต่อเนื่อง สุดท้ายก็ล้มเลิกกันไป

- ข้อจำกัดของอบต. มีเขตพื้นที่รับผิดชอบกว้าง 23 หมู่บ้าน มีงบประมาณเกือบ 30 กว่าล้าน แต่มีงบประมาณในการส่งเสริมด้านการทำเกษตรปลอดสารไม่มาก และเจ้าหน้าที่อบต. มีความพร้อมที่จะเรียนรู้ แต่ยังต้องใช้เวลาฝึกทักษะ เรียนรู้ ประสบการณ์ ในการทำงานด้านเกษตรในพื้นที่มากกว่าเดิม อีกทั้งในพื้นที่มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมการเกษตร แต่ไม่ได้รับการกระจายให้ทั่วพื้นที่ในเขตตำบล จะส่งเสริมเฉพาะกลุ่มคน หมู่บ้านบางหมู่บ้านเป็นหลักเท่านั้น

- การที่จะทำเกษตรปลอดสารไม่ใช่เรื่องที่จะทำได้ง่ายๆเพราะเราหลงมาใช้สารเคมีเป็นเวลานาน ดังนั้นเราต้องค่อยๆลด สร้างแกนนำคนที่อาสา คนที่มีใจ เปลี่ยนความคิดให้เห็นความสำคัญของเรื่องสุขภาพ และมองเห็นคนอื่น อยู่อย่างเกื้อกูลกัน ถ้าทำง่ายหน่วยงานที่จะเข้ามาสนับสนุนนั้นก็เข้ามาได้ง่ายขึ้น

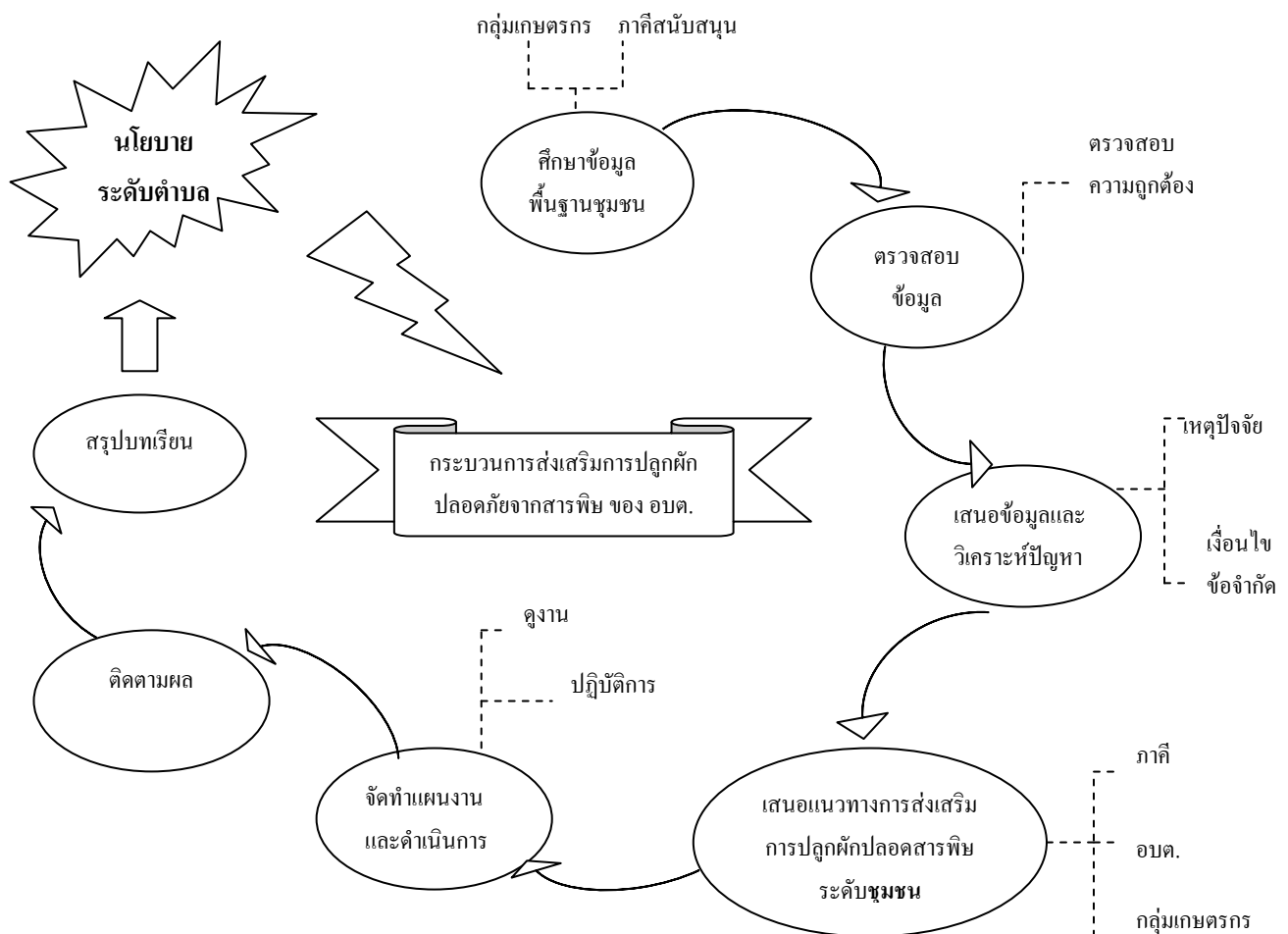
- ชาวบ้านควรเสนอโครงการที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่เฉพาะแต่การทำถนน โครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ควรให้เน้นเกี่ยวกับการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ และอยากฝากทางเจ้าหน้าที่ให้ติดตามอย่างใกล้ชิดว่ามีหมู่บ้านไหนที่มีกลุ่มเรื่องใดบ้าง

- เจ้าหน้าที่ประจำอบต. คนหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า “ผมพูดเรื่องการปลูกผักปลอดสารมาตลอดแต่ว่าพี่น้องเองก็ยังไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร สมัยก่อนผมรู้สึกละอายใจไม่ค่อยมีโรคร้ายแรง สารเคมียังไม่ปนเปื้อนอยู่ตามธรรมชาติ สมัยนี้สารเคมีปนเปื้อนมาก” และให้ข้อคิดเห็นต่อโครงการวิจัยว่า “ปัจจุบันนี้อบต.มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบนั้นมีมาก ผมอยากมาเข้าร่วมตั้งแต่ต้น แต่ก็ไม่ค่อยมีเวลาดังนั้นวันนี้ผมว่าเราควรเริ่มต้นกันใหม่ พอได้แล้วกับเรื่องถนนหนทาง ผมพยายามจะหาทางผลักดันและขยายผลต่อไป”

จากการแลกเปลี่ยนในเวทีจะชี้ให้เห็นได้ว่าการทำเกษตรปลอดสารในพื้นที่นั้นมีเงื่อนไขที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จขึ้นมาได้ แบ่งเป็น เงื่อนไขภายใน ได้แก่ ตัวเกษตรกรที่ต้องมีความอดทน มีความตั้งใจจริง ปรับเปลี่ยนแนวคิดของคนใหม่ ขาดความรู้ แนวคิด วิธีการปฏิบัติการในด้านการผลิตยังต้องพึ่งพาสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการดูแลรักษา เกษตรกรไม่มีความเชื่อมั่นของ

ผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรปลอดสารและวิธีการเสนอปัญหาการเกษตรต่อการจัดโครงการของแผนพัฒนาตำบลที่ยังไม่มีความหลากหลายทางด้านอาชีพที่เน้นแต่ถนน หนทาง เป็นส่วนใหญ่ 2) เจื่อนใจภายนอก ได้แก่ องค์กรปกครองท้องถิ่นหรือองค์กรภายนอกในการสนับสนุน การถ่ายทอดความรู้ แนวคิด วิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง ให้เกิดการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี วิธีการส่งเสริมต่างๆ ที่เป็นแรงจูงใจ ผลักดันให้ เกษตรกรหันมาตัดสินใจในขบวนการผลิตและขยายผลต่อไปได้

แผนภาพที่ 4.4 สรุปรูปแบบกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปทั้งรูปแบบ วิธีการ สรุปได้ดังนี้

1. การเรียนรู้จากการร่วมเป็นทีมวิจัย

การเรียนรู้ของอบต. จาก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร อดีตรองนายกอบต. สมาชิกอบต. ผู้นำชุมชน เกษตรกรและชาวบ้าน ที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยที่มีบทบาทหลักในกระบวนการดำเนินการ ตั้งแต่การเข้าร่วมศึกษาและวิเคราะห์หาปัญหาชุมชน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสตนเองเพื่อยอมรับจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในการทำงานร่วมกันแบบเป็นทีม ในลักษณะที่ไม่มีการบังคับสั่งการจากคนใดคนหนึ่งที่มีบทบาททางสังคมหรือมีอำนาจมากกว่า ทุกคนมีบทบาทเท่าเทียมกัน ในการร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติการ ถึงแม้บางครั้งจะเกิดความขัดแย้งจนไม่สามารถหาข้อสรุปร่วมกันได้ แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นทางบวกมากกว่าที่มีเจตนาไปในทางลบลง ความเป็นทีมที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันบ่อยๆ ทั้งการเตรียมกิจกรรม ในเวทีประชุม ได้พูดคุยกัน ได้สนทนากัน กินข้าวด้วยกัน ทำงานร่วมกันหลายๆ คน ก็สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ ทุกคนเกิดการยอมรับและพร้อมที่จะปรับตัวเข้าหากันในเป้าหมายที่เป็นทิศทางการทำงานเดียวกัน ซึ่งเป็นการกระบวนการเรียนรู้ที่ได้พัฒนาศักยภาพตนเองทั้งวิธีคิด วิธีการนำไปปฏิบัติ เกิดความเชื่อมั่นจากการทำงานร่วมกันแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี โดยประมวลผลการเรียนรู้จากการเข้าร่วมเป็นทีมวิจัย ไว้ดังนี้

“ได้มีส่วนร่วมในการคิดทุกขั้นตอน มีการวางแผนร่วมกัน ร่วมศึกษาและลงมือทำ”

“นักวิจัยรู้จักกันและได้เห็นกันบ่อยขึ้น จากการร่วมกิจกรรมด้วยกัน เป็นทีมงานมากขึ้น”

“ประทับใจตนเอง ความรู้ ป.4 ก็ทำวิจัยได้ ไม่คิดว่าตนก็ทำได้ ได้ทำวิจัยด้วยตนเอง ได้เรียนรู้หลายที่ ได้มีส่วนร่วมและพอใจที่ได้เป็นนักวิจัย” นายเชื่อน พรหมารักษ์ นักวิจัย

บันทึกการประชุม สรุปบทเรียนการทำงาน

วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2552

2. การเรียนรู้ของกลุ่มบุคคลที่เกิดจากความต้องการที่จะแก้ปัญหา

การเรียนรู้ของอบต. กลุ่มผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนในพื้นที่ศึกษาที่มีความต้องการอยากจะศึกษาปัญหาเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์หาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยมีความคาดหวังและเป้าหมายในการทำงานที่แน่นอน ทั้งบทบาท การทำงานของ อบต. ในแผนงานด้านการเกษตรที่ยังไม่มีทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ภายได้ศักยภาพที่เป็นทุนเดิมของเกษตรกรอยู่แล้ว ทางด้านกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ร่วมวิจัยท่านอื่น ที่อยากจะลอง อยากจะรู้ เป็นการหาความรู้เพิ่มเติม จากการค้นหาปัญหาในชุมชน เช่น ทำไมบางหมู่บ้านถึงเกิดผลสำเร็จในกลุ่มเกษตรกรปลูกปลอดสาร แต่บางหมู่บ้านไม่สามารถดำเนินการต่อได้จนต้องล้มเลิกไป จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการสนับสนุนมาพร้อมกัน ที่ความต้องการที่จะร่วมกันศึกษา อีกทั้งเป็นการเรียนรู้ที่อยากจะร่วมแลกเปลี่ยนถึงวิถีชีวิตของหมู่บ้านตนกับหมู่บ้านอื่นว่ามีความแตกต่างกันหรือคล้ายกันอย่างไร สร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยชาวบ้านและชุมชนอื่นได้เป็นอย่างดี มีความมั่นใจที่จะช่วยกันแก้ปัญหาชุมชนมากขึ้น จากการศึกษาบริบทของหมู่บ้าน ทั้งสภาพพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นขั้นตอนของกระบวนการวิจัย

“ร่วมกันศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน ได้รู้จักความแตกต่างของข้อมูลพื้นฐาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทุนเดิมของเกษตรกรในการปลูกผักปลอดสารของแต่ละหมู่บ้านเป้าหมาย ที่ทำให้สำเร็จและไม่สำเร็จ

“รู้จักบทบาทหน้าที่ ปัญหา อุปสรรค และการดำเนินงานของอบต.และองค์กรภาคีที่เข้ามาส่งเสริมการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร ผ่านการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลและหาแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหา”

“รู้จักใจอบต.หลายขึ้น ว่าการ ศึกษาศาสตร์ปลอดสารยังบ่งสำคัญ ต่อโครงสร้างพื้นฐานชุมชน” ซึ่ง “การศึกษาวิจัยก็เหมือนการส่งข่าวสารข้อมูลออกมาที่ละอัน ว่ามันเป็นจริงได้ ไปค้นมันออกมาว่ามีอียังแน” นายเชื่อน พรหมมาร์กซ์

“จะกลับไปส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาทำการเกษตรปลอดสาร” นายสมาน เดชยศดี นักวิจัย

บันทึกการประชุม สรุปบทเรียนการทำงาน

วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2552

3. การเรียนรู้จากกิจกรรมของโครงการวิจัยในพื้นที่

โครงการวิจัย “กระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายท้องถิ่น (สกว.) ภายใต้ ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญในการทำกิจกรรมในระดับพื้นที่ของชุมชน มีระยะเวลาดำเนินโครงการทั้งสิ้นรวม 12 เดือน เริ่มตั้งแต่ เดือนกรกฎาคม 2551 – มิถุนายน 2552 โดยมีกระบวนการวิจัยท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่การเข้าศึกษาชุมชน ดำรวจปัญหา วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไข ติดตามและสรุปผล ได้แก่ กลุ่มบุคคล มีทั้งจากอบต. สมาชิกอบต. ในบทบาทหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาท้องถิ่น ผู้นำชุมชนที่ปกครองลูกบ้านให้อยู่ดีมีสุข เกษตรกรที่ต้องเพิ่มผลผลิตให้มีความมั่นคงและยั่งยืนที่เป็นอาชีพหลักของครอบครัว และชาวบ้านได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถของตนเอง ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เมื่อเข้ามาในกระบวนการวิจัยสามารถร่วมกันแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ความคิด ทัศนคติ วิธีการปฏิบัติ และพัฒนาศักยภาพตนเองไปด้วยในแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น การอบรมแนวคิดการทำงานวิจัยท้องถิ่น การใช้เครื่องมือวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีประชุมและร่วมงานวิชาการต่างๆ อาทิ งาน 10 ปี สกว.ระดับภาคและระดับประเทศ การเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยหรือบุคคลอื่นที่มากด้วยความสามารถและประสบการณ์ทำงานพัฒนา ร่วมกับงานวิจัยในพื้นที่

“เห็นบทบาทการทำงานของตนมากขึ้น ถึงแม้แผนงานด้านการเกษตรปลอดสารจะมีการดำเนินการเพียงบางส่วน การส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ต้องทำให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้านที่มีสภาพปัญหาและความต้องการที่ต่างกัน” นายชนารักษ์ อินสร นักวิชาการเกษตรอบต.ท่าสองคอน

“จะกลับไปส่งเสริมให้ชาวบ้านหันมาทำการเกษตรปลอดสาร” นายสมาน เดชยศดี ผู้ใหญ่บ้านบ.ดอนหัน

“มีความรู้ใหม่ นำมาปฏิบัติได้” “จะนำความรู้จากการไปดูงานไปปรับใช้ในแปลงตนเอง ขยายการทำเกษตรไปสู่หัวไร่ปลายนา” นางสงวน มาตะพัตร สมาชิกกลุ่มปลูกผักปลอดสาร บ้านหนองกงเต่า

“จากแต่ก่อนเห็นคนจะไม่ค่อยพูด ผ่านเวทีการประชุม เช่น อสม. ประชุมชาวบ้าน ก็ไม่มีโอกาสพูด ตั้งแต่ได้มาเป็นนักวิจัยผ่านการดำเนินงานต่างๆ ทำให้กล้าพูด กล้าคิดและกล้าแสดงออกมากขึ้น” นางธิดา ปักเกลเต นักวิจัยชาวบ้าน

บันทึกการประชุม สรุปบทเรียนการทำงาน

วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2552

บทเรียนที่สำคัญในการสร้างและกระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร

1. วิธีการของการเข้าไปแนะนำตัวในพื้นที่ หรือ พัฒนาโครงการเพื่อจะเลือกพื้นที่ในประเด็นที่ศึกษา นอกจากฝ่ายบริหารอบต. สมาชิกอบต. กลุ่มเกษตรกรที่หลากหลาย ที่เป็นทีมวิจัยแล้ว ควรจะได้รับความร่วมมือจากฝ่ายอื่นๆ เช่น กลุ่มองค์กรในพื้นที่ สถานีอนามัย โรงเรียน เกษตรตำบล และกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมรับรู้ แลกเปลี่ยนและให้ข้อเสนอต่อการเข้ามาทำงานพื้นที่ จะได้มี ทรัพยากรวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยตนเองแทนคำบอกเล่า และเป็นผลดีต่อการจัดตั้งทีมวิจัยที่เกิดจากการอยากศึกษา แก้ปัญหาในชุมชนและพร้อมที่จะเรียนรู้การทำงานในพื้นที่ผ่านการเป็นนักวิจัยร่วมกันจากความสมัครใจจริง

2. การเมือง การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่อยู่ในช่วงฝ่ายบริหารอบต. และสมาชิก อบต. หมดยุค ทีมวิจัยที่ส่วนใหญ่ที่เป็นบุคคลที่มีบทบาททางสังคม ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำเกษตรกร และผู้ที่เคยเข้ารับตำแหน่งในอบต.แล้วมี มีสาเหตุภายในที่ทำให้ถูกปลดออก ในขณะที่บทบาททางอบต.ก็หมดไป แต่การเป็นนักวิจัยจะต้องดำเนินการต่อ และส่วนที่เป็นกลุ่มที่มีบทบาททางสังคม ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในส่วนของการบริหารส่วนตำบลที่เป็นทีมคู่แข่งฝ่ายตรงข้ามส่งผลผลกระทบต่อกระบวนการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะผู้วิจัยจะต้องติดต่อประสานงานจากทั้งสองฝ่ายมาร่วมในกิจกรรม ทั้งการประสาน การเลือกสถานที่ การวางแผนงาน ก็อาจจะเป็นการตัดสินใจของกลุ่มคนไม่กี่คนเท่านั้น อีกทั้งปัญหาความขัดแย้งจากตัวบุคคลที่ผู้วิจัยไม่สามารถจะแสดงความคิดเห็นได้ เราในฐานะที่เป็นทั้งนักศึกษาที่มีตัวหลักในการดำเนินการภายใต้โครงการที่รับผิดชอบอยู่ จะต้องมีความเป็นกลาง ให้กำลังใจและรับฟังข้อคิดเห็นจากทั้งสองฝ่ายโดยไม่มีอคติร่วม จะเป็นการดีที่สุดที่ได้ในขณะนั้น

3. การประสานงานผู้เข้าร่วม ที่มาจากหลายหน่วยงานทั้งภายนอกชุมชน องค์กรในชุมชน ผู้นำชุมชน เกษตรกรและบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การวางแผนกระบวนการทำงาน ได้แก่ เนื้อหาหรือกิจกรรมที่จะจัด บทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ วิธีการติดต่อสื่อสารควรจะใช้แบบไหน อย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ต้องมีรายละเอียดให้ชัดเจนในทุกๆ ครั้ง ป้องกันการผิดพลาดไม่ให้เกิดซ้ำๆ ขึ้นมาอีก การประสานที่ดีควรจะมีตัวหลักที่คอยเชื่อมเหตุการณ์รายงานความก้าวหน้าของการติดต่อผู้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรม ไม่ควรวางบทบาทการประสานงานให้คนใดคนหนึ่งรับผิดชอบทั้งหมด การใช้หนังสือเชิญอย่างเป็นทางการ ถ้ามีโอกาสควรจะไปเรียนเชิญด้วยตนเองหรือใช้โทรศัพท์คอยย้ำเตือนเพื่อให้บุคคลที่ถูกเชิญจะได้เห็นความตั้งใจจริง เห็นความสำคัญของงานให้บรรลุผลสำเร็จในกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ การประสานไม่เป็นทางการด้วยวิธีอื่น เช่น โทรศัพท์ บอกต่อ ไปพบด้วยตนเองที่บ้าน ที่ทำงาน หรือเจอในกิจกรรมชุมชน ด้วยความเป็นกันเอง ควรจะชี้แจงความเข้าใจในเป้าหมายของกิจกรรมให้ชัดเจน

เพื่อการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาจริงๆ

4. การดำเนินการตามแผนงานส่งเสริมการเกษตร จากเงื่อนไขของอบต.ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้ ซึ่งในแผนพัฒนาตำบลมีแผนงานรองรับแต่ไม่ปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ เนื่องจากการดึงงบประมาณ ของโครงการรวมเข้าด้วยกันเป็นโครงการเดียว ทำให้แผนงานไม่สามารถกระจายให้แก่กลุ่มเกษตรกรอย่างทั่วถึงที่มีสภาพปัญหาและความต้องการที่ต่างกัน เพราะตามความเป็นจริงแล้วโครงการที่ถูกจัดเสนอเข้าแผนพัฒนาตำบลเป็น โครงการที่ผ่านการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านที่เสนอจากปัญหาและความต้องการแต่ละพื้นที่ ถ้ามีการใช้งบประมาณร่วมกัน ต้องจัดสรรงบประมาณให้เฉลี่ยแบ่งไปตามโครงการต่างๆ ด้วย

ทั้งตัวบุคคลความเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัว การอยากจะเรียนรู้ แสวงหาสิ่งใหม่ พัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ที่จะเป็พลังสำคัญในการผลักดันแผนงานด้านเกษตรให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้นไม่เป็นการใช้สิทธิพลอันเกิดจากโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมากกว่าการเปิดใจกว้างยอมรับในการตัดสินใจร่วมกัน และตัวเกษตรกร ความสำคัญของปัญหาและความต้องการที่ตระหนักในประเด็นปัญหาร่วมกันของเกษตร ที่ยังขาดความมุ่งมั่น ตั้งใจและความอดทนด้วยการใช้สารอินทรีย์ชีวภาพในการบำรุงรักษาที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเจริญเติบโตของผลผลิต มักจะไปตามกระแสในช่วงเวลาสั้นๆ โดยมองข้ามความสามารถศักยภาพของตนตามกำลังและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ถ้าการพัฒนาการเกษตรของเกษตรกรยังตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามา การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารจะเป็นเพียงคำนิยามที่ไม่ก่อให้เกิดเป็นความยั่งยืนของภาคการเกษตรได้ ถ้าเกษตรกรไม่หันมาปรับเปลี่ยนแนวคิด ทศนคติต่อการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งอาจจะไม่เป็นสิ่งที่เกิดจากความต้องการจริงในการเลือกลำดับความสำคัญของปัญหาของวิธีการหรือแนวทางแก้ไขของการทำเกษตรปลอดสารของเกษตรกรและชุมชนได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม” โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทและการดำเนินงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ
3. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action Research) ที่มีทีมวิจัยชาวบ้านในระดับพื้นที่เป็นทีมวิจัยหลักดำเนินการร่วมกันกับชุมชนตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา ตั้งแต่ การค้นหาโจทย์วิจัย การวางแผนงาน การปฏิบัติการและการสรุปผลการวิจัย โดยกระบวนการจะเน้นไปที่การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนา กับกลุ่มกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจำแนกตามประเด็นการศึกษา แล้วนำมาประมวลผล เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กับประเด็นเนื้อหาที่สามารถอธิบายถึงบทบาท การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารในชุมชน จากสถานการณ์และความเป็นจริงในปัจจุบันของอบต. ที่ จะดำเนินการได้ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการวิจัย ครั้งนี้ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

1. บทบาท การดำเนินงานและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ดังนี้

จุดแข็ง ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ

บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในตำแหน่งของบุคลากรในอบต. ตามระเบียบพ.ร.บ. สถาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4)พ.ศ. 2546 ตามกฎหมาย มาตรา 67 และ 68 ในลักษณะงานที่ปฏิบัติที่เกี่ยวกับการเกษตร

บทบาทและหน้าที่การทำงานของ อบต.และ สมาชิก อบต. จากการได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนของประชาชนร่วมดำเนินการบริหารกิจการอบต. ได้ร่วม เสนอโครงการ วางแผนกิจกรรมการเป็นวิทยากรในโครงการ เช่น การอบรมผลิตปุ๋ยชีวภาพ การฝึกอบรมอาชีพต่างๆ และกิจกรรมที่นอกเหนือจากแผนปฏิบัติ เป็นต้น

ดำเนินการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านเคลื่อนที่ร่วมกับประชาชนในการจัดทำโครงการที่ตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของเกษตรกรและชุมชน

การติดต่อประสานงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กร ชุมชนและชาวบ้าน ซึ่งได้รับมอบหมายจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น ผู้ว่าราชการ นายอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นๆ ในการมาเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และปฏิบัติให้แก่เกษตรกรในชุมชนได้ทราบ

สำรวจสภาพพื้นที่การทำเกษตร ความเป็นอยู่ ปัญหา ความต้องการและความเสียหาย เช่น การสำรวจและรับขึ้นทะเบียนเกษตรกร การสำรวจความเสียหายที่เกิดจากภัยธรรมชาติต่างๆ อาทิ น้ำท่วม ฝนแล้ง แร่ลุม เป็นต้น

การทำกิจกรรมด้านการเกษตร อบต.และ สมาชิกอบต. จัดทำกิจกรรมต่างๆ ตามแผนงาน เช่น ส่งเสริมการเลี้ยงปลาให้เป็นแหล่งอาหารชุมชนตามแหล่งน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน และการเข้าร่วมที่ในกิจกรรมการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ เช่น กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ กลุ่มปลูกมันสำปะหลัง กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าว เป็นต้น

การให้ คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการเกษตร โดยฝ่ายส่งเสริมการเกษตรของ อบต. สถานที่ทำงานเป็นที่เดียวกันกับที่ตั้งของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล นักวิชาการเกษตรตำบล

การอำนวยความสะดวกและให้บริการ อบต.เป็นศูนย์กลางของตำบลที่ให้บริการและอำนวยความสะดวกของประชาชนในท้องที่ ที่ชาวบ้านให้การยอมรับที่จะมาเลือกใช้ โดยให้ความอนุเคราะห์ ด้านการใช้สถานที่จัดประชุมต่างๆ เช่น การจัดฝึกอบรมและส่งเสริมอาชีพ การประชุมผู้นำชุมชนประจำเดือน และการให้ยืมสิ่งอำนวยความสะดวก เต้นท์ โต๊ะ เก้าอี้ การบริการรถดับเพลิง เป็นต้น

2 ปัญหา อุปสรรค ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและชุมชนต่อการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ

การดำเนินงานส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.ท่าสองคอน ได้มีการดำเนินงานหลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป ทั้งการอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงานทั้งในและนอกสถานที่ การดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เป็นต้น แต่ชาวบ้านในชุมชนเป้าหมายยังให้ความสำคัญกับการ

ผลิตผักที่ปลอดภัยจากสารพิษไม่มากเท่าที่ควร ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาเหตุปัจจัยที่เป็นอุปสรรคทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จ จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต.ท่าสองคอนปัญหาและอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ดังนี้

จุดอ่อน ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ

ด้านองค์ความรู้

ความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานด้านการเกษตรของ สมาชิก อบต. พบว่า การดำเนินงานภาคการเกษตรมีหลายสาขาที่มีปัญหาความยากง่ายแตกต่างกัน โดยเฉพาะเจาะจงเพียงด้านเดียว เช่น พืชไร่ พืชสวน สัตว์เลี้ยง ประมง ไร่อ้อย แม้กระทั่งสภาพ ดิน ฟ้า อากาศ และสภาพแวดล้อมของพื้นที่เกษตรกรที่มีลักษณะแตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการก็ไม่เท่ากัน ต้องใช้เทคนิค วิธีการ ความรู้ความสามารถเฉพาะด้านสูง ในการเข้าไปแก้ไขปัญหาดังกล่าว

เจ้าหน้าที่อบต. ยังขาด ความรู้ ความเข้าใจในบทบาทและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในพื้นที่ของอบต. จากการเข้ามาเริ่มทำงานใหม่ในตำแหน่งนักวิชาการส่งเสริมเกษตรอบต.ยังไม่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการเกษตรในระดับพื้นที่รับผิดชอบที่มีขอบเขตกว้างมี 23 หมู่บ้าน ยังต้องอาศัยระยะเวลาศึกษา เรียนรู้ การส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ความรู้และประสบการณ์การจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาเกษตรของอบต. และสมาชิกอบต. จากการปรับฐานรูปแบบการบริหารงานในระดับตำบลการยกฐานะจากสภาตำบลมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล การจัดทำแผนจึงให้ความสำคัญและเร่งพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า สาธารณูปโภค และสวัสดิการมากกว่าแผนงานอื่น จึงไม่ปรากฏแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรมากเท่าที่ควร

ด้านแนวความคิด

การวางแผนงานร่วมกันแบบมีส่วนร่วมของอบต. สมาชิกอบต.และชุมชน ในแนวความคิดที่จะนำเสนอปัญหาด้านการเกษตรหรือโครงการสนับสนุนงานเกษตร ซึ่งจากเวทีประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนโครงการจะยังคงเน้นไปที่สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานชุมชน การก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุง ถนน ประปา ของหมู่บ้านเป็นหลักและชาวบ้านเองก็มีความจำเป็นยังต้องการในสิ่งเหล่านั้นอยู่

ลักษณะการทำงานแบบองค์กรร่วมของ อบต. พบว่า อบต.ยังคงมีการทำงานแบบกระจุกในแต่ละโครงการลักษณะเดียว ไม่กระจายโครงการที่เกิดจากปัญหาและความต้องการของชุมชนที่ได้เสนอผ่านการอนุมัติแล้ว เพราะบางพื้นที่ก็มีความต้องการที่เกิดจากสภาพปัญหาหรือความต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่แตกต่างกัน ถ้ามีลักษณะของการทำงานแบบองค์กรร่วมก็จะช่วยให้งานด้านการเกษตรขับเคลื่อนได้ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่

การให้ความร่วมมือ จาก นายกอบต. ปลัดอบต. เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องในอบต.เกษตร ตำบลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันแผนงานด้านการเกษตร ของกลุ่ม เกษตรกรและกลุ่มอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ เมื่อกลุ่มที่เชิญไม่เข้าร่วมรับรู้ ร่วมดำเนินการ การให้รับรู้ และเห็นความสำคัญของกลุ่มเกษตรกรเพื่อที่จะสนับสนุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็เป็นไปได้ยาก

ด้านกระบวนการดำเนินงาน

ขาดการจัดงบประมาณสนับสนุนและแผนงานด้านการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจาก สารพิษโดยตรง ซึ่งอบต.ยังไม่มีการจัดสรรรายละเอียดของงบประมาณออกมาให้ชัดเจนว่าจะ สนับสนุนการส่งเสริมการเกษตรในด้านใดบ้างที่เป็นปัญหาและความต้องการของชุมชนและ แผนงานส่วนใหญ่ยังเน้นไปที่การส่งเสริมการเลี้ยงปลาแหล่งอาหารชุมชน การปลูกป่าตามพระราช เสาวนีย์ ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาลด้วย

ขาดการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการเกษตรตามแผนงบประมาณประจำปีอย่าง ชัดเจน ถึงแม้จะมีการกำหนดแนวทาง แผนงานและโครงการส่งเสริมการเกษตรไว้ในแผนพัฒนา ตำบลห้าปีจะมีมาก แต่รายการของแผนงานในแต่ละปียังไม่สามารถจัดทำออกมาให้เห็นเป็น รูปธรรมของการดำเนินงานที่ชัดเจนได้ ทำให้ขาดแนวทางส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตร ปลอดสารในรอบปีของเกษตรกร

การติดต่อประสานงาน ความร่วมมือของ อบต. สมาชิกอบต.ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงพยาบาล สสจ.สมค ศูนย์มีชัย ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่เป้าหมายการทำงานเดียวกัน ยังไม่มีการ ประสานและดำเนินการร่วมกัน ลักษณะการทำงานต่างคนต่างทำ การพัฒนาท้องถิ่นที่มี อบต.เป็น ศูนย์กลางของการพัฒนาที่น่าจะเป็นกลไกหลักประสานความร่วมมือกับองค์กรสนับสนุนภายนอก มาวางแผนทางการส่งเสริมเกษตรให้มีแผนงานที่เป็นทิศทางเดียวกันเกิดเป็นพลังสำคัญในการ ขับเคลื่อนภาคการเกษตรของชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การดำเนินงานของชาวบ้านขาดการต่อเนื่อง หลังจากสิ้นสุดโครงการลง เกษตรกรบาง กลุ่มก็ไม่ได้มีการดำเนินการต่อ อย่างการจัดอบรมทำปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพ เมื่อวัตถุประสงค์เริ่มหมดกลุ่มไม่มีการระดมทุนหมุนเวียนในการจัดซื้อวัตถุดิบจึงขาดความต่อเนื่องของการดำเนินงานจึงต้องล้มเลิก การผลิตไป ซึ่งข้อจำกัดในการสนับสนุนงบประมาณของอบต. ได้จัดทำเพียงครั้งเดียว ความ รับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ยังไม่ระบุบทบาทขึ้นมามีอย่างชัดเจน เพื่อติดตามประเมินผล ให้คำปรึกษา คำแนะนำ และพัฒนาศักยภาพกลุ่ม ให้มีวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาและดำเนินการอย่างมี ประสิทธิภาพได้

ปัญหาในการส่งเสริมการเกษตรของชาวบ้าน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

การดำเนินการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษโดยอบต.ท่าสองคอน ที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากการศึกษาพบว่า เหตุปัจจัยที่มีผลเกี่ยวข้องกับพื้นที่เป้าหมายในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ คือ

1. กระบวนการประชาคม

การส่งเสริมเน้นไปที่การสร้างถนน ไม่ให้ความสำคัญกับการทำเกษตรปลอดสาร เนื่องจาก การดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนของอบต.นั้นใช้เวทีประชาคมเป็นหลัก การเสนอประเด็นเกษตรปลอดภัยจะเป็นส่วนน้อยและจะไม่ค่อยได้รับการพิจารณา จึงเน้นไปที่โครงสร้างพื้นฐานชุมชนมากกว่า

2. ความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำโครงการของชาวบ้าน

ในขั้นตอนการเสนอโครงการ การจัดทำโครงการเพื่อเสนอในสถานนั้นมีขั้นตอนหลายขั้นตอนหากเสนอไม่ตรงกับช่วงเวลาที่ได้กำหนดเอาไว้อบต.ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ เป็นเหตุให้ชาวบ้านบางกลุ่มเข้าใจผิดและไม่อยากเสนอโครงการอีกในครั้งต่อไป

3. องค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการ ลด ละ เลิก การใช้สารเคมี

ขาดองค์ความรู้ในการทำเกษตรปลอดสาร เกษตรบางกลุ่มตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีในการเกษตร แต่ได้ใช้สารเคมีในการบำรุงและป้องกันกำจัดศัตรูพืชมาเป็นเวลานาน จึงไม่รู้วิธีการว่าหากเลิกใช้สารเคมีแล้ว จะสามารถใช้สิ่งใดเพื่อทดแทนให้ได้ผลผลิตเท่าเดิม

4. ขาดปัจจัยการผลิต

ขาดปัจจัยการผลิต ต้องลงทุนสูง บางหมู่บ้านเน้นการผลิตเพื่อจำหน่ายในตลาดเนื่องจากเป็นอาชีพรองจากการทำนาและเป็นรายได้หลักของ หากพูดถึงการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษแล้ว ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนึกถึงการผลิตเพื่อจำหน่าย ทำให้ต้องใช้ต้นทุนสูง

5. แนวความคิดและความเชื่อมั่น

เกษตรกรไม่เชื่อว่าการปลูกผักแบบไม่ใช้สารเคมีนั้นสามารถทำได้ เนื่องจากการปลูกแบบใช้สารเคมีนั้นหากเกิดปัญหาแมลงศัตรูพืชก็สามารถใช้สารเคมีป้องกันได้ทันที อีกทั้งยอมรับโรคอาหารที่ปนเปื้อนสารเคมีดีกว่าจะไม่มีอาหารกิน จึงไม่ได้ใส่ใจกับผลกระทบต่อสุขภาพ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญหากไม่ปรับเปลี่ยนแนวคิดของเกษตรกรก่อน การสนับสนุนด้านอื่นๆก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ

6. การพึ่งพา “รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐมากกว่าการพึ่งตนเอง” ชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อเกิดปัญหามักจะรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นเพียงอย่างเดียวไม่ลองแก้ไขด้วยตัวเองก่อน

เพราะบางทีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นก็ทำงานล่าช้าหรืออาจมีงานที่ต้องรับผิดชอบหลายอย่าง สิ่งใดที่ชาวบ้านทำเองได้ก็ต้องทำด้วยตนเอง ถ้ารอความช่วยเหลืออย่างเดียวอาจจะไม่ทันการณ์

3. กระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของ อบต.

จากการศึกษาวิจัยกระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นการส่งเสริมในรูปแบบของโครงการมากกว่าการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ให้กับเกษตรกร ซึ่งสรุปกระบวนการเรียนรู้ของ อบต.กับหมู่บ้านเป้าหมาย 4 หมู่บ้านเป็นหลัก คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน
 - กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดภัย
 - บทบาทการดำเนินงานของ อบต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
2. ตรวจสอบข้อมูลและเติมเต็มข้อมูล
 - สรุปข้อมูล
 - เสนอข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล
3. เสนอข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหา
4. เสนอแนวทางการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษระดับชุมชน
5. จัดทำแผนงานและดำเนินการ
 - ศึกษาดูงาน
 - อบรมเชิงปฏิบัติการ
6. ติดตามผลดำเนินการและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง
7. สรุปบทเรียนจากการวิจัย
 - นำเสนอผลต่อชุมชน

ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพัฒนาศักยภาพและความสามารถของคนในลักษณะของพฤติกรรม รูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกัน การร่วมเป็นทีมวิจัยในกระบวนการดำเนินการ ตั้งแต่การเข้ามาร่วมศึกษาและวิเคราะห์หาปัญหาชุมชน ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสตนเองเพื่อเรียนรู้และเกิดการยอมรับสิ่งต่างๆ จากการทำงานร่วมกันแบบเป็นทีม เป็นกลุ่มและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของกลุ่มบุคคลที่เกิดจากความต้องการที่แสวงหาหนทางร่วมกันของการแก้ไขปัญหา ที่เป็นขั้นตอน เป็นระบบ มีความคาดหวังและเป้าหมายในการทำงานที่แน่นอนอันเดียวกัน การเรียนรู้จากกิจกรรมของโครงการวิจัยในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญในการทำกิจกรรมในระดับพื้นที่

ของชุมชน มีกระบวนการวิจัยที่มีขั้นตอนอย่างต่อเนื่องเป็นตัวขับเคลื่อนการทำงานให้ทุกฝ่ายเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมได้ดี

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้การส่งเสริมการปลูกผักปลอดจากสารพิษของอบต. สามารถอภิปรายได้โดยใช้กรอบแนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา กล่าวคือ

การเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลในการพัฒนา คือ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง โดยมีเป้าหมายเรียนรู้ร่วมกัน ไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริง เหตุผลที่สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ สุมณฑาและคณะ (อ่างในปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543: 277) ได้แก่

1. ความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ถูกค้นพบใหม่เสมอความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาทุกคนต้องเรียนรู้วิธีที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเตรียมสมาชิกชุมชนให้พร้อมที่จะเผชิญกับชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชีวิตจริง
3. การเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกฝนความเป็นประชาธิปไตย ฝึกการช่วยเหลือเกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขให้แก่ชุมชน
4. การเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมช่วยลดความสัมพันธ์ เชิงอำนาจ ทุกคนได้รับการยอมรับได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ของอบต.และบุคคลที่เข้าร่วมในกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ที่อยากจะแสวงหาสิ่งใหม่ด้วยตนเอง การเผชิญกับสิ่งต่างๆ ที่สอดคล้องกับในชีวิตจริง จากสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพของกลุ่มคนให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับบุคคลอื่นมีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ได้ลงมติหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นเอกฉันท์ ซึ่งเกิดจากการเปิดโอกาสให้ตนเองได้ศึกษา พัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนเอง ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันจนเป็นที่ยอมรับของตนและชุมชน โดยเฉพาะการนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหา จาก อบต. กลุ่มเกษตรกร ชาวบ้านและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ที่ร่วมกันตรวจสอบ เติมเต็มข้อมูลร่วมกันประเมิน ศักยภาพและข้อจำกัดด้านการทำเกษตรปลอดสารในชุมชน ที่มีทั้งนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรของอบต.ที่ต้องจัดทำแผนงานดำเนินการและสนับสนุนให้แก่เกษตรกรในระดับพื้นที่ กลุ่มเกษตรกรจากบ้านหนองกุงเต่าที่มีความเข้มแข็ง มีองค์ความรู้สามารถถ่ายทอดเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่กลุ่มเกษตรกรอื่นที่สนใจได้ กลุ่มเกษตรกรบ้านอุปราษที่มีกลุ่มสมาชิกปลูกผักปลอดสารแล้ว 8 คน และกลุ่มเกษตรกรที่ยังอยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนจากการใช้

สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชหันมาใช้สารอินทรีย์ชีวภาพแทนที่จำเป็นต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนพฤติกรรมจากการใช้สารเคมีมาเรียนรู้แบบอินทรีย์ทำการ ลด ละ และเลิกใช้สารเคมีในที่สุด กลุ่มเกษตรกรบ้านดอนหันถึงจะเคยทำการเกษตรปลอดสารมาแล้วแต่ความล้มเหลวที่ไม่มีการดำเนินการต่อก็เป็นสิ่งที่ชุมชนให้ความสนใจเห็นถึงความสำคัญจนกลายเป็นการอยากจะทำเรื่องพื้นโครงสร้างพื้นฐานเดิม องค์ความรู้ที่เคยมีนำกลับมาดำเนินการให้มีความเข้มแข็งที่เกิดจากความตั้งใจจริงของเกษตรกรอีกครั้ง ซึ่งเป็นมูลเหตุของปัญหาและความสำคัญของชุมชนที่มาร่วมวิเคราะห์ข้อมูลจากสถานการณ์จริงที่เป็นอยู่แล้วหาแนวทางออกร่วมกันในการแก้ไขปัญหา มีบทบาทการทำงานของแต่ละส่วนรับผิดชอบ มีเกษตรกรที่เป็นพลังสำคัญร่วมที่จะเป็นตัวผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนงานไปในทางที่ดีขึ้นของอาชีพเกษตรกร ซึ่ง สิทธิรัฐ ประพุทธนิติสาร(2547:10)ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า เงื่อนไข/ปัจจัยในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน ในลักษณะของการเรียนรู้มีผลต่อการทำความเข้าใจต่อตัวปัญหาและนำไปสู่ลักษณะการแก้ปัญหานั้นๆ บางครั้งปัญหาเล็กๆ น้อยๆ อาจจะแก้ไขยาก ถ้าการเรียนรู้มีน้อยไม่ลึกซึ้งกับปัญหา การแก้ปัญหาก็จะจำกัด แต่ถ้าผู้คนที่อยู่กับปัญหามาสนใจ พยายามเรียนรู้ปัญหาอย่างเป็นระบบก็อาจจะสามารถแก้ปัญหาก็ได้หรือไม่สามารถแก้ได้อย่างสมบูรณ์ในทันที ก็อาจจะเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การเรียนรู้ดังกล่าวจึงมาจากความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาคือหาทางออกร่วมกันอย่างชัดเจน ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่มีรากฐานจากชีวิตความเป็นอยู่ สถานภาพ บทบาทการทำงาน ตามความเหมาะสมในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ (อ้างใน พรพิไล 2532 : บทนำ) กล่าวถึงแนวคิด กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า เป็นกระบวนการที่มีรากฐานจากประสบการณ์และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิตการเรียนรู้และการปฏิบัติเนื้อหา

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของอบต. เป็นการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มจาก ผู้นำชุมชน เกษตรกรและชาวบ้าน ที่มาเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยมีบทบาทในการดำเนินการด้วยกัน มีการทำงานแบบเป็นทีมในลักษณะของการไม่บีบบังคับ สั่งการของการตัดสินใจ ทุกคนมีบทบาทเท่าเทียมกันหมด ดังที่ ยูวณน์ (2539) (อ้างถึงใน ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, 2540) ได้สรุปหลักการพัฒนาชุมชนไว้ประการหนึ่งว่า หลักการพัฒนาชุมชนที่สำคัญยิ่งก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงใจ ทั้งนี้ด้วยเปิดโอกาสให้มีการศึกษา (Education) การร่วมพิจารณา (Concensus) และการตกลงร่วมใจกัน (Consent) ในการแก้ปัญหาหรือวางโครงการต่างๆ การที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมก็เพื่อเป็นการให้ประชาชนมีสิทธิเสมอภาคกันในอันที่จะมีส่วนร่วมรับผิดชอบในสังคม ประชาชนจะมีโอกาสร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ซึ่งกลุ่มคนที่มามีบทบาทร่วมกันในการศึกษาเพื่อพัฒนางาน

ส่งเสริมเกษตรปลอดสารในพื้นที่จะเริ่มจากความตระหนักรับรู้ของปัญหาและความต้องการที่สอดคล้องกับชุมชนจนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยจะยกตัวอย่างที่เห็นได้ชัด จากการมีส่วนร่วมของ นางธิภา ปีกเคเต นักวิจัยร่วม ซึ่งเป็นชาวบ้านที่มีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ได้เข้าร่วมในกิจกรรมในชุมชน ประชุมชาวบ้าน ประชุม อสม. และเวทีต่างๆ บทบาทที่เข้าไปร่วมในกิจกรรมจะเป็นเพียงผู้เข้าร่วมที่ไม่มีโอกาส ได้แลกเปลี่ยนความคิดและแสดงความคิดเห็นออกมา เนื่องจากการเข้าประชุมส่วนใหญ่จะมีผู้นำ แกนนำ บุคคลที่เคารพนับถือของชุมชน ซึ่งเมื่อพูดอะไรหรือแสดงความคิดเห็นออกไปคนมักจะเชื่อและคล้อยตาม หากแต่การเข้าร่วมมาเป็นนักวิจัยทุกคนมีโอกาสมิสิทธิเท่าเทียมกันในการคิดทุกขั้นตอนตลอดกระบวนการวิจัย มีการวางแผนร่วมกันร่วมคิด ร่วมศึกษาและลงมือปฏิบัติ

การวิจัยครั้งนี้แม้จะเป็นการมุ่งศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษของอบต. ภายใต้ บทบาท การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค ของผลการศึกษาวิจัย ในแง่ของการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มาจากความร่วมมือของอบต. กลุ่มเกษตรกร ชุมชน นักวิจัยชาวบ้านและองค์กรสนับสนุนที่เป็นปัจจัยนำเข้าสำคัญที่มีส่วนร่วมในการกำหนดกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นที่ผู้วิจัยได้แบ่งไว้ 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ การเตรียมการ การดำเนินการและการสรุปผลวิจัย ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ที่มาจากทุนสนับสนุนโครงการวิจัย ที่เสี่ยงจากศูนย์ประสานงาน แผนงานและยุทธศาสตร์การพัฒนาของอบต. องค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ร่วมผสานเข้าด้วยกันตั้งแต่ กำหนดปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การดำเนินการ การสรุปผลและติดตาม จนได้ผลสรุปของการวิจัยออกมา ซึ่ง รัตนะ บัวสน (2535) ได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ว่าเป็นวิธีการวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาหรือพัฒนางานของหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนตามแนวทางที่บุคคลหลายฝ่ายซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมในกิจกรรมการวิจัยทุกขั้นตอน นับตั้งแต่ขั้นตอนแรกเริ่มจนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินงานวิจัย แต่ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเพียงวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนตลอดกระบวนการ เนื่องจากปัญหา ข้อจำกัดจากโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจท้องถิ่นการยอมรับภายใต้ความขัดแย้งของกลุ่มคนที่จะร่วมกันมือกันเป็นไปได้อีก ทั้งแผนงานที่ต้องดำเนินการเร่งด่วนจากนโยบายของรัฐ จังหวัดปัญหาความต้องการของชุมชนขณะนั้นด้วยซึ่งสอดคล้องกับที่ โกมล สนั่นก้อง (2545) พบว่า ขั้นตอนการพัฒนาแผนตำบลมีความซับซ้อนยุ่งยากมากและถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ ในการปลูกผักปลอดสารของชุมชนที่มาจากความต้องการ มีความตระหนักร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหาคือเป็นส่วนหนึ่งในบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นที่จะต้องทำการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านเกษตรให้แก่ชุมชน ต้องมีความเข้าใจหลักแนวคิด วิธีการปฏิบัติของการทำเกษตรปลอดสารบ้างพอสมควรให้สอดคล้องกับแนวคิด

องค์ความรู้ ศักยภาพของแต่ละชุมชน ซึ่งตามหลักของการทำเกษตรแบบอินทรีย์ จะเป็นระบบที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี ในการเพาะปลูก เน้นการใช้อินทรีย์วัตถุบำรุงรักษาแทน พงศธร จันทรเลื่อน (2548) ถึงแม้โครงสร้างของอบต.ที่มีบุคลากรประจำในแต่ละส่วนงาน อำนาจหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามลักษณะของสายงาน โกวิทช์ พวงงาม (2548) ในการจัดสรรงบประมาณต่อโครงการก็ต้องแบ่งไปตามความจำเป็นก่อนหลังที่มาจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน ที่จะยังคงเน้นไปที่โครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก ดังนั้นข้อค้นพบจากการวิจัยที่จะสร้างการเรียนรู้ของอบต.ต่อการทำเกษตรปลอดสาร ในแง่ของบทบาทที่สร้างความร่วมมือจากหลายๆฝ่าย การทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรเครือข่ายบนพื้นฐานเดิมของแต่ละชุมชนย่อมมีความสำคัญที่จะเป็นแรงหนุนเสริมให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การใช้หลักการทำงานอย่างมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการเรียนรู้เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การดำเนินการวิจัย การปฏิบัติการ การสรุปผล ตลอดจนนำผลวิจัยให้ชุมชนได้นำไปเป็นแนวทางในการวางแผนและจัดการแก้ไขปัญหาของชนกลุ่มที่อยู่กับปัญหาให้เกิดประโยชน์โดยตรง
2. ควรเสริมความรู้และประสบการณ์การทำงานในระดับแผนงานอบต. และชุมชนร่วมกัน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ถึงขั้นตอนและวิธีการจัดทำแผนงานเพื่อให้มีการทำงานไปในทิศทางเดียวกันที่เกิดจากความต้องการจริงและสามารถปฏิบัติการได้จริงตามข้อตกลงร่วมกัน
3. ควรเสริมกระบวนการที่สร้างความตระหนักรับรู้และเข้าใจในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารของชุมชน เพื่อให้บทบาท การดำเนินงานของอบต.ร่วมกับชุมชนได้มีรูปแบบที่ชัดเจนเห็นเป็นรูปธรรมจริงในพื้นที่
4. การทำวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่น ถ้าผู้วิจัยยังขาดประสบการณ์การทำงาน ควรจะมีเสริมกระบวนการเรียนรู้ฝึกทักษะและพัฒนาศักยภาพความสามารถของตนเองไปพร้อมกับการดำเนินกิจกรรม เช่น ฝึกเป็นวิทยากรกระบวนการ ฝึกกระดมข้อมูล และจัดสนทนากลุ่มสร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคยเป็นกันเองของผู้เข้าร่วมประชุมจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้
5. ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนนอกการวางตัวในบทบาทที่เป็นนักวิจัยร่วมกับคนในชุมชนต้องเป็นทั้งผู้กระตุ้นให้ชุมชนได้แสดงพลังความคิดออกมามากกว่าการเข้าไปครอบงำ โดยให้คำปรึกษา คำแนะนำ ช่วยในการประสานงานและหนุนเสริมเทคนิคต่างๆ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทุกขั้นตอน

สร้างความสัมพันธ์ ความคุ้นเคยร่วมกันในชุมชนจะช่วยในการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ มีความเป็นทีมร่วมกัน

ข้อเสนอต่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษของอบต. ควรมีกระบวนการสร้างการเรียนรู้ด้วยการเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารให้แก่เกษตรกรและชุมชนได้เข้าใจในหลักการของกระบวนการผลิตแบบปลอดสาร เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้เห็นถึงความสำคัญในการเข้าไปส่งเสริมฯ ของอบต.หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นการเตรียมความพร้อมพื้นฐานที่จะสามารถนำความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดสารของชุมชนไปปรับใช้ได้อย่างแท้จริง เนื่องจากขั้นตอนการทำเกษตรปลอดสารเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน และปัญหา อุปสรรคหลายประการ ถ้าเกษตรกรมุ่งหวังผลกำไรผลผลิตจะไม่ทันต่อความต้องการ ต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนทั้ง แนวคิด ทักษะและพฤติกรรมการใช้สารในขั้นตอนการผลิต จนเกิดเป็นความตระหนักถึงความสำคัญของระบบการผลิตที่ปฏิเสธการใช้ปุ๋ยเคมี สร้างความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคได้เป็นอย่างดี

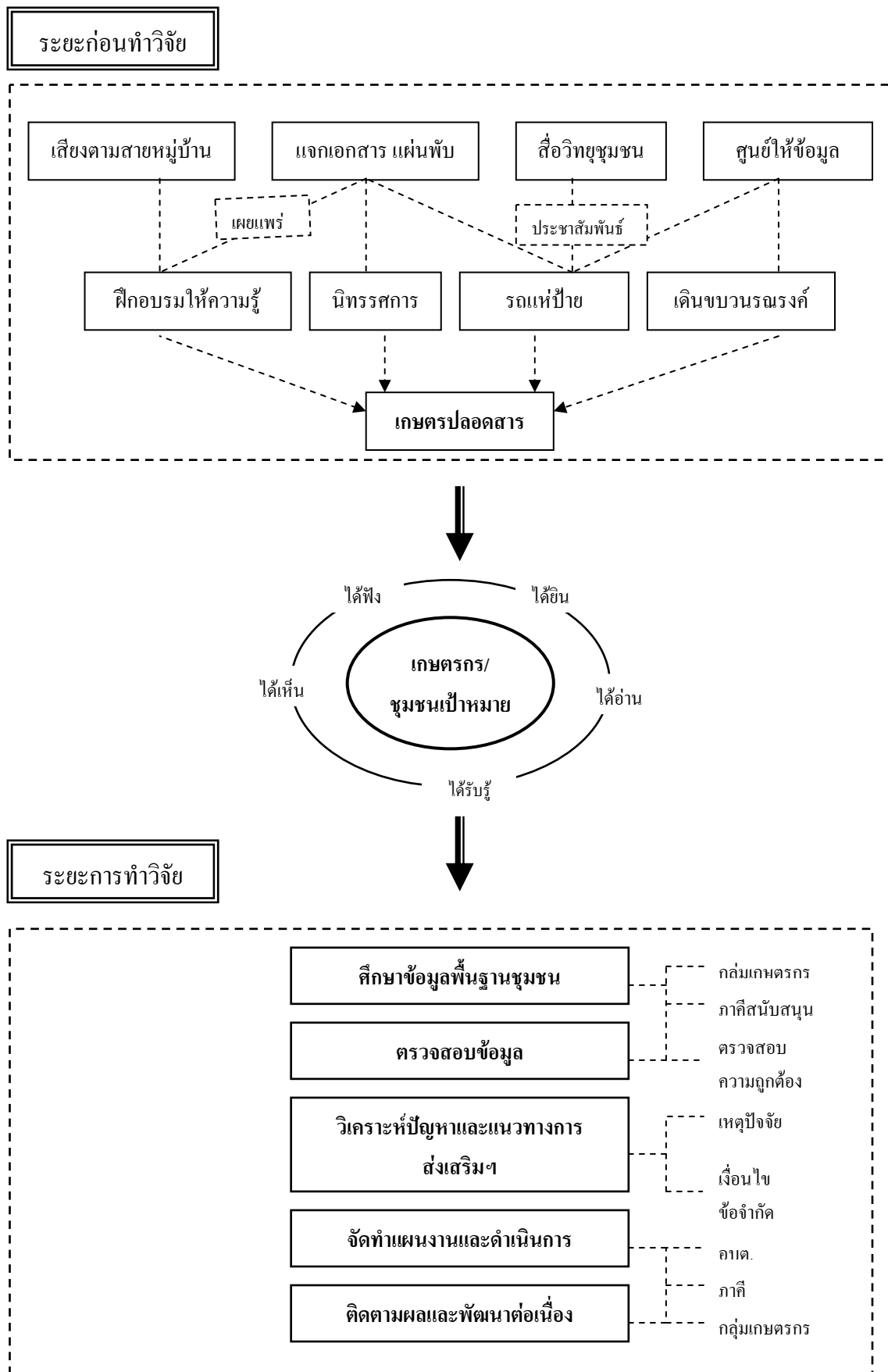
โดยการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสารให้แก่เกษตรกรและชุมชนเป้าหมาย ได้ทราบและเข้าใจในหลักการของกระบวนการผลิตแบบอินทรีย์ ทั้งประโยชน์ที่ได้รับหรือผลกระทบจากการใช้สารเคมี เพื่อสร้างแรงจูงใจในการหันมาปลูกผักปลอดสารที่เป็นทางเลือกหนึ่งของการผลิตแบบปลอดสารที่เป็นเงื่อนไขสู่ความสำเร็จของการวิจัยที่สำคัญ ซึ่งรูปแบบการเผยแพร่ข่าวสารอาจจะใช้วิธีที่หลากหลาย อาทิเช่น ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้าน สื่อวิทยุชุมชน รถแห่ป้ายโฆษณา การณรงค์ แจกเอกสาร จัดฝึกอบรม จัดนิทรรศการ ควรกำหนดผู้รับผิดชอบ วางเป้าหมายที่ชัดเจนร่วมกัน ประสานความร่วมมือจากองค์กรที่เกี่ยวข้องจากหลายฝ่ายทั้งในระดับพื้นที่และนอกพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินการส่งเสริมฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและนำความรู้ไปใช้ได้จริงผู้วิจัยจึงได้สรุปรูปแบบกระบวนการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป (แผนภาพที่ 7)

- ควรมีการศึกษาหารูปแบบการสร้างความร่วมมือของเกษตรกรและอบต.ในการพัฒนางานด้านการเกษตร

- ควรมีการศึกษาการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรปลอดสารและขยายผลการทำเกษตรปลอดสารจากกลุ่มเกษตรกรต้นแบบไปยังเกษตรกรกลุ่มอื่นทั้งตำบล

- ควรมีการศึกษาต่อในประเด็นที่เกษตรกรสนใจ เช่น ปัญหาเรื่องการจัดการน้ำ ปัญหาความต้องการของกลุ่มเกษตรกรแต่ละหมู่บ้านนอกเหนือจากประเด็นเกษตรปลอดสาร

แผนภาพที่ 5.1 รูปแบบกระบวนการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสาร

บรรณานุกรม

- การปกครอง , กรม. 2541. ข้อมูลสภาพตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ประจำปี 2541. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กองราชการส่วนตำบล.
- โกมล สนั่นก้อง. 2543. “กระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริมการเกษตรขององค์การบริหารส่วนตำบลสันทราย อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โกวิท กระจ่างธรรม. 2533. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. วารสารพัฒนาชุมชนฉบับที่ 8, 44.
- โกวิท พวงงาม . 2548. การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมติใหม่ในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ชูเกียรติ ลีสุวรรณ. 2531. การให้ความรู้ความเข้าใจแบบมีส่วนร่วมในระดับตำบลในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลำปาง. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชินรัตน์ สมสืบ. 2539. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- เดชา ศิริภัทร และวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2536. ความเป็นมาของเกษตรกรรมทางเลือกในประเทศไทยในวิวัฒนาการคตินิยม (บรรณาธิการ). สัทธิชนุมชนการกระจายอำนาจจัดทรัพยากร. พิมพ์ครั้งแรก. หน้า 414-414. กรุงเทพฯ.
- ทนงศักดิ์ คู่มไ้่น้ำ. 2540. หลักการพัฒนาชุมชน. ขอนแก่น: ภาควิชาพัฒนาสังคมคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธนารักษ์ อินสร. นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรองค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์. 6 มิถุนายน 2551.
- นิคม ไชยวรรณและคณะ. 2542. รายงานการวิจัย ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการขยายเกษตรกรรมยั่งยืนของตำบลแม่ทา.สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ม.ป.ท.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. 2544. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นันทวดี สังข์แดง. 2542. “กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพ”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- นภาพร ทางทิศ. 2549. “บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการสนับสนุน ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดลำพูน”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาตรมหาบัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นเร เหล่าวิชาและคณะ. 2539. รายงานการวิจัย การศึกษารูปแบบการพัฒนาโครงการสุพรรณบุรี : พื้นบ้านและการปกครองท้องถิ่น . กรุงเทพฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย. โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประเวศ วะสี. 2535. ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. ธนาคารออมสิน.
- _____ 2552 .แผนพัฒนาตำบล, มหาสารคาม : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อ.เมือง. จ.มหาสารคาม.
- พงศ์ธร จันทร์เลื่อน. 2548. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปลูกผักปลอดสารพิษของกลุ่มเกษตรกรบ้านสันป่ากั่ว อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พศิน แดงจวง . 2537. จิตวิทยาในการศึกษานอกระบบ. เอกสารคำสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. 2540. ระบาดวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน.
- มนัส สุริยสิงห์ 2543. “บทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัตนะ บัวสนธ์. 2535. “การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น:กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง”. ปรินิพนธ์ กศ.ค. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วัชร ปิ่นทอง. 2543. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของเกษตรกร ผู้ผลิตผักปลอดสารพิษตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่”. การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชีวศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร. 2547. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2551. **คู่มือและเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม**. มหาสารคาม : เอกสารประกอบโครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาปริญญาโท พื้นที่ภาคอีสาน.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2542. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สามารถ ศรีจันท. 2528. **เอกสารเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุ้นดา นพคุณ. 2523. **การศึกษานอกระบบโรงเรียน**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรศรี งามวิทย์พงศ์. 2549. **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลงจากยุคชุมชนหลังยุคพัฒนาความทันสมัย**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

กรอบประเด็นคำถาม

การประชุมกลุ่มย่อย

การเก็บข้อมูลบริบทพื้นที่วิจัย

1. บริบทตำบลท่าสองคอน
 - 1.1 สภาพทั่วไปของตำบล
 - 1.2 ทรัพยากรธรรมชาติในตำบล เช่น แผนที่ทางสังคม / ลักษณะทางกายภาพ
 - 1.3 การปกครอง
 - 1.4 วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม
 - 1.5 การประกอบอาชีพของคนในพื้นที่
2. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป เก็บจาก 4 หมู่บ้านเป้าหมาย แบ่งกลุ่มย่อยข้อมูลเป็น 7 กลุ่ม คือ
 - 2.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน
 - 2.2 ข้อมูลฐานทรัพยากร
 - 2.3 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ
 - 2.4 ข้อมูลประเพณีวัฒนธรรม
 - 2.5 ข้อมูลด้านสังคม
 - 2.6 ข้อมูลด้านระบบเกษตร
 - 2.7 ข้อมูลปัญหาต่างๆ ของชุมชน

กรอบคำถามแบบสัมภาษณ์

บทบาท การดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอนและองค์กรภาคีสนับสนุนจากภายนอก

ผู้สัมภาษณ์โดยทีมวิจัย

- 1.....
- 2.....
- 3.....

เก็บข้อมูลวันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ - สกุล.....
2. หน่วยงาน/สังกัด.....
3. ตำแหน่ง/ความรับผิดชอบในปัจจุบัน.....

ประเด็นคำถาม

1. หน่วยงาน/สังกัด ของท่านมี นโยบาย ด้านการส่งเสริมเกษตรมีอะไรบ้าง
.....
.....
2. ท่านทราบและมีความเข้าใจในการจัดข้อเสนอด้านการส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารของ (อบต.)
อย่างไร มีการดำเนินการอย่างไร
.....
.....
3. ท่านมีแผนงานด้านการเกษตร
มีอะไรบ้าง (ถ้ามี) ว่าจะอย่างไร
แนวทางที่จะเข้าไปส่งเสริม มีอะไรบ้าง อย่างไร
.....
.....
เป้าหมายในการลงไปส่งเสริม / ความคาดหวังที่ลงไป ว่าจะอย่างไร
.....
.....
แผนงานด้านการเกษตรในอนาคต มีหรือไม่ อย่างไร
.....
.....
4. บทบาท หน้าที่ทางกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตร/การปลูกผักปลอดสาร อย่างไร
.....
.....
5. ท่านมีพื้นที่เป้าหมายในการส่งเสริมการเกษตร มีที่ไหนบ้าง อย่างไร
.....
.....
6. ท่านเข้าใจในบทบาท/วิธีการในการส่งเสริมเกษตรปลอดสาร อย่างไร มีการดำเนินการหรือไม่

เมื่อไหร่ / ปีใด มีการดำเนินงานอย่างไร ทำอะไร อย่างไรบ้าง

.....

.....

ผลการดำเนินเป็นอย่างไร

.....

.....

7. ท่านมีงบประมาณสนับสนุนเป็นจำนวนเท่าไร เมื่อปีใด ทำอะไรบ้าง

.....

.....

7. ท่านปัญหา/อุปสรรค ในการส่งเสริมการเกษตร

มี หรือ ไม่

(ถ้ามี) ปัญหา อุปสรรคจากการดำเนินงานเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง

.....

.....

8. ท่านมีการติดตามประเมินผล มีการดำเนินหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

9. ทักษะของ จนท.อบต./ ความเป็นไปได้/คิดอย่างไรเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรปลอดสาร
คิดว่อย่างไร

.....

.....

10. ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรของ อบต. /หน่วยงาน ว่าอย่างไร

.....

.....

11. นโยบาย วิสัยทัศน์ ของอบต. / หน่วยงานนั้นๆ

.....

.....

กรอบคำถามประชุมกลุ่มย่อย

ข้อมูลกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารใน 4 หมู่บ้านเป้าหมาย

ประเด็นคำถาม

1. รูปแบบการผลิตแบบใด
2. พื้นที่ที่ปลูกผักปลอดสาร ที่ไหน เนื้อที่เท่าไร
3. สถานการณ์ปัญหาที่ก่อให้เกิดผักปลอดสาร คืออะไร
4. ปัจจัยที่อะไรที่ทำให้สนใจการปลูกผักปลอดสาร
5. ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม
6. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ/ความล้มเหลวของการปลูกผักปลอดสาร
7. ข้อดี/ข้อเสีย
8. วิธีการ/การดำเนินงานของกลุ่ม (ถ้ามี)
 - หน้าที่การบริหาร
 - หน้าที่ในแปลง
 - กฎระเบียบ/ข้อบังคับ
9. เทคนิค/องค์ความรู้ผักปลอดสาร
 - มีอะไรบ้าง
 - มาจากที่ไหน
 - นำมาใช้ทำอะไร
10. การส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารจากองค์กรภายนอกใครบ้าง ?
11. ค่านิยมการบริโภค/พฤติกรรมผู้บริโภค
12. ระบบการผลิตพืช/ปฏิทินการผลิต
 - ปลูกผักชนิดใดบ้าง
 - ช่วงระยะเวลาการเพาะปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยว
13. ความคาดหวังของกลุ่มปลูกผักปลอดสารในการส่งเสริมของ
 - อบต. ทำสองคอน
 - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ
14. ผลกระทบจากการทำเกษตรปลอดสาร (ระดับครัวเรือน)
15. ปัญหา / ข้อจำกัด / ปัจจัยอื่น
16. นิยาม ผักปลอดสาร คืออะไร

ภาคผนวก ข

รูปภาพประกอบในการดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

ภาพที่ 1 เวทีการค้นหาโจทย์และพัฒนาโจทย์

ภาพที่ 2 เวทีประชุมค้นหาโจทย์และหาทีมวิจัยหลัก

ภาพที่ 3 การกลั่นกรองโครงการ

ขั้นตอนการวิจัย กระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย

ภาพที่ 4 ประชุมชี้แจงโครงการและสร้างความเข้าใจแก่ทีมวิจัย

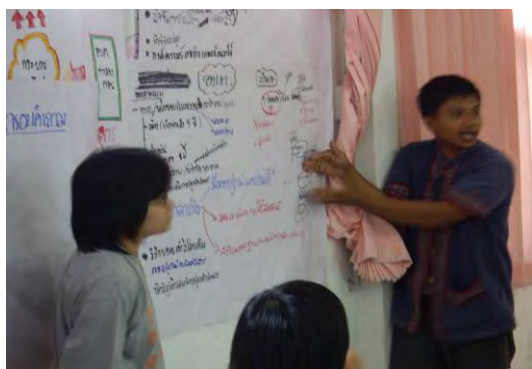
ภาพที่ 5 เวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการแนวคิดเทคนิคการวิจัยเพื่อท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

ภาพที่ 6 การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยเข้าร่วมโครงการอบรมแลกเปลี่ยนและเครื่องมือการวิจัยท้องถิ่น

กระบวนการศึกษาข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

ภาพที่ 7 การประชุมแลกเปลี่ยนการเก็บข้อมูล

ภาพที่ 8 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน 4 หมู่บ้าน

ภาพที่ 9 การประชุมทีมวิจัยและสรุปบทเรียน

ภาพที่ 10 ศึกษาข้อมูลกลุ่มปลูกผักปลอดสาร 4 หมู่บ้าน

ภาพที่ 11 แบ่งกลุ่มย่อยระดมข้อมูลกลุ่มเกษตรกร

ภาพที่ 12 ลงสัมภาษณ์บาทบาท การส่งเสริมฯของอบต. และองค์กรภาคี

ภาพที่ 13 ประชุมและสรุปผลจากการศึกษาข้อมูล

ภาพที่ 14 เวทีนำเสนอผลการศึกษาข้อมูล

ภาพที่ 15 ตรวจสอบข้อมูลและเติมเต็มข้อมูล

ภาพที่ 16 การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมฯ

ภาพที่ 17 เวทีสังเคราะห์งานวิจัยทีมวิจัย

ภาพที่ 18 เวทีสังเคราะห์งานวิจัยนักศึกษา

ภาพที่ 19 ศึกษาฐานแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรตามหลักปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ณ ศูนย์การเรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน (พ่อผาย สร้อยสระกลาง) บ้านสระคูณ ต.โคกล่าม อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์

ภาพที่ 20 อบรมเชิงปฏิบัติการการส่งเสริมฯ

ภาพที่ 21 สาธิตการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและสารสะเดา

ภาพที่ 22 การปลูกผักปลอดสาร

ภาพที่ 23 สรุปบทเรียน

ภาพที่ 24 ประชุมเตรียมเวทีนำเสนอข้อมูล

ภาพที่ 25 เวทีนำเสนอผลการวิจัยต่อชุมชน

ภาพที่ 26 ทีมวิจัยร่วมศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นข้ามพื้นที่วันที่ 8 – 9 ส.ค.52 ณ พื้นที่โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านบัวเหิง จ.อุบลราชธานี

ประวัติหัวหน้าโครงการ

ชื่อ	นางสาวอภิญญา ผาณินุศย์
วันเดือนปีเกิด	3 กันยายน 2524
ที่อยู่	135 หมู่ 16 ต.ค่ายบกหวาน อ.เมือง จ.หนองคาย 43100
วุฒิการศึกษา	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาโท	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รายชื่อทีมวิจัย ให้รายชื่อผู้ร่วมวิจัยในช่วงเวลาที่ทำกรวิจัย ดังนี้

1. นายทองนาค ขานจำ
ที่อยู่ 53 หมู่ 2 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
2. นายชนารักษ์ อินสร
ที่อยู่ 9 ซ.เสมา 2 ถ.เสมา ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม
3. นายเชื่อน พรหมมรรักษ์
ที่อยู่ 10 หมู่ 2 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
4. นายบัวภา ปราณี
ที่อยู่ 27 หมู่ 6 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
5. นายสมาน เดชยศดี
ที่อยู่ 1 หมู่ 9 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
6. นายมานิตย์ กองศูนย์
ที่อยู่ 94 หมู่ 3 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
7. นางสาวน มาตะพัตร
ที่อยู่ 50 หมู่ 2 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
- 8.นางบุญญรัตน์ ขาลอม
ที่อยู่ 12 หมู่ 14 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
- 9.นางธิภา ปักเคเต
ที่อยู่ 39 หมู่ 9 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
- 10.นางรัชนี เดชยศดี
ที่อยู่ 1 หมู่ 9 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม
- 11.นายประวัติ ราชวงศ์
ที่อยู่ 25 หมู่ 23 ต.ท่าสองคอน อ.เมือง จ.มหาสารคาม